

The European Agricultural Fund for Rural Development:
Europe investing in rural areas

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KMETIJSTVO,
GOZDARSTVO IN PREHRANO

STRATEŠKI NAČRT SKUPNE KMETIJSKE POLITIKE 2023–2027

SPECIFIČNI CILJ 2

KREPITEV TRŽNE USMERJENOSTI IN POVEČANJE
KONKURENČNOSTI, TUDI Z VEČJIM POUDARKOM NA
RAZISKAVAH, TEHNOLOGIJI IN DIGITALIZACIJI

ANALIZA STANJA

ANALIZA SWOT

Ljubljana, september 2022

KAZALO VSEBINE

1	SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN SIMBOLOV	14
2	Uporabljeni kazalniki stanja	15
3	Konkurenčnost in produktivnost gospodarstva in kmetijstva v Sloveniji	15
3.1	Stanje slovenskega gospodarstva	15
3.2	Stanje kmetijstva v Sloveniji	19
3.3	Strukturne spremembe v kmetijstvu med letoma 2010 in 2020	25
3.4	Skupna faktorska produktivnost kmetijstva (C.28)	28
3.5	Produktivnost dela	31
3.5.1	Gibanje obsega delovne sile v kmetijstvu (C.13)	31
3.5.2	Povprečni vložek delovne sile na kmetijskem gospodarstvu	32
3.5.3	Dodana vrednost na enoto dela (C.29)	33
3.6	Ključne ugotovitve	36
4	Produktivnost kapitala	37
4.1	Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu (C. 27)	37
4.1.1	Investicije v kmetijstvu preko PRP 2007–2013 in PRP 2014-2020	42
4.1.2	Kolektivne naložbe v kmetijstvu	45
4.2	Amortizacija osnovnih sredstev	47
4.3	Potrebe po financiranju, dostop do finančnih sredstev in finančna vrzel v kmetijskem sektorju v Sloveniji	48
4.4	Ključne ugotovitve	50
5	Proizvodni potencial in dostop do kmetijskih zemljišč	51
5.1	Razdrobljenost kmetijskih zemljišč	52
5.2	Dostop do kmetijskih zemljišč	55
5.3	Proizvodni potencial in produktivnost kmetijskih zemljišč	57
5.4	Ključne ugotovitve	58
6	Učinkovitost rabe inputov v kmetijski proizvodnji (vmesna potrošnja)	59
6.1	Prihodkovno-stroškovna struktura podjetniškega dohodka	59
6.2	Ključne ugotovitve	63
7	Podrobnejša mikroekonomska analiza produktivnosti glede na tip kmetovanja, velikost kmetijskega gospodarstva ter območje kmetovanja	64
8	Specifični vidik: Nižja konkurenčnost kmetij na OMD	74
8.1	Analiza naložb v okviru podukrepa M04.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva PRP 2014-2020 glede na OMD (stanje 30. 4. 2020)	75

8.2	Analiza naložb v okviru podukrepa M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov PRP 2014–2020 glede na OMD (stanje 30. 4. 2020)	80
8.3	Analiza podpor kmetijam na OMD v okviru podukrepa M06.3 Pomoč za zagon dejavnosti, namenjena zagonu majhnih kmetij PRP 2014–2020	82
8.4	Ključne ugotovitve.....	82
9	Tržna usmerjenost kmetijskih gospodarstev	83
9.1	Struktura kmetijskih gospodarstev glede na identificiranost za namen DDV	84
9.2	Analiza kmetij, ki so prejele podporo za prestrukturiranje s ciljem večje tržne usmerjenosti v okviru podukrepa M04.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva PRP 2014-2020	87
9.3	Analiza vključenih kmetij v podukrep M16.4 PRP 2014–2020, namenjen vzpostavljanju kratkih dobavnih verig in lokalnih trgov	87
9.4	Ključne ugotovitve.....	88
10	Opis stanja kmetijskih sektorjev.....	88
10.1	Govedoreja	88
10.1.1	Stanje in osnovni ekonomski kazalniki.....	89
10.1.2	Ključne ugotovitve	92
10.1.3	Strateški cilji sektorja.....	93
10.1.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 ...	94
10.2	Praščereja.....	95
10.2.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	95
10.2.2	Ključne ugotovitve	97
10.2.3	Strateški cilji sektorja.....	98
10.2.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 ...	98
10.3	Perutninarstvo	98
10.3.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	98
10.3.2	Ključne ugotovitve	101
10.3.3	Strateški cilji sektorja.....	101
10.3.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 .	101
10.4	Drobnica	102
10.4.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	102
10.4.2	Ključne ugotovitve	104
10.4.3	Strateški cilji sektorja.....	104
10.4.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 .	104
10.5	Čebelarstvo	105
10.5.1	Stanje in osnovni ekonomski kazalniki.....	105

10.5.2	Ključne ugotovitve	108
10.5.3	Strateški cilji sektorja.....	109
10.5.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023:	109
10.6	Konjereja	110
10.6.1	Stanje in osnovni ekonomski kazalniki.....	110
10.6.2	Ključne ugotovitve:	111
10.6.3	Strateški cilji sektorja.....	112
10.6.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	112
10.7	Poljedelstvo	112
10.7.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	113
10.7.2	Ključne ugotovitve	118
10.7.3	Strateški cilji sektorja.....	118
10.7.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	119
10.8	Zelenjadarstvo	119
10.8.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	119
10.8.2	Ključne ugotovitve	124
10.8.3	Strateški cilji sektorja.....	125
10.8.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	125
10.9	Zelišča	125
10.9.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	126
10.9.2	Ključne ugotovitve	127
10.9.3	Strateški cilji sektorja.....	127
10.9.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	127
10.10	Sadjarstvo.....	127
10.10.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	127
10.10.2	Ključne ugotovitve	133
10.10.3	Strateški cilji sektorja.....	133
10.10.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	134
10.11	Vinogradništvo in vinarstvo	134
10.11.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	135
10.11.2	Ključne ugotovitve	139
10.11.3	Strateški cilji sektorja.....	140
10.11.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023	140
10.12	Sektor oljkarstva	141
10.12.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	141

10.12.2	Ključne ugotovitve	145
10.12.3	Strateški cilji sektorja.....	145
10.12.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 ..	146
10.13	Hmeljarstvo.....	147
10.13.1	Stanje in osnovni ekonomski kazalniki.....	147
10.13.2	Ključne ugotovitve	149
10.13.3	Strateški cilji sektorja.....	150
10.13.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 ..	150
10.14	Semenarstvo	150
10.14.1	Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki	151
10.14.2	Ključne ugotovitve	154
10.14.3	Strateški cilji sektorja.....	154
10.14.4	Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023 ..	155
11	Živilskopredelovalna panoga	155
11.1	Število podjetij in zaposlenih	155
11.2	Pomen živilskopredelovalne panoge v makroekonomskih agregatih in trendi v obsegu proizvodnje.....	156
11.3	Cene v živilskopredelovalni industriji.....	159
11.4	Poslovni rezultati živilskopredelovalne industrije	161
11.4.1	Poslovni rezultati celotne živilskopredelovalne panoge	161
11.4.2	Poslovni rezultati po posameznih dejavnostih	162
11.5	Izvozna usmerjenost živilskopredelovalne industrije	163
11.6	Potrebe po financiranju in finančna vrzel v ŽPI v Sloveniji	163
11.7	Investicije v ŽPI preko PRP 2007–2013 in PRP 2014-2020	164
11.8	Dopolnilne dejavnosti predelave primarnih kmetijskih pridelkov na kmetijah	167
11.9	Ključne ugotovitve.....	168
12	Trgovinska bilanca z agro-živilskimi proizvodi	169
12.1	Trgovinska bilanca kmetijskih proizvodov po skupinah blaga (C.30)	169
12.2	Samooskrba s kmetijskimi proizvodi	174
12.2.1	Pregled primanjkljajev oziroma presežkov po posameznih skupinah kmetijskih proizvodov.....	175
12.3	Ključne ugotovitve.....	179
13	Gozdarstvo.....	181
13.1	Pomen gozda in gozdarstva v Sloveniji.....	181
13.2	Stanje v proizvodnji okroglega lesa (gozdnih lesnih sortimentov).....	183
13.3	Stanje v gozdnem drevesničarstvu	185

13.4	Stanje v proizvodnji žaganega lesa.....	186
13.5	Ekonomski rezultati gozdarstva	186
13.6	Investicije v gozdarstvo in gozdno-lesno verigo preko PRP 2007–2013 in PRP 2014-2020	190
13.7	Ključne ugotovitve.....	190
14	Pomen digitalizacije in AKIS.....	192
14.1	Uvajanje digitalizacije na ravni podatkovnih zbirk in investicij	192
14.2	Podpore uvajanju digitalizacije preko PRP 2014–2020	194
14.3	Vse večja uporaba namenskih digitalnih portalov in e-komunikacije s kmeti	194
14.4	Vloga AKIS pri povečanju produktivnosti in prevzemanju novih tehnologij in inovacij 197	
14.5	Vloga AKIS in digitalizacije pri spodbujanju prehoda v krožno in biogospodarstvo	200
14.6	Ključne ugotovitve.....	202
15	VIRI IN LITERATURA.....	203
16	SWOT	206

Kazalo tabel

Tabela 1: Uporabljeni kazalniki stanja v okviru specifičnega cilja 2.....	15
Tabela 2: Pregled gospodarskih gibanj 2014–2019	16
Tabela 3: BDP na prebivalca	17
Tabela 4: Bruto dodana vrednost 2010-2019.....	18
Tabela 5: Velikost kmetijskih gospodarstev glede na KZU in standardni prihodek	22
Tabela 6: Kolektivne naložbe v okviru podukrepa 4.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva iz PRP 2014-2020 (stanje odobrenih vlog na dan 30. 6. 2021) – po vrednosti, vrsti, sektorju in regiji	45
Tabela 7: Ekonomska velikost KMG (v 1.000 € SO/KMG) po proizvodnih tipih, PDM/KMG po proizvodnih tipih in ekonomski velikosti, KZU/KMG po proizvodnih tipih in ekonomski velikosti za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)	65
Tabela 8: Bruto in neto dodana vrednost KMG na hektar KZU oziroma na PDM po ekonomskih velikostnih razredih za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)	68
Tabela 9: Bruto in neto dodana vrednost KMG na PDM glede na fizično velikost KZU za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)	70
Tabela 10: Neto dodana vrednost KMG na PDM glede tip kmetovanja za obdobje 2015–2019 (povprečni FADN podatki)	71
Tabela 11: Donosnost sredstev (ROA) glede na ekonomsko velikost (SO) v obdobju 2015–2019	73
Tabela 12: Donosnost sredstev (ROA) glede na tip kmetovanja v obdobju 2015–2019	73
Tabela 13: Donosnost sredstev (ROA) glede na območje (OMD, ne OMD) v obdobju 2015–2019	73
Tabela 14: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in vrsto kmetijske pridelave v EUR.....	75
Tabela 15: Vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in vrsto naložbe v sektorju govedoreja	76
Tabela 16: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto dejavnosti	80
Tabela 17: Celotna vrednost stroškov podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in predmet naložbe v sektorju mleko in goveje meso	80
Tabela 18: Celotna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M4.2 PRP 2014-2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto naložbe	82
Tabela 19: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto dejavnosti	83
Tabela 20: Stalež goveda v GVŽ	92
Tabela 21: Izvajanje ukrepa DŽ-govedo	92
Tabela 22: Število perutnine po vrstah in število kmetijskih gospodarstev v letih 2000-2016	99

Tabela 23: Število čebelarjev, čebelnjakov in čebeljih družin ter količina pridelanega medu	106
Tabela 24: Število konj in število kmetijskih gospodarstev v letih 2000-2016	110
Tabela 25: Bilanca proizvodnje in porabe konjskega mesa (t, klavna masa)	110
Tabela 26: Število konj v ekološki reji in prireja ekološkega mesa	111
Tabela 27: Izvoz in uvoz žita v obliki zrnja (2015–2019)	114
Tabela 28: Število kmetijskih gospodarstev ter osnovna in pridelovalna površina zelenjadnic pri tržnih pridelovalcih za leta 2010, 2013, 2016 in 2019	120
Tabela 29: Podatek o površinah vinogradov po letih (ha)	135
Tabela 30: Količina pridelka vina po letih, prijavljenih v RPGV (v 1000 litrih)	
Tabela 31: Povprečna cena odkupljenega grozdja	
Tabela 32: Potrjene površine semenskih posevkov (v ha) od leta 2014 do 2019 po skupinah rastlin v primerjavi s povprečnimi površinami v obdobju 2000–2004 in 2009–2013	
Tabela 33: Delež uradno pridelanega domačega semena v Sloveniji	
Tabela 34: Gibanje pomembnejših kazalnikov poslovanja živilskopredelovalne industrije; 2014-2019	
Tabela 35: Delež proizvodnje hrane in pijač (C10 in C11) v predelovalni dejavnosti (C); 2014–2019	
Tabela 36: Indeksi obsega industrijske proizvodnje (predhodno leto = 100); 2014–2019	
Tabela 37: Indeksi cen pri proizvajalcih (nominalno, predhodno leto = 100); 2014–2019	
Tabela 38: Število dovoljenj za opravljanje najpogostejših dopolnilnih dejavnosti predelava primarnih kmetijskih pridelkov	
Tabela 39: Skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine, po posameznih letih v obdobju 2010-2020, v mrd EUR	
Tabela 40: Blagovna menjava agroživilskih proizvodov; 2015-2019	172
Tabela 41: Gozdni lesni sortimenti, pridobljeni v Sloveniji (000 m ³): 2009 - 2020	183
Tabela 42: Izvoz gozdnih lesnih sortimentov (000 m ³); 2013–2020	185
Tabela 43: Uvoz gozdnih lesnih sortimentov (000 m ³); 2013–2020	185
Tabela 44: Temeljni agregati ekonomskih računov za gozdarstvo	189

Kazalo slik

Slika 1: BDP na prebivalca, indeks standarda kupne moči EU-28=100	17
Slika 2: Delež bruto dodane vrednosti (BDV) kmetijstva, gozdarstva in ribištva v skupni BDV, Slovenija in EU-28 – tekoče cene	19
Slika 3: Delež števila kmetijskih gospodarstev po tipu kmetovanja za leto 2016	23
Slika 4: Rast skupne factorske produktivnosti v EU-28, 2005–2015, indeks, 2005=100	29
Slika 5: Povprečna letna rast TFP v državah članicah EU med letoma 2005 in 2015.....	30
Slika 6: Povprečna letna rast produktivnosti dela v državah članicah EU med letoma 2005–2015	30
Slika 7: Letna stopnja rasti skupne factorske produktivnosti v kmetijstvu v Sloveniji in EU-27, 2010–2019, indeks 2005=100 (kazalnik stanja C.28: Skupna factorska produktivnost v kmetijstvu)	31
Slika 8: Skupna factorska produktivnost v kmetijstvu v Sloveniji in EU-28, 2010–2016, indeks 2005 EU=100	31
Slika 9: Gibanje delovne sile v Sloveniji, EU-27	32
Slika 10: Gibanje delovne sile v Sloveniji, EU-27 (od 2020), v absolutnih številkah	32
Slika 11: Povprečno število PDM na kmetijsko gospodarstvo, 2016	32
Slika 12: Povprečna velikost ha/KMG in povprečno število ha KZU v obdelavi na en PDM, 2016	33
Slika 13: Produktivnost dela v kmetijstvu v letu 2020, v EUR/PDM.....	34
Slika 14: Neto dodana vrednost v kmetijstvu, izraženo na enoto vloženega dela (PDM), leto 2019, v EUR, v tekočih cenah	35
Slika 15: Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu, izraženo kot % BDV, 2019, EU, v tekočih cenah	38
Slika 16: Bruto investicije v osnovna sredstva v kmetijstvu, izraženo kot % BDV, leta 2005, 2010, 2018, EU, tekoče cene	39
Slika 17: Struktura bruto investicij v osnovna sredstva v kmetijstvu v Sloveniji v obdobju 2005–2018 glede na vrsto investicije, v mio EUR.....	40
Slika 18: Bruto investicije v osnovna sredstva v kmetijstvu (GFCF) na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), Slovenija in EU-28, 2013 in 2016, v EUR	41
Slika 19: Bruto investicije v osnovna sredstva na polnovredno delovno moč v obdobju 2005–2018, Slovenija, EU-28 in EU-27, v tekočih cenah, v EUR	41
Slika 20: Število odobrenih vlog in celotna vrednost podprtih naložb v osnovna sredstva (v EUR) v okviru ukrepa 121 PRP 2007-2013, stanje 31. 12. 2015	42
Slika 21: Povprečno število KZU (ha), PDM in GVŽ podprtih KMG v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020	43
Slika 22: Število odobrenih vlog in celotna vrednost podprtih naložb (v EUR) v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020.....	44

Slika 23: Število odobrenih vlog in povprečna vrednost podprte naložbe (v EUR) v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020 glede na vključenost v sheme ekološke proizvodnje, stanje 30. 4. 2020	44
Slika 24: Delež amortizacije (SE360 - "depreciation") kot % bruto dohodka na kmetiji (SE410 - "gross farm income"), za leto 2018.....	48
Slika 25: Težave, s katerimi so se soočali anketirani kmetje in kmetijska podjetja v letu 2017, Slovenija in EU-24.....	49
Slika 26: Finančna vrzel v kmetijskem sektorju glede na produkt, v mio EUR in deležu, Slovenija, 2017.....	50
Slika 27: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na velikost KMG za celotno populacijo KMG za leto 2019, za Slovenijo (n= 89.167)	53
Slika 28: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na nadmorsko višino sedeža KMG, ki so oddali zbirno vlogo za leto 2019, za Slovenijo (n= 56.652).....	53
Slika 29: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na združen tip kmetovanja iz Standardnega prihodka za leto 2014 in površin GERK-ov za leto 2015 (n=87.306).....	54
Slika 30: Prostorska razporeditev izvedenih komasacij v programskem obdobju 2007–2013	54
Slika 31: Evidentirano število kupoprodaj in prodane površine za kmetijska in gozdna zemljišča (v hektarih), Slovenija, 2011–2019	56
Slika 32: Gibanje hektarskih donosov pri nekaterih ključnih kulturah v rastlinski pridelavi 2005–2018	58
Slika 33: Gibanje hektarskih donosov pri nekaterih vrstah sadja, 2005–2018.....	58
Slika 34: Bruto dodana vrednost na hektar KZU, v EUR, 2016	58
Slika 35: Prihodkovno-stroškovna struktura podjetniškega dohodka, 2005–2018, Slovenija, (realne cene), mio EUR	60
Slika 36: Delež vmesne potrošnje v celotni kmetijski proizvodnji (v stalnih cenah, 2005=100), Slovenija in EU-28, 2005–2016	60
Slika 37: Delež vmesne potrošnje v kmetijski proizvodnji, EU, leto 2019, v tekočih cenah....	61
Slika 38: Indeks obsega kmetijske proizvodnje in vmesne potrošnje, Slovenija in EU-28, 2005–2019, v stalnih cenah (2005=100)	62
Slika 39: Razmerje med bruto dodano vrednostjo in vmesno potrošnjo, 2019, EU, v EUR, v tekočih cenah	63
Slika 40: Vložek dela (PDM/KMG), obseg KZU na kmetijsko gospodarstvo po ekonomskih velikostnih razredih in tipih kmetovanja za uteženo obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)	66
Slika 41: Bruto in neto dodana vrednost na ha KZU po ekonomskih velikostnih razredih (iz FADN vzorca).....	69
Slika 42: Bruto in neto dodana vrednost na PDM po ekonomskih velikostnih razredih (iz FADN vzorca)	70

Slika 43: Bruto in neto dodana vrednost na PDM po velikostnih razredih KZU (iz FADN vzorca)	71
Slika 44: Neto dodana vrednost kmetijskega gospodarstva na PDM (SE425) glede na težavnostna območja za Slovenijo v letih 2004–2018	72
Slika 45: Število odobrenih vlog in celotna vrednost naložb po točkah OMD v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020	76
Slika 46: Primerjava povprečnega števila ha KZU, števila GVŽ, PDM in PDM/ha KZU v sektorju govedoreje glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020)	77
Slika 47: Lokacija naložb na KMG v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020	78
Slika 48: Lokacija naložb iz podukrepa M04.1 v skupni višini do 100.000 EUR	78
Slika 49: Lokacija naložb iz podukrepa M04.1 v skupni višini nad 100.000 EUR	78
Slika 50: Prikaz gostote naložb iz podukrepa M04.1 glede na vrednost celotne naložbe (z vključenim DDV)	79
Slika 51: Gostota vseh naložb glede na vrednost celotne naložbe za tip proizvodnje: <i>Mleko - govedoreja: krave molznice</i>	79
Slika 52: Gostota oddaje in prodaje mleka v kg za leto 2019	79
Slika 53: Primerjava povprečnega števila ha KZU, števila GVŽ, PDM in PDM/ha KZU v sektorju mleko in goveje meso glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020)	81
Slika 54: Primerjava ekonomskih kazalnikov: BDV/vlogo, Prihodek/PDM, Skupni prihodek kmetijske dejavnosti in Skupni prihodek nekmetijske dejavnosti glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020) v EUR	81
Slika 55: Izbrani razvojni cilj majhnih kmetij iz podukrepa M06.3 PRP 2014–2020	82
Slika 56: Primerjava povprečne velikosti KZU v ha za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo	85
Slika 57: Primerjava deleža njiv v KZU za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo	85
Slika 58: Primerjava obtežbe z GVŽ/KZU za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo	86
Slika 59: Primerjava povprečne starosti nosilca za KMG, identificirano za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo	86
Slika 60: Kmetijska gospodarstva, vključena v podukrep M16.4, po velikosti in OMD	87
Slika 61: Število molznih krav in povprečna mlečnost	90
Slika 62: Število in prirast prašičev (2007–2019)	96
Slika 63: Število drobnice in prirast (2007–2019)	103
Slika 64: Površine in hektarski pridelki žita (2007–2019)	113

Slika 65: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi pšenice (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Slika 66: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi koruze za zrnje (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Slika 67: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi krompirja (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Slika 68: Površina zelenjadnic (ha) za tržne in netržne pridelovalce (2007–2020)

Slika 69: Pridelek zelenjadnic (t) pri tržnih in netržnih pridelovalcih (2007–2019)

Slika 70: Pridelava in poraba zelenjave (v 1000 t, ekvivalent sveže zelenjave)

Slika 71: Površine (ha) vrtnin na prostem in v zaščitenem prostoru vključene v ekološko pridelavo

Slika 72: Površine (ha) vključene v integrirano pridelavo zelenjadnic na prostem in v zaščitenem prostoru

Slika 73: Pridelovalne površine z zelišči, dišavnicami in zdravilnimi rastlinam (2000–2019)

Slika 74: Število kmetijskih gospodarstev (KMG), ki pridelujejo zelišča, dišavnice in zdravilne rastline

Slika 75: Površina in pridelek sadja (2008–2020)

Slika 76: Deleži pokritosti sadovnjakov z mrežami proti toči oz. z namakalnimi sistemi (v %)

Slika 77: Starostna struktura sadovnjakov (ha) v letih (jablana, hruška, oreh, češnja)

Slika 78: Osnovni ekonomski kazalci pri pridelavi jabolk (indeks, povprečje 2014–2018 = 100)

Slika 79: Površina oljčnikov in št. KMG

Slika 80: Pridelek oljk

Slika 81: Proizvodnja oljčnega olja

Slika 82: Površina oljčnikov z ekološko pridelavo (ha)

Slika 83: Površina in pridelek hmelja (2007–2019)

Slika 84: Delež površin semenskih posevkov po skupinah rastlin od 2014–2019 v primerjavi z obdobjem 2009–2013

Slika 85: Obseg pridelave semena žit (2014–2019)

Slika 86: Potrjeni pridelki semena (v t)

Slika 87: Produktivnost in dodana vrednost na zaposlenega v ŽPI v primerjavi s predelovalnimi dejavnostmi (indeks C = 100), 2007–2019

Slika 88: Delež proizvodnje živil in pijač k skupni dodani vrednosti in zaposlenosti nacionalnega gospodarstva (%); 2007–2018

Slika 89: Indeks obsega industrijske proizvodnje (2015 = 100); 2007–2019

Slika 90: Indeksi cen živil in pijač ter proizvodov predelovalnih dejavnosti pri proizvajalcih (realno; 2015 = 100); 2007–2019

Slika 91: Indeksi cen živilskih proizvodov pri proizvajalcih v primerjavi z indeksi cen kmetijskih pridelkov, energentov in plač (2015 = 100); 2007–2019

Slika 92: Neto dobiček/izguba ŽPI po dejavnostih (mio EUR); 2018 in 2019

Slika 93: Finančna vrzel v živilskopredelovalnem sektorju glede na produkt, v mio EUR in deležu, Slovenija, 2018

Slika 94: Delež odobrenih sredstev glede na vrsto naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020, stanje 30.4.2020

Slika 95: Število odobrenih vlog in povprečna vrednost naložbe na odobreno vlogo glede na dejavnost naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020, stanje 30.4.2020

Slika 96: Zunanjetrgovinska bilanca agroživilstva po tarifnih skupinah v obdobjih 2007–2013 in 2014–2019, v mio EUR (kazalnik stanja C.30)

Slika 97: Skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine znotraj/zunaj EU v obdobju 2010-2020, v mrd EUR (kazalnik stanja C.30)

Slika 98: Izvoz in uvoz ter zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov (mio EUR); 2007–2019

Slika 99: Struktura izvoza in uvoza agroživilstva po skupinah držav; 2014-2019

Slika 100: Zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov po državah v letu 2018

Slika 101: Stopnja samooskrbe s pridelanimi in predelanimi kmetijskimi proizvodi v obdobjih 2007–2013 in 2014–2019, v %

Slika 102: Domača poraba, pridelava, uvoz in izvoz - sadje, v tisoč t

Slika 103: Domača poraba, pridelava, uvoz in izvoz - zelenjadnice, v tisoč t

Slika 104: Domača poraba, prireja mesa, izvoz in uvoz živih živali ter uvoz in izvoz mesa in izdelkov – govedo, v tisoč t

Slika 105: Domača poraba, prireja, uvoz in izvoz –prašiči, v tisoč t

Slika 106: Domača pridelava, uvoz in izvoz – mleko, v tisoč t

Slika 107: Karta zasnove gozdne infrastrukture

Slika 108: Število smrtnih nezgod pri delu 1999-2019

Slika 109: Izvoz in uvoz okroglega lesa (m³) po letih

Slika 110: Nihanje cen hlodovine po letih

Slika 111: Nihanje cen sečnje in spravila po letih

Slika 112: Količina poseka iglavcev napadenih z insekti v obdobju 1994 – 2018 (vir: ZGS, obdelava GIS-GTE)

Slika 113: Penetracija fiksnega širokopasovnega dostopa

Slika 114: Hitrost prevzemanja novih tehnologij v kmetijstvu

1 SEZNAM UPORABLJENIH KRATIC IN SIMBOLOV

BDV	bruto dodana vrednost
EK	Evropska komisija
EUR	evro
FADN	ang. "Farm Accountancy Data Network" oz. mreža računovodskih podatkov o poslovanju kmetijskih gospodarstev
GFCF	ang. "gross fixed capital formation" oz. bruto investicije v osnovna sredstva
GVŽ	glava velike živine
ha	hektar
kg	kilogram
IKT	informacijsko-komunikacijska tehnologija
KMG	kmetijsko gospodarstvo
KMG-MID	identifikacijska številka kmetijskega gospodarstva
KZU	kmetijsko zemljišče v uporabi
mio	milijon
mrđ	milijarda
OECD	Organizacija za gospodarsko sodelovanje in razvoj
OMD	območje z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost
PDM	polnovredna delovna moč
PMEF	CAP Performance Monitoring and Evaluation Framework
PRP 2007-2013	Program razvoja podeželja RS za obdobje 2007–2013
PRP 2014–2020	Program razvoja podeželja RS za obdobje 2014–2020
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
t	tona
TFP	ang. "total factor productivity" oz. skupna faktorska produktivnost
ŽPI	živilskopredelovalna industrija
%	odstotek

2 Uporabljeni kazalniki stanja

Tabela 1: Uporabljeni kazalniki stanja v okviru specifičnega cilja 2

Področje	Oznaka kazalnika PMEF	Kazalnik PMEF
Gospodarstvo	C.09	Bruto domači proizvod na prebivalca
	C.11	Bruto dodana vrednost po sektorjih, po vrstah regij, v kmetijstvu in za primarne proizvajalce
Kmetijska produktivnost	C.13	Delovna sila v kmetijstvu
	C.27	Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu
	C.28	Skupna faktorska produktivnost v kmetijstvu
	C.29	Produktivnost dela v kmetijstvu
Kmetijska trgovina	C.30	Kmetijski uvoz in izvoz (I.06)
		Razmerje med cenami na EU in cenami na svetovnem tržišču za glavne agroživilske produkte

ANALIZA STANJA

3 Konkurenčnost in produktivnost gospodarstva in kmetijstva v Sloveniji

Povečanje konkurenčnosti in tržne usmerjenosti je eden od temeljnih ciljev Skupne kmetijske politike (SKP), ki pa se z Evropskim zelenim dogovorom¹, Strategijo EU »od vil do vilic« ter Strategijo o biotski raznovrstnosti do 2030 vedno bolj usmerja na pot trajnosti in večje odgovornosti do naravnih virov. Ključne determinante konkurenčnosti se ločijo glede na to, katere lahko obvladujejo kmetijska gospodarstva sama (velikost, struktura, socialni kapital: kmetova starost, izobrazbena raven, spol, vložen čas na kmetiji) in katere so izven njihove kontrole ali vpliva (nacionalne faktorske danosti: razpoložljivost delovne sile, zemlje, kapitala, pogoji na strani povpraševanja: okusi, preference prebivalcev, politike, lokacija). V ospredju konkurenčnosti je rast produktivnosti kmetijstva ob upoštevanju učinkovite in odgovornejše rabe omejenih naravnih virov in izzivov podnebnih sprememb.

Analiza stanja za specifični cilj 2 je strukturirana tako, da uvodoma na makroekonomski ravni opisujemo stanje slovenskega gospodarstva, ki mu sledi pregled stanja v kmetijskem sektorju. Pri tem povzemamo nekatere ključne podatke o strukturi kmetijskih gospodarstev in se osredotočamo na produktivnost dela, kapitala in zemlje. Pri tem poskušamo prikazati pozicijo Slovenije glede na preostale države EU-27. Sledi podrobnejša analiza produktivnosti (neto dodane vrednosti / PDM) iz baze podatkov FADN, kjer poskušamo vidik produktivnosti prikazati na mikroekonomski ravni, s poudarkom na obravnavi različnih proizvodnih tipov. Sledi analiza investicij, kjer se osredotočamo na primerjavo investiranja kmetij z OMD in z območij izven OMD. V nadaljevanju nato podajamo še pregled stanja po posameznih sektorjih. Preostala dva ključna sklopa te analize pa se navezujeta na stanje v ŽPI in gozdarstvu.

3.1 Stanje slovenskega gospodarstva

¹ Sporočilo Evropske komisije COM(2019) 640 končno: Evropski zeleni dogovor in Sporočilo Evropske komisije COM/2020/381 končno: Strategija „od vil do vilic“ za pravičen, zdrav in okolju prijazen prehranski sistem.

Gibanja bruto dodane vrednosti (BDV) v nekoliko daljšem časovnem obdobju pokažejo na vpliv gospodarsko-finančne krize. BDV slovenskega gospodarstva od leta 2010 do 2019 tako beleži najprej stagnacijo, po koncu krize in povečevanju gospodarske aktivnosti pa se je vrednost BDV leta 2014 spet začela dvigovati in je leta 2019 dosegla vrednost 41.882 mio EUR. BDV se je od leta 2010 povečala za 32,1 %. Delež podeželskih regij v BDV v letu 2017 je bil 48,73 % in je stabilen (Tabela 10; Vir: EUROSTAT).

Gospodarska rast se je v letu 2019 nato precej umirila. Bruto domači proizvod (BDP) se je povečal za 2,4 %, kar je opazno manj kot v predhodnih dveh letih (2017: 4,8 %; 2018: 4,1 %). Kljub temu je bila rast slovenskega gospodarstva v letu 2019 visoka in nad povprečjem EU (UMAR, 2019; UMAR 2020). H gospodarski rasti je še naprej prispevalo stabilno povečevanje zasebne potrošnje (realno večja za 2,7 %; leta 2018: 2,8 %), kar je predvsem rezultat razmeroma visoke stopnje zaposlenosti ter rasti plač in socialnih transferjev. Predvsem zaradi upočasnitve gospodarske rasti v trgovinskih partnericah pa se je upočasnila rast izvoza (realno večji za 4,4 %; leta 2018: 6,1 %). Tudi pri investicijah v opremo in stroje ter pri gradbenih investicijah je bila zabeležena upočasnitev rasti. Realna rast bruto investicij v osnovna sredstva je znašala 3,2 % (leta 2018: 9,1 %).

Tabela 2: Pregled gospodarskih gibanj 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Realne stopnje rasti BDP (%)	2,8	2,2	3,1	4,8	4,1	2,4
BDP (mio EUR)	37.634	38.853	40.367	42.987	45.755	48.007
Bruto dodana vrednost po dejavnostih (mio EUR)	32.532	33.592	34.953	37.350	39.839	41.882
Struktura dodane vrednosti: – kmetijstvo, gozdarstvo, ribištvo (A) (%)	2,3	2,4	2,3	2,1	2,4	2,3
– industrija (B, C, D, E) (%)	26,9	27	27,1	27,3	26,9	26,7
– gradbeništvo (F) (%)	5,7	5,4	5,2	5,4	5,7	5,8
– storitve (G do U) (%)	65,1	65,2	65,4	65,2	64,9	65,2
Zaposlenost (000)	932	944	961	989	1.021	1.045
BDP na prebivalca (EUR)	18.253	18.830	19.551	20.809	22.083	22.983
BDP na prebivalca po kupni moči (SKM; EUR)	22.800	23.800	24.200	25.500	26.900	27.800
BDP na prebivalca po kupni moči (SKM EU-28 = 100; %)	82	82	83	85	87	87
Delež izdatkov za hrano, pijačo in tobak v končni porabi gospodinjstev (%)	20,4	20,4	20	19,5	18,8	:
Brezposelnost po anketi (%)	9,7	9	8	6,6	5,1	4,5
Registrirana brezposelnost (%)	13,1	12,3	11,2	9,5	8,3	7,7
Inflacija v povprečju leta (%)	0,2	–0,5	–0,1	1,4	1,7	1,6

Vir: Zeleno poročilo 2019

Ob ugodnih makroekonomskih razmerah so se v letu 2019 izboljševale tudi razmere na trgu dela. Po podatkih nacionalnih računov se je rast zaposlenosti nekoliko umirila (+2,4 %), a

dosegla najvišjo raven doslej, pri čemer je bilo tudi število zaposlenih oseb najvišje do zdaj. Obe stopnji brezposelnosti sta se v povprečju leta znižali; registrirana na 7,7 % (leta 2018: 8,3 %), anketna pa na 4,5 % (leta 2018: 5,1 %) in sta tako najnižji po letu 2008. Tudi plače so bile v letu 2019 znova nekoliko višje, predvsem zaradi višje rasti plač v javnem sektorju (UMAR, 2020). V primerjavi s predhodnim letom se je povprečna bruto plača na zaposlenega nominalno zvišala za 4,3 %, realno pa za 2,7 % (zasebni sektor realno: +2,2 %, javni sektor realno: +3,7 %).

Leta 2019 je bila inflacija razmeroma nizka, in sicer na letni ravni 1,9-odstotna (leta 2018: +1,4 %), v povprečju leta pa 1,6-odstotna (leta 2018: +1,7 %); k njej so za skoraj dve tretjini prispevale cene storitev, nekaj pa tudi višje cene hrane in energije.

BDP na prebivalca po standardu kupne moči je bil v letu 2019 27.658,80 EUR in se je od leta 2010 povečal za 30,5 %, vendar še vedno zaostaja za povprečjem EU-28 (indeks PPS na prebivalca skupaj v letu 2019 je bil 88,70; EU-28=100). BDP na prebivalca po standardu kupne moči v podeželskih regijah je bil v letu 2019 23.000 EUR in se je od leta 2013 povečal za 27,1 %.

Tabela 3: BDP na prebivalca

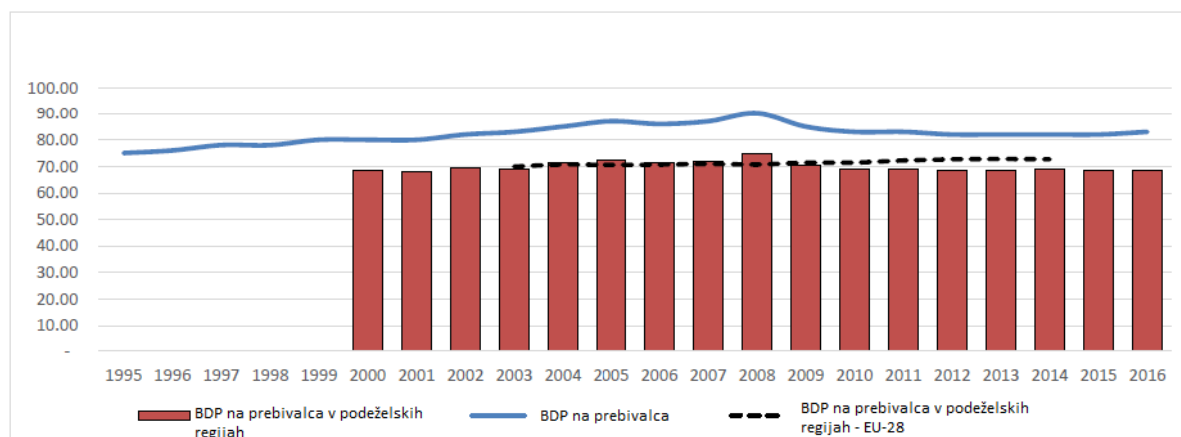
C. 09 BDP na prebivalca	2010	2013	2016	2017	2018	2019
BDP na prebivalca v podeželskih regijah (EUR PPS)	-	18.100,00	19.700,00	20.900,00	21.900,00	23.000,00
BDP na prebivalca v podeželskih regijah (indeks PPS)	70	70	70	71	73	74
BDP na prebivalca skupaj (EUR PPS)	21.200,00	21.900,00	24.100,00	25.500,00	26.387,60	27.658,80
BDP na prebivalca skupaj (Indeks PPS)	84,60	83,20	83,70	85,60	87,40	88,70

*PPS – standard kupne moči («purchase power standard»)

Vir: C.09 - Dashboard Indicators

https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html?select=EU27_FLAG,1

Slika 1: BDP na prebivalca, indeks standarda kupne moči EU-28=100

Vir: Analytical factsheet; EUROSTAT

Po podatkih nacionalnih računov je kmetijstvo skupaj z lovstvom, gozdarstvom in ribištvm leta 2019 k skupni ustvarjeni BDV prispevalo 2,3 % (leta 2018: 2,4 %), k skupni zaposlenosti pa 6,9 % (leta 2018: 7,2 %). Delež zaposlenih v kmetijstvu ima trend upadanja in se tako iz leta v leto zmanjšuje.

Primerjava BDV kmetijstva v Sloveniji in EU-28 pokaže, da kmetijstvo (skupaj z gozdarstvom in ribištvm) v Sloveniji od leta 2008 do leta 2019 ustvarja med 2,1 % do 2,5 % celotne BDV vseh dejavnosti. Do navedenega obdobja je zabeležen padec deleža, kar kaže na razmeroma hitrejši ekonomski razvoj drugih dejavnosti.

Dokaj podobne ugotovitve veljajo tudi za EU-28, pri čemer je razvidno, da se je do leta 2008 pomen kmetijstva v Sloveniji hitreje zniževal kot pomen kmetijstva v EU-28, po tem letu pa sledi obdobje, kjer se je zmanjševanje ekonomskega pomena kmetijstva v Sloveniji in v EU-28 ustavilo. Od tega leta naprej ni opaziti približevanja slovenskega deleža kmetijstva v BDV vrednosti EU-28.

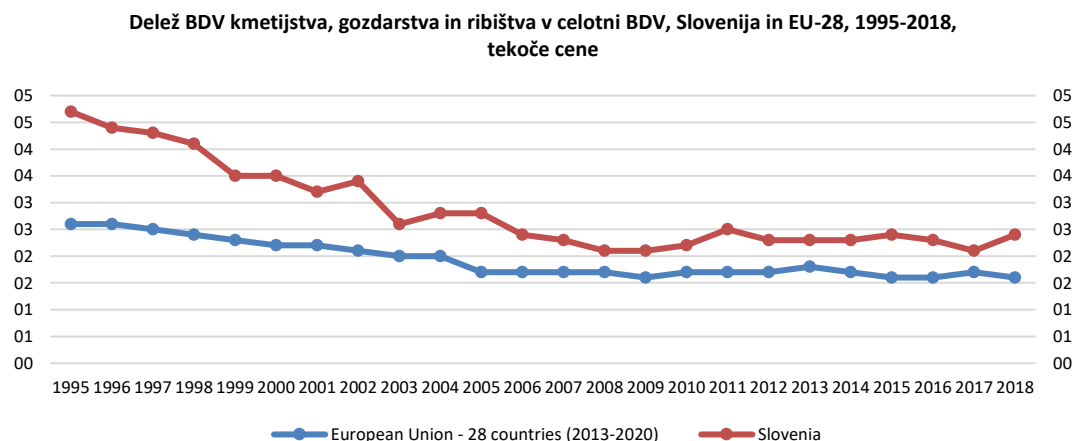
Tabela 4: Bruto dodana vrednost 2010-2019

C.11 Bruto dodana vrednost	2010	2013	2016	2017	2018	2019
BDV skupaj (mio EUR)	31.693,50	31.508,80	34.952,80	37.350,20	39.838,50	41.882,30
Porazdelitev BDV po gospodarskih sektorjih - primarni sektor (%)	2,17	2,28	2,31	2,13	2,42	2,26
Porazdelitev BDV po gospodarskih sektorjih - sekundarni sektor (%)	30,41	31,80	32,32	32,71	32,66	32,55
Porazdelitev BDV po gospodarskih sektorjih - terciarni sektor (%)	67,42	65,92	65,37	65,16	64,93	65,19
Porazdelitev BDV po vrstah regij - vmesne regije (%)	50,56	50,24	51,04	51,31	-	-
Porazdelitev BDV po vrstah regij - podeželske regije (%)	49,10	49,08	48,94	48,73	-	-
BDV za primarne proizvajalce v prehranski verigi delež kmetijstva v skupni dodani vrednosti (%)	29,18	30,41	30,01	27,88	-	-
dodana vrednost - storitve oskrbe s hrano in pijačami (mio EUR)	308,30	306,60	408,60	442,10	-	-
dodana vrednost - distribucija hrane in pijač (mio EUR)	770,80	755,40	758,10	812,10	-	-
dodana vrednost - proizvodnja hrane in pijač (mio EUR)	470,60	439,70	523,40	543,30	-	-
dodana vrednost - primarna proizvodnja (mio EUR)	638,50	656,11	724,63	694,93	-	-

Vir: EUROSTAT

Delež kmetijstva v skupni dodani vrednosti BDV za primarne proizvajalce v prehranski verigi se giblje okoli 30 %. Kljub majhnemu ekonomskemu deležu kmetijstva v celotni BDV slovenskega gospodarstva je ta gospodarski sektor strateško pomemben z vidika varnosti preskrbe s kakovostno, zdravo hrano ter upravljanja z naravnimi viri in zagotavljanja družbeni-ekonomskih funkcij, kot je obdelanost in poseljenost podeželja.

Slika 2: Delež bruto dodane vrednosti (BDV) kmetijstva, gozdarstva in ribištva v skupni BDV, Slovenija in EU-28 – tekoče cene

Vir: EUROSTAT [nama_10_a10]

V letu 2019 je delovalo 67.178 gospodarskih družb in zadrug. Samostojnih podjetnikov je bilo 52.713. Po podatkih Poslovnega registra Slovenije je bilo v letu 2019 ustanovljenih 3.988 družb. Družbe, ki so poslovale v letu 2019, so zaposlovale 519.505 zaposlenih, kar je za 5 % več zaposlenih kot v predhodnem letu. Največji delež predstavljajo mikro družbe (85,1 %), ki so imele 18,3 % vseh zaposlenih, sledi delež majhnih (12,6 %), ki so imele 27,2 % vseh zaposlenih, in srednjih družb (1,6 %), ki so imele 20,2 % vseh zaposlenih. Najmanj je velikih družb (0,6 %), vendar zaposlujejo največ zaposlenih (34,3 % vseh) in so v letu 2019 tudi najbolj odločilno vplivale na izboljšanje rezultatov poslovanja družb.

V letu 2018 je v Sloveniji poslovalo 200.174 podjetij. Zaposlovala so 914.224 oseb in ustvarila 117.041 milijonov EUR prihodka. Vrednosti vseh navedenih podatkov so bile višje kot v prejšnjem letu, tj. v letu 2017: število podjetij je bilo višje za 2,3 %, število oseb, ki delajo, za 3,7 %, ustvarjeni prihodek pa za 7,5 %. Z vidika velikosti podjetij (glede na število oseb, ki delajo) se je v letu 2018 največ podjetij, ki so poslovala v 2018, uvrščalo med mikropodjetja (94,9 %); to so podjetja, ki zaposlujejo manj kot 10 oseb. Kljub temu so največji del prihodka ustvarila sicer manj številna srednje velika in velika podjetja, tj. podjetja, ki zaposlujejo najmanj 50 oseb. Srednje velika podjetja so ustvarila 23,7 % prihodka, velika pa 35,5 % prihodka; zaposlovala pa so skupaj več kot polovico vseh oseb, ki so delale v podjetjih (54,3 %).

3.2 Stanje kmetijstva v Sloveniji

Za slovensko kmetijstvo je značilna izrazito neugodna agrarna struktura in težji pogoji kmetovanja glede na ostale države članice EU-27. Povzemajoč iz analize stanja za cilj 1, 4 in

7 so v nadaljevanju predstavljena nekatera ključna dejstva, ki vplivajo na konkurenčnost slovenskega kmetijstva.

Kmetijske površine

Tretjina površja države (34 %) je namenjenega pretežno kmetijskim površinam. Površina skupnih kmetijskih zemljišč v uporabi v Sloveniji od leta 2005 do leta 2012 sicer nekoliko niha, kasneje je skupna kmetijska površina stabilna in se giblje pri okoli 480.000 ha.

V povprečju je v obdobju med letoma 2005 in 2019 delež ornih površin predstavljal 36 %, delež trajnega travinja 58 % in delež trajnih nasadov 6 % od skupnih kmetijskih zemljišč v uporabi. Primerjava z EU povprečjem pokaže, da je v Sloveniji delež trajnega travinja bistveno večji, delež ornih površin bistveno manjši ter delež nasadov primerljiv. V strukturi rabe kmetijske zemlje v EU (povprečje 2015-2019) tako predstavljajo orne površine 62 % (v Sloveniji: 36 %), trajno travinje 31 % (v Sloveniji: 58 %) in trajni nasadi dobrih 7 % (v Sloveniji: slabih 6 %) (Kazalnik C.17).

Velika večina kmetijskih površin v Sloveniji se torej uporablja kot trajni travnik ali pašnik. To dejstvo je posledica velike reliefne razgibanosti slovenskega prostora, kjer ravninska območja v obliki sklenjenih dolin in kotlin predstavljajo le slabih 20 % vsega ozemlja. V teh ravninskih območjih se pretežno nahajajo njivske površine.

Velik delež kmetijskih zemljišč se nahaja na OMD (Slovenija: 76 %, EU: 58 %, leto 2019). Glede na delež kmetijskih zemljišč na območjih z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami (OMD) sodi Slovenija med države z daleč najvišjim deležem², kar zmanjšuje konkurenčnost slovenskega kmetijstva, omejuje izbor možnih proizvodnih usmeritev in povišuje stroške proizvodnje. Visok delež OMD vpliva na nižjo stopnjo intenzivnosti kmetovanja v Sloveniji.

Za slovensko kmetijstvo je značilna tudi velika razdrobljenost kmetijskih zemljišč. V letu 2019 je bilo v Sloveniji 861.493 grafičnih enot rabe kmetijskih zemljišč (GERK). V povprečju je KMG obdeloval 9,7 GERK-a, povprečna velikost GERK-a pa znaša le 0,56 ha. Tako majhna povprečna velikost vpisanega GERK-a je posledica dejstva, da je kar 86,29 % vseh GERK-ov po površini, manjših od 1 ha.

Za Slovenijo je značilen majhen delež namakanih površin. V Sloveniji je delež za namakanje pripravljenih zemljišč glede na KZU med nižjimi znotraj držav članic EU, in sicer je znašal pod 1,4 % v letu 2020. V letu 2020 je bilo namakanih 3.958 hektarjev zemljišč, v glavnem gre pri tem za njive in vrtove (69 %). Primerjava z ostalimi članicami EU za trenutno zadnje dostopne podatke iz leta 2016 kaže, da je bil delež za namakanje pripravljenih zemljišč nižji kot v Sloveniji le še v štirih državah članicah. Natančneje je stanje predstavljeno v okviru analize stanja za cilj 4.

Slovensko kmetijstvo se pod vplivom podnebnih sprememb vedno pogosteje sooča z ekstremnimi vremenski razmerami (suša, toča, pozebe...). Strokovnjaki ugotavljajo, da se negativni vplivi podnebnih sprememb kažejo v sušnem stresu rastlin zaradi višjih temperature

² V letu 2020 je skupna površina kmetijskih zemljišč na območjih z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami (OMD) znašala 363.300 ha od skupno 488.000 ha, kar predstavlja 74,4 %. Trajno travinje predstavlja 73% vseh kmetijskih površin, njive pa le 23%.

in povečane evapotranspiracije, skrajšanju življenjskega cikla rastlin (pospešen fenološki razvoj rastlin), premiku rastlinskih pasov, povečani pogostnosti ekstremnih vremenskih dogodkov (neurja z močnim vetrom in/ali točo, pozebe, suše, poplave, erozija), spremenjeni pogostnosti in intenziteti napadov škodljivcev in povzročiteljev bolezni, pojavu novih škodljivcev, plevelov, bolezni.

Podrobnejši podatki so prikazani v analizi stanja za cilj 1 in 4.

Struktura kmetijskih gospodarstev

Povprečno kmetijsko gospodarstvo v Sloveniji

Povprečno kmetijsko gospodarstvo v EU obdeluje 14,8 ha njiv in 13,5 ha travinja. To je skoraj petkrat oziroma trikrat več kot povprečno slovensko kmetijsko gospodarstvo (3,2 ha njiv in 4,7 ha travinja). Podobno razmerje velja tudi pri trajnih nasadih, kjer v EU kmetijska gospodarstva v povprečju obdelujejo 2,7 ha trajnih nasadov, kar je skoraj štirikrat več kot v Sloveniji (0,7 ha) (KIS (2018)).

Na povprečno velikem kmetijskem gospodarstvu v Sloveniji so v letu 2016 obdelovali 6,9 ha kmetijskih zemljišč (v EU 15,24 ha) (0,3 ha več kot v letu 2013) in so redili 6,0 GVŽ (0,5 več kot v letu 2013) ter gospodarili s povprečno 5,6 ha gozda. KMG je obdelovalo 0,10 hektarja trajnih travnikov in pašnikov več kot v letu 2013 (3,91 ha), 0,11 hektarja več njiv (2,51 ha) in enako površino trajnih nasadov kot v letu 2013 (0,38 ha). Povprečni standardni prihodek na kmetijsko gospodarstvo je v 2016 znašal 16.577 evrov (v 2013: 13.944). Povprečno je bilo na kmetijskem gospodarstvu zaposlenih 2,8 osebe oz. 1,1 PDM (SURS (2016)).

Število kmetijskih gospodarstev

Po statističnih podatkih sta bili 1. junija 2016 v Sloveniji 69.902 kmetijski gospodarstvi. Od tega je bilo 231 kmetijskih podjetij, preostalo so bile družinske kmetije (69.671 – SURS(2016)). Skupno število kmetijskih gospodarstev se je zmanjšalo za 6,35 % (KIS (2018)).

V Vzhodni Sloveniji se je nahaja 70,74 % kmetijskih gospodarstev (49.448), v Zahodni Sloveniji pa 29,26 % (20.454). Največ kmetijskih gospodarstev se nahaja v podravski (10.990), v savinjski (10.274) in v jugovzhodni statistični regiji (8.141), daleč najmanj pa v zasavski (1.674).

Na 40.149 družinskih kmetijah (58 %) je bil pretežni del kmetijske pridelave namenjen za lastno porabo, na 29.523 družinskih kmetijah (42 %) pa je bil pretežni del kmetijskih pridelkov namenjen za prodajo (SURS (2016)).

Ekonomska in fizična velikost kmetijskih gospodarstev

Slovenija ima v primerjavi z EU še vedno zelo neugodno velikostno strukturo kmetijskih gospodarstev. Čeprav ima podoben delež kmetijskih gospodarstev v velikostnih razredih do 10 ha kot EU (SI: 82 % EU: 77 %), pa je velika razlika v deležu KZU, ki jih ta kmetijska gospodarstva obdelujejo. V Sloveniji kmetijska gospodarstva, manjša od 10 ha, obdelujejo skoraj polovico (43 %) vse KZU, v EU pa znaša ta delež le 11 %. V EU več kot dve tretjini KZU (68 %) obdelujejo gospodarstva, ki so večja od 50 ha. V Sloveniji tako velika gospodarstva obdelujejo le nekaj več kot desetino vse kmetijske zemlje v uporabi (14 %) (KIS (2018)).

Slovenija s slabimi 7 ha KZU na kmetijsko gospodarstvo spada v krog držav z najmanjšo povprečno velikostjo kmetijskih gospodarstev v EU, opazen je sicer trend rasti (v letu 2010 je bila povprečna velikost 6,47 ha) (KIS (2018)).

Iz spodnje tabele je razvidno, da se je v obdobju 2005–2016 v največjih velikostnih razredih KZU (kmetijska gospodarstva nad 20 hektarji KZU) povečalo število kmetijskih gospodarstev, medtem ko se v nižjih velikostnih razredih KZU število kmetijskih gospodarstev zmanjšuje. Ta segment upadanja med letoma 2005–2016 je razviden zlasti v velikostni skupini kmetijskih gospodarstev od 2-4,9 ha in 5-9,99 ha. Nakazuje se torej postopen trend povečevanja kmetij, ki upravljajo z 20 ha KZU in več.

Tabela 5: Velikost kmetijskih gospodarstev glede na KZU in standardni prihodek

C. 12 Kmetijska gospodarstva (kmetije)	2005	2007	2010	2013	2016
<u>Velikost kmetijskih gospodarstev</u>					
gospodarstva s 100 ha in več	100	100	100	110	120
gospodarstva s 50-99.9 ha	210	290	380	420	500
gospodarstva s 30-49.9 ha	720	890	970	1.070	1.250
gospodarstva z 20-29.9 ha	1.710	1.890	2.020	2.050	2.180
gospodarstva z 10-19.9 ha	8.820	8.550	8.350	8.190	8.230
gospodarstva s 5-9.9 ha	19.770	19.140	17.440	17.260	16.060
gospodarstva z 2-4.9 ha	27.860	25.850	24.920	24.810	24.050
gospodarstva z manj kot 2 ha	17.970	18.620	20.470	18.460	17.520
<u>Povprečna velikost gospodarstva</u>					
ekonomska velikost (EUR SO)	10.805,2 9	11.746,7 0	12.233,0 1	13.943,4 9	16.577,5 9
delovna sila (v PDM)	1,23	1,11	1,03	1,14	1,12
delovna sila (število oseb)	2,69	2,66	2,79	2,77	2,81
fizična površina (ha)	6,29	6,49	6,47	6,71	6,99
<u>Ekonomska velikost gospodarstva</u>					
gospodarstva z 500 000 EUR in več EUR SO	50	60	40	50	70
gospodarstva z 250 000-499 999 EUR SO	40	160	80	120	180
gospodarstva s 100 000-249 999 EUR SO	450	500	780	950	1.300
gospodarstva s 50 000-99 999 EUR SO	1.540	1.630	2.170	2.410	2.900
gospodarstva s 25 000-49 999 EUR SO	4.290	4.300	4.460	4.700	5.170
gospodarstva z 15 000-24 999 EUR SO	6.050	5.370	5.000	5.850	5.840
gospodarstva z 8 000-14 999 EUR SO	11.800	11.050	10.650	11.430	13.330
gospodarstva z 4 000-7 999 EUR SO	19.800	18.450	18.120	19.280	17.860
gospodarstva z 2 000-3 999 EUR SO	18.810	16.850	17.650	15.370	13.250
gospodarstva z manj kot 2 000 EUR SO	14.330	16.970	15.690	12.200	10.010

Število kmetijskih gospodarstev	77.170	75.340	74.650	72.380	69.900
---------------------------------	--------	--------	--------	--------	--------

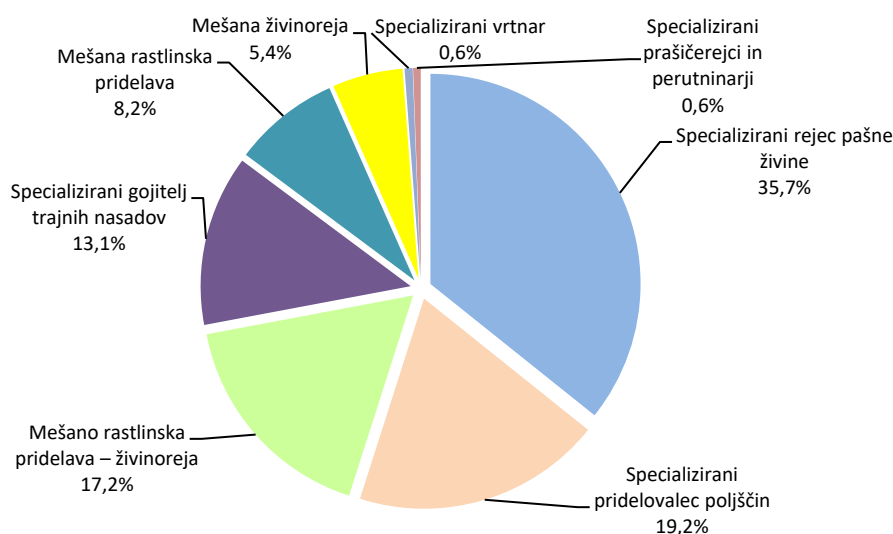
Vir: C.12 – Dashboard Indicators

Slovenija z nekaj več kot 16.500 EUR na kmetijsko gospodarstvo spada v krog držav, ki močno zaostajajo za povprečjem EU (34.784 EUR), se pa ta ekonomska velikost postopoma povečuje (leta 2005: nekaj več kot 10.800 EUR). Največje povečanje števila kmetijskih gospodarstev je opazno v največjih razredih SO in sicer zlasti pri 100.000-249.999 € SO (skoraj za 3x med letoma 2005–2016) ter pri vrednosti SO med 250.000 – 499.999 € SO (kar 4,5 x v obdobju 2005–2016). Kažejo se torej trendi rasti ekonomske velikosti KMG, in sicer od 8.000 € SO dalje (z izjemo razreda od 15- do 25.000 € SO).

Tipologija kmetijskih gospodarstev

Tipi kmetovanja, ki so povezani z živinorejo (specializirani rejci pašne živine, mešana živinoreja, specializirani prašičerejci in perutninarji), predstavljajo 58,9 % kmetij. Leta 2016 je bil prevladujoči tip kmetovanja v Sloveniji »specializirani rejec pašne živine« (35,7 % kmetijskih gospodarstev). Sledijo mu specializirani pridelovalci poljščin z 19,2 %, mešani rastlinski pridelovalci – živinoreja s 17,2 % ter specializirani gojitelji trajnih nasadov s 13,1 % kmetijskih gospodarstev.

Slika 3: Delež števila kmetijskih gospodarstev po tipu kmetovanja za leto 2016

Vir: SURS

V letu 2016 so živinorejska kmetijska gospodarstva v EU–28 v povprečju redila 22,9 GVŽ, v Sloveniji pa 9,1 GVŽ. Z vidika velikosti kmetijskih gospodarstev Slovenija praktično pri vseh živinorejskih usmeritvah močno zaostaja za povprečjem držav EU–28.

Z rejo živine so se v Sloveniji v letu 2016 ukvarjali na 55.782 kmetijskih gospodarstvih, kar je sicer 3 % manj kot v letu 2013, vendar pa se je število GVŽ povečalo za 5 % (na 418.684). Povprečna velikost kmetijskih gospodarstev, na katerih so redili živino, se je torej od leta 2013 povečala za 0,6 GVŽ, in sicer s 6,9 GVŽ na 7,5 GVŽ. Število GVŽ je v Sloveniji od leta 2005

do leta 2016 dokaj stabilno. V Sloveniji se nakazuje postopen proces rasti števila kmetijskih gospodarstev, ki redijo večji obseg GVŽ.

Pri rastlinski pridelavi so najpomembnejše krmne rastline, vino, sveže vrtnine in žita. Obseg rastlinske proizvodnje v Sloveniji je močno odvisen od naravnih razmer. Od leta 2011 dalje so vremenske razmere zelo spremenljive, kar se odraža v velikih spremembah obsega proizvodnje. Neugodne vremenske razmere so tako na primer v letih 2016 in 2017 še posebej prizadele sadjarski sektor. Po dveh zelo skromnih letinah je bil pridelek sadja leta 2018 obilen in tudi v primerjavi z ugodnimi preteklimi leti nadpovprečen. Leta 2018 je bil izjemen tudi pridelek grozdja. Količinsko je bila letina 2019 za večino njivskih posevkov boljša kot v letu prej. Hektarski pridelki so bili v primerjavi z daljšim obdobjem nadpovprečni.

V slovenskem kmetijstvu prevladujejo ne specializirana KMG, ki so manj produktivna in ustvarjajo nižje dohodka (Slovenija: 56 %, EU: 51 %) – Eurostat (2016).

Dohodek v slovenskem kmetijstvu je tudi kot posledica neugodne agrarne strukture med najnižjimi v EU in predstavlja samo okoli 20 % primerljivega dohodka v celotnem gospodarstvu. Od leta 2015 do leta 2019 je v povprečju znašal 5.977 EUR, kar je 38 % povprečja EU.

Subvencije (neposredna plačila in OMD plačila) so zelo pomemben dejavnik, ki vsaj delno izravnavajo slabši dohodkovni položaj ter zaradi svoje stabilnosti zmanjšujejo dohodkovna nihanja.

Podrobnejša analiza je prikazana v okviru analize za SC 1.

Ekološko kmetijstvo

V letu 2020 je bilo v ekološko kontrolo vključenih 3.689 KMG, kar predstavlja 5,4 % vseh KMG. KZU, ki so vključena v kontrolo ekološkega kmetovanja, so v letu 2020 obsegala 52.078 ha, kar predstavlja 11 % vseh KZU (10,4 % v letu 2019), kar je višje kot povprečje EU (7,9 % v letu 2017). Z vidika posameznih kategorij KZU je največji del zavzemalo travinje (83,6 %), sledijo mu poljščine na njivah (9,4 %), sadovnjaki (4,3 %) in vinogradi (1,5 %). Oljčniki in zemljišča z vrtninami so še vedno pod 1 % skupne površine zemljišč z ekološkim kmetovanjem.

Stalež živali na KMG, ki so v sistemu nadzora ekološkega kmetovanja, se iz leta v leto povečuje. Po številu živali je na prvem mestu perutnina, sledita pa drobnica in govedo.

V Sloveniji je razviden pozitiven trend povečevanja števila kmetijskih gospodarstev v kontroli eko pridelave (leta 2010: 2.218 KMG, leta 2020: 3.689 KMG) in površin v kontroli eko pridelave (leta 2010: 30.689 ha; leta 2020: 52.078 ha).

Na slovenskem trgu raste povpraševanje po ekoloških proizvodih, zato obseg lokalne proizvodnje ne pokriva vseh potreb trga. Glavnina ekoloških proizvodov tako prihaja iz uvoza. V Sloveniji primanjkuje zadostnih količin ekoloških proizvodov, ekološki proizvajalci so prešibko povezani in organizirani pri skupnem nastopu na trgu, primanjkuje tudi skupnih kapacitet za ločeno zbiranje in predelavo ekoloških proizvodov. Ekološki proizvodi se tako

pogosto predelajo in prodajajo kot konvencionalni proizvodi. Zaskrbljujoče je zlasti stanje glede predelave in trženja mesnih in mlečnih proizvodov iz ekološko rejenih živali. Razlog za takšno stanje je v premajhnem obsegu pridelave in predelave ekoloških pridelkov in izdelkov ter premajhni stopnji povezovanja in skupnega nastopa na trgu.

Tudi struktura ekološke pridelave ne ustreza povpraševanju, saj je to največje pri svežih vrtninah, sadju in nemasnih predelanih živilih (mlevski in mlečni izdelki), v pridelavi pa prevladuje živinoreja oziroma travinje. (KIS, 2020)

Podrobnejša analiza je prikazana v okviru analize za SC 3 in SC 5.

Struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev – demografski vidik

Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev v Sloveniji je neugodna, saj je bilo leta 2016 le 16,8 % nosilcev mlajših od 44 let, hkrati pa je bilo 57,3 % nosilcev starejših od 55 let. Starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev pomembno vpliva na produktivnost dela v kmetijstvu. Neugodna starostna struktura nosilcev kmetijskih gospodarstev se kaže tudi v počasnejšem prevzemanju novih idej in znanj ter skepticizmu pri vpeljavi novosti na kmetijskem gospodarstvu. Natančneje je ta vidik predstavljen v analizi stanja za cilj 7 in 10.

Leta 2016 je bilo *od skupno 69.671 nosilcev KMG kar 18.985 nosilcev KMG (27 %), starih 41 let in več, ki so bili brez izobrazbe ali so imeli samo osnovnošolsko izobrazbo. V starostni skupini do 40 let je bilo takšnih nosilcev 414.

Vsi navedeni in še nekateri drugi dejavniki močno vplivajo na konkurenčnost in produktivnost slovenskega kmetijstva, kar je podrobneje analizirano v nadaljevanju, ko analiziramo skupno produktivnost kmetijstva, produktivnost dela, kapitala in zemlje.

3.3 Strukturne spremembe v kmetijstvu med letoma 2010 in 2020

V slovenskem kmetijstvu so se med popisoma kmetijskih gospodarstev v letih 2010 in 2020 zgodile strukturne spremembe, ki kažejo predvsem na procese koncentracije in specializacije kmetijskih gospodarstev. V nadaljevanju sledi povzetek popisa SURS, kot ga je pripravil Kmetijski inštitut Slovenije v poročilu Prva ocena stanja v kmetijstvu v letu 2021³.

V marcu 2021 je SURS objavil prve začasne podatke Popisa kmetijstva 2020. Objavili so osnovne podatke o številu kmetijskih gospodarstev, rabi zemljišč in živinoreji. Oktobra 2021 so jih dopolnili s podrobnejšimi podatki o rabi kmetijskih zemljišč, številu živali po kategorijah živine in delovni sili. Nekateri od navedenih podatkov so objavljeni tudi po regijah.

³ Vir: Kmetijski inštitut Slovenije (2021): *Prva ocena stanja v kmetijstvu v letu 2021*. Dostopno na: https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/KMETIJSTVO/Kmetijstvo-v-st-./Jesensko-PDF-ZELENO-porocilo_17.12.2020-prva-ocena-za-leto-2020.pdf

Po podatkih popisa kmetijstva 2020 se v Sloveniji s kmetijsko dejavnostjo ukvarja 67.915 kmetijskih gospodarstev, kar je za skoraj 7 tisoč oziroma za **9 % manj** v primerjavi s popisom, ki je bil izveden leta 2010. Število kmetijskih gospodarstev se je zmanjšalo v vseh statističnih regijah, še najbolj v Pomurski (–20 %) in Podravski regiji (–12 %), le v Obalno-kraški regiji se je število kmetijskih gospodarstev povečalo (+13 %).

Spremembe velikostne strukture kažejo, da se pri rabi kmetijskih zemljišč in tudi v živinoreji nadaljujejo procesi koncentracije. Delež gospodarstev, ki imajo v uporabi nad 20 ha KZU je leta 2020 znašal nekaj manj kot 6 % in se je v primerjavi z letom 2010 povečal za četrtno.

Kmetijska zemljišča v uporabi, ki jih ta gospodarstva obdelujejo, pa sedaj zavzema več kot tretjino (34 %) skupne površine KZU, medtem ko so ta gospodarstva leta 2010 obdelovala 29 % KZU.

Delež gospodarstev, ki redijo več kot 20 GVŽ na gospodarstvo, se je med letoma 2010 in 2020 povečal z 8 % na 10 %, delež GVŽ v tem velikostnem razredu pa s 46 % na 56 %.

V analizi prihodkov kmetij smo ugotovili, da je dobrih 70 odstotkov kmetij, ki prejemajo neposredna plačila, v velikosti do 8 ha. V ta velikostni obseg se uvrščajo majhne kmetije, ki imajo potencial, da se razvijejo iz samooskrbnih v tržno usmerjene kmetije. Te kmetije imajo standardni prihodek med 4.000 in 12.000 EUR in imajo v obdelavi od 3 do 8 ha kmetijskih zemljišč v uporabi. V tem razponu je okoli 22.000 kmetij.

Raba zemljišč

V letu 2020 so kmetijska gospodarstva uporabljala nekaj več kot 474 tisoč ha kmetijskih zemljišč. **V primerjavi z letom 2010 se površina KZU praktično ni spremenila. Manjše število KMG ob podobnem obsegu KZU pomeni, da se je povprečna velikost kmetijskih gospodarstev s KZU povečala s 6,4 ha v letu 2010 na 7,1 ha v letu 2020 oziroma za 11 %.**

Največja KMG so v Pomurski regiji, kjer v povprečju obdelujejo 9,1 ha KZU na KMG, kar je dvakrat toliko kot v Obalno-kraški regiji, kjer KMG obdelujejo 4,5 ha KZU na gospodarstvo.

Struktura kmetijskih zemljišč v uporabi se v primerjavi z letom 2010 ni bistveno spremenila, saj še vedno prevladujejo trajni travniki in pašniki z 57 %, sledijo njive in vrtovi s 37 % in trajni nasadi s 6 %.

Leta 2020 je nekaj manj kot 58 tisoč KMG obdelovalo skoraj 176 tisoč ha njiv. V primerjavi s popisom v letu 2010 se je število KMG zmanjšalo za 9 %, medtem ko se je površina njiv v obravnavanem obdobju povečala za dobre 3 %. Povprečna **površina njiv**, v obdelavi enega gospodarstva, pa se je v zadnjih desetih letih **povečala za 14 %** (z 2,7 ha na 3,1 ha).

V letu 2020 je bilo v Sloveniji skoraj 59 tisoč KMG s **trajnimi travniki in pašniki**, ki so skupaj obdelovala dobrih 271 tisoč ha travinja. V primerjavi s popisom v letu 2010 se je število KMG s travniki in pašniki zmanjšalo za 5 %, medtem ko se je njihova površina zmanjšala za 2 %. Ta gospodarstva so v letu 2020 v povprečju obdelovala 4,6 ha trajnega travinja, kar je **za 3 % več** kot v letu 2010.

V letu 2020 je **intenzivne sadovnjake** obdelovalo 2,6 tisoč KMG, ekstenzivne pa 19,3 tisoč KMG. V primerjavi z letom 2010 se je število KMG z intenzivnimi sadovnjaki povečalo za 44 %, število KMG z ekstenzivnimi sadovnjaki pa zmanjšalo za dobre 3 %. Leta 2020 je bilo z intenzivnimi sadovnjaki zasajeno 3,9 tisoč ha površin in njihova površina se je v primerjavi z letom 2010 le malenkost povečala (+1 %). To je vplivalo na precejšno zmanjšanje intenzivnih

sadovnjakov v obdelavi enega KMG (–30 %; z 2,1 na 1,5 ha). **Ekstenzivni sadovnjaki** pa so leta 2020 obsegali 7,4 tisoč ha površin, kar je za 39 % več kot leta 2010.

S pridelavo oljk se je v letu 2020 ukvarjalo 2,3 tisoč KMG, ki so obdelovala nekaj več kot tisoč ha površin. V primerjavi z letom 2010 se je število KMG z oljkami povečalo za več kot tretjino (+36 %), površine oljčnikov pa so se povečale za dobro polovico (51 %). KMG so oljke v povprečju pridelovale na 0,58 ha površin, kar je malo več kot leta 2010 (0,52 ha).

V letu 2020 je bilo v Sloveniji približno 28,5 tisoč KMG z **vinogradi**, ki so obdelovala dobrih 15 tisoč ha površin vinogradov. V primerjavi z letom 2010 se je število KMG z vinogradi nekoliko povečalo, medtem ko so se površine z vinogradi zmanjšale za 7 %. Ta gospodarstva v povprečju obdelujejo 0,54 ha vinogradov, kar je za 13 % manj (0,62 ha) kot leta 2010.

Živinoreja

Z živinorejo se po podatkih popisa kmetijstva 2020 ukvarja skoraj 45 tisoč kmetijskih gospodarstev, kar je skoraj četrtnina manj (–23 %) kot leta 2010. Ta gospodarstva skupaj redijo nekaj manj kot 409 tisoč glav velike živine (GVŽ), kar je 3 % manj kot leta 2010.

Število GVŽ se je zmanjšalo predvsem zaradi velikega zmanjšanja števila prašičev, katerih je sedaj skoraj 40 % manj kot leta 2010. Zmanjšalo se je tudi število konj, ovc in koz, medtem ko je število goveda ostalo skoraj nespremenjeno. V obdobju med obema popisoma se je povečalo število perutnine, čebeljih družin ter tudi število damjakov, muflonov in navadne jelenjadi.

Živinorejska gospodarstva so v povprečju redila 9,1 GVŽ, kar je za dobro četrtnino več kot leta 2010, ko so redila 7,2 GVŽ na gospodarstvo. Največja živinorejska KMG so v Gorenjski regiji, kjer v povprečju redijo 12,0 GVŽ, v Obalno-kraški regiji pa redijo najmanj živali na KMG, in sicer 5,2 GVŽ.

Prireja govejega mesa poleg prireje mleka ostaja najpomembnejša proizvodna usmeritev slovenskega kmetijstva. V govedoreji že od leta 2000 dalje potekajo dokaj intenzivne strukturne spremembe, ki se kažejo predvsem v zmanjševanju števila KMG, ki redijo govedo in povečevanju povprečnega staleža živali na KMG. Leta 2020 se je v Sloveniji z govedorejo ukvarjalo nekaj več kot 28 tisoč KMG, kar predstavlja skoraj dve tretjini (63 %) vseh živinorejskih gospodarstev. Ta gospodarstva so redila okoli 477 tisoč glav goveda, kar je za slab odstotek več kot leta 2010. Povprečna velikost črede se je v obdobju med obema popisoma povečala s 13,1 glave na KMG, na 16,7 glave goveda na KMG v letu 2020.

V letu 2020 se je s proizvodnjo **kravjega mleka** ukvarjalo 5,6 tisoč KMG, medtem ko jih je bilo v letu 2010 še skoraj 11 tisoč (–49 %). Ta gospodarstva so redila skoraj 101 tisoč krav molznic, kar je 7 % manj kot leta 2010. **To pomeni, da so v letu 2020 v povprečju redila 18 krav molznic na KMG, kar je 82 % več kot leta 2010, kar kaže na to, da se nadaljujejo zelo intenzivni procesi koncentracije in specializacije reje.**

Podobno kot v sektorju govedoreje se **tudi v prašičereji nadaljujejo intenzivne strukturne spremembe.** V letu 2020 so prašiče redili na nekaj več kot 12 tisoč KMG, kar je za dobro polovico manj (–54 %) kot leta 2010, ko so prašiče redili na več kot 26 tisoč KMG. Prašiče redijo na več kot četrtnini (27 %) živinorejskih KMG, kar je precej manj kot leta 2010, ko so prašiče redili skoraj na polovici živinorejskih KMG. Leta 2020 so ta redila 235 tisoč prašičev, kar je 38 % manj kot leta 2010, ko so redila 382 tisoč prašičev. Ta gospodarstva so leta 2020 v povprečju redila 19 prašičev na gospodarstvo, kar je pet prašičev več kot leta 2010 (+36 %).

V letu 2020 je **perutnino** redilo okoli 27 tisoč KMG. V primerjavi z letom 2010 se je število rejcev zmanjšalo za četrtno. Ta KMG so redila 7 milijonov kljunov, kar je 44 % več kot leta 2010. Najbolj zastopani proizvodni usmeritvi v perutninarstvu ostajata prireja pitovnih piščancev in reja kokoši nesnic. **Pri tržno usmerjenih rejah je med zadnjima popisoma ponovno prišlo do povečanja koncentracije prireje.** Število KMG, ki redijo piščance se je v medpopisnem obdobju zmanjšalo kar za 74 %, medtem ko se je jata povečala skoraj za polovico (+49 %). Na teh gospodarstvih so v povprečju redili več kot pet tisoč kljunov, kar je skoraj šest krat toliko kot leta 2010.

V letu 2020 je nekaj več kot 26 tisoč KMG redilo 1,6 milijona **kokoši nesnic**. V medpopisnem obdobju se je število KMG z nesnicami zmanjšalo skoraj za četrtno, medtem ko se je velikost jate povečala za 7 %. Ta KMG so v povprečju redila 61 nesnic, kar je 41 % več kot leta 2010.

Leta 2020 je prišlo tudi do zmanjšanja števila KMG z drobnico, teh je bilo v primerjavi z letom 2010 skoraj za petino manj. Med zadnjima popisoma je pri obeh vrstah drobnice prišlo do zmanjšanja črede. Ovc je bilo v primerjavi z letom 2010 kar 17 % manj, medtem, ko se je število koz zmanjšalo za 21 %. Povprečno ovčerejsko gospodarstvo redi 23 ovac, kozjerejsko pa 8 koz, pri tem se **velikost črede z ovcami oziroma kozami na KMG z drobnico v zadnjih desetih letih ni bistveno spremenilo.**

Delovna sila na kmetijskih gospodarstvih

Začasni podatki Popisa kmetijstva 2020 o delovni sili kažejo, da skupni vložek dela na kmetijskih gospodarstvih znaša slabih 68 tisoč polnovrednih delovnih moči (PDM). **Več kot dve tretjini (69 %) vseh PDM v kmetijstvu se nahaja na KMG, ki obdelujejo do 10 ha KZU.**

Produktivnost dela v kmetijstvu se z velikostjo kmetijskih gospodarstev izboljšuje. Leta 2020 je ena PDM obdelovala 7 ha KZU. Na tistih gospodarstvih, ki obdelujejo do 5 ha KZU, je ena PDM obdelala 3,6 ha KZU, medtem ko je na gospodarstvih, ki obdelujejo več kot 30 ha KZU 1 PDM obdelovala skoraj 22 ha KZU. Zaradi drugačne metodologije zbiranja podatki o delovni sili niso primerljivi s podatki iz preteklih raziskovanj.

Spremembe velikostne strukture kažejo, da se tako pri kmetijskih zemljiščih, kot tudi v živinoreji še naprej dogajajo procesi koncentracije proizvodnje, kar pozitivno vpliva na produktivnost dela v kmetijstvu.

V nadaljevanju sledi podrobnejša razčlenitev produktivnosti po proizvodnih faktorjih.

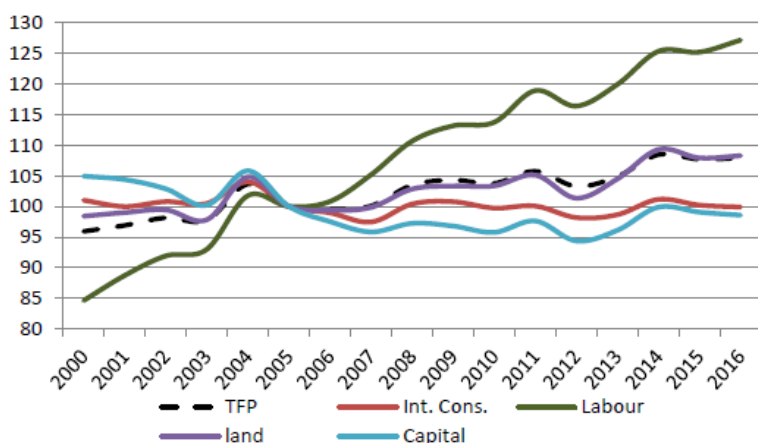
3.4 Skupna faktorska produktivnost kmetijstva (C.28)

Za spremljanje napredka pri doseganju večje produktivnosti v kmetijstvu se uporablja kazalnik skupna faktorska produktivnost proizvodnih faktorjev (delo, zemlja in kapital) v določenem časovnem obdobju (TFP). Povečanje kazalnika TFP odraža povečanje obsega proizvodnje, ki ne izvira iz povečanega obsega vhodnih virov oz. porabe, temveč kaže skupne učinke številnih dejavnikov, vključno z novimi tehnologijami, povečanjem učinkovitosti, ekonomičnostjo obsega, učinkovitostjo upravljaljskih procesov in spremembami v organizaciji proizvodnje, na rast obsega proizvodnje. Povečanje produktivnosti v kmetijstvu pomeni učinkovitejšo porazdelitev omejenih virov, kar se lahko doseže z uvajanjem novih (tehnološki napredek) oziroma boljšo uporabo obstoječih tehnologij (povečanje tehnološke učinkovitosti) ali z ekonomijo obsega. (Evropska komisija, 2016)

Gledano z vidika rasti produktivnosti celotnega kmetijstva v EU-28 kazalnik TFP kaže na stalno rast produktivnosti: med letoma 1995 in 2005 je stopnja rasti TFP presegala 1 % letno, kasneje, v obdobju 2005 in 2015 pa je znašala okoli 0,8 %. Rast skupne faktorske produktivnosti temelji pretežno na rasti produktivnosti dela oziroma zmanjševanju delovne sile v kmetijstvu. (Evropska komisija, 2016a)

Vložek dela v kmetijstvu EU-28 je bil v velikem obsegu nadomeščen z vloženim kapitalom. Investicije v mehanizacijo, zgradbe in podobno so odigrale ključno vlogo pri realizaciji rasti kmetijske proizvodnje in pri nadomeščanju dela. (Evropska komisija, 2018)

Slika 4: Rast skupne faktorske produktivnosti v EU-28, 2005–2015, indeks, 2005=100

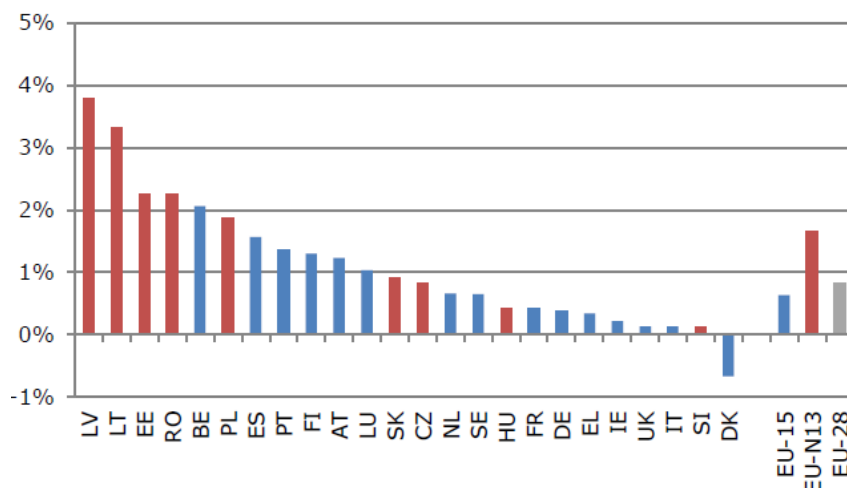

Vir: Evropska komisija, DG AGRI. Dostopno na:

<https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/production-yields-productivity.pdf>

Med letoma 2005 in 2015 se je tako obseg kmetijske proizvodnje povečal za okoli 6 %, medtem ko se je skupna zaposlenost v kmetijstvu v istem obdobju zmanjšala za okoli 25 % (na okoli 9,6 milijona polnovrednih moči na ravni EU). Vse navedeno je povezano s procesi prestrukturiranja kmetijstva (v smeri večjih kmetij z višjo stopnjo mehanizacije). (Evropska komisija, 2018) V nadaljevanju bo prikazano, da je v Sloveniji ta upad skupne zaposlenosti v kmetijstvu počasnejši. Se pa, podobno kot drugod v EU, tudi v Sloveniji kaže nadomeščanje delovne sile s kapitalom oz. s povečanimi vložki v nakup strojev, mehanizacije.

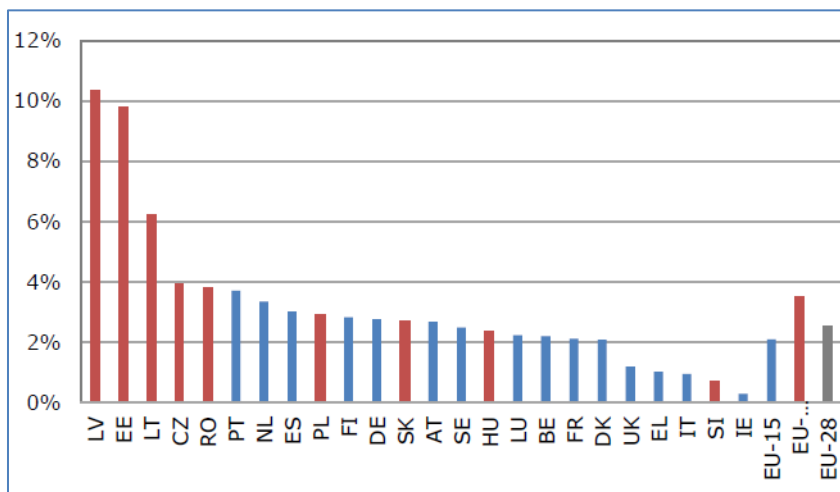
Slika 5: Povprečna letna rast TFP v državah članicah EU med letoma 2005 in 2015

Vir: Evropska komisija, DG AGRI (2016): Productivity in EU agriculture - slowly but steadily growing. Dostopno na: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/mp-mb-010_en.pdf

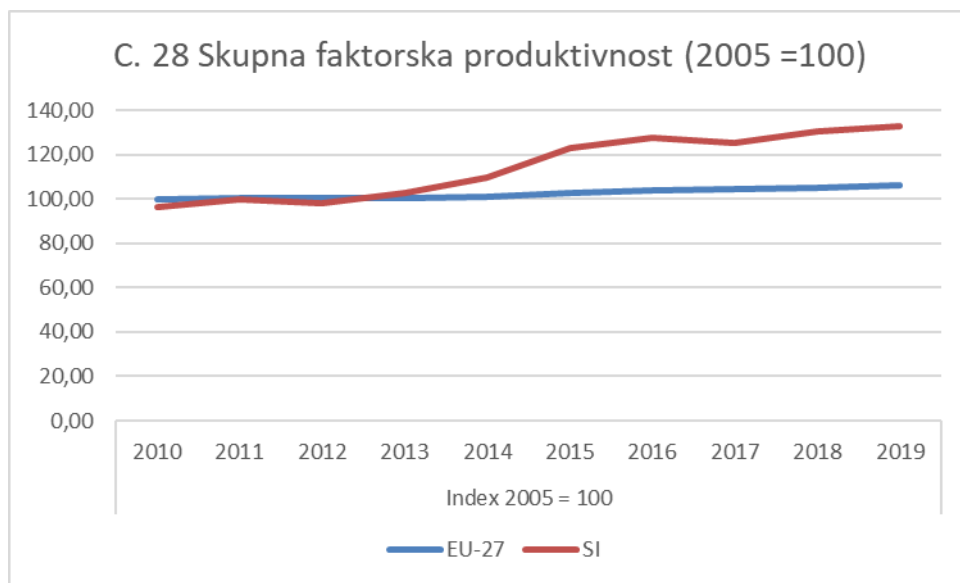
Skupna faktorska produktivnost v Sloveniji je bila v obdobju 2005–2016 večinoma pod povprečjem EU.

Slika 6: Povprečna letna rast produktivnosti dela v državah članicah EU med letoma 2005–2015

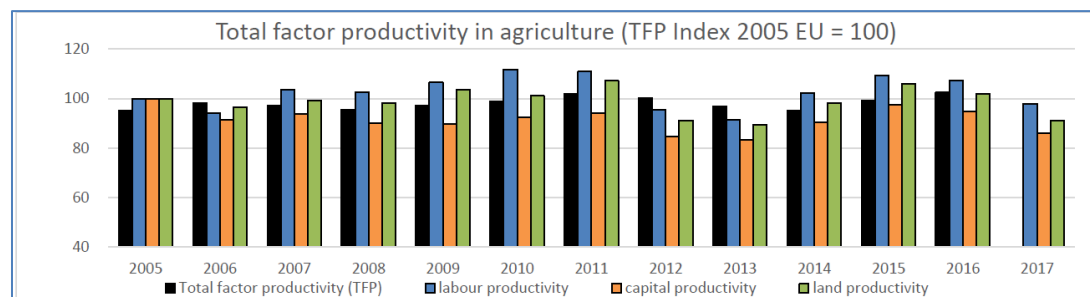
Vir: Evropska komisija, DG AGRI (2016): Productivity in EU agriculture – slowly but steadily growing. Dostopno na: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/mp-mb-010_en.pdf

Slika 7: Letna stopnja rasti skupne faktorske produktivnosti v kmetijstvu v Sloveniji in EU-27, 2010–2019, indeks 2005=100 (kazalnik stanja C.28: Skupna faktorska produktivnost v kmetijstvu)

Vir: DG-AGRI, Indicator Dashboard (<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html>)

Slika 8: Skupna faktorska produktivnost v kmetijstvu v Sloveniji in EU-28, 2010–2016, indeks 2005 EU=100

Vir: Evropska komisija (2019a): Analytical Factsheet for Slovenia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf.

V nadaljevanju so podrobneje analizirani ti posamezni delni vidiki produktivnosti, upoštevajoč strukturne spremembe (po velikosti standardnega outputa, velikosti KZU...) ter naravne danosti (OMD in ne OMD).

3.5 Produktivnost dela

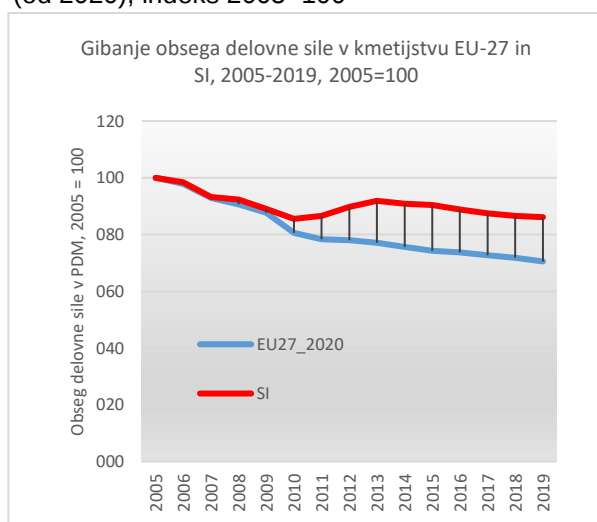
3.5.1 Gibanje obsega delovne sile v kmetijstvu (C.13)

Slovenija sodi med države, v katerih je bilo zmanjšanje delovne sile v kmetijstvu v zadnjih letih bistveno manj izrazito kot v povprečju na ravni EU kot celote. Delovna sila v kmetijstvu, ki se meri z polnovrednimi delovnimi močmi (PDM), je bila za leto 2019 ocenjena na 77.600 PDM⁴

⁴ Ocena. Vir: Eurostat, [aact_ali01].

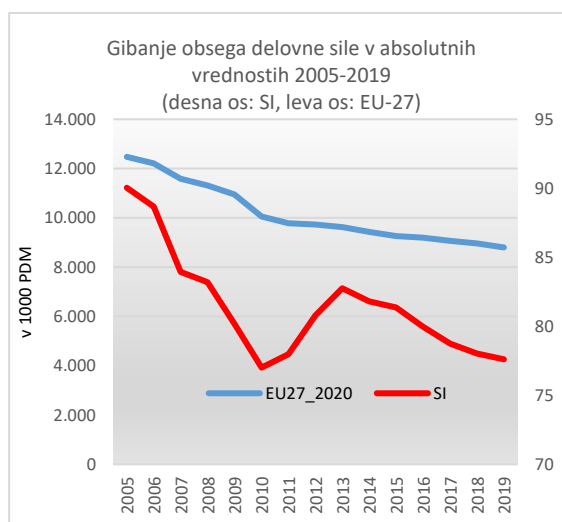
(kazalnik stanja C.13 Delovna sila na kmetiji). Med letoma 2005 in 2019 se je po podatkih Eurostata število delovne sile v slovenskem kmetijstvu zmanjšalo za 14 %, medtem ko se je na ravni EU-28 zmanjšalo za 29 % (z 12,8 mio PDM na 9,1 mio PDM). Med letoma 2010–2019 se število PDM v slovenskem kmetijstvu ni bistveno spreminjalo. Prav tako se v obravnavanem obdobju ni bistveno spreminjalo razmerje med plačano in neplačano delovno silo, ki znaša 1 : 11.

Slika 9: Gibanje delovne sile v Sloveniji, EU-27 (od 2020), indeks 2005=100

Vir: Eurostat, preračun MKGP (agricultural labour input statistics: indices [aact_ali02])

Slika 10: Gibanje delovne sile v Sloveniji, EU-27 (od 2020), v absolutnih številkah

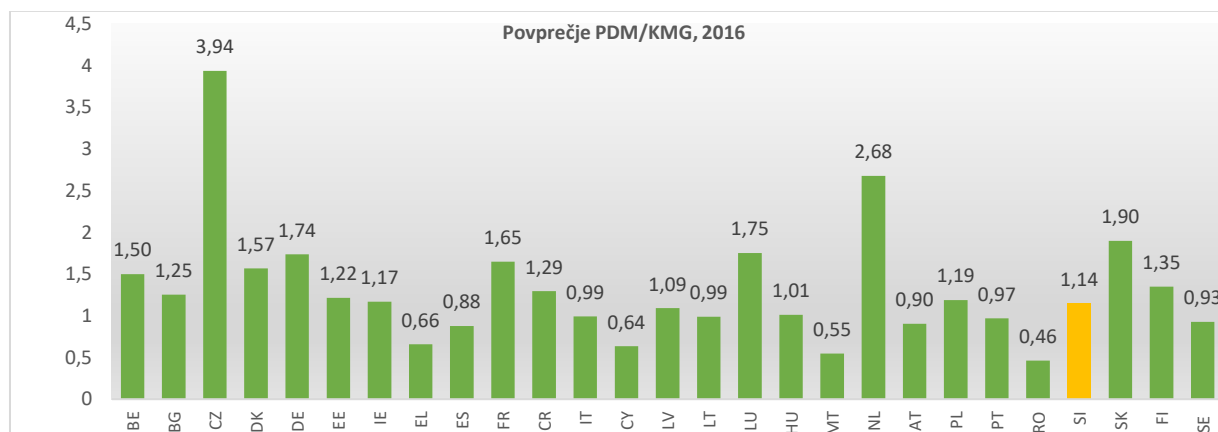

Vir: Eurostat, preračun MKGP (Agricultural labour input statistics: absolute figures (1 000 annual work units) [aact_ali01])

3.5.2 Povprečni vložek delovne sile na kmetijskem gospodarstvu

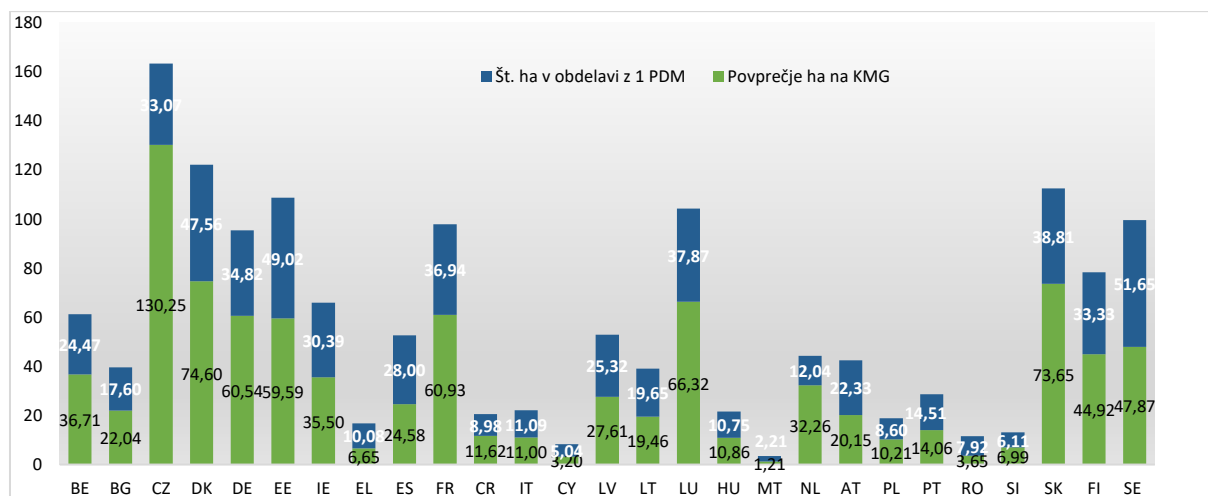
V Sloveniji ima kmetijsko gospodarstvo v povprečju 1,14 PDM, kar je manj kot v povprečju EU-27 (1,31 PDM/KMG). A z vidika produktivnosti dela, merjeno s PDM na ha KZU, Slovenija izkazuje bistveno nižjo produktivnost, saj po tem kriteriju Slovenija sodi v krog držav članic z najnižjo produktivnostjo dela v kmetijstvu (tretja najslabša v EU-27). V Sloveniji 1 PDM obdelava 6,11 ha KZU, povprečje EU-27 pa znaša 23,27 ha KZU/PDM, kar je skoraj štirikrat več.

Slika 11: Povprečno število PDM na kmetijsko gospodarstvo, 2016

Vir: Eurostat, preračun MKGP (Farm indicators by agricultural area, type of farm, standard output, legal form and NUTS 2 regions [ef_m_farmleg])

Slika 12: Povprečna velikost ha/KMG in povprečno število ha KZU v obdelavi na en PDM, 2016

Vir: Eurostat, preračun MKGP (Farm indicators by agricultural area, type of farm, standard output, legal form and NUTS 2 regions [ef_m_farmleg])

Med delovno silo na kmetiji se štejejo redno zaposlene osebe na kmetijskih gospodarstvih (bodisi v podjetjih bodisi na kmetijah), družinski člani družinskih kmetij, ki karkoli delajo v kmetijstvu ali pridobitnih dejavnostih, ki izhajajo iz kmetije, ter najeta delovna sila (lahko v obliki strojnih storitev, lahko v obliki sezonskega ali priložnostnega dela).

Medtem ko v povprečju EU-28 neplačana delovna sila (ang. »non-salaried labour force«) predstavlja okoli 73 % skupne delovne sile v kmetijstvu, ta v Sloveniji predstavlja kar 92 %. Od leta 2010 se je obseg neplačane delovne sile v evropskem kmetijstvu zmanjšal za 35 %, obseg plačane pa le za 3 %. V Sloveniji pa se je nasprotno obseg plačane delovne sile v obdobju 2010–2019 zmanjšal za 25 %, neplačane pa za slabih 13 %. To dejstvo je možno povezati s tem, da ima kmetijstvo v Sloveniji tudi vlogo socialnega blažilca v času gospodarskih kriz. Kadar so v državi neugodne gospodarske razmere, več ljudi dela doma na kmetijah, ko pa se razmere izboljšajo, del te delovne sile poišče (dodatno) zaposlitev izven kmetijstva. In temu je naverjetneje pripisati razlog za to, da je upad v obsegu plačane delovne sile večji od upada neplačane delovne sile, saj v okviru slednje osebe kljub redni zaposlitvi izven kmetijstva še vedno delajo tudi na kmetijah.

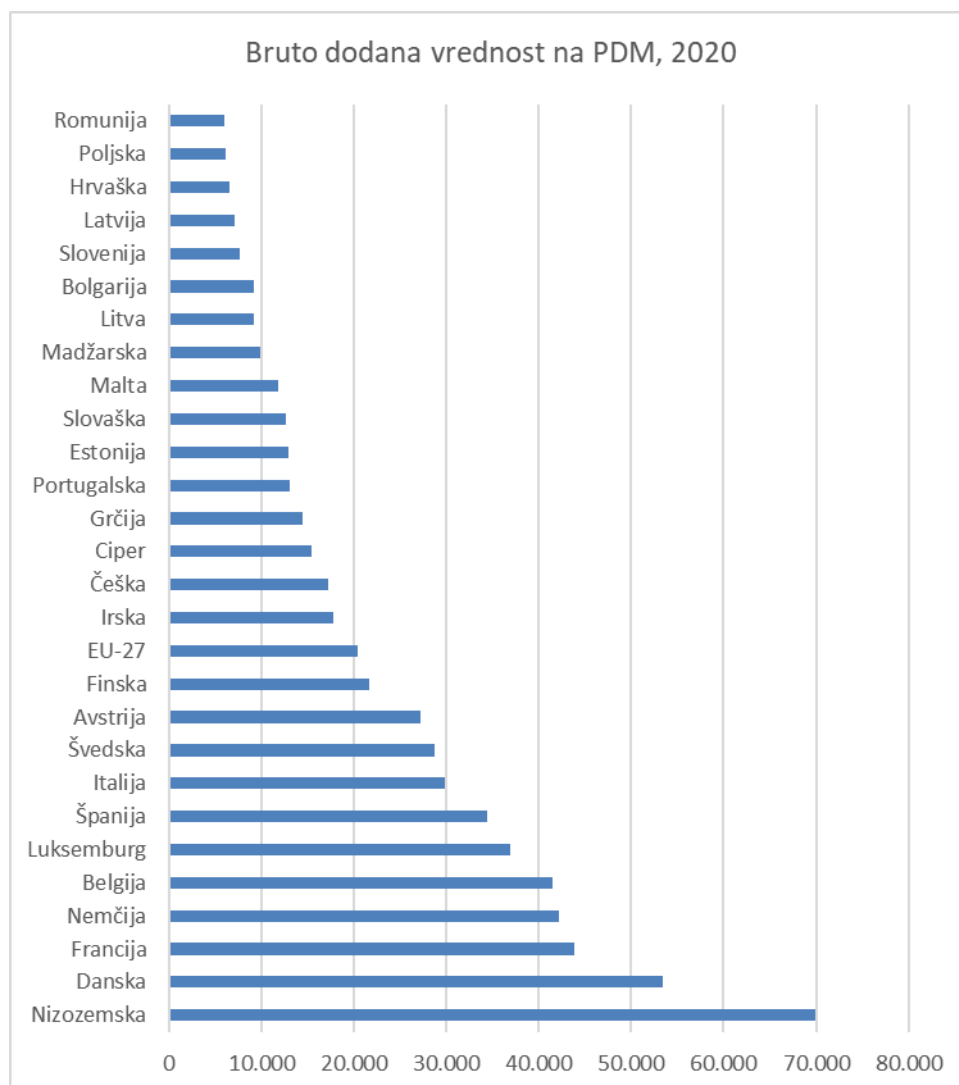
Razlog za večje število PDM, ki obdelajo en hektar KZU, v Sloveniji glede na evropsko povprečje, lahko iščemo v prevladujočem modelu družinskih kmetij, v katerem prevladuje neplačana družinska delovna sila, majhni povprečni velikosti slovenskih kmetijskih gospodarstev, razdrobljenosti kmetijskih zemljišč, velikemu deležu kmetijskih zemljišč na OMD, ki zahtevajo več ročnega dela, in slabši opremljenosti s specializirano kmetijsko mehanizacijo.

3.5.3 Dodana vrednost na enoto dela (C.29)

Merjeno z bruto dodano vrednostjo na enoto dela, se je v obdobju 2010–2020 produktivnost dela v kmetijstvu v državah EU–27 povečala za 55 %, v Sloveniji pa za 57 %. Produktivnost

dela v kmetijstvu, izražena kot bruto dodana vrednost na PDM, je v letu 2020 v Sloveniji znašala 7.696 EUR/PDM in je predstavljala zgolj 38 % produktivnosti dela v EU-27 (Kazalnik stanja C.29 Produktivnost dela v kmetijstvu).

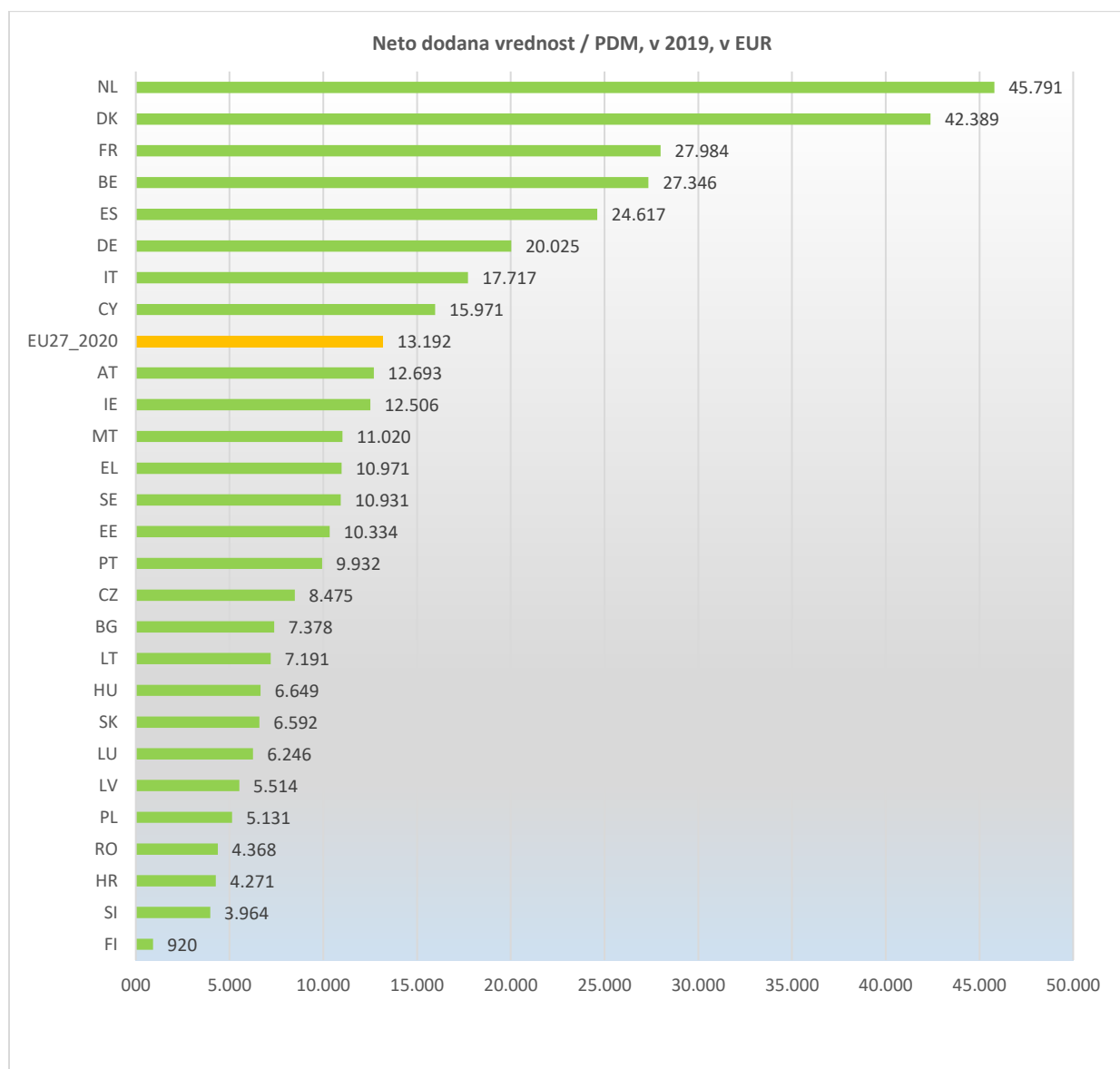
Slika 13: Produktivnost dela v kmetijstvu v letu 2020, v EUR/PDM

Vir: DG-AGRI, Indicator Dashboard (<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html>)

Če prikažemo produktivnost dela še z neto dodano vrednostjo na enoto dela, lahko ugotovimo podobno in sicer, da Slovenija po neto dodani vrednosti na enoto dela (3.964 EUR/PDM) bistveno zaostaja za povprečjem EU-27 (13.192 EUR/PDM). Dosega namreč le dobrih 30 % povprečne neto dodane vrednosti na enoto dela v EU-27. Ob tem pa je vseeno potrebno opozoriti, da je neto dodana vrednost močno odvisna od obsega kmetijske proizvodnje in stroškov vmesne potrošnje, zato lahko medletno zelo niha.

Slika 14: Neto dodana vrednost v kmetijstvu, izraženo na enoto vloženega dela (PDM), leto 2019, v EUR, v tekočih cenah

Vir: EUROSTAT, preračun MKGP (Economic accounts for agriculture - values at current prices [aact_eaa01] ter Agricultural labour input statistics: absolute figures (1 000 annual work units) [aact_ali01])

Obrazložitev vstopnih pogojev 12.000 in 1,5 bruto minimalne plače v RS ter enostavne in zahtevne naložbe.

Delitev naložb na enostavne in zahtevne naložbe je povezana s pogoji za dodelitev sredstev glede priprave poslovnih načrtov. Upravičenec, ki kandidira za pridobitev podpore za zahtevno naložbo, mora pripraviti poslovni načrt, ki temelji na knjigovodskih podatkih in zagotavlja prihodek iz poslovanja v višini najmanj 18.000 evrov (to je 1,5 plače za obseg dela v višini 1 PDM). Pri enostavnih naložbah bo lahko poslovni načrt temeljil zgolj na pokritju (to je potencialni prihodek), upravičenec pa bo moral zagotavljati prihodek iz poslovanja v višini najmanj 9.000 evrov (to je 0,75 plače za obseg dela v višini 0,5 PDM).

Pogoj glede minimalnega obsega dela v višini najmanj 0,5 PDM za preproste naložbe ter najmanj 1 PDM za zahtevne naložbe je uveden zato, da se prepreči dostop do finančnih sredstev za različne špekulante. Uveden je v povezavi z obsegom proizvodnje, ki upravičencu zagotavlja ekonomsko spodobnost pteživetja in izvedbo naložbe. Če predpostavimo, da upravičenec zagotavlja obseg dela v višini 0,1 PDM potem to pomeni, da mora imeti prihodek iz poslovanja v višini najmanj 0,15 plače, kar v letu 2021 znese 1.800 evrov. Prihodek v višini

1.800 evrov pa upravičencu ne zagotavlja dovolj sredstev za izvedbo naložbe v višini do 100.000 evrov.

Pri določitvi meje zahtevnosti naložbe 100.000 evrov se je upošteval naložbeni potencial majhnih kmetijskih gospodarstev glede na obseg površin kmetijskih gospodarstev v primerjavi s standardnim prihodkom. Pri določitvi majhne kmetije za potrebe SN SKP 2023 - 2027 se je upoštevalo, da kmetije, ki imajo potencial, da se razvijejo iz samooskrbnih v tržno usmerjene kmetije, standardni prihodek v višini od vključno 4.000 evrov do 12.000 evrov. Glede na analizo podatkov o odobrenih sredstvih na podukrepu 4.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva v okviru PRP 2014-2020 je v velikostnem razredu od 5 do 6 ha PKP, ki predstavlja največji potencial za razvoj male kmetije v tržno usmeritev, povprečna odobrena vrednost naložbe znašala 96.837,29 EUR. To je zgornja meja velikosti kmetij, ki imajo potencial, da se razvijejo iz samooskrbnih v tržno usmerjene kmetije. 100.000 EUR tako predstavlja mejo za ločitev obsega enostavne in zahtevne naložbe. Večina kmetij, ki imajo manjši obseg proizvodnje je pod tem pragom, zato se zanje upošteva manjša zahtevnost naložbe.

3.6 Ključne ugotovitve

- Za Slovenijo je značilna neugodna agrarna struktura, se pa kažejo določeni trendi povečevanja fizične in ekonomske velikosti kmetijskih gospodarstev. Glede na strukturni popis kmetijstva v letu 2020 so se v zadnjem desetletju odvijali intenzivni procesi koncentracije in specializacije kmetijskih gospodarstev.
- V strukturi rabe KZU zaradi visokega deleža OMD prevladuje trajno travinje, kar je razlika glede na EU-27, kjer je situacija obratna – tam prevladujejo orna zemljišča.
- Za slovensko kmetijstvo je značilna tudi velika razdrobljenost kmetijskih zemljišč. V povprečju je KMG obdeloval 9,7 GERK-a, povprečna velikost GERK-a pa znaša le 0,56 ha. Tako majhna povprečna velikost vpisanega GERK-a je posledica dejstva, da je kar 86,29 % vseh GERK-ov po površini, manjših od 1 ha.
- Le majhen delež KZU je namakanih (pod 1,4 % KZU v 2020).
- Večina KMG (58 %) je samooskrbnih. V slovenskem kmetijstvu prevladujejo nespecializirana KMG, ki so manj produktivna in ustvarjajo nižje dohodke
- V Sloveniji je razviden pozitiven trend povečevanja števila kmetijskih gospodarstev v kontroli eko pridelave, vendar pa obseg in struktura ekološke pridelave ne ustrezata povpraševanju na trgu.
- Starostna in tudi izobrazbena struktura nosilcev KMG je še vedno izrazito neugodna.
- Med popisoma kmetijstva v letih 2010 in 2020 je prišlo do pomembnih strukturnih sprememb v kmetijstvu. Spremembe velikostne strukture kmetijskih gospodarstev kažejo, da se pri rabi kmetijskih zemljišč in tudi v živinoreji nadaljujejo procesi koncentracije in specializacije.
- Skupna faktorska produktivnost je bila v Sloveniji v obdobju 2005–2016 večinoma pod povprečjem EU-28. Glavni razlogi, ki ovirajo hitrejši tehnološki napredek in modernizacijo slovenskega kmetijstva ter s tem dvig skupne produktivnosti proizvodnih faktorjev so za kmetijstvo neugodne naravne danosti, socialno-ekonomski dejavniki, kot so podpovprečna velikost kmetijskih gospodarstev, lastniška struktura kmetijskih zemljišč, izrazito neugodna starostna struktura in še vedno razmeroma nizka stopnja izobrazbe, socio-ekonomski tip kmetij, pa tudi diverzifikacija prihodkovnih virov (dopolnilne dejavnosti na kmetiji, gozdarstvo, zaposlitev izven kmetijskega sektorja ipd.).

- Produktivnost dela, merjena z bruto dodano vrednostjo na enoto dela, se je v Sloveniji v obdobju 2010-2019 povečala bolj (57 %) kot v povprečju v EU-27 (55 %), še zmeraj pa krepko zaostaja in predstavlja le 37 % produktivnosti dela v EU.
- V Sloveniji neplačana delovna sila predstavlja okoli 92 % skupne delovne sile v kmetijstvu, kar je dosti višje kot v povprečju v EU-28 (73 %).
- Zaradi prevladujočega modela družinskih kmetij, v katerem prevladuje neplačana družinska delovna sila, majhni povprečni velikosti slovenskih kmetijskih gospodarstev, razdrobljenosti kmetijskih zemljišč, velikemu deležu kmetijskih zemljišč na OMD, ki zahtevajo več ročnega dela, in slabši opremljenosti s specializirano kmetijsko mehanizacijo, Slovenija spada v krog držav EU-28, kjer 1 PDM obdela najmanj hektarjev kmetijskih zemljišč v uporabi.
- Upravičenec mora izkazati primeren prihodek v višini 1,5 bruto minimalne plače na zaposlenega v RS na enoto vloženega dela. Enota vloženega dela pomeni obseg dela, ki ga opravi ena oseba, ki je zaposlena za določen ali nedoločen čas s polnim delovnim časom v obdobju enega leta oziroma eno polno delovno moč, ki znaša 1.800 ur letno (v nadaljnjem besedilu: polnovredna delovna moč).
- Glede na velikost naložbe se zahteva oobseg polnovrednih delovnih moči pred in po naložbi - 0,5 za enostavne naložbe in 1,0 za zahtevne naložbe.

4 Produktivnost kapitala

Kapital je proizvodni faktor, tako kot delo ali zemlja. Nanaša se na osnovna sredstva, ki se neposredno uporabljajo za proizvodnjo v kmetijstvu, kot so infrastruktura, zgradbe, mehanizacija, oprema, trajni nasadi ipd. Kapital je pomemben proizvodni faktor, saj proizvodnje blaga ali storitev ne more biti brez vključenega kapitala (v obliki opreme, zgradb..). Že opisani trendi zmanjševanja obsega vložka dela v kmetijstvu kažejo na to, da je v potekajočih procesih prestrukturiranja v smeri tehnološko intenzivnejših in večjih kmetijskih gospodarstev kapital nadomestil delo (Evropska komisija, 2016a).

Produktivnost kapitala meri razmerje med obsegom celotne proizvodnje na enoto kapitala, vloženega v proizvodnjo. Na rezultat produktivnosti kapitala vplivajo cene osnovnih sredstev in amortizacije, pa tudi sprememba količine opreme ali njenega remonta, sprememba razmerja med osnovnimi sredstvi neproizvodne in proizvodne vrednosti, sprememba obsega proizvedenega blaga zaradi tržnih ali drugih dejavnikov idr. Produktivnost kapitala v kmetijstvu meri donosnost naložb v kmetijstvu.

4.1 Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu (C. 27)

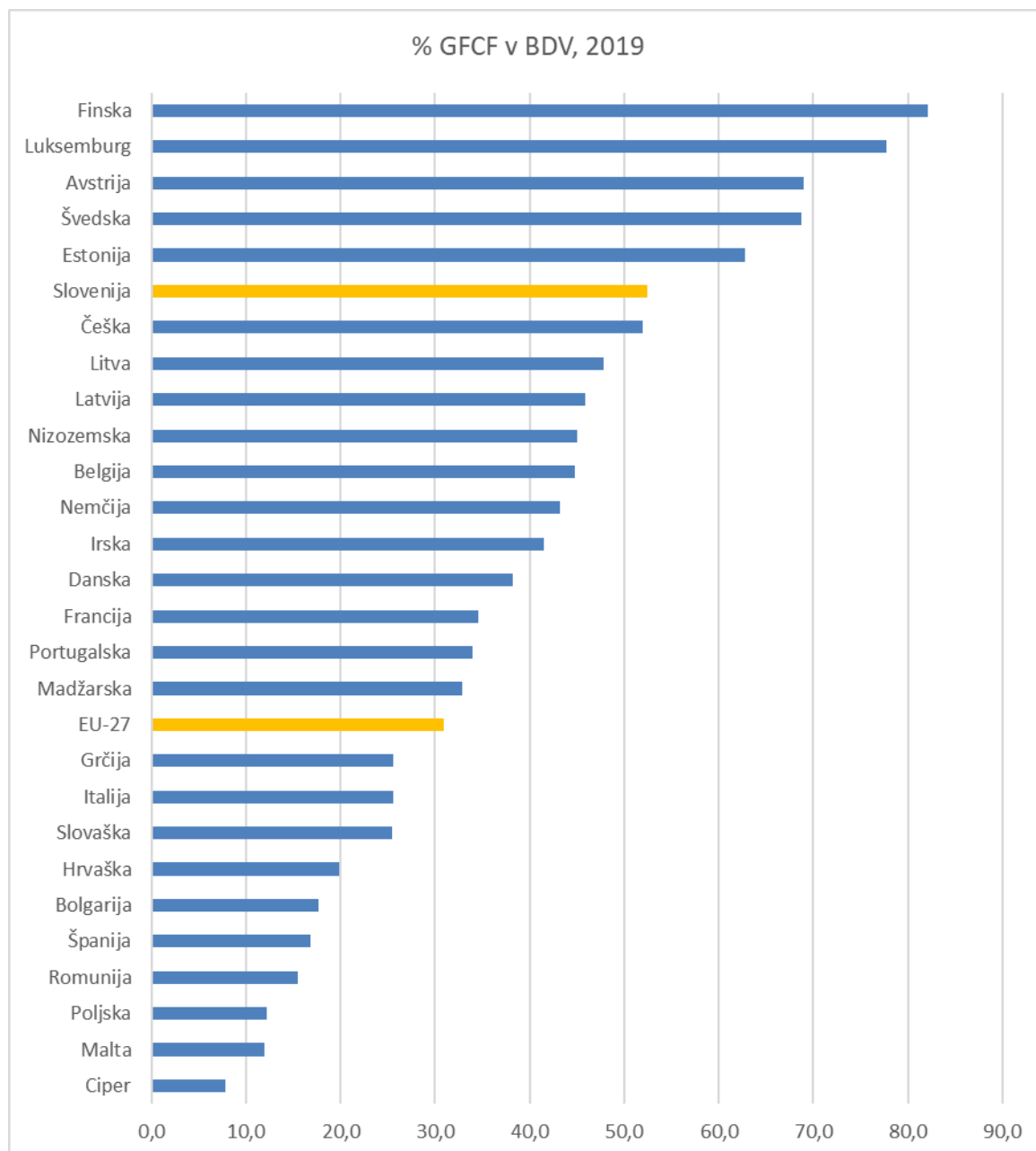
Naložbe v osnovna sredstva so pomembna za obnavljanje zastarelih in dotrajanih osnovnih sredstev. Kazalnik bruto investicij v osnovna sredstva⁵ (GFCF) se nanaša na spremembo v fizičnih sredstvih znotraj določenega časovnega obdobja. Ta kazalnik ne vključuje amortizacije zemlje niti nakupa zemlje. Omenjeni kazalnik tako meri, koliko dodane vrednosti je investirane

⁵ Bruto naložbe v osnovna sredstva so kupljena nova ali rabljena osnovna sredstva, zmanjšana za odtujitve osnovnih sredstev s strani rezidenčnih proizvajalcev v danem obdobju, povečane za določena povečanja vrednosti neproizvedenih sredstev, ki so rezultat proizvodne dejavnosti proizvajalca ali institucionalnih enot

namesto potrošene, zato je eden od ključnih pokazateljev bodoče konkurenčnosti v kmetijskem sektorju.

Naložbe pospešuje več dejavnikov, vključno s posodobitvijo opreme in strojev, povečanjem proizvodnje in produktivnosti, nakupom kmetijskih zemljišč in zmanjšanjem oz. prilagajanjem na podnebne spremembe (*fi-compass*, 2020). Države članice, ki so vstopile v EU leta 2004 in kasneje, so v intenzivnejši fazi prestrukturiranja in modernizacije kmetijskega sektorja kot starejše države članice, kar pojasnjuje dejstvo, da imajo večji obseg bruto investicij v osnovna sredstva, merjeno v odstotku od BDV (slika 14).

Slika 15: Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu, izraženo kot % BDV, 2019, EU, v tekočih cenah

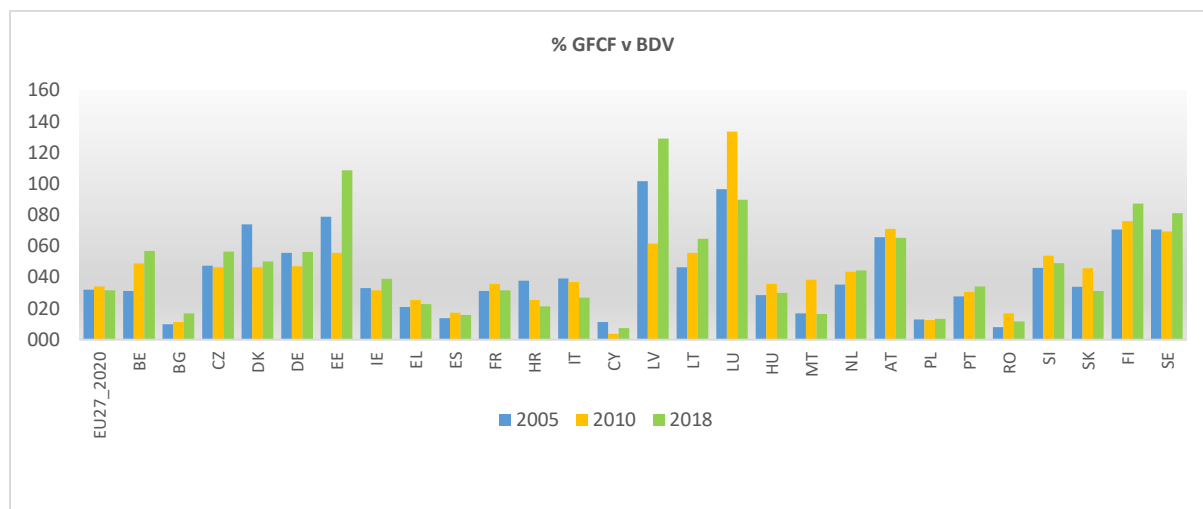

Vir: DG-AGRI, Indicator Dashboard (<https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html>)

Obseg bruto investicij v osnovna sredstva v Sloveniji je v letu 2019 znašal 294 mio EUR, kar predstavlja 52,4 % BDV (kazalnik stanja C.27 Bruto naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu) in je nad povprečjem EU-27 (30,97 %).

Obseg bruto investicij v osnovna sredstva v Sloveniji se je povečeval v obdobju 2005-2008 (ko je znašal 312,79 mio EUR) in se nato v času finančne krize zmanjšal na 203,72 mio EUR v letu 2011. V obdobju 2012–2018 se je obseg bruto investicij v osnovna sredstva relativno stabilno povečeval in se približal vrednosti pred finančno krizo, pri čemer je bila stopnja rasti v 2018 glede na 2017 najvišja (44 %) od leta 2005 (slika 16).

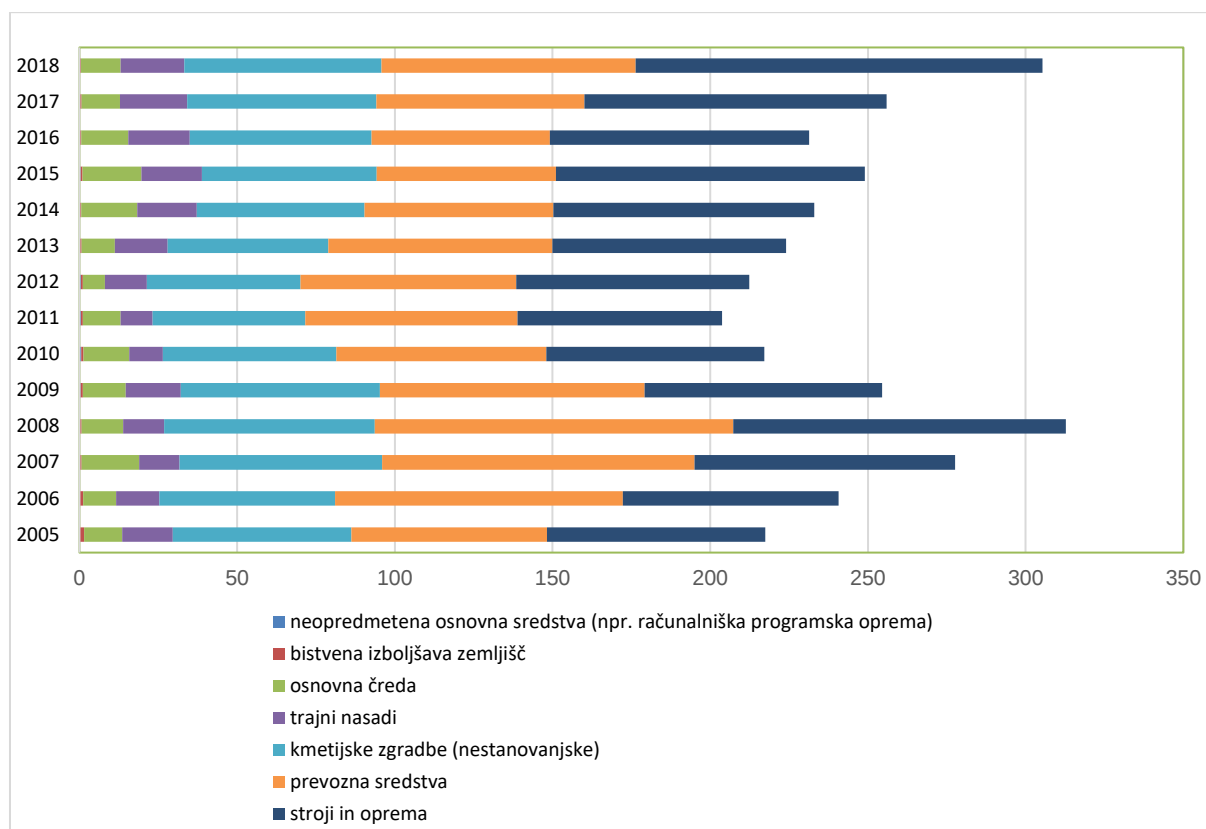
Slika 16: Bruto investicije v osnovna sredstva v kmetijstvu, izraženo kot % BDV, leta 2005, 2010, 2018, EU, tekoče cene

Vir: EUROSTAT, preračun MKGP (Economic accounts for agriculture - values at current prices [aact_eaa01])

Glede na vrsto bruto investicij v osnovna sredstva za leto 2018 prevladujejo investicije v stroje in opremo (42 %), v prevozna sredstva (26 %) in v kmetijske (nestanovanjske) zgradbe (20 %). Delež investicij v trajne nasade in osnovno čredo znaša 11 %. Manj kot 1 % predstavljajo investicije v neopredmetena osnovna sredstva (kot je računalniška programska oprema) in v izboljšave zemljišč. V primerjavi z letom 2005 se povečuje delež vlagan v stroje in opremo, ki so v letu 2005 predstavljala 32 % vseh bruto investicij v osnovna sredstva, v letu 2018 pa že 42 %. Zmanjšal se je delež investicij v kmetijske nestanovanjske zgradbe (v letu 2005: 26 %, v letu 2018: 20 %) in delež investicij v prevozna sredstva (v letu 2005: 29 %; v letu 2018: 26 %).

Slika 17: Struktura bruto investicij v osnovna sredstva v kmetijstvu v Sloveniji v obdobju 2005–2018 glede na vrsto investicije, v mio EUR

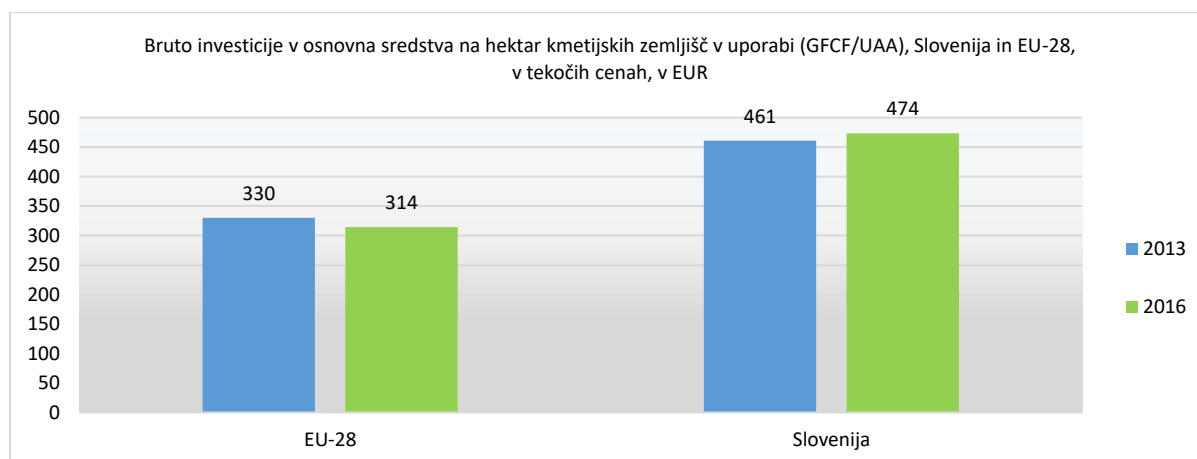
Vir: EUROSTAT

Kapitalska intenzivnost v slovenskem kmetijstvu se izboljšuje, kar je razvidno tako iz bruto investicij v osnovna sredstva na ha KZU, kot bruto investicij v osnovna sredstva na PDM. Bruto investicije v osnovna sredstva na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi so v 2016⁶ v Sloveniji znašale 474 EUR/ha KZU in so bila za 2,7 % višje kot v 2013. V primerjavi s povprečjem EU-28 je kapitalska intenzivnost na hektar KZU v Sloveniji višja, Slovenija pa glede na vrednost tega kazalnika spada v prvo tretjino držav EU.⁷

⁶ Leto 2016 je zadnji znani podatek glede obsega KZU po Eurostatu iz trenutno zadnjega dostopnega popisa v kmetijstvu za leto 2016.

⁷ Najvišjo vrednost kazalnika GFCF/ha KZU v l. 2016 ima Nizozemska (2.276 EUR/ha), sledijo Belgija, Malta, Italija, Luksemburg, Avstrija, Nemčija in Danska. Vir: EUROSTAT, preračun MKGP [aact_eaa01].

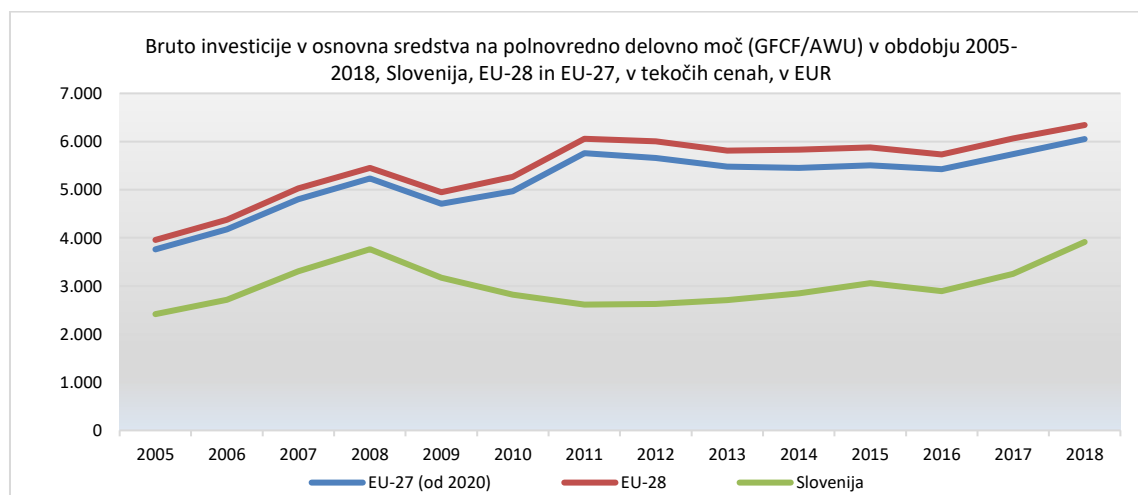
Slika 18: Bruto investicije v osnovna sredstva v kmetijstvu (GFCF) na hektar kmetijskih zemljišč v uporabi (KZU), Slovenija in EU-28, 2013 in 2016, v EUR

Vir: EUROSTAT, preračun MKGP [aact_eaa01], [ef_lus_main]⁸.

Bruto investicije v osnovna sredstva na PDM so v 2018 v Sloveniji znašale 3.913 EUR in so bile za 62 % višje glede na 2005. Iz ponazoritve (Slika 19) je razvidno, da so bruto investicije v osnovna sredstva na PDM od 2005 do 2008 sledile trendom rasti na nivoju EU, ob izbruhu in po krizi pa padale do leta 2012. V obdobju 2005–2018 je stopnja rasti investicijskih vlaganj na PDM v slovenskem in v evropskem kmetijstvu približno enaka (62 % za Slovenijo; 60 % za EU-28), je pa v Sloveniji v zadnjih 3 letih opazna bolj strma rast tega kazalnika kot v povprečju EU-28, na podlagi česar lahko sklepamo na postopno približevanje povprečju EU, čeprav je zaostanek Slovenije na tem področju še vedno precejšen.

Slika 19: Bruto investicije v osnovna sredstva na polnovredno delovno moč v obdobju 2005–2018, Slovenija, EU-28 in EU-27, v tekočih cenah, v EUR

Vir: Eurostat, preračun MKGP

⁸ Površina kmetijskih zemljišč v uporabi (UAA) za EU-28 je izračunana kot seštevek površine kmetijskih zemljišč v uporabi posameznih držav. Vir: EUROSTAT, [ef_lus_main].

4.1.1 Investicije v kmetijstvu preko PRP 2007–2013 in PRP 2014–2020

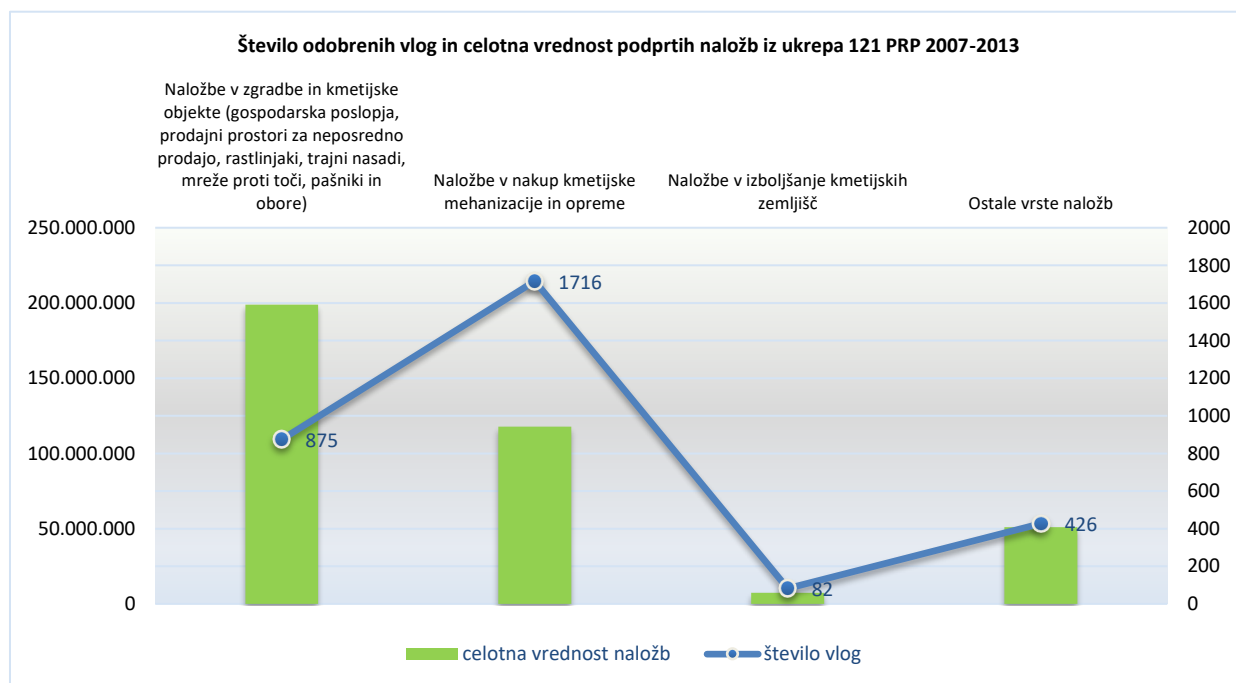
Naložbe v osnovna sredstva v kmetijstvu so bila v zadnjih dveh programskih obdobjih 2007–2013 in 2014–2020 močno spodbujene tudi zaradi nepovratnih sredstev programa razvoja podeželja.

V okviru raziskav (Hlavsa Tomáš; Hruška Martin; Turková Edita, 2017), ki so proučevale vpliv javne podpore investicijam na povečanje učinkovitosti kmetijske proizvodnje ter produktivnosti dela v kmetijstvu, je bilo ugotovljeno, da obstaja pozitivno razmerje med investicijsko podporo (v okviru kmetijske politike) ter povečanjem kmetijske proizvodnje oz. produktivnosti dela pa tudi dobičkonosnosti kmetij.

V programskem obdobju 2007–2013 je bilo s sredstvi PRP 2007–2013 sofinanciranih 3.086 naložb v osnovna sredstva, in sicer višini 125.785.536 evrov, pri čemer je povprečen izplačan znesek na odobreno vlogo znašal 40.760 evrov.

Glede na celotno vrednost podprtih naložb je bilo največ naložb, tj. 53 % vseh podprtih naložb v programskem obdobju 2007–2013, v zgradbe in kmetijske objekte (gospodarska poslopja, prodajni prostori za neposredno prodajo, rastlinjaki, trajni nasadi, mreže proti toči, pašniki in obore), sledijo naložbe v nakup kmetijske mehanizacije in opreme (31 %) in ostale vrste naložb (npr. infrastruktura na kmetijskih gospodarstvih). Podprtih naložb v izboljšanje kmetijskih zemljišč je bilo glede na njihovo vrednost le 2 %.

Slika 20: Število odobrenih vlog in celotna vrednost podprtih naložb v osnovna sredstva (v EUR) v okviru ukrepa 121 PRP 2007–2013, stanje 31. 12. 2015

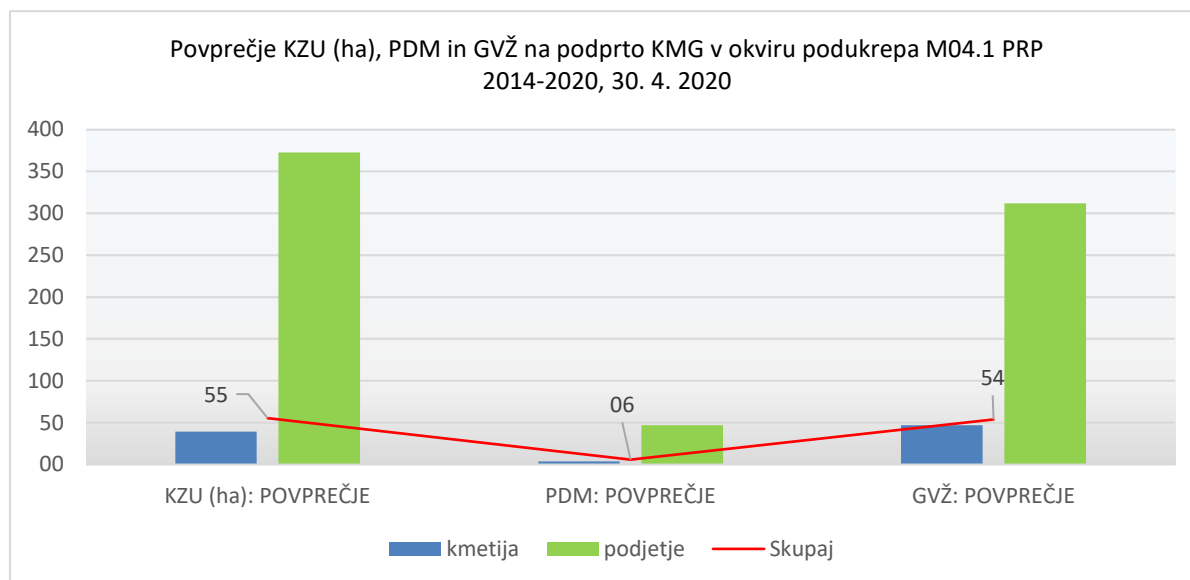

Vir: MKGP.

V programskem obdobju 2014–2020 je bilo v okviru podukrepa M04.1 Naložbe v osnovna sredstva do 30. 4. 2020 odobrenih 1.435 vlog za naložbe, katerih celotna vrednost znaša 259.571.988 evrov, povprečna višina odobrenih sredstev znaša 65.475 evrov. Na razpisih za

sofinanciranje investicij v okviru podukrepa M04.1 so podprta večja KMG, ki imajo v primerjavi z manjšimi KMG praviloma večji pozitivni denarni tok in tudi več možnosti za pridobitev potrebnih finančnih sredstev za izvedbo investicij⁹. Povprečno podprto KMG v okviru podukrepa M04.1 redi 54 GVŽ in obdeluje 55 ha KZU s 6 PDM.

Slika 21: Povprečno število KZU (ha), PDM in GVŽ podprtih KMG v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020

Vir: MKGP.

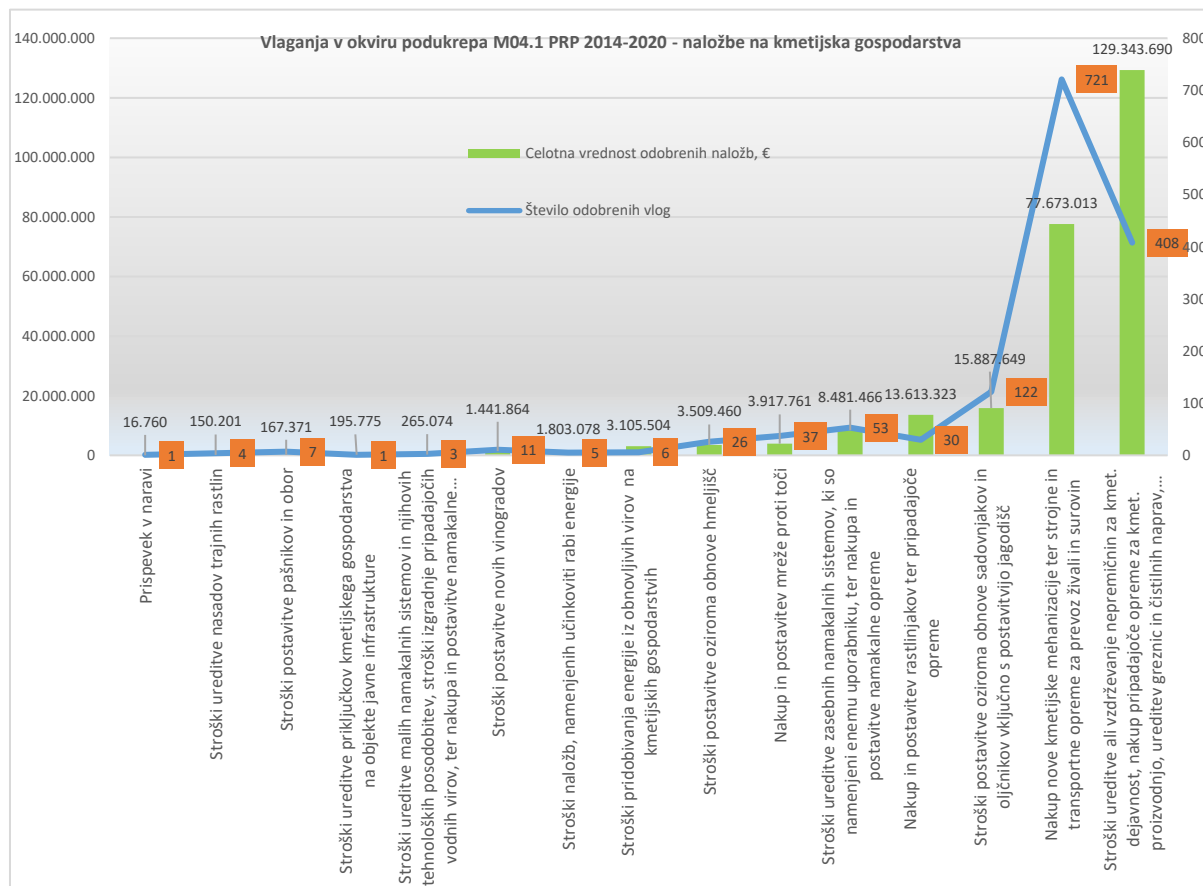
Številčno in vrednostno je največ podprtih naložb v živinorejo - 49 % celotne vrednosti podprtih naložb predstavljajo naložbe v živinorejo, sledijo naložbe v rastlinsko proizvodnjo (29 %), naložbe v mešano proizvodnjo s prevladujočo živalsko proizvodnjo predstavljajo 16 % celotne vrednosti podprtih naložb in naložbe v mešano proizvodnjo s prevladujočo rastlinsko proizvodnjo 5 %.

Po vrsti naložbe jih je glede na njihovo celotno vrednost 50 % namenjenih ureditvi ali vzdrževanju nepremičnin za kmetijsko dejavnost, nakupu pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditvi greznic in čistilnih naprav, nakupu IKT in strojne opreme. Sledijo naložbe v nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin (ki sicer predstavljajo polovico vseh odobrenih vlog) s 30 % celotne vrednosti podprtih naložb, naložbe v postavitve oziroma obnovo sadovnjakov in oljčnikov vključno s postavitvijo jagodišč (6 %) in naložbe v nakup in postavitve rastlinjakov ter pripadajoče opreme (5 %).

Poleg investicij, financiranih iz PRP, je bilo iz nacionalne ovojnice za vino za namene naložbe v prestrukturiranje vinogradov v obdobju 2014-2019 izplačanih 26.533.957 evrov sredstev za 2.536 naložb, katerih celotna vrednost je znašala 53.656.809 evrov.

⁹ Več o tem v podpoglavju Potrebe po financiranju in dostop do finančnih sredstev.

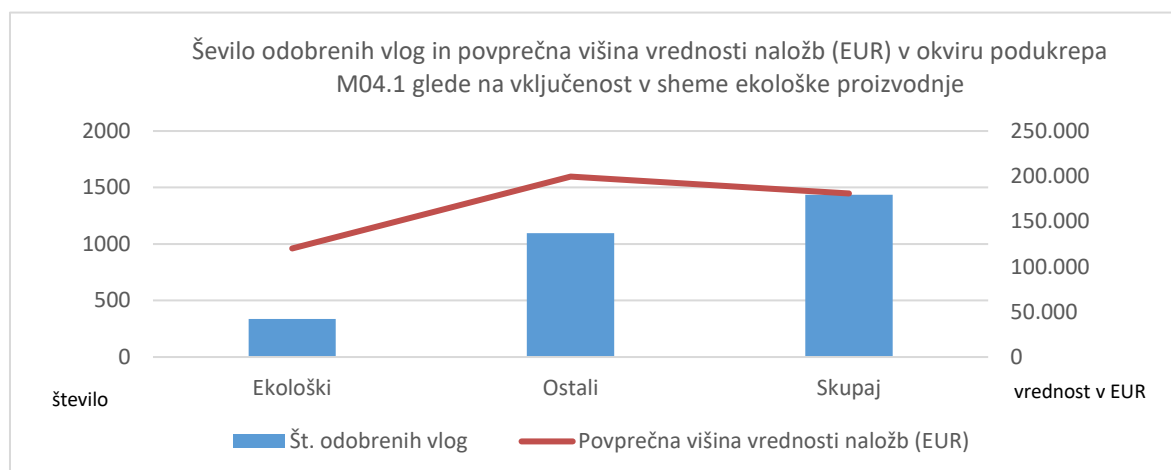
Slika 22: Število odobrenih vlog in celotna vrednost podprtih naložb (v EUR) v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020

Vir: MKGP.

Med odobrenimi vlogami v okviru podukrepa M04.1 je 23 % vlog KMG, ki so vključena v sheme ekološke proizvodnje, kar je za 10 odstotnih točk manj kot pri podukrepu M04.2. Povprečna vrednost podprte naložbe v ekološko proizvodnjo je 40 % nižja od povprečne vrednosti podprte naložbe KMG, ki niso vključena v sheme ekološke proizvodnje.

Slika 23: Število odobrenih vlog in povprečna vrednost podprte naložbe (v EUR) v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020 glede na vključenost v sheme ekološke proizvodnje, stanje 30. 4. 2020

Vir: MKGP

4.1.2 Kolektivne naložbe v kmetijstvu

V okviru PRP 2014–2020 smo ob individualnih naložbah prvič uvedli tudi kolektivna vlaganja. Namen uvedbe tovrstne posebne »investicijske linije« je bil zagotoviti večjo racionalnost in ekonomičnost vlaganj, večje kapacitete oz. ekonomije obsega, krepitev povezovanja primarnega sektorja kot prvega člena v verigi vrednosti. Do tovrstnih kolektivnih naložb so bile upravičene skupine kmetov, vzpostavljene na podlagi pogodbe o sodelovanju pri izvedbi kolektivne naložbe ter skupine in organizacije proizvajalcev ter zadruga, ki so kolektivne naložbe izvedle v imenu svojih članov – t.j. kmetijskih gospodarstev.

Iz spodnje tabele je razvidno, da prevladuje predvsem interes za skupni nakup mehanizacije in strojne/transportne opreme in surovin. Bistveno manjši interes je za skupna vlaganja v objekte. Glede usmerjenosti kolektivnih naložb v posamezni sektor prevladuje sektor mleka (govodreja – krave molznice) in mešana proizvodnja s prevladujočo živalsko proizvodnjo.

Tabela 6: Kolektivne naložbe v okviru podukrepa 4.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva iz PRP 2014-2020 (stanje odobrenih vlog na dan 30. 6. 2021) – po vrednosti, vrsti, sektorju in regiji

Vrsta naložb	Št.naložb	Celotna vrednost odobrenih naložb (EUR)	Odobrena sredstva (EUR)	Izplačana sredstva (EUR)	Št. vseh članov
Kolektivne naložbe	143	36.193.146	13.574.803	13.320.201	325
Skupaj naložbe (brez overcommitmenta)	1.478	296.593.777	110.997.316	62.757.744	/
<i>Delež kolektivnih naložb</i>	9,7%	12,2%	12,2%	21,2%	
Kolektivne naložbe: VRSTA PREVLADUJOČE NALOŽBE	Št.naložb	Celotna vrednost odobrenih naložb (EUR)	Odobrena sredstva (EUR)	Izplačana sredstva (EUR)	Št. vseh članov
Nakup in postavitve rastlinjakov ter pripadajoče opreme	1	557.702	416.198	416.198	2
Nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin	140	35.342.625	13.051.317	12.797.160	318
Stroški ureditve ali vzdrževanje nepremičnin za kmet. dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmet. proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in strojne opreme	2	292.819	107.289	106.844	5
Skupaj	143	36.193.146	13.574.803	13.320.201	325
Kolektivne naložbe: SEKTOR	Št.naložb	Celotna vrednost odobrenih naložb (EUR)	Odobrena sredstva (EUR)	Izplačana sredstva (EUR)	Št. vseh članov
Drugo - govodreja - meso - pitanci	5	980.210	358.780	358.681	13

Mešana proizvodnja s prevladujočo rastlinsko proizvodnjo	15	2.601.824	903.578	835.413	35
Mešana proizvodnja s prevladujočo živalsko proizvodnjo	33	9.904.470	3.528.194	3.468.076	73
Mleko - govedoreja: krave molznice	45	10.067.219	3.833.425	3.790.004	98
Pašna živina - govedoreja: krave dojlje, goveji pitanci, reja telet	6	1.069.306	434.041	430.987	16
Perutnina - mesna reja: piščančji pitanci, pitani purani, pitani noji, gojena divjad perjadi	1	129.495	52.974	48.237	2
Poljščine	12	3.115.892	1.153.850	1.120.310	26
Prašiči - plemenske svinje in mladice	3	506.872	176.214	176.039	6
Prašiči - prašičji pitanci	6	2.159.861	781.962	758.185	12
Trajni nasadi - hmeljišča	1	240.554	88.875	87.045	2
Trajni nasadi - sadovnjaki	6	1.067.580	605.930	601.408	13
Trajni nasadi - vinogradi	4	766.925	316.732	315.741	13
Vrtnine - zelenjadarstvo	3	1.400.694	506.705	506.061	8
(prazno)	3	2.182.243	833.544	824.013	8
Skupaj	143	36.193.146	13.574.803	13.320.201	325
Kolektivne naložbe: STATISTIČNA REGIJA UPRAVIČENCA	Št.naložb	Celotna vrednost odobrenih naložb (EUR)	Odobrena sredstva (EUR)	Izplačana sredstva (EUR)	Št. vseh članov
Gorenjska	3	2.001.819	717.637	687.582	7
Jugovzhodna Slovenija	17	4.319.497	1.660.151	1.638.962	42
Obalno-kraška	1	175.187	71.798	71.798	2
Osrednjeslovenska	6	2.415.053	871.006	878.959	13
Podravska	67	15.911.809	5.948.574	5.790.852	152
Pomurska	22	4.903.137	1.873.843	1.841.543	46
Posavska	9	2.342.960	792.715	784.908	21
Primorsko-notranjska	2	299.946	121.324	121.162	4
Savinjska	16	3.823.738	1.517.755	1.504.437	38
Skupaj	143	36.193.146	13.574.803	13.320.201	325

V okviru PRP 2014–2020 sicer še vedno jasno prevladujejo individualna vlaganja na ravni kmetijskih gospodarstev, kljub vsemu pa ocenjujemo, da bi bil interes za tovrstne kolektivne naložbe v prihodnje večji, predvsem zaradi nujnosti učinkovitejšega skupnega nastopa proizvajalcev na trgu in pomena krepitev odpornosti verig vrednosti, ki so ključne za odpornost celotnega sistema oskrbe s hrano.

Za slovenske verige oskrbe s hrano je namreč značilna nezadostna organiziranost. Slovenija je med državami članicami z najnižjo stopnjo kakovostnega gospodarskega povezovanja na vertikalni in horizontalni ravni agroživilstva (*Erjavec in sod. (2018): Vrednotenje slovenske kmetijske politike v obdobju 2015–2020*).

Potrebe po vlaganjih so znatne, na kar kaže preveritev trga, ki jo je v kontekstu priprave predlogov projektov za Načrt za okrevanje in odpornost, za MKGP izvedla Zadružna zveza Slovenije v jeseni 2020. Zadružna zveza Slovenije združuje 59 kmetijsko gozdarskih zadrug (podatki za 2019), s skupno 2.597 zaposlenimi in 12.796 člani, ki so praviloma nosilci

kmetijskih gospodarstev (kmetij, od katerih zadruga odkupujejo njihove primarne kmetijske pridelke in les).

V okviru preverbe trga je bila vrednost načrtovanih naložb zadrug ocenjena na vsaj 125 mio € do leta 2026. Ugotovljeno je namreč bilo, da je obstoječa kolektivna infrastruktura (zbirni centri, skladišča/hladilnice, predelovalni obrati, prodajne kapacitete) večinoma tehnološko zastarela, energetsko in okoljsko manj učinkovita. Marsikje tudi še ne zagotavlja ustreznega ločevanja konvencionalnih in ekoloških proizvodov, kar je ovira z vidika večje ponudbe ekoloških proizvodov na trgu.

Zato zadruga v prihodnjih letih načrtujejo izdatna investicijska vlaganja v povečanje in/ali modernizacijo kapacitet za skladiščenje, pakiranje, hlajenje, predelavo in trženje (npr. ureditev hladilnic, skladišč, prodajnih obratov, nakup sortirno-pakirnih linij, nakup opreme, dostavnih vozil). Načrtovana pa je tudi digitalizacija procesov: od poslovanja, optimizacije nabavnih tokov, zagotavljanja večje sledljivosti, uvajanja novih tržnih poti ipd.

Največje investicijske potrebe so bile ugotovljene na področju sektorja sadja in zelenjave (skladišča, hladilnice, oprema za pripravo blaga za trg), predelovalnih obratov (zlasti meso, mleko, zelenjava in sadje), skladiščne kapacitete in sušilnice za žita, kapacitete za ravnanje z odpadki in ponovno rabo stranskih produktov.

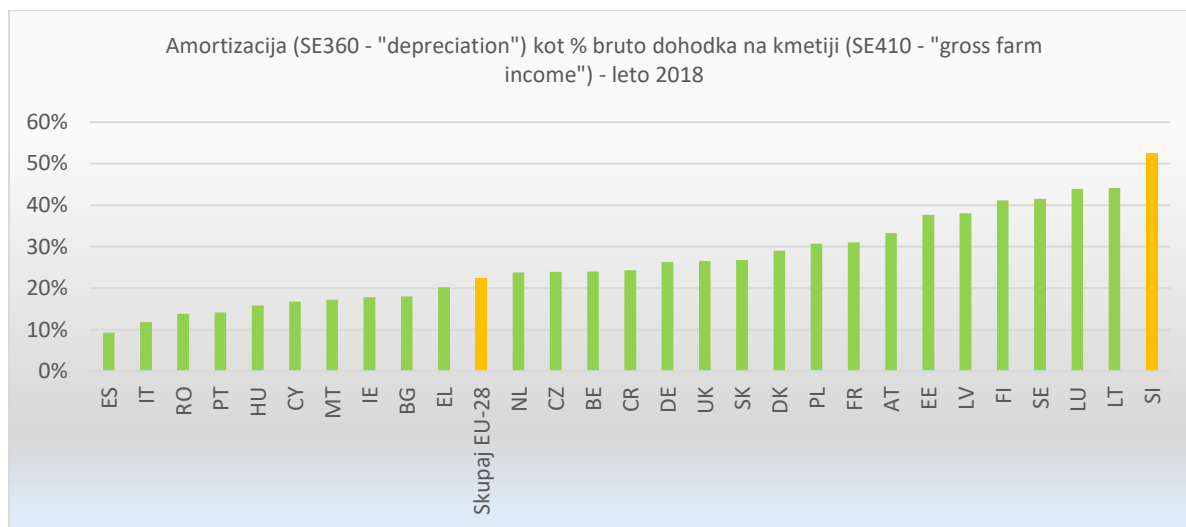
4.2 Amortizacija osnovnih sredstev

Kapitalska vlaganja v osnovna sredstva (zgradbe, opremo, stroje, trajne nasade, čredo...) so bistvenega pomena za povečevanje produktivnosti in s tem tudi konkurenčnosti kmetijskih gospodarstev. Po drugi strani pa se s tem povečujejo stroški amortizacije osnovnih sredstev.

Za slovenski kmetijski sektor je glede na FADN podatke značilna izjemno visoka amortizacija (Slika 24). Čeprav je verjetno ta visoki delež precenjen, ker so v FADN vzorec pretežno zajeta prav tista kmetijska gospodarstva, ki so hkrati tudi prejemniki sredstev za naložbe v osnovna sredstva v okviru ukrepov programa razvoja podeželja in imajo v zvezi s tem obveznost poročanja knjigovodskih podatkov FADN, pa je to vseeno nek pokazatelj, da je poraba kapitala, izražena kot delež bruto dohodka na kmetiji, zelo visoka.

Razlogi za visok delež amortizacije so seveda lahko različni, predpostavljamo pa lahko, da morda vlaganja na slovenskih kmetijah ne prinašajo tako velikega povečanja prihodka in zmanjšanja stroškov proizvodnje oz. da opremljenost kmetij ne ustreza najbolj obsegu proizvodnje (npr. prevelik obseg mehanizacije glede na obseg proizvodnje, preslaba izkoriščenost opreme, strojev, menjava pred iztekom amortizacijske dobe). Verjetno pa na ta visok strošek vplivajo tudi razdrobljenost kmetijskih zemljišč, velik delež zemljišč v OMD, zastarelost opreme, strojev, objektov itd., zaradi česar so vlaganja v osnovna sredstva posledično višja. Z znižanjem stroškov amortizacije (torej povečanjem kapitalske učinkovitosti), ob sočasni predpostavki, da s tem ne da bi kakorkoli negativno vplivali na obseg bruto dodane vrednosti, bi lahko povečali stroškovno učinkovitost kmetij, konkurenčnost in nenazadnje dohodek v kmetijstvu.

Slika 24: Delež amortizacije (SE360 - "depreciation") kot % bruto dohodka na kmetiji (SE410 - "gross farm income"), za leto 2018

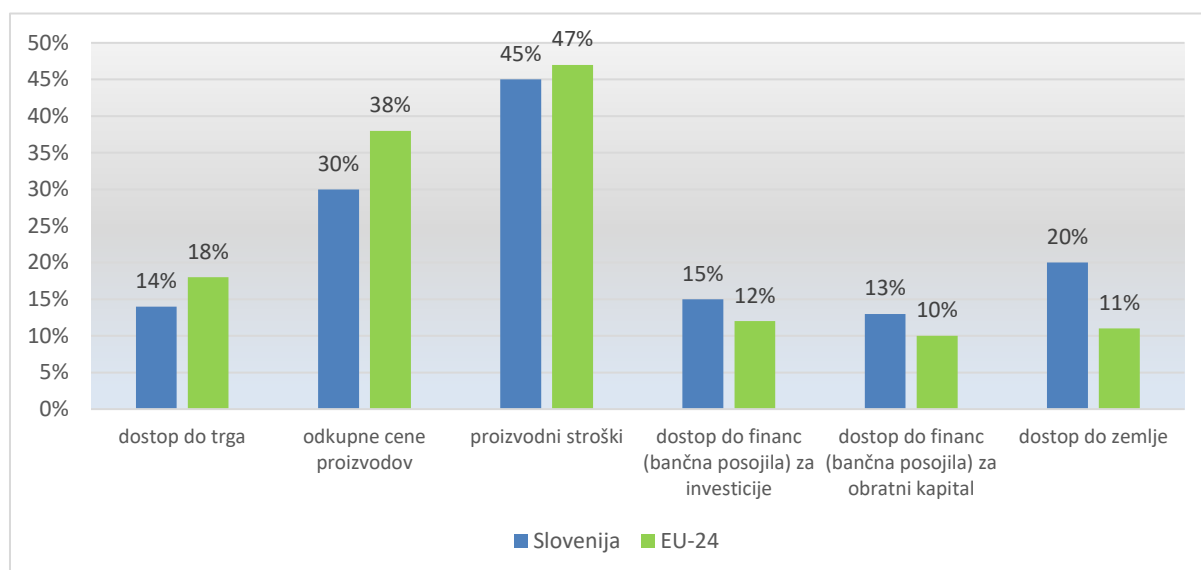
Vir: FADN, preračun MKGP

4.3 Potrebe po financiranju, dostop do finančnih sredstev in finančna vrzel v kmetijskem sektorju v Sloveniji

Iz raziskave (*fi compass*, 2020) o potrebah po financiranju kmetijskem in živilskopredelovalnem sektorju izhaja, da v večini evropskih držav pri financiranju kmetijstva veljajo višje obrestne mere in manj ugodni pogoji v primerjavi z drugimi gospodarskimi sektorji ter da pri dodeljevanju posojil in pogojih odplačevanja ni dovolj prožnosti, ki je sicer v kmetijstvu zaradi njegovih posebnosti še posebej potrebna. V okviru raziskave je bila opredeljena finančna vrzel v kmetijskem in v živilskopredelovalnem sektorju v 24 državah EU.

Čeprav v raziskavi (*fi compass*, 2020) dostop do finančnih sredstev ni bil izpostavljen kot najpomembnejša težava, s katero so se soočali anketirani kmetje in kmetijska podjetja v Sloveniji (45 % jih je na prvo mesto uvrstilo proizvodne stroške, sledijo odkupne cene proizvodov - 30 % in dostop do zemlje - 20 %), je delež tistih, ki so imeli težave pri dostopu do finančnih sredstev tako za investicije kot tudi za obratna sredstva višji kot v povprečju v EU.

Slika 25: Težave, s katerimi so se soočali anketirani kmetje in kmetijska podjetja v letu 2017, Slovenija in EU-24

Vir: *fi compass*, 2020. Dostopno na: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/Annex_III_SLOVENIA.pdf.

Rezultati raziskave (*fi compass*, 2020) kažejo, da v Sloveniji kmetijska gospodarstva večinoma zaprosajo za kratkoročno bančno financiranje. To kaže na neuravnoteženost ročnosti virov sredstev in na težave pri pridobivanju dolgoročnih posojil za financiranje (dolgoročnih) naložb. Po ugotovitvah raziskave predstavlja **dostop do finančnih virov za kmetijske proizvajalce v Sloveniji večji problem kot kjerkoli druge v EU-24**.

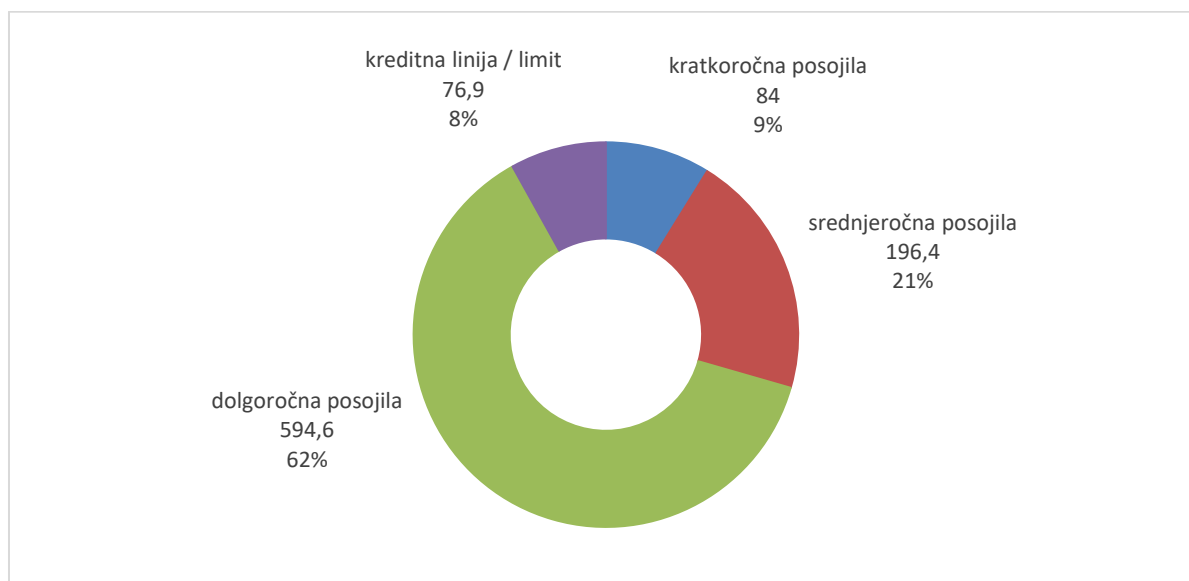
Velika večina (80 %) kmetijskih proizvajalcev uporablja storitve ene banke, katere bazo komitentov sestavljajo večinoma kmetijski proizvajalci, kmetijske zadrugе in živilskopredelovalna podjetja. Bančni produkti so na voljo (tudi) kmetom brez kreditne in poslovne zgodovine. Sicer so kmetom, ki nimajo kreditne ali poslovne zgodovine ali nimajo stabilnih poslovnih odnosov z banko, pogosto ponujeni standardni finančni produkti za gospodinjstva kot so potrošniška in hipotekarna posojila. Slovenski regionalni in razvojni sklad podpira regionalni in razvoj podeželja, vključno z zagotavljanjem posojil z ugodnejšo obrestno mero in daljšo ročnostjo kmetijskemu sektorju in ŽPI. Uporaba tega instrumenta je precej nizka, deloma zaradi omejenega proračuna tega sklada.

Finančna vrzel v kmetijstvu je ocenjena na 952 milijonov evrov, kar se nanaša predvsem na dostop do dolgoročnega financiranja¹⁰. Največ težav pri dostopu do financ imajo majhna kmetijska gospodarstva, pri njih znaša ocenjena finančna vrzel v višini 860,3 mio EUR¹¹. Med kmetijskimi gospodarstvi, ki so zaprosila za posojila, je bilo približno 17 % vlog zavrnjenih. Med tistimi, ki niso zaprosila za posojilo, pa okoli 17 % tega ni storilo zaradi bojazni, da bi jih banke zavrnile.

¹⁰ Raziskava (*fi compass*, 2020) je glede na zapadlost definirala kratkoročno posojilo: manj kot 18 mesecev; srednjeročno posojilo: od 18 mesecev do 5 let in dolgoročno posojilo: nad 5 let.

¹¹ Raziskava (*fi compass*, 2020) je kmetijska gospodarstva razdelila v tri velikostne kategorije: majhne (pod 20 hektarjev), srednje velike (od 20 do 100 hektarjev) in velike (nad 100 hektarjev).

Slika 26: Finančna vrzel v kmetijskem sektorju glede na produkt, v mio EUR in deležu, Slovenija, 2017

Vir: *fi compass*, 2020, Dostopno na:

https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Slovenia.pdf, str. 43

Pomemben vzrok finančne vrzeli je pomanjkanje knjigovodske in poslovne zgodovine, pa tudi kreditne zgodovine (predvsem na ravni kmetij). Ker v Sloveniji kmetije večinoma ne vodijo knjigovodstva in tudi ni podatkov o kreditni zgodovini na ravni kmetije, je izračunavanje kreditne sposobnosti na ravni kmetije dostikrat otežkočeno, kar deluje odvrtačno na poslovne banke pri oblikovanju finančnih produktov za kmetijski sektor. Pomanjkanje ustreznih oblik zavarovanja in poslovnih načrtov, skupaj z nizko odplačilno sposobnostjo, povečuje težave pri dostopu do financ, zlasti za manjša kmetijska gospodarstva. Poleg tega koncentracija ponudbe znotraj ene banke in pomanjkanje zanimanja med drugimi bankami, ki raje delajo z manj tveganimi in donosnejšimi strankami, pomeni omejeno izbiro finančnih sredstev, ki so na voljo. Prav tako lahko visoki stroški odobritve kredita in obremenjujoči upravni postopki kmetijska gospodarstva odvrnejo, da bi zaprosili za posojilo.

4.4 Ključne ugotovitve

- Obseg bruto investicij v osnovna sredstva v Sloveniji je v letu 2018 predstavlja 49 % bruto dodane vrednosti in je kljub podpovprečni skupni faktorski produktivnosti nad povprečjem EU-28 (32 %). Prevladujejo investicije v stroje in opremo, v prevozna sredstva in v kmetijske zgradbe, pri čemer se delež prvih v strukturi bruto investicij v osnovna sredstva vztrajno povečuje.
- V slovenskem kmetijstvu se izboljšuje kapitalna intenzivnost, kar potrjujeta kaznika bruto investicij v osnovna sredstva na ha KZU in PDM, pri čemer kapitalna intenzivnost na PDM dosega le 60 % povprečja EU-28.
- Vlaganja v osnovna sredstva v kmetijstvu so bila v zadnjih dveh programskih obdobjih 2007–2013 in 2014–2020 močno spodbujena tudi zaradi nepovratnih sredstev PRP. Prevladujejo naložbe v živinorejo, glede na vrsto naložb pa naložbe v ureditev ali vzdrževanje nepremičnin za kmetijsko dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup IKT in strojno opremo.

- Na razpisih za sofinanciranje investicij v okviru podukrepa M04.1 – Naložbe na kmetijskih gospodarstvih so podprta večja KMG. Povprečno podprto KMG v okviru podukrepa M04.1 redi 54 GVŽ in obdeluje 55 ha KZU s 6 PDM.
- Manjše kmetije težje dostopajo do investicijskih podpor v okviru investicijskih ukrepov PRP 14–20. Tudi KMG, vključena v sheme ekološke proizvodnje, so v manjši meri vključena v podukrep M04.1 (težje dostopajo do teh podpor), hkrati pa je tudi njihova povprečna vrednost naložb za 40 % nižja od ostalih KMG.
- Kmetijska gospodarstva v Sloveniji težje dostopajo do (zunanjih) finančnih virov kot drugje v EU. Finančna vrzel v kmetijstvu je ocenjena na 952 mio EUR, kar se nanaša predvsem na dostop do dolgoročnega financiranja, predvsem za majhna kmetijska gospodarstva.
- V večji meri investirajo večja kmetijska gospodarstva, ki imajo večji denarni tok in boljše možnosti za pridobitev finančnih virov. Ker manjše kmetije ne vodijo poslovnih knjig, težje dostopajo do bančnih posojil, kar jih, skupaj z obsegom in vrsto proizvodnje ter posledično jakostjo denarnega toka, ovira pri kapitalskih vlaganjih v osnovna sredstva in zmanjšuje možnosti njihovega tehnološkega razvoja.
- Za slovenski kmetijski sektor je glede na FADN podatke značilna izjemno visoka amortizacija. Poraba kapitala, izražena kot delež bruto dohodka na kmetiji, je zelo visoka.

5 Proizvodni potencial in dostop do kmetijskih zemljišč

Kmetijska zemljišča so v RS izrazito omejen proizvodni faktor, ki je skoncentriran na sorazmerno omejenost ravninskega sveta, v katerem kmetijstvu konkurirajo tudi drugi interesi: promet, industrija, širjenje naselij itd. Kot že predstavljeno v splošnem opisu kmetijstva v uvodu, gozdovi prekrivajo nekaj manj kot dve tretjini zemljišč v RS, sledijo kmetijska zemljišča z okoli tretjino vseh zemljišč, znotraj katerih največji delež predstavljajo trajni travniki.

Obseg, način in intenzivnost rabe kmetijskih zemljišč v Sloveniji je omejena zaradi različnih dejavnikov: velikega deleža OMD, podvrženosti dela kmetijskih zemljišč različnim varstvenim režimom (npr. na vodovarstvenih območjih), na določenih območjih se soočamo z erozijo (zlasti vodno, vetrno, snežno), s procesi zaraščanja zaradi opuščanja kmetijske dejavnosti ali pa povsem nasprotno – s procesi pospešene pozidave in s tem trajne izgube kmetijskih zemljišč (npr. kot posledica izgradnje prometne infrastrukture, industrije).¹² Dodatno je za kmetijska zemljišča v RS značilna velika razdrobljenost in zelo omejen dostop do kmetijskih zemljišč. Vse navedeno izrazito vpliva na produktivnost kmetijskih gospodarstev in na načrtovanje njihovega razvoja.

Ker je upravljanje s tlemi, kot naravnim resursom, podrobno opisano v analizi stanja za cilj 5, se v tem delu osredotočamo na:

- razdrobljenost kmetijskih zemljišč,
- dostop do kmetijskih zemljišč,
- proizvodni potencial kmetijskih zemljišč.

¹² Vsi ti vidiki so podrobneje opisani bodisi v splošnem opisu kmetijstva v uvodu bodisi v analizah stanja za cilje 4, 5 in 6, ki obravnavajo stanje tal, zato jih podrobneje v tem delu več ne pojasnjujemo.

5.1 Razdrobljenost kmetijskih zemljišč

Razdrobljenost kmetijskih zemljišč ima pomemben vpliv na dohodek KMG, ker povečuje stroške pridelave, negativno vpliva hektarske pridelke in posledično zmanjšuje dohodek in učinkovitost kmetijske proizvodnje (Latruffe L. in sod., 2013). Na drugi strani je potrebno poudariti, da razdrobljenost pozitivno vpliva na okolje. Pri spremembah v kmetijski krajini (npr. ukrepi združevanja parcel...) je torej potrebno s stališča okolja nujno tehtati med zasebnimi koristmi/izgubami na ravni KMG in družbenimi koristni/izgubami.

V letu 2019 je bilo v Sloveniji 861.493 grafičnih enot rabe kmetijskih zemljišč (GERK). V povprečju je KMG obdeloval 9,7 GERK-a, povprečna velikost GERK-a pa znaša 0,56 ha. Tako majhna povprečna velikost vpisanega GERK-a je posledica dejstva, da je kar 86,29 % vseh GERK-ov po površini, manjših od 1 ha. Skupna površina vseh GERK-ov, manjših od 1 ha, znaša 44 % površine, na katerih imajo kmetijska gospodarstva vrisane GERK-e (216.187 ha). Največjo povprečno površino vpisanih GERK-ov imajo zemljišča, ki so po dejanski rabi hmeljišča (2,27 ha), vendar ta predstavljajo le 0,3 % površine vseh vpisanih GERK-ov (1.480 ha).

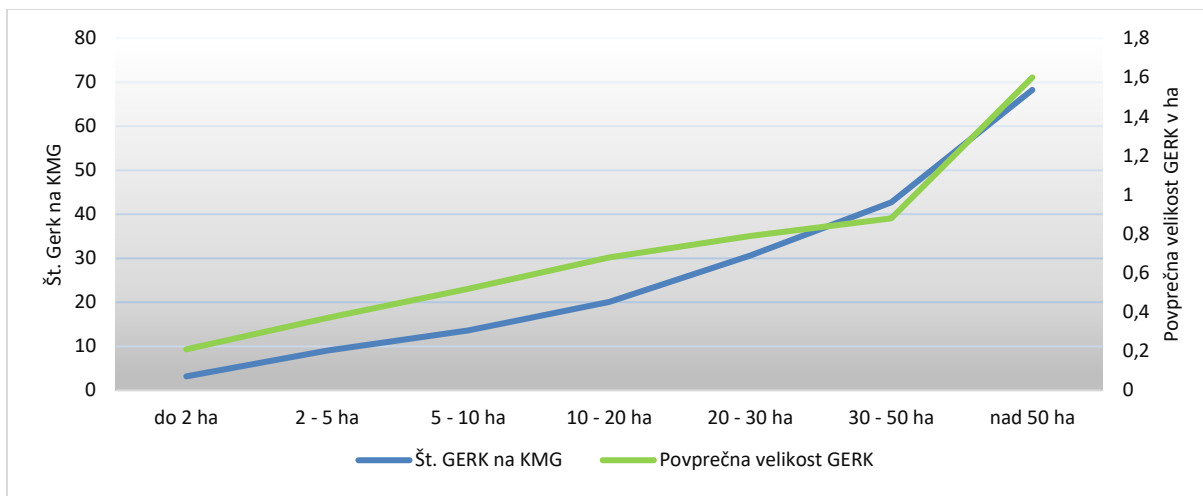
Primerjava¹³ z nekaterimi drugimi državami pokaže, da so v Sloveniji povprečne velikosti obdelovalnih enot bistveno manjše (Nemčija: 3,12 ha; Nizozemska: 3,87 ha, Poljska: 4,66 ha (Saint-Cyr L. et al., 2016)). Po teh podatkih je celo povprečna velikost GERK-ov za največje KMG v Sloveniji še vedno bistveno nižja od povprečja teh držav. Enaka primerjava po številu parcel na KMG pokaže nekoliko drugačno sliko, saj imajo vse analizirane države večje število parcel (Nemčija: 42,3; Nizozemska: 17,5; Poljska: 11,1 (Saint-Cyr L. et al. (2016))). Vzrok za to je v tem, da imajo vse našete države bistveno višje povprečne velikosti KMG, povprečna velikost KMG pa je pozitivno povezana s številom parcel.

Iz podatkov o GERK-ih, sloja GERK predtisk 2019, je razvidno, da:

- se s povečevanjem velikosti KMG povečuje povprečna velikost GERK-ov in število GERK-ov,
- na KMG s sedežem KMG nad 600 m NMV raste povprečna velikost GERK-ov in pada število GERK-ov na KMG,
- je največja povprečna velikost GERK-ov na območjih izven OMD, sledijo posebna območja (PO), hribovsko gorska območja (HGO) in druga območja

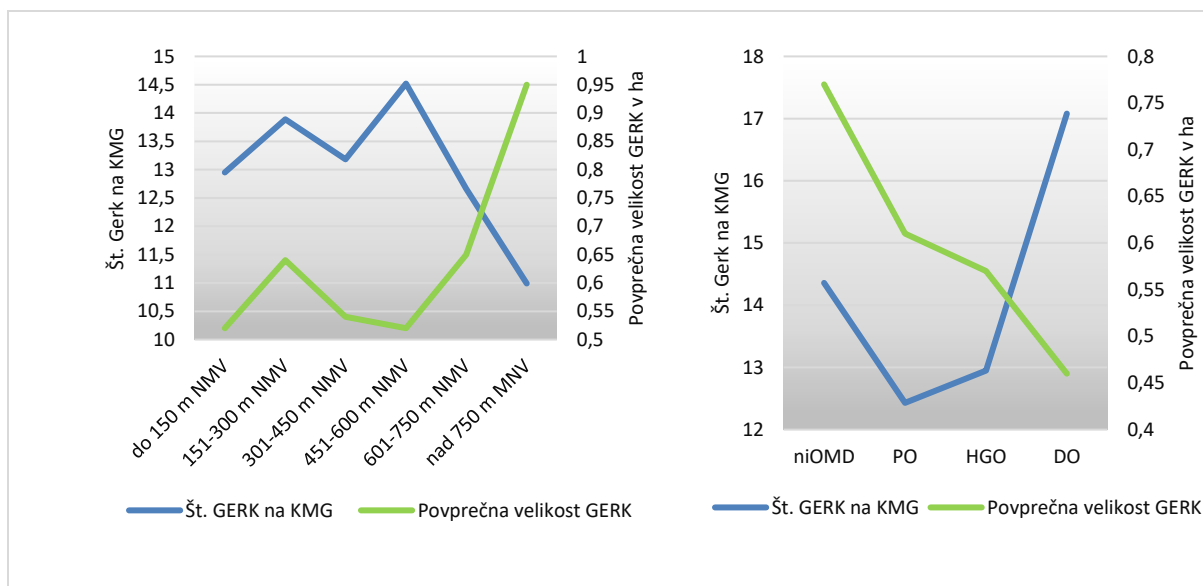
¹³ Primerjava razdrobljenosti kmetijskih zemljišč z ostalimi državami je dokaj težavna, ker ni na razpolago primerljivih podatkov (Saint-Cyr L. et al. (2016)).

Slika 27: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na velikost KMG za celotno populacijo KMG za leto 2019, za Slovenijo (n= 89.167)

Vir: MKGP [Sloj Gerk predtisk 2019]

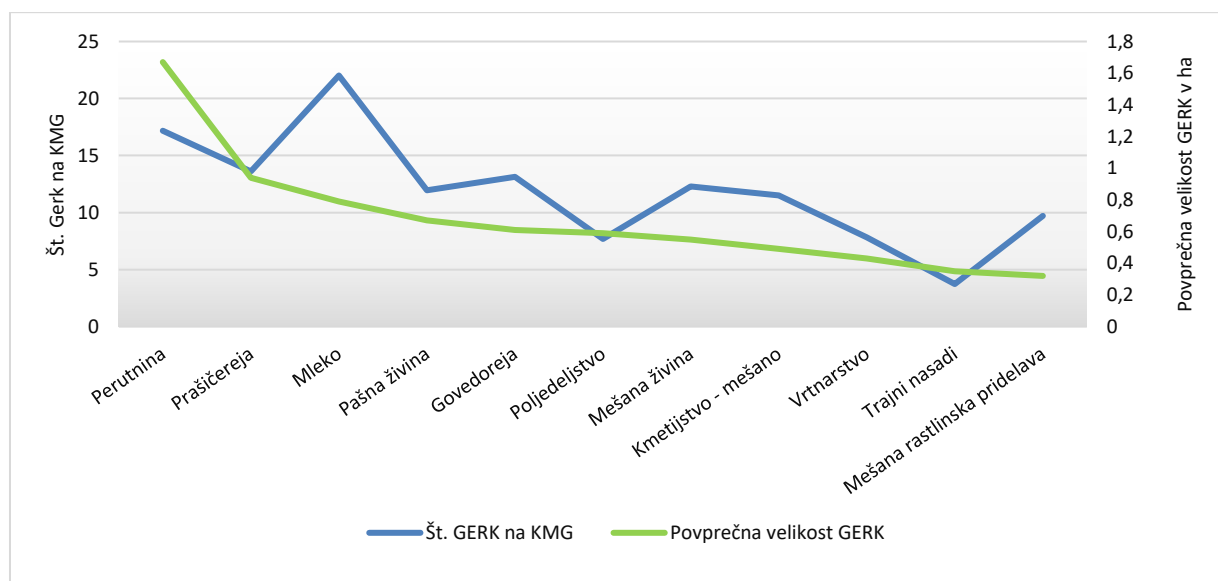
Slika 28: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na nadmorsko višino sedeža KMG, ki so oddali zbirno vlogo za leto 2019, za Slovenijo (n= 56.652)

Vir: MKGP [Sloj Gerk predtisk 2019, RKG nadmorske višine sedeža KMG, RKG površine v OMD], ARSKTRP – oddana zbirna vloga)

Glede na tip kmetovanja, ki je bil zaradi pomanjkanja novejših podatkov določen na osnovi Standardnega prihodka za leto 2014, so imela v letu 2015 v povprečju največje GERK-e perutninska KMG (1,67 ha), nekoliko manjše pa prašičerejska (0,94 ha) in mlekarska (0,79 ha) KMG. Najmanjše povprečne velikosti GERK-ov so imela KMG z mešano rastlinsko pridelavo (0,32 ha) in trajnimi nasadi (0,35 ha) (Slika 29).

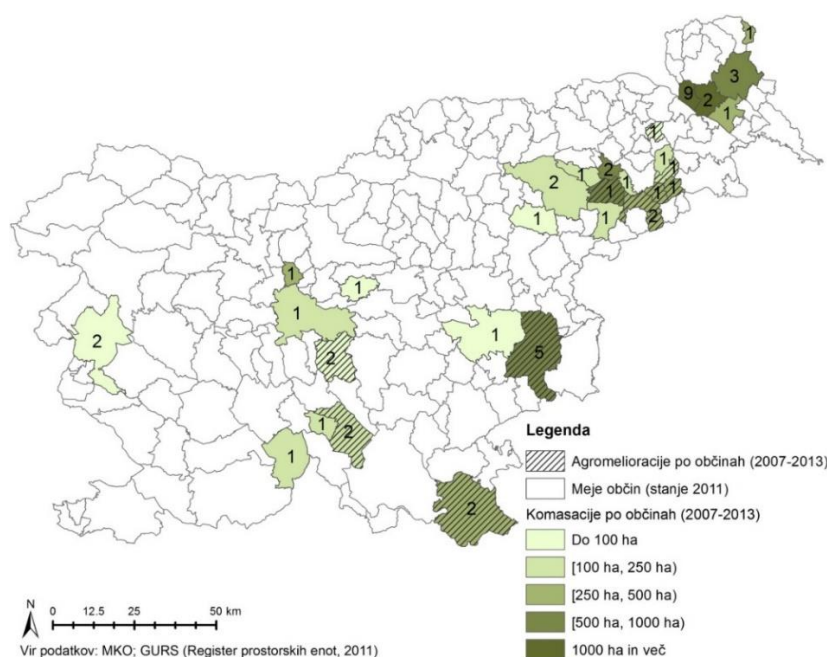
Slika 29: Št. GERK-ov na KMG in povprečna velikost GERK-ov glede na združen tip kmetovanja iz Standardnega prihodka za leto 2014 in površin GERK-ov za leto 2015 (n=87.306)

Vir: MKGP [Sloj Gerk predtisk 2015, Standardni prihodek 2014]

Razdrobljenost kmetijskih zemljišč se naslavlja s spodbujanjem in financiranjem izvajanja zemljiških operacij (komasacij in agromelioracij). Komascije so vrsta agrarnih operacij, s katerimi se zemljišča na določenem območju lahko zložijo in ponovno razdelijo med prejšnje lastnike tako, da dobi vsak čimbolj zaokrožena zemljišča. Pomemben zagon je izvajanju komasacij dal Program razvoja podeželja 2007–2013 (PRP 2007–2013). S pomočjo PRP 2007–2013 je bilo komasiranih 10.014 ha kmetijskih zemljišč.

Slika 30: Prostorska razporeditev izvedenih komasacij v programskem obdobju 2007–2013

Vir: MKGP

Op. Večina projektov v programskem obdobju 2014–2020 je še v teku, zato prostorskih podatkov ter analiz še ni mogoče izpeljati.

S pomočjo PRP 2014–2020 so bile na komasacijskih območjih izvedene agromelioracije, in sicer na 3.631 ha (stanje 31.12.2020). Agromelioracije izboljšujejo fizikalne, kemijske in biološke lastnosti tal ter izboljšujejo dostop na kmetijsko zemljišče.

Ker agromelioracije in komasacije vodijo v združevanje lastniških enot, lahko posledično prihaja do zmanjšanja mozaičnosti obdelave, krajinskih značilnosti...s tem pa do izgube biotske raznovrstnosti. Z namenom upoštevanja okoljevarstva regulatorni okvir za uvajanje komasacij in agromelioracij sicer zahteva predhodno pridobitev ustreznih soglasij ali dovoljenj pristojnih organov, in sicer zlasti, ko se ti posegi načrtujejo na območjih varovanj in omejitev po posebnih predpisih. Kljub vsemu se kaže potreba po konceptualni zasnovi komasacij in agromelioracij na način, da bi omogočale ohranjanje krajinskih značilnosti in vzpostavljanje zelene arhitekture.

5.2 Dostop do kmetijskih zemljišč

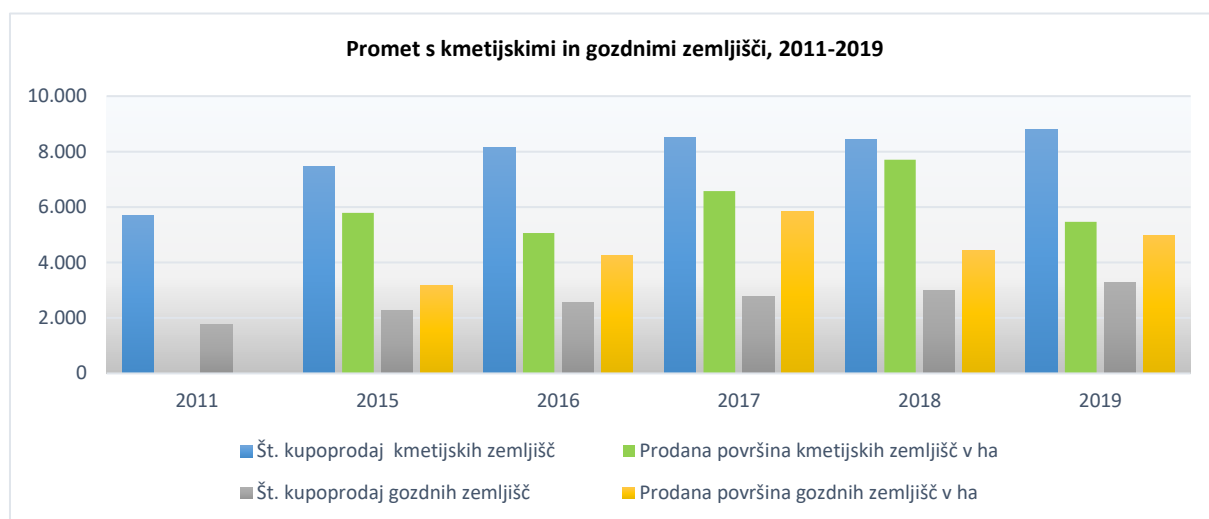
Razpoložljive površine kmetijskih zemljišč so temeljno proizvodno sredstvo na kmetijskem gospodarstvu, ki pa je v Sloveniji dostopno v izrazito omejenem obsegu. Velik del teh zemljišč se – kot že omenjeno v predhodnih poglavjih in pa v analizi stanja za cilj 1– nahaja na OMD, kar pojasnjuje velik delež trajnega travinja v strukturi kmetijske rabe. Najbolj produktivna njivska zemljišča se koncentrirajo v ožjih ravninskih predelih in zlasti na SV Slovenije, pri tem pa se kmetijstvo v prostoru srečuje s pritiski in interesi drugih gospodarskih sektorjev (npr. razvoj prometne infrastrukture, gradnja naselij...).

Po podatkih SURS (2016) so kmetijska zemljišča v letu 2016 pokrivala 476.682 ha (okoli 35 % površine Slovenije). Vrednostno predstavljajo nekaj manj kot 6 % slovenskega nepremičninskega fonda oziroma 8,6 mrd EUR.

Trg kmetijskih zemljišč je v Sloveniji delno reguliran, saj zakonodaja zanje določa javno objavo prodajnih ponudb in predkupno pravico subjektov. Na tak način se omejuje nakupe kupcev, ki ne opravljajo kmetijske dejavnosti in kmetijskih zemljišč ne kupujejo za njihovo osnovno rabo, temveč za druge, bodisi špekulativne, naložbene ali rekreativne namene in so za njih pripravljeni plačati tudi višjo ceno. Taka regulacija omogoča konkurenco kmetov za kmetijska zemljišča, ki se bodo kot taka tudi dejansko uporabljala.

V Sloveniji je bil v obdobju od leta 2011 do 2019 prisoten močan trend rasti obsega trgovanja z zemljišči na splošno, kar je bila posledica gospodarske rasti in rasti nepremičninskega trga v tem obdobju. Na povpraševanje in ponudbo na trgu kmetijskih zemljišč najbolj vplivajo regionalni, naravno pogojeni dejavniki, kot so mikroklima, konfiguracija terena, kakovost prsti in podobno.

Slika 31: Evidentirano število kupoprodaj in prodane površine za kmetijska in gozdna zemljišča (v hektarih), Slovenija, 2011–2019

Vir: Periodična poročila o slovenskem trgu nepremičnin. Dostopno na: <http://www.trgnepremicnin.si/sl/vsebine-portala/periodicna-porocila>. Op. Podatki o površini prodanih kmetijskih oz. gozdnih zemljišč v letu 2011 niso podani.

Največ kupoprodaj kmetijskih zemljišč se izvede na pomurskem območju, kjer je gostota kmetijskih zemljišč največja in tudi sicer predstavlja najbolj agrarno območje v državi. Kmetijska zemljišča v Sloveniji so leta 2019 dosegla rekordno ceno, povprečna cena kmetijskega zemljišča je znašala 1,56 EUR/m² in je bila v primerjavi z letom 2015 višja za 11 %. (Geodetska uprava Republike Slovenije, 2020).

Povprečna cena njiv v Sloveniji, ki so bile prodane v letu 2019, je znašala 18.752 EUR/ha, povprečna cena trajnih travnikov in pašnikov pa 18.015 EUR/ha. (SURs, 2020)

Iz raziskave (*fi compass*, 2020) je razvidno, da dostop do zemlje predstavlja težavo slovenskim kmetijskim gospodarstvom, s čimer lahko vsaj delno pojasnimo rast cen kmetijskih zemljišč v zadnjih letih.

Tudi druge raziskave (Potočnik Slavič et al, 2017) kažejo, da problem dostopnosti ustreznih kmetijskih površin na ravni individualne kmetije postaja vse bolj akuten problem slovenskega kmeta. V strukturi KZU najeta zemljišča namreč predstavljajo kar tretjino vseh KZU. Načrtovanje razvoja dejavnosti na ravni kmetije je v takšnih razmerah, ko kmet nima zagotovljenega osnovnega pridelovalnega vira (ustreznih površin zemljišč), veliko bolj tvegano.

Možnosti najema kmetijskih zemljišč se med regijami pomembno razlikujejo. Medtem ko kmetijska gospodarstva v Zasavski in Koroški regiji pretežno kmetujejo na lastnih zemljiščih, pa kmetijsko najpomembnejša Pomurska regija, ki poleg Podravske in Savinjske regije razpolaga z največjim obsegom KZU, izrazito odstopa po visokem deležu KZU v najemu (39 %). V Obalno-kraški regiji je delež kmetijskih zemljišč v najemu najvišji med vsemi slovenskimi regijami (43 %). (Potočnik Slavič et al, 2017)

Povprečna letna zakupnina za njive ter trajne travnike in pašnike je v 2019 znašala 141,05 EUR/ha in je bila za 1,8 % višja kot leta 2015. (SURs, 2020). Največ zakupa se opravi preko Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov RS, ki ima za 52.365 ha sklenjenih zakupnih pogodb.

Velika ovira pri upravljanju s kmetijskimi zemljišči (zakup, nakup, prodaja) je tudi solastnina kmetijskih zemljišč. Velik del solastnine nastaja v postopkih dedovanja kmetijskih

gospodarstev ter v postopkih denacionalizacije. Tako prihajamo do primerov, kjer je na posamezni zemljiški parceli tudi po več kot 100 solastnikov.

5.3 Proizvodni potencial in produktivnost kmetijskih zemljišč

Dejavniki, ki vplivajo na proizvodni potencial KZU

Na produktivnost kmetijskih zemljišč vplivajo številni dejavniki, kot so: nadmorska višina, kakovost tal (prsti), podnebne razmere, nagibi, tehnologije obdelave zemljišč ter učinkovitosti delovne sile, ustrezna raba glede na primernost zemljišča za gojenje posamezne kulture ter izboljšave kmetijskih zemljišč, kot so že omenjene komasacije in agromelioracije ter obstoj namakalnih sistemov, kar je podrobneje opisano v analizi stanja za cilj 4.

Glede na klimatske razmere v Sloveniji je intenzivna rastlinska kmetijska pridelava možna do okoli 600 metrov nadmorske višine (Ur.l. RS, št. 47/2008). Na kmetijskih zemljiščih teh območij je možna pridelava trave, detelj, krompirja, ozimnih žit, koruze, zelenjadnic, hmelja, sadnih vrst in vinske trte. Površina območij do 600 metrov nadmorske višine obsega 1.323.848 ha oziroma 65% površine Slovenije. (Pintar M., Mlakar A., Grčman H., Glavan M., Zupan M., 2015)

Glede na nagib veljajo za najboljša zemljišča tista z do 11 % nagiba. Pri tem se kot pomemben element upošteva možnost strojne obdelave. Tako za ta zemljišča velja, da je možna neomejena uporaba vse kmetijske tehnike, saj je zemljišče ravno do rahlo valovito, z veliko nosilnostjo tal. Zemljišč vseh vrst rab z do 11 % nagiba je v Sloveniji 30,58 % oziroma 620.003 ha. (ibid.)

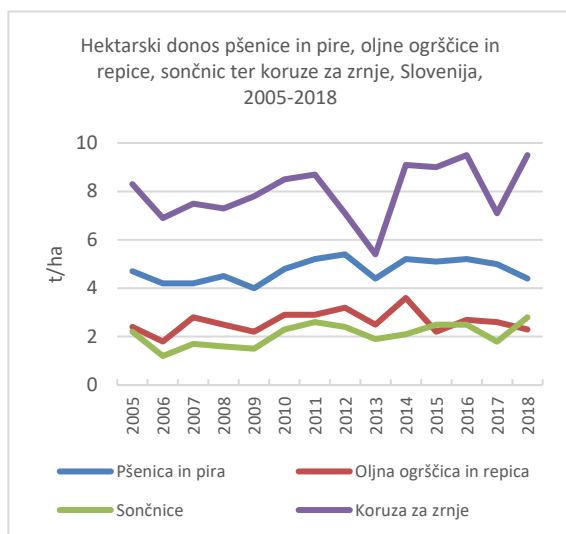
Celoviteje oceno proizvodne sposobnosti kmetijskih zemljišč podaja podatek o boniteti zemljišča, ki se določi v obliki bonitetnih točk. Zemljišč vseh vrst rabe z boniteto, večjo od 35, je v Sloveniji 549.264 ha oziroma 27,09 %. Zemljišč vseh vrst rabe z boniteto, večjo od 50, je v Sloveniji 237.723 ha oziroma 11,73 %. (ibid.) Te se izračunajo na podlagi lastnosti tal, klime, reliefa in posebnih vplivov (skalovitost, poplavnost, sušnost, ekspozicija, odprtost in zaprtost, zasenčenost in vetrovnost, za gozdna zemljišča pa skalovitost, poplavnost in sušnost). Zakon, ki ureja kmetijska zemljišča, navaja boniteto kmetijskih zemljišč, višjo od 35, kot tisto, ki je osnova za oblikovanje območij trajno varovanih zemljišč. Iz tega gre sklepati, da bonitete, višje od 35, že omogočajo primerne pridelovalne pogoje za klasično intenzivno kmetijstvo.

Gibanje hektarskih donosov za izbrane kulture

Iz prikaza (Slika 32, Slika 33) je razvidno, da se v obdobju 2005-2018 hektarski donosi niso bistveno spremenili. Večja nihanja med posameznimi leti so posledica neugodnih vremenskih razmer. Obe dejstvi po eni strani izpostavljata premajhno odpornost slovenskega kmetijstva na vedno pogostejše neugodne vremenske razmere (zlasti suše, pozebe, toče...), ki so posledica podnebnih sprememb¹⁴, hkrati pa prepočasen tehnološki razvoj, kar prav tako vpliva na produktivnost kmetijskih zemljišč.

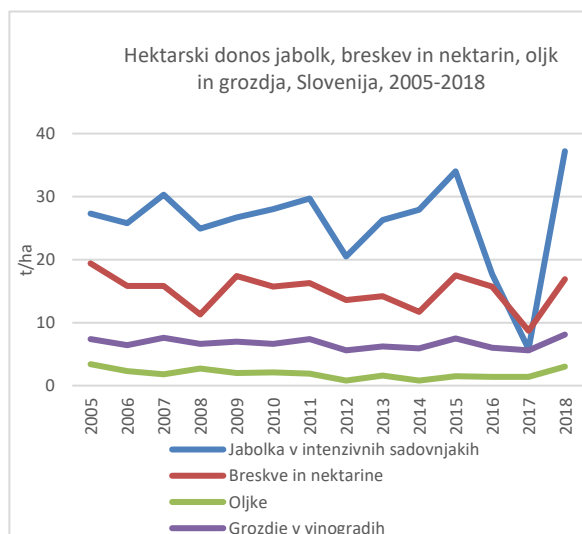
¹⁴ Podrobneje je ranljivost kmetijstva na podnebne spremembe opisana v analizi stanja za cilj 4.

Slika 32: Gibanje hektarskih donosov pri nekaterih ključnih kulturah v rastlinski pridelavi 2005–2018

Vir: SURS

Slika 33: Gibanje hektarskih donosov pri nekaterih vrstah sadja, 2005–2018

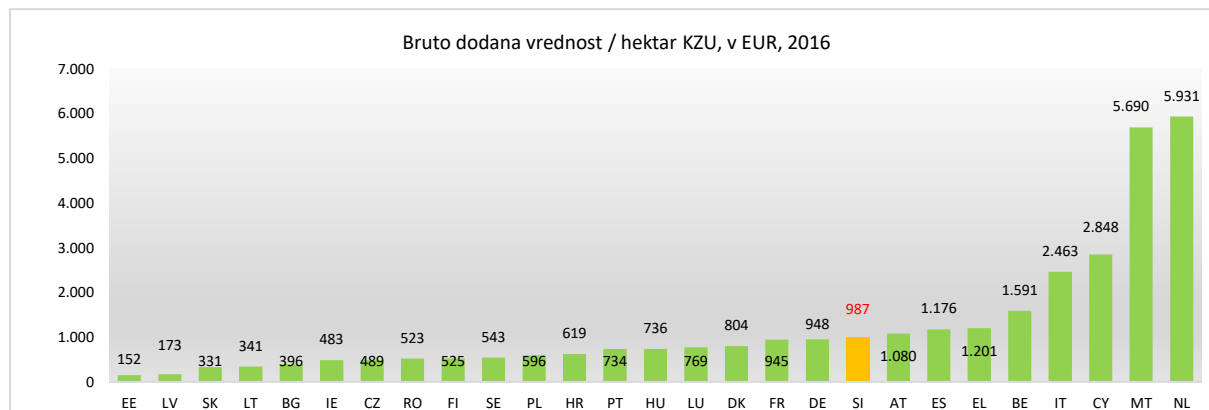

Vir: SURS

Produktivnost kmetijskih zemljišč, izražena z bruto dodano vrednostjo na hektar KZU

Ob donosu na hektar KZU se za merjenje produktivnosti zemlje uporablja tudi primerjava bruto dodane vrednosti na hektar KZU. V Sloveniji je bruto dodana vrednost na hektar KZU v letu 2016 znašala 987 EUR/ha KZU, kar je dober odstotek več kot leta 2005 in pomeni, da ostaja približno enaka.

Slika 34: Bruto dodana vrednost na hektar KZU, v EUR, 2016

Vir: Eurostat, preračun MKGP (Main farm land use by NUTS 2 regions [ef_lus_main]) in Economic accounts for agriculture - values at current prices [aact_eaa01]

5.4 Ključne ugotovitve

- Kmetijska zemljišča so v Sloveniji razpoložljiva v izrazito omejenem obsegu, skoncentrirana so na sorazmerno omejenost ravninskega sveta, v katerem kmetijstvu konkurirajo tudi drugi interesi: promet, industrija, širjenje naselij itd. Prevladujoči del kmetijskih zemljišč v Sloveniji (76,2 % vseh KZU) je uvrščen v OMD, iz česar izhaja izrazito

omejen izbor možnih proizvodnih usmeritev na teh območjih (prevladuje govedoreja, drobnica).

- Slabše pridelovalne razmere na OMD vplivajo na manjšo proizvodno sposobnost kmetij, manjši izbor kultur in proizvodnih usmeritev ter dražjo pridelavo, kar vpliva na nižjo raven produktivnosti in s tem posledično tudi konkurenčnosti kmetij na teh območjih.
- Za uravnotežen razvoj kmetijstva se zaradi težjih pogojev pridelave na OMD kmetijam, ki dosegajo višje število točk, omogočajo možnosti za pridobitev podpor za izvedbo naložb oziroma višje sofinanciranje naložb. V slovenskem kmetijstvu je izrazit strukturni problem velika razdrobljenost kmetijskih zemljišč in majhnost posamezne enote rabe (GERK-a).
- Poleg izrazite zemljiške razdrobljenosti obdelovalnih površin posameznih kmetijskih gospodarstev je velika ovira pri upravljanju s kmetijskimi zemljišči (zakup, nakup, prodaja) tudi solastnina kmetijskih zemljišč.
- Komasačije in agromelioracije so v zadnjih dveh programskih obdobjih (2007-2013, 2014-2020) doživele večji razmah, kar je pozitivno z vidika produktivnosti. Ob tem pa se pojavljajo okoljevarstvena vprašanja, zlasti v povezavi z ohranjanjem biotske raznovrstnosti.
- Hektarski donosi pri nekaterih ključnih kulturah v rastlinski pridelavi pa tudi bruto dodana vrednost na ha KZU se bistveno ne spreminjajo. Večja nihanja med posameznimi leti so posledica neugodnih vremenskih razmer. To kaže na premajhno odpornost slovenskega kmetijstva na vedno pogostejše neugodne vremenske razmere (zlasti suše, pozebe, toče...), ki so posledica podnebnih sprememb, hkrati pa tudi na relativno počasen tehnološki razvoj, ki prav tako vpliva na produktivnost kmetijskih zemljišč.

6 Učinkovitost rabe inputov v kmetijski proizvodnji (vmesna potrošnja)

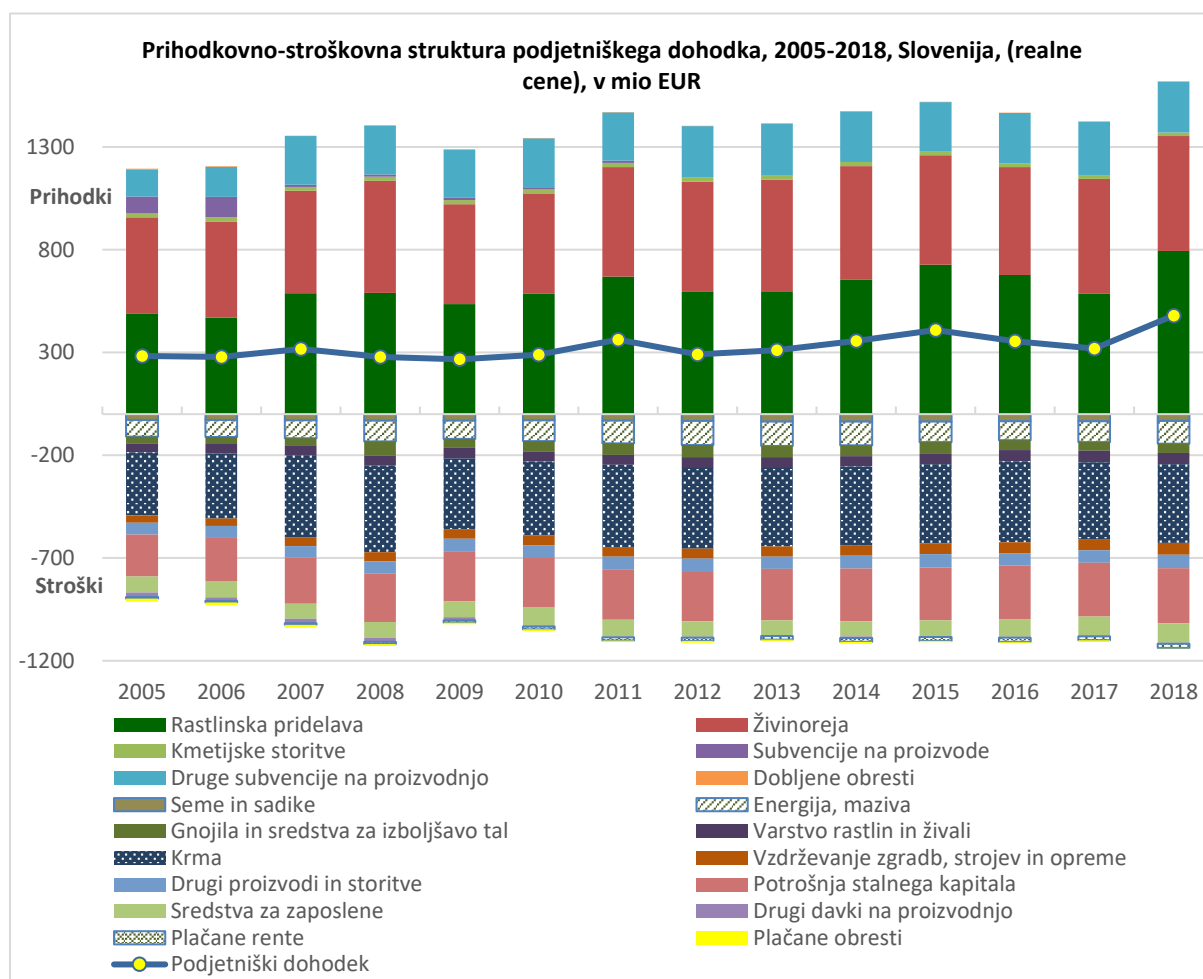
6.1 Prihodkovno-stroškovna struktura podjetniškega dohodka

Donosnost kmetijskih gospodarstev in njihov podjetniški dohodek je odvisen tudi od stroškov proizvodnje. Na rast produktivnosti vplivajo tudi spremembe v kakovosti vhodnih materialov (surovin), ki so lahko posledica bodisi sprememb kakovosti posameznega vložka (posamezni učinek) ali pa sprememb sestave le-teh v smeri učinkovitejših vložkov (strukturni učinek) in učinkovitejša uporaba le-teh. Poleg produktivnosti zemljišč lahko tudi vmesna potrošnja daje približno oceno intenzivnosti kmetijske proizvodnje.

Vmesno potrošnjo predstavljajo blago in storitve, ki se potrošijo v procesu kmetijske proizvodnje. V kmetijstvu zajema vmesna potrošnja nakupe surovin in pomožnih materialov, kot so živalska krma, energija, gorivo, olja in maziva, semena, gnojila in sredstva za izboljšanje tal, zaščito rastlin, veterinarske storitve, popravila in vzdrževanje stavb in opreme.

Kot je razvidno iz prikaza (Slika 35), kjer je prikazana prihodkovno-stroškovna struktura podjetniškega dohodka, imata v strukturi stroškov najvišji delež krma (34 %), ki je del vmesne potrošnje, in potrošnja stalnega kapitala (23 %). V strukturi vmesne potrošnje pa imata najvišji delež stroška krme in energije (66 %), pri čemer se njun delež v obdobju 2005–2018 ni bistveno spreminjal, prav tako so v strukturi vmesne potrošnje ostali relativno nespremenjeni tudi deleži ostalih vmesnih inputov.

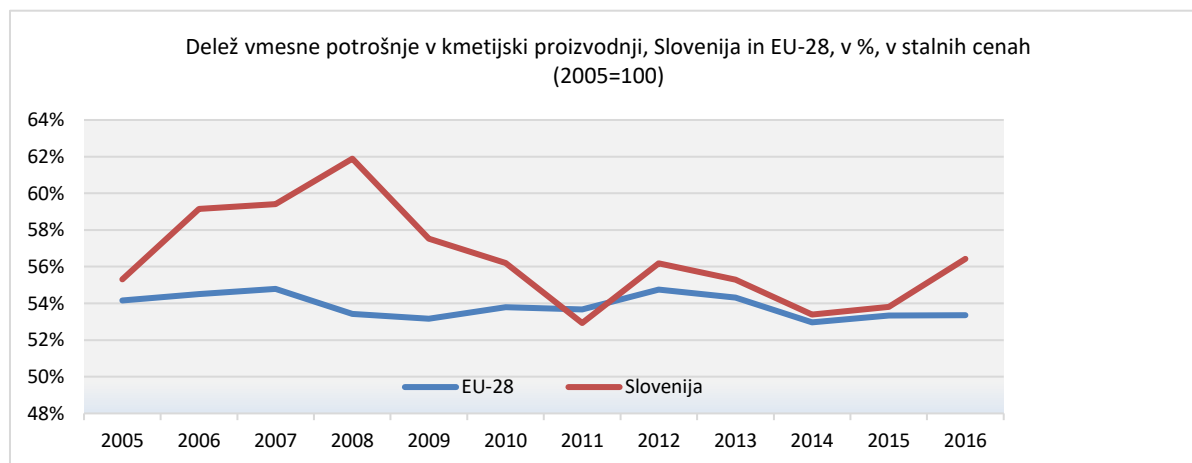
Slika 35: Prihodkovno-stroškovna struktura podjetniškega dohodka, 2005–2018, Slovenija, (realne cene), mio EUR

Vir: EUROSTAT, preračun MKGP.

Delež vmesne potrošnje v celotni kmetijski proizvodnji se je v Sloveniji v obdobju 2005–2016 gibal med 55 % in 62 % in je bil, razen v letu 2011, nad povprečjem tega deleža v EU-28.

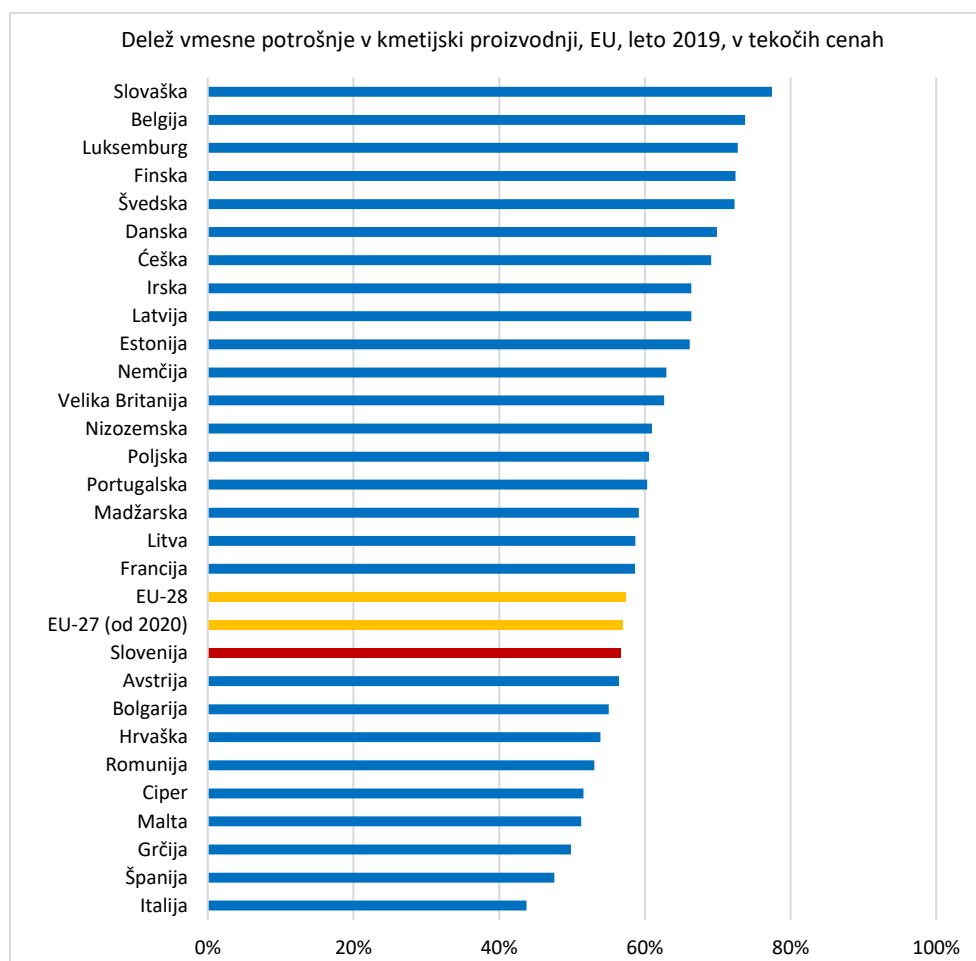
Slika 36: Delež vmesne potrošnje v celotni kmetijski proizvodnji (v stalnih cenah, 2005=100), Slovenija in EU-28, 2005–2016

Vir: Eurostat

V letu 2019 je znašal delež vmesne potrošnje v vrednosti celotne kmetijske proizvodnje (v tekočih cenah) 57 %, kar je na ravni povprečja EU-28.

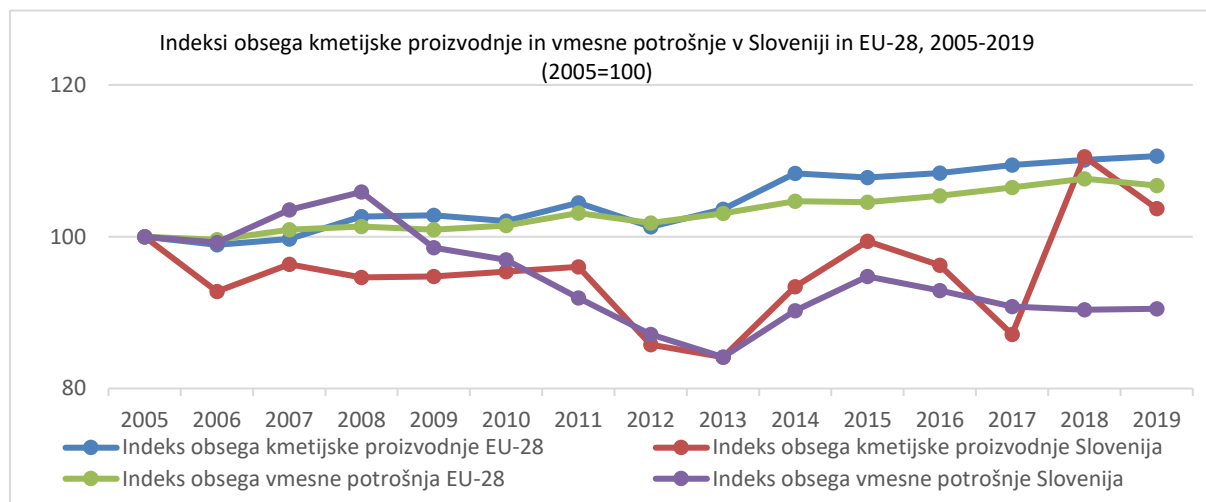
Slika 37: Delež vmesne potrošnje v kmetijski proizvodnji, EU, leto 2019, v tekočih cenah

Vir: EUROSTAT.

V obdobju 2005–2019 je bilo gibanje obsega kmetijske proizvodnje v Sloveniji neenakomerno (zabeležena rast +3,7 %), medtem ko je bila rast obsega kmetijske proizvodnje v EU-28 razmeroma enakomerna (skupaj +10,6 %). V istem obdobju se je obseg vmesne potrošnje v Sloveniji zmanjšal za 9,5 %, na nivoju EU-28 pa povečal za 6,7 %. Za Slovenijo zato ne moremo trditi, da je rast kmetijske proizvodnje odraz rasti vmesne potrošnje (kar sicer velja na nivoju EU), temveč lahko iz podatkov o gibanju obsega vmesne potrošnje v primerjavi z obsegom kmetijske proizvodnje sklepamo, da spremembe v obsegu vmesne potrošnje deloma odražajo spremembe v strukturi kmetijske proizvodnje, deloma pa tudi večjo učinkovitost virov. (EUROSTAT, 2019)

Slika 38: Indeks obsega kmetijske proizvodnje in vmesne potrošnje, Slovenija in EU-28, 2005-2019, v stalnih cenah (2005=100)

Vir: Eurostat.

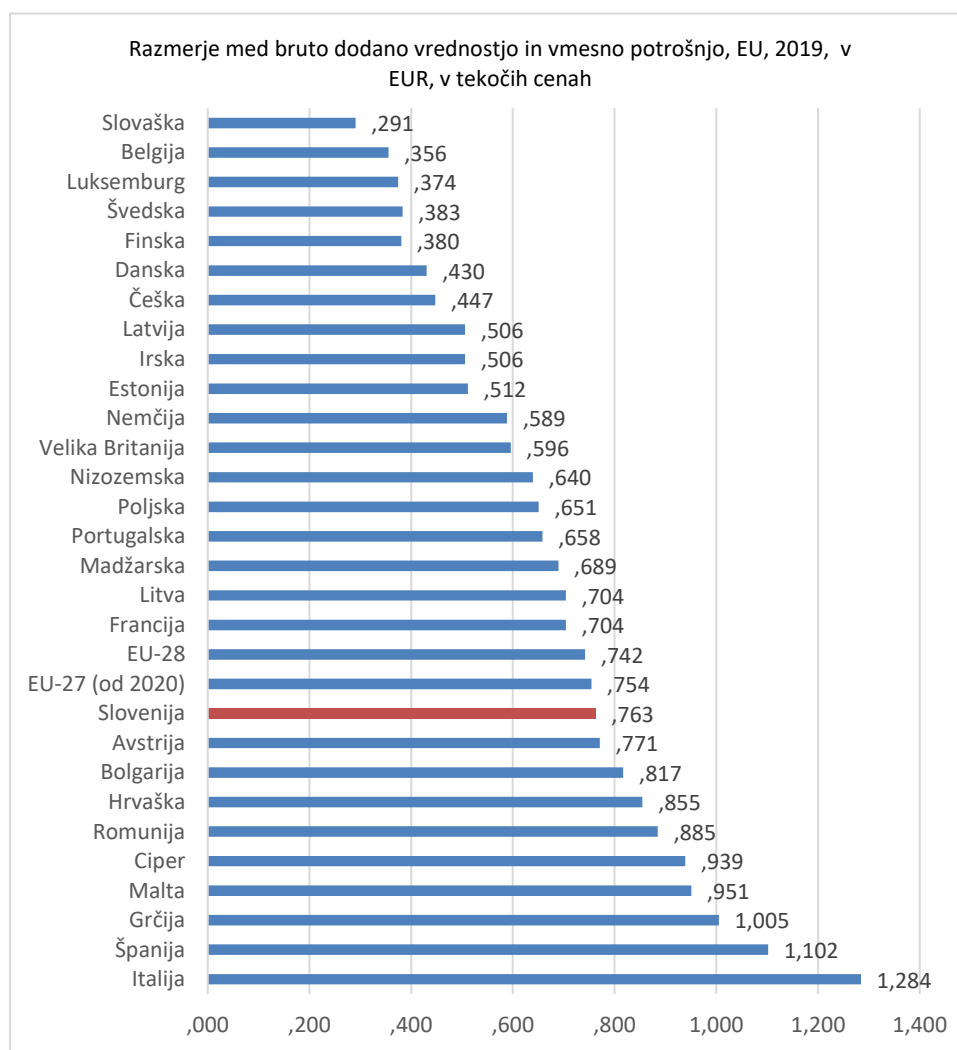
Glede vrednosti vmesne potrošnje na hektar KZU kot pokazatelju uporabljenih tehnologij in proizvodnih stroškov med Slovenijo in povprečjem EU-28 ni večjih razlik. Vmesna potrošnja na hektar KZU¹⁵ je leta 2013 v Sloveniji znašala 1.014 EUR/ha oz. 94 % povprečja EU-28 (1.075 EUR/ha KZU), v letu 2016 pa je bila s 1.144 EUR/ha KZU za 3,4 % višja od povprečja EU-28 (1.106 EUR/ha KZU).

Učinkovitost v kmetijski proizvodnji porabljenega blaga in storitev (vmesna potrošnja) lahko prikažemo tudi z razmerjem med bruto dodano vrednostjo in vmesno potrošnjo (Ševčíková M., 2003). V slovenskem kmetijstvu v letu 2019 na vsak evro vmesne potrošnje ustvarjene 0,76 EUR bruto dodane vrednosti (Slika 39). V EU-28 je bilo razmerje podobno (0,74 EUR).

Iz teh kazalcev je razvidno, kolikšna je stroškovna učinkovitost rabe inputov v kmetijskih proizvodnji (pri čemer se zavedamo prepletenosti vplivov številnih eksternih faktorjev, kot so nihanja cen inputov, na delež vmesne potrošnje pa izrazito vpliva tudi tip kmetijske proizvodnje). Na stroškovno učinkovitost vpliva obseg uporabljenih inputov glede na kmetijski output, uspešnost kombinacije inputov in pa kakovost uporabljenih inputov. Slovensko kmetijstvo se po teh kazalcih nahaja v povprečju EU-28.

¹⁵ Vir: Eurostat, podatki o vmesni potrošnji v stalnih cenah (2005=100), podatki o KZU v EU-28 so seštevki KZU posameznih držav ([ef_lus_main]).

Slika 39: Razmerje med bruto dodano vrednostjo in vmesno potrošnjo, 2019, EU, v EUR, v tekočih cenah

Vir: Eurostat

6.2 Ključne ugotovitve

- Delež vmesne potrošnje v celotni kmetijski proizvodnji se je v Sloveniji v obdobju 2005–2016 gibal med 55 % in 62 % in je bil, razen v letu 2011, nad povprečjem tega deleža v EU-28.
- V strukturi stroškov ima najvišji delež krma (34 %), ki je del vmesne potrošnje, in potrošnja stalnega kapitala (23 %). V strukturi vmesne potrošnje pa imata najvišji delež stroška krme in energije (66 %), pri čemer se njun delež v obdobju 2005–2018 ni bistveno spreminjal, prav tako so v strukturi vmesne potrošnje ostali relativno nespremenjeni tudi deleži ostalih vmesnih inputov.
- Rast obsega kmetijske proizvodnje v obdobju 2005–2019 ni odraz rasti vmesne potrošnje (kar sicer velja na nivoju povprečja EU), temveč spremembe v obsegu vmesne potrošnje deloma odražajo spremembe v strukturi kmetijske proizvodnje, deloma pa tudi večjo učinkovitost virov.

7 Podrobnejša mikroekonomska analiza produktivnosti glede na tip kmetovanja, velikost kmetijskega gospodarstva ter območje kmetovanja

V tem poglavju je prikazan podrobnejši pregled stanja določenih temeljnih mikroekonomskih kazalcev po posameznih proizvodnih usmeritvah iz podatkov FADN RICA. Pregled stanja se nanaša na uteženo povprečje obdobja 2015–2019, razen kjer je posebej omenjeno drugače. Analiza določenih mikroekonomskih kazalcev je sicer že vsebovana tudi že v analizi stanja za specifični cilj 1 (zlasti o neto dodani vrednosti / PDM), a jih zaradi pomena teh podatkov za vidik produktivnosti in konkurenčnosti slovenskih kmetij podajamo še nekoliko bolj podrobneje razdelane v nadaljevanju tega poglavja. Pri tem smo se zlasti usmerili v prikaz stanja po proizvodnih usmeritvah (tipih) glede na ekonomsko in fizično velikost KMG. Analizo smo nadgradili s kazalnikom ROA – donosnosti sredstev.

Pri interpretaciji FADN podatkov je sicer potrebna previdnost. Kot opozori tudi že analiza specifičnega cilja 1, je vzorec KMG v FADN vzorcu neoptimalen, saj je za določene tipe kmetovanja vzorec premajhen (npr. za vrtnarstvo, vinogradništvo), zato so podatki premalo statistično značilni in jih ni mogoče uporabiti ali pa je potrebna pri zaključkih in interpretaciji izrazita previdnost. Ker je v slovensko FADN bazo vključenih tudi nadpovprečno veliko t. i. obveznikov, ki se morajo v sistem FADN vključiti ob uveljavljanju investicijskih podpor II. stebra SKP, so kazalniki amortizacije (SE360) posledično nekoliko precenjeni. To povzroči, da določeni kazalniki (npr. SE415 – neto dodana vrednost KMG ali SE420 – neto dohodek KMG, SE425 – neto dodana vrednost KMG/PDM...), ki vključujejo amortizacijo, slabše odražajo realno stanje. Poleg tega je v Sloveniji od leta 2010 prag ekonomske velikosti kmetijskega gospodarstva za vključitev v vzorec FADN enak 4.000 EUR SO, kar pomeni, da so manjše kmetije izključene.

Kljub navedenim omejitvam je vendarle mogoče iz podatkov FADN nakazati vsaj določene razlike med posameznimi proizvodnimi tipi, ekonomskimi velikostmi KMG ipd., česar z makroekonomskimi analizami ni mogoče prikazati.

V nadaljevanju je s pomočjo analiz podatkov FADN RICA, ki jih je pripravil Kmetijski inštitut Slovenije in analiz MKGP prikazane zlasti razlike v neto dodani vrednosti / PDM med posameznimi proizvodnimi usmeritvami, velikostnimi razredi (ekonomskimi velikostnimi razredi in velikostnimi razredi KZU) ter območji (OMD, izven OMD).

- **Stanje PDM in ha KZU po različnih proizvodnih tipih in ekonomskih velikostnih razredih**

Iz spodnjih preglednic izhaja sledeče: Povprečna ekonomska velikost KMG v obdobju 2015-2019 znaša 23.200 € SO. V uteženem povprečju dosegajo KMG, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, največjo ekonomsko velikost (155.300 € SO), najnižjo pa KMG, specializirana za pašno živino (13.600 € SO). Primerjalno po posameznih razredih ekonomske velikosti so razlike med posameznimi proizvodnimi tipi velike, še posebej pri KMG, specializiranih za vinogradništvo in KMG, specializiranih za rejo prašičev/perutnine, kjer ekonomska velikost KMG v razredu ekonomske velikosti nad 500.000 € SO presega vrednost iz prvega razreda za več kot 100-krat. KMG, ki se ukvarjajo s pašno živino, dosegajo praviloma najnižje ekonomske velikosti v vseh razredih. KMG, specializirane za poljedelstvo, in KMG, ki se ukvarjajo z mešano proizvodnjo, pa v velikostnem razredu nad 100.000 € SO pomembno povečajo svojo ekonomsko velikost in so po ekonomski velikosti takoj za KMG, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom. Kot rečeno, so te velike razlike lahko tudi posledica neoptimalnega vzorca FADN zaradi premajhnega števila KMG v določenem proizvodnem tipu.

Z večanjem ekonomske velikosti KMG se povečuje tudi število PDM, pri čemer imajo KMG v povprečju 1,3 PDM. KMG, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, dosegajo povprečno največ PDM (5,3 PDM), pri čemer se število PDM izrazito poveča v velikostnih razredih nad 100.000 € SO. Vrtnarstvo je tudi sicer delovno najbolj intenzivno. Tudi pri vinogradniških KMG je opazno povečanje PDM v velikostnih razredih nad 100.000 € SO, čeprav ne tako izrazito, kot je to pri vrtnarskih KMG. Najmanjše število PDM imajo KMG, ki se ukvarjajo s poljedelstvom (0,9 PDM), sledijo KMG z ostalimi trajnimi nasadi (1,1 PDM). Pri poljedelskih KMG je opazno povečanje PDM v velikostnem razredu nad 100.000 € SO.

Povprečno razpolaga KMG z 10,3 KZU. KMG, ki se ukvarjajo z rejo prašičev/perutnine, gospodarijo povprečno z največ KZU na KMG (21,4 KZU) medtem ko KMG z ostalimi trajnimi nasadi v povprečju le z 4,3 KZU/KMG. Pri KMG, ki se ukvarjajo s poljedelstvom, vinogradništvom, pašno živino in mešano (rastlinsko in živalsko proizvodnjo), je opazno občutno povečanje KZU v velikostnih razredih nad 100.000 € SO, pri KMG, ki se ukvarjajo z rejo prašičev/perutnine, pa nad 500.000 € SO.

Razmerje med PDM/KMG in fizično velikostjo KMG pokaže, da so najbolj učinkoviti KMG, ki se ukvarjajo z rejo prašičev/perutnino (13,4 ha / PDM). S povečevanjem ekonomskega razreda se običajno povečuje produktivnost dela, vendar ne preprosto razmeroma. Višji kot je ekonomski razred, večja je učinkovitost vloženega dela na ha/KZU (relevantno npr. zlasti za rejo prašičev/perutnino).

Tabela 7: Ekonomska velikost KMG (v 1.000 € SO/KMG) po proizvodnih tipih, PDM/KMG po proizvodnih tipih in ekonomski velikosti, KZU/KMG po proizvodnih tipih in ekonomski velikosti za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)

EKONOMSKA VELIKOST, PRODUKTIVNOST, UTEŽENA POVPREČJA, PRIMERJAVA SI, EU ZA LETO 2020

Povprečje od (SE425) Farm Net Value Added (€/AWU)	(SI) Slovenia	EU27_2020
(1) 2 000 - < 8 000 EUR	1.778 €	3.090 €
(2) 8 000 - < 25 000 EUR	3.743 €	9.960 €
(3) 25 000 - < 50 000 EUR	10.157 €	15.932 €
(4) 50 000 - < 100 000 EUR	11.926 €	24.714 €
(5) 100 000 - < 500 000 EUR	25.717 €	38.873 €
(6) >= 500 000 EUR		52.502 €

EKONOMSKA VELIKOST, UTEŽENA POVPREČJA (1.000 EUR SO/KMG) ZA OBDOBJE 2015–2019

	Poljščine	Vrtnarstvo	Vinogradništvo	Ostali trajni nasadi	Mleko	Pašna živina	Prašiči/perutnina	Mešano	Skupaj
4.000 EUR-<8.000 EUR	6,3	/	7,8	6,6	/	6,4	7,9	6,3	6,4
8.000 EUR-<25.000 EUR	14,4	/	18,2	16,1	20,0	13,6	19,1	14,9	15,1
25.000 EUR-<100.000 EUR	49,3	66,7	45,9	52,8	55,2	43,2	66,6	43,8	50,5
100.000 EUR-<500.000 EUR	174,9	317,2	141,3	141,5	141,8	108,1	152,1	162,3	156,0
=>500.000 EUR	/	847,0	848,9	/	/	/	805,9	/	816,6
Skupaj	16,4	155,3	29,8	18,9	56,3	13,6	134,5	16,8	23,2

PDM, UTEŽENA POVPREČJA (PDM/KMG) ZA OBDOBJE 2015–2019

	Poljščine	Vrtnarstvo	Vinogradništvo	Ostali trajni nasadi	Mleko	Pašna živina	Prašiči/pe rutnina	Mešano	Skupaj
4.000 EUR-<8.000 EUR	0,8	/	1,9	0,8	/	1,0	1,3	1,0	0,9
8.000 EUR-<25.000 EUR	0,9	/	1,4	1,0	1,4	1,3	0,9	1,3	1,2
25.000 EUR-<100.000 EUR	1,6	2,2	2,0	1,9	1,8	1,5	1,5	1,5	1,7
100.000 EUR-<500.000 EUR	3,9	12,2	3,5	3,5	2,3	2,2	1,7	2,8	3,1
=>500.000 EUR	/	14,0	6,8	/	/	/	3,5	/	6,1
Skupaj	0,9	5,3	1,7	1,1	1,7	1,2	1,6	1,2	1,3

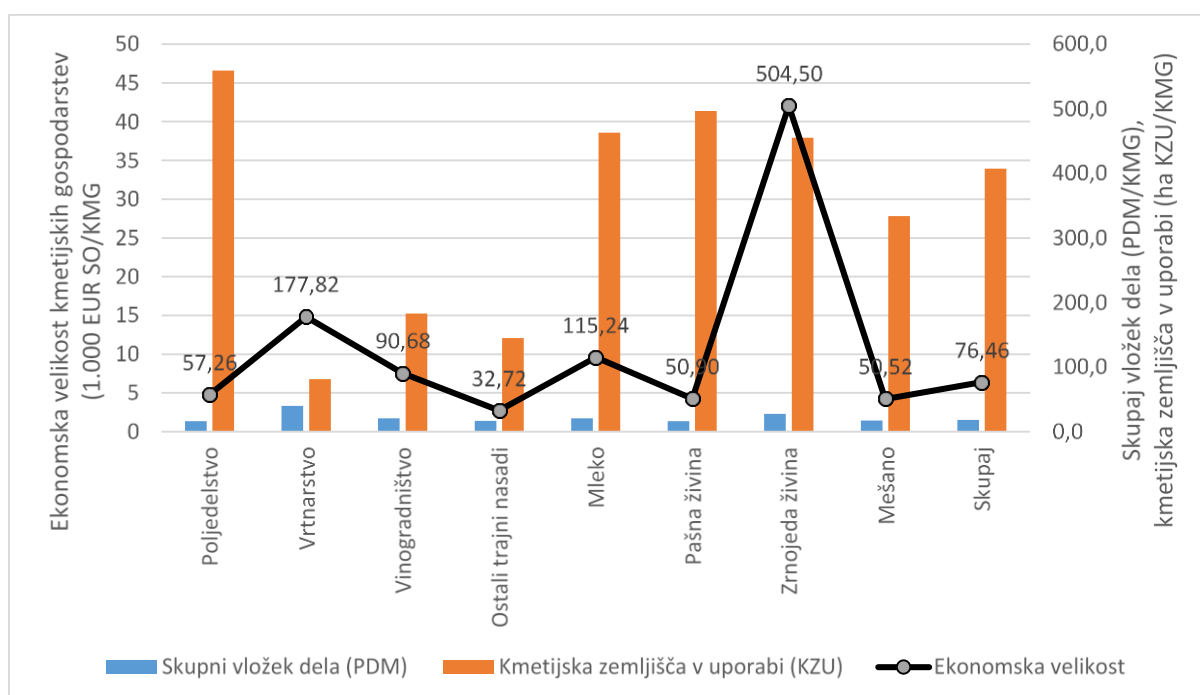
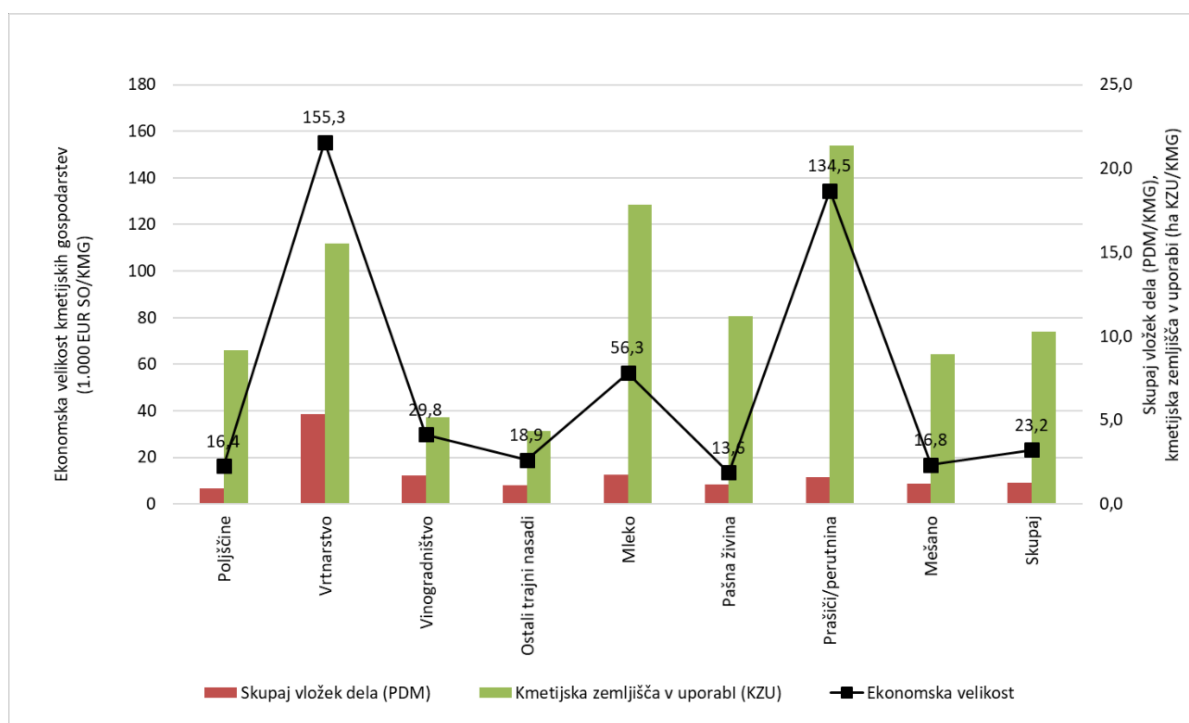
KZU, UTEŽENA POVPREČJA (ha KZU/KMG) ZA OBDOBJE 2015–2019

	Poljščine	Vrtnarstvo	Vinogradništvo	Ostali trajni nasadi	Mleko	Pašna živina	Prašiči/pe rutnina	Mešano	Skupaj
4.000 EUR-<8.000 EUR	5,3	/	3,5	2,6	/	6,3	2,8	4,5	5,1
8.000 EUR-<25.000 EUR	9,1	/	3,8	4,2	8,5	11,8	5,4	8,8	9,1
25.000 EUR-<100.000 EUR	19,2	7,8	6,7	8,7	18,2	28,9	14,6	20,1	18,5
100.000 EUR-<500.000 EUR	68,6	31,5	17,3	19,1	36,3	68,0	24,1	48,5	38,1
=>500.000 EUR	/	46,3	99,6	/	/	/	87,0	/	77,6
Skupaj	9,2	15,5	5,2	4,3	17,8	11,2	21,4	8,9	10,3

Vir podatkov: Vse preračune je opravil Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021, na podlagi podatkov FADN RICA. Individualni standardni rezultati za Slovenijo na podlagi SO:

- Obračunski leti 2015–2016 (podatki Evropske komisije, junij 2020),
- Obračunska leta 2017–2019 (podatki Evropske komisije, november 2021).

Slika 40: Vložek dela (PDM/KMG), obseg KZU na kmetijsko gospodarstvo po ekonomskih velikostnih razredih in tipih kmetovanja za uteženo obdobje 2015–2019, tako za Slovenijo kot EU (uteženi FADN podatki)

Vir: FADN RICA, preračun Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021.

Pri analizi glede primerjave produktivnosti kmetijskih gospodarstev v obliki neto dodane vrednosti/PDM med RS in EU-27 je bilo ugotovljeno, da je bil zaostanek RS pri vseh razredih ekonomske velikosti standardnega prihodka. V povprečju znaša neto dodana vrednost kmetijskih gospodarstev/PDM v RS le 44% vrednosti EU-27. Najnižja vrednost je bila ugotovljena v ekonomskem razredu od 2.000 do 8.000 EUR in je znašala le dobro tretjino povprečja EU-27. Najvišja vrednost je bila ugotovljena v ekonomskem razredu od 100.000 do 500.000 EUR in je znašala 2/3 povprečja EU-27. Manjše kmetije beležijo večji zaostanek, kot velike.

Glede na primerjavo s povprečjem EU je razvidno, da Slovenija, tako pri neto dodana vrednost KMG na PDM, kot pri vložku dela (PDM/KMG), obsegu KZU na kmetijsko gospodarstvo po ekonomskih velikostnih razredih in tipih kmetovanja zaostaja za povprečjem EU pri vseh sektorjih.

- **Bruto in neto dodana vrednost na hektar KZU oziroma na PDM po ekonomskih velikostnih razredih in velikostnih razredih KZU**

Povprečna vrednost neto dodane vrednosti kmetije na ha KZU je v obdobju 2015-2019 znašala 668 EUR, pri čemer je neto dodana vrednost na ha KZU v največjem ekonomskem razredu velikosti (2.466 EUR) kar 44-krat višja od tiste v prvem razredu ekonomske velikosti (56 €). Povprečna vrednost neto dodane vrednosti kmetije na PDM je v obdobju 2015-2019 znašala 5.471 EUR. Razlike v povprečni velikosti NDV na PDM so med prvim in zadnjim razredom ekonomske velikosti še izrazitejše, saj je povprečna NDV na PDM v ekonomskem razredu nad 500.000 EUR za več kot 100-krat večja od vrednosti v prvem razredu. Razlike v BDV na KZU in BDV na PDM med prvim in zadnjim ekonomskim razredom velikosti so dosti manjše.

Tabela 8: Bruto in neto dodana vrednost KMG na hektar KZU oziroma na PDM po ekonomskih velikostnih razredih za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)

UTEŽENA POVPREČJA ZA OBDOBJE 2015–2019 (EUR/ha KZU):

	4.000 EUR- <8.000 EUR	8.000 EUR- <25.000 EUR	25.000 EUR- <100.000 EUR	100.000 EUR- <500.000 EUR	=>500.000 EUR	Skupaj
Skupaj vrednost proizvodnje/ha KZU (SE131/SE025)	1.820	2.092	2.868	4.779	5.900	2.629
Bruto dodana vrednost kmetije/ha KZU (SE410/SE025)	879	1.309	1.599	2.634	3.505	1.491
Neto dodana vrednost kmetije/ha KZU (SE415/SE025)	56	533	797	1.618	2.466	668
Bilanca tekočih subvencij in davkov/ha KZU (SE600/SE025)	454	631	671	757	996	628
Skupne subvencije, brez investicij/ha KZU (SE605/SE025)	576	705	700	771	1.003	689
Skupaj neposredne podpore/ha KZU (SE606/SE025)	156	170	197	203	139	180

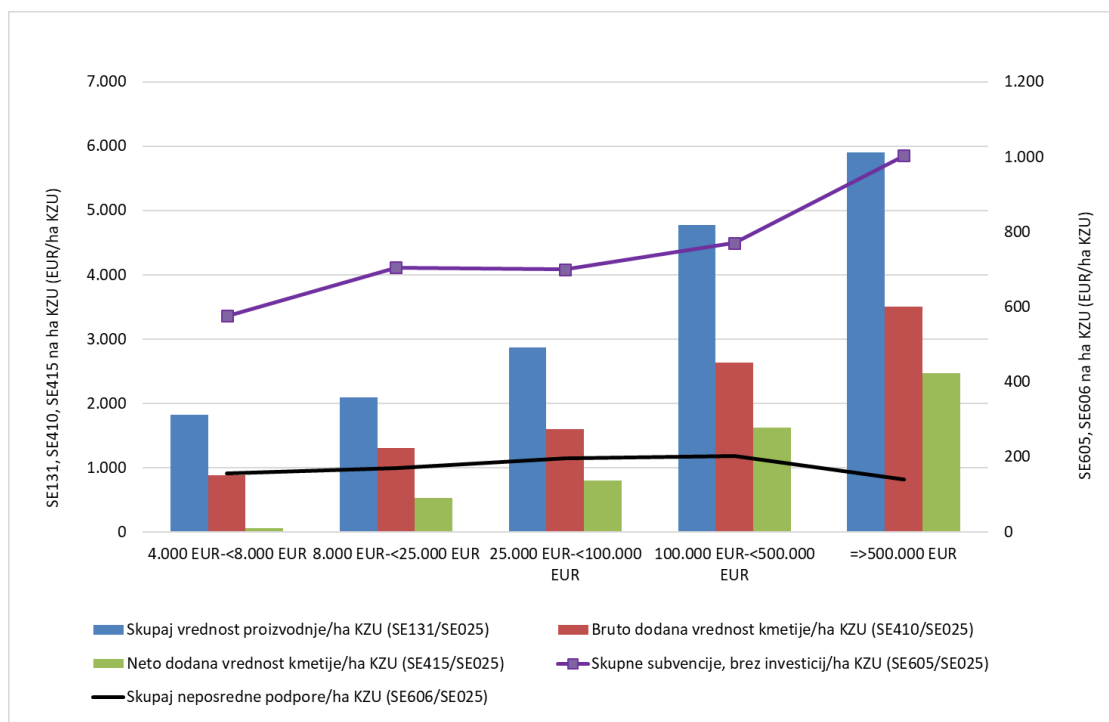
UTEŽENA POVPREČJA ZA OBDOBJE 2015–2019 (EUR/PDM):

	4.000 EUR- <8.000 EUR	8.000 EUR- <25.000 EUR	25.000 EUR- <100.000 EUR	100.000 EUR- <500.000 EUR	=>500.000 EUR	Skupaj
Skupaj vrednost proizvodnje/PDM (SE131/SE010)	10.001	15.712	31.271	59.598	75.224	21.527
Bruto dodana vrednost kmetije/PDM (SE410/SE010)	4.831	9.828	17.431	32.857	44.688	12.210
Neto dodana vrednost kmetije/PDM (SE415/SE010)	309	3.999	8.688	20.175	31.444	5.471
Bilanca tekočih subvencij in davkov/PDM (SE600/SE010)	2.495	4.738	7.311	9.442	12.699	5.143
Skupne subvencije, brez investicij/PDM (SE605/SE010)	3.163	5.292	7.629	9.613	12.791	5.639
Skupaj neposredne podpore/PDM (SE606/SE010)	855	1.273	2.149	2.527	1.772	1.472

Vir podatkov: Vse preračune je opravil Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021, na podlagi uteženih podatkov FADN RICA. Individualni standardni rezultati za Slovenijo na podlagi SO:

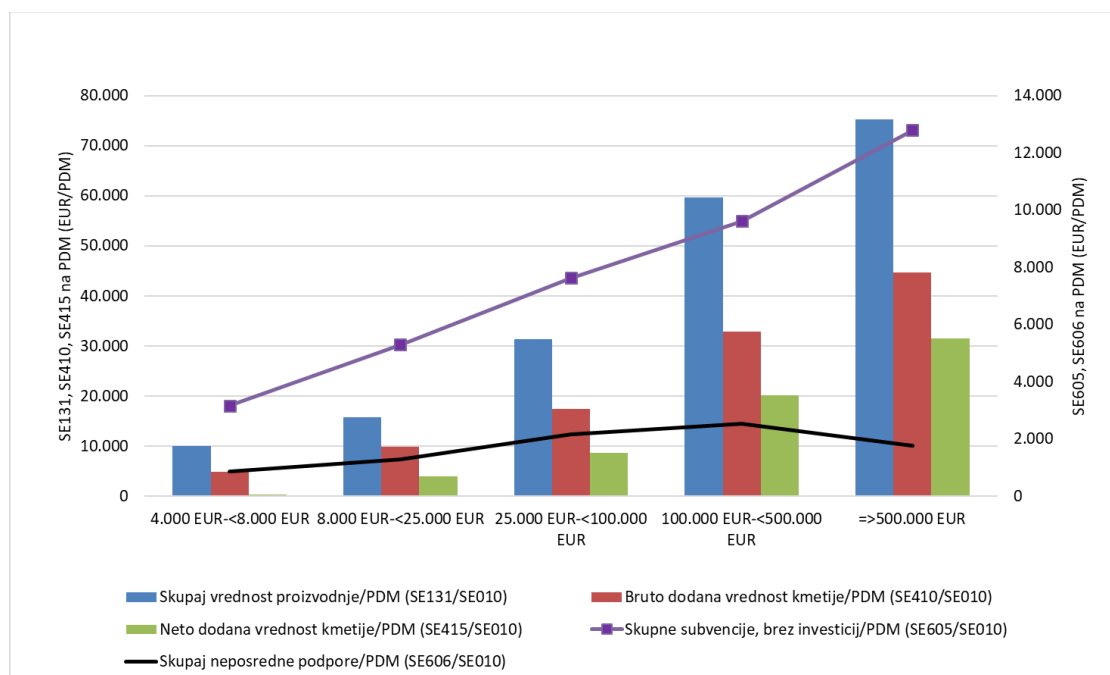
- Obračunski leti 2015–2016 (podatki Evropske komisije, junij 2020),
- Obračunska leta 2017–2019 (podatki Evropske komisije, november 2021).

Slika 41: Bruto in neto dodana vrednost na ha KZU po ekonomskih velikostnih razredih (iz FADN vzorca)

Vir: FADN RICA, preračun Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021.

Slika 42: Bruto in neto dodana vrednost na PDM po ekonomskih velikostnih razredih (iz FADN vzorca)

Vir: FADN RICA, preračun Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021.

- Bruto in neto dodana vrednost na PDM glede na velikostni razred KZU**

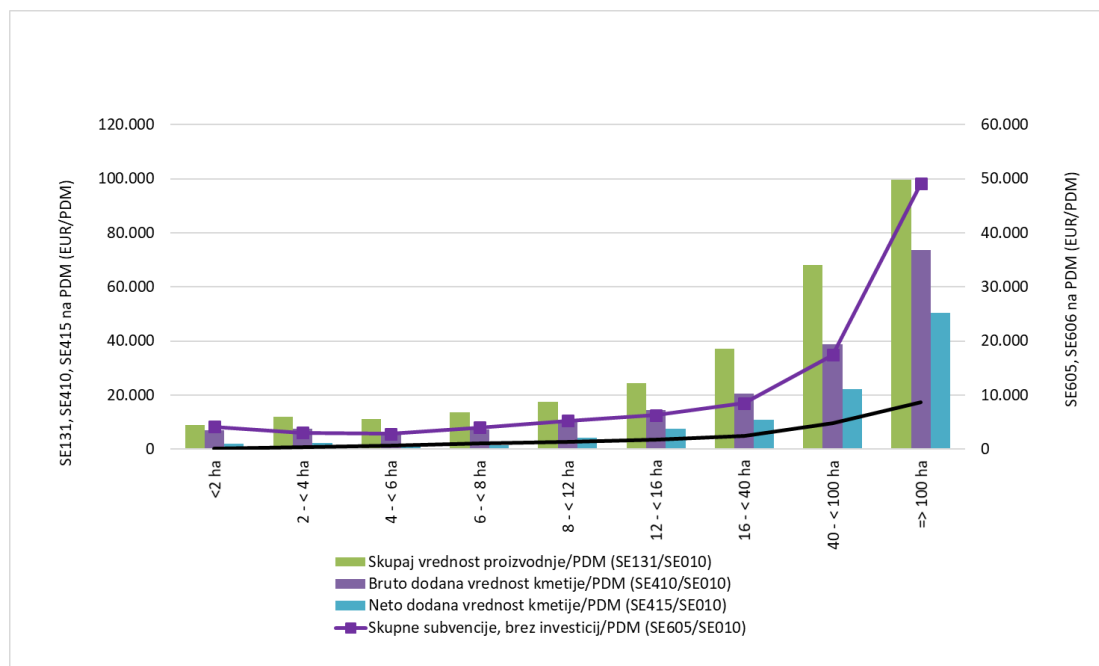
Iz spodnje preglednice in slike je razvidno, da bruto in neto dodana vrednost KMG raste glede na fizično velikost KZU.

Tabela 9: Bruto in neto dodana vrednost KMG na PDM glede na fizično velikost KZU za obdobje 2015–2019 (uteženi FADN podatki)

UTEŽENA POVPREČJA ZA OBDOBJE 2015–2019 (EUR/PDM):

	<2 ha	2 - < 4 ha	4 - < 6 ha	6 - < 8 ha	8 - < 12 ha	12 - < 16 ha	16 - < 40 ha	40 - < 100 ha	=> 100 ha	Skupaj
Skupaj vrednost proizvodnje/PDM (SE131/SE010)	8.967	11.964	11.216	13.526	17.566	24.453	37.270	68.081	99.671	21.527
Bruto dodana vrednost kmetije/PDM (SE410/SE010)	6.911	7.469	5.432	7.196	10.556	14.590	20.522	38.766	73.548	12.210
Neto dodana vrednost kmetije/PDM (SE415/SE010)	2.089	2.355	1.468	1.600	4.331	7.484	10.917	22.075	50.409	5.471
Bilanca tekočih subvencij in davkov/PDM (SE600/SE010)	3.339	2.313	2.223	3.394	4.731	5.876	8.254	17.241	49.040	5.143
Skupne subvencije, brez investicij/PDM (SE605/SE010)	4.176	3.064	2.830	3.998	5.258	6.269	8.482	17.442	49.083	5.639
Skupaj neposredne podpore/PDM (SE606/SE010)	152	418	732	1.069	1.425	1.713	2.414	4.764	8.747	1.472

Slika 43: Bruto in neto dodana vrednost na PDM po velikostnih razredih KZU (iz FADN vzorca)

Vir: FADN RICA, preračun Kmetijski inštitut Slovenije, november 2021.

- **Neto dodana vrednost na PDM glede na proizvodni tip KMG (povprečje SE 425 v obdobju 2015–2019):**

Povprečna neto dodana vrednost na PDM v obdobju 2015–2019 (povprečje SE425) je najvišja pri KMG, specializiranih v rejo prašičev in perutnine ter vinogradništvu. Najnižja pa je pri pašni živinoreji in mešani usmeritvi.

Tabela 10: Neto dodana vrednost KMG na PDM glede tip kmetovanja za obdobje 2015–2019 za Slovenijo in povprečje EU (povprečni FADN podatki)

Tipi kmetovanja	SLO Neto dodana vrednost/PDM v € (povprečje SE425)	EU Neto dodana vrednost/PDM v € (povprečje SE425)
Poljedelstvo	6.728	20.339
Vinogradništvo	10.495	31.824
Ostali trajni nasadi	3.982	18.781
Mleko	8.516	24.844
Pašna živina (brez prireje mleka)	3.334	16.239
Zrnojeda živina (prašiči/perutnina)	19.396	45.903

Mešano	2.768	12.204
--------	-------	--------

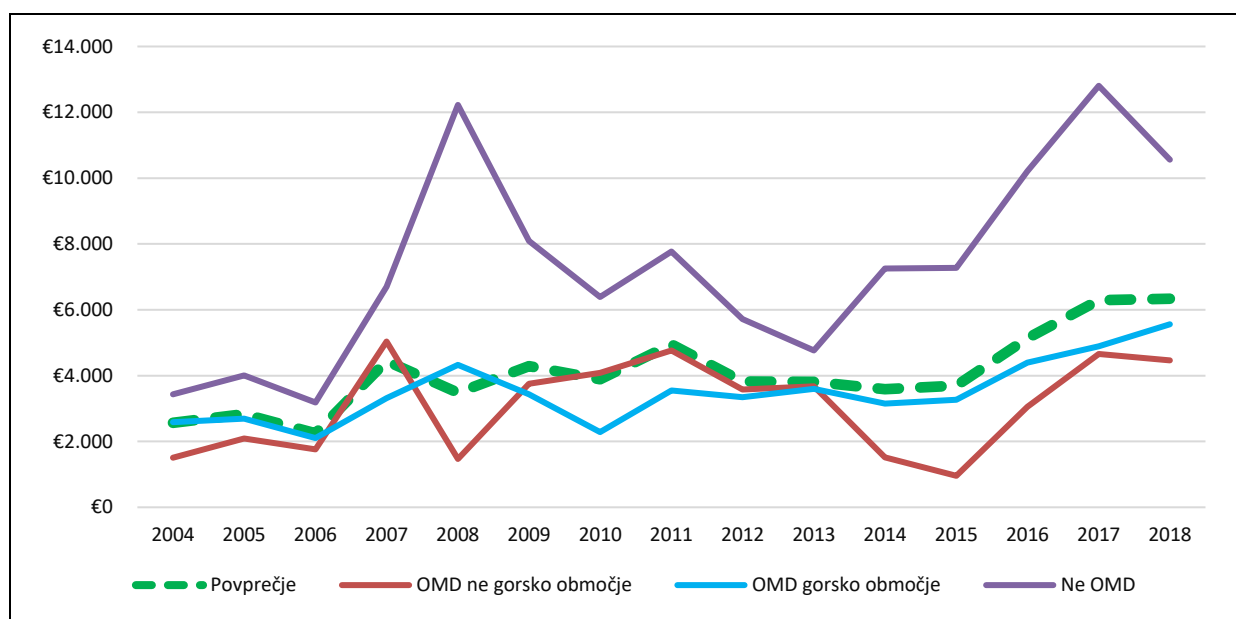
* sektor vrtnarstva ni zajet, zaradi premajhnega števila KMG v vzorcu.

Vir: podatkovna baza FADN RICA.

- **Neto dodana vrednost na PDM glede na območja z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost:**

V analizi stanja za specifični cilj 1 je razvidno, da je neto dodana vrednost KMG/PDM bistveno višja na območjih, ki niso OMD.

Slika 44: Neto dodana vrednost kmetijskega gospodarstva na PDM (SE425) glede na težavnostna območja za Slovenijo v letih 2004–2018

Vir: FADN

- **Glede na ROA – dobičkonosnost sredstev**

Donosnost sredstev (ROA - »return on assets«) meri učinkovitost sredstev podjetja/kmetije pri ustvarjanju dohodka. Opredeljena je kot razmerje med čistim dohodkom (»net income«) in celotnim sredstvu (ang. »total assets«), kjer je čisti dohodek opredeljen kot vsota neto dodane vrednosti in investicijskih subvencij minus stroški plač, plačana najemnina, plačane obresti (neto dohodek kmetije) in oportunitetni stroški lastnega dela (družinskega) dela.¹⁶

$$ROA = (\text{neto dohodek kmetije} - \text{oportunitetni stroški lastnega dela}) / \text{Celotna sredstva}$$

¹⁶ Evropska komisija (2021) EU Farm Economics Review – FADN 2018. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/farming/documents/eu-farm-econ-overview-2018_en.pdf (dostop: 5.12.2021)

Tako izračunana donosnost sredstev služi kot indikator, kako učinkovito podjetje, kmetija uporablja svoja sredstva, ki jih ima na voljo za ustvarjanje dobička. Čim večja je vrednost kazalnika, tem uspešnejše in učinkovitejše je poslovanje kmetije. V primeru izkazane izgube je vrednost kazalnika negativna.

Podatki iz študije Evropske komisije EU Farm Economics Review iz leta 2021, ki je analizirala podatke FADN iz leta 2018, je pokazala, da znaša donosnost sredstev povprečne kmetije v EU 1,3 %. Za 13 držav članic, vključno s Slovenijo, pa velja, da je donosnost sredstev negativna. Glede na proizvodni tip so bile leta 2018 pri ustvarjanju dohodka iz lastnih sredstev najbolj učinkovite kmetije, specializirane za področje vrtnarstva (6,8 %) in vinogradništva (5,4 %), najmanj pa kmetije, specializirane v pašno živinorejo in mešano rastlinsko in živinorejsko proizvodnjo, kar kaže na to, da kljub investiranju kapitala izgubljajo dohodek (imajo negativen dohodek).

Podatki, ki smo jih na podoben način, kot je predstavljen v študiji Evropske komisije analizirali na MKGP, upoštevajoč povprečje obdobja 2015–2019, kažejo na negativno donosnost sredstev v nižjih ekonomskih velikostnih razredih (SO), v praktično vseh panogah oz. proizvodnih usmeritvah (z izjemo vinogradništva, zrnjedih živali), glede na tip območja pa je razvidna negativna donosnost pri kmetijah znotraj OMD območij.

$$ROA = (SE420 - (SE016 * (SE370 / SE021)) / SE436$$

Tabela 11: Donosnost sredstev (ROA) glede na ekonomsko velikost (SO) v obdobju 2015–2019

Ekonomska velikost (SO)	SE016	SE021	SE370	SE420	SE436	ROA
2 000 - < 8 000 EUR	1.667,82	27,36	158,80	- 328,20	127.479,40	-8%
8 000 - < 25 000 EUR	2.164,13	33,14	175,20	4.100,00	195.220,80	-4%
25 000 - < 50 000 EUR	2.676,71	59,11	319,60	9.674,20	288.942,20	-2%
50 000 - < 100 000 EUR	3.456,76	208,03	945,40	18.989,80	487.317,80	1%
100 000 - < 500 000 EUR	4.312,46	1.455,28	6.166,00	53.148,80	867.016,40	4%

Vir: Preračun MKGP, glede na povprečne FADN podatke

Tabela 12: Donosnost sredstev (ROA) glede na tip kmetovanja v obdobju 2015–2019

Tip kmetovanja	SE370	SE420	SE436	SE016	SE021	ROA
Poljščine	449,20	5.111,00	165.880,20	1.620,41	107,04	-1%
Vinogradništvo	1.023,60	16.630,60	319.528,80	2.937,25	198,65	0%
Ostali trajni nasadi	1.088,40	2.808,00	155.437,60	1.823,71	203,80	-4%
Mleko	95,40	13.364,80	380.167,40	3.159,13	19,12	-1%
Pašna živina	76,60	3.677,40	219.671,60	2.146,92	12,11	-5%
Prašiči/perutnina	605,75	32.567,25	549.881,00	2.942,99	95,91	3%
Mešano	167,40	2.565,20	189.804,00	2.161,33	32,73	-4%

Vir: MKGP, lasten preračun, glede na povprečne FADN podatke

* vrtnarstvo ni zajeto, ker je vzorec v FADN podatkov premajhen, zato ni reprezentativnih podatkov

Tabela 13: Donosnost sredstev (ROA) glede na območje (OMD, ne OMD) v obdobju 2015–2019

OMD / ne-OMD območje	SE016	SE021	SE370	SE420	SE436	ROA
OMD razen gorska	1.957,83	59,28	300,50	3.869,00	186.286,25	-3%

gorska OMD	2.318,50	50,78	263,50	6.283,00	224.306,00	-3%
ne OMD	2.114,66	327,26	1.363,25	12.018,75	260.550,75	1%

Vir: MKGP, lasten preračun, glede povprečne FADN podatke

Povzetek ključnih ugotovitev:

- Povprečna ekonomska velikost KMG, zajetih v FADN vzorec, v obdobju 2015-2019 znaša 23.200 € SO. KMG, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, dosegajo največjo ekonomsko velikost (155.300 € SO), najnižjo pa KMG, specializirana za pašno živino (13.600 € SO).
- Znotraj posameznih proizvodnih tipov so lahko razlike v ekonomski velikosti KMG izredno velike. Še posebej to velja za KMG, specializiranimi za vinogradništvo in KMG, specializiranimi za rejo prašičev/perutnine. Podatek je potrebno obravnavati s previdnostjo, saj je to dejstvo mogoče pripisati tudi vzorcu zajetih KMG.
- Z večanjem ekonomske velikosti KMG se povečuje tudi število PDM, pri čemer imajo KMG v povprečju 1,3 PDM. KMG, ki se ukvarjajo z vrtnarstvom, dosegajo povprečno največ PDM (5,3 PDM), najmanjše število PDM imajo KMG, ki se ukvarjajo s poljedelstvom (0,9 PDM).
- Povprečno razpolaga KMG z 10,3 KZU. KMG, ki se ukvarjajo z rejo prašičev/perutnine, gospodarijo povprečno z največ KZU na KMG (21,4 KZU), medtem ko KMG z ostalimi trajnimi nasadi v povprečju le z 4,3 KZU/KMG.
- Razmerje med PDM/KMG in fizično velikostjo KMG pokaže, da so najbolj učinkoviti KMG, ki se ukvarjajo z rejo prašičev/perutnino (13,4 ha / PDM).
- Povprečna vrednost neto dodane vrednosti kmetije na PDM je v obdobju 2015-2019 znašala 5.471 EUR.
- Povprečna neto dodana vrednost na PDM v obdobju 2015–2019 (povprečje SE425) je najvišja pri KMG, specializiranih v rejo prašičev in perutnine ter vinogradništvu. Najnižja pa je pri pašni živinoreji in mešani usmeritvi.
- Donosnost sredstev je večinoma negativna pri vseh proizvodnih tipih z izjemo vinogradništva, znojedih živali (prašiči/perutnina).
- Neto dodana vrednost KMG/PDM je bistveno višja na območjih, ki niso OMD.

8 Specifični vidik: Nižja konkurenčnost kmetij na OMD

Slovenija ima velik del KZU na OMD (76,2 %), še posebej na gorskih območjih, zato so tamkajšnja kmetijska gospodarstva omejena pri povečevanju svoje produktivnosti z dejavniki, na katere nimajo vpliva, ter s tem tudi manj konkurenčna.

Analiza primerjave dohodkov kmetijskih gospodarstev v državah članicah EU, ki temelji na podatkih FADN, kaže, da je bila raven »dohodkov kmetij v območjih z omejenimi možnostmi nižja od tistih v območjih, ki nimajo območja z omejenimi možnostmi, tudi po vključitvi posebnih plačil, ki jih prejmejo prvi«. (Hill in Bradley, 2015) Podrobneje je dohodkovni položaj kmetij v OMD primerjalno glede na kmetije izven OMD prikazan v analizi stanja za cilj 1, zato se v tem

delu ne podvajamo. Kmetijska gospodarstva na OMD lahko izboljšajo svojo finančno učinkovitost in konkurenčnost tudi preko vlaganj v osnovna sredstva, še posebej, če so te investicije podprte tudi z javnimi sredstvi, vendar pa zaradi nižjih dohodkov ne (z)morejo vlagati tolikšnih sredstev kot tista, ki kmetujejo izven OMD. S pomočjo javnih sredstev se lahko tveganja, povezana z investiranjem, zmanjšajo, hkrati pa se zmanjša tudi možnost neuspeha, še posebej v primerjavi s KMG, ki ne investirajo. (Hlavsa Tomáš; Hruška Martin; Turková Edita, 2017)

Raziskava tehnične učinkovitosti kmetij (Baráth et al., 2017) je pokazala, da kmetije na OMD niso tehnično manj učinkovite kot kmetije na območjih, ki niso omejene na OMD, temveč da so med obema skupinama predvsem velike razlike v heterogenosti in tehnologijah, ki so v primeru kmetij na OMD drugačne, prilagojene proizvodnim in okoljskim pogojem, v okviru katerih delujejo.

8.1 Analiza naložb v okviru podukrepa M04.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva PRP 2014-2020 glede na OMD (stanje 30. 4. 2020)

Analiza naložb v okviru investicijskega podukrepa M04.1 iz PRP 2014-2020 kaže, da je povprečna vrednost podprtih naložb glede na OMD več kot enkrat višja na območjih izven OMD (266.469 EUR) v primerjavi s povprečno vrednostjo podprtih naložb na OMD - gorska območja (120.846 EUR).

Iz prikaza (Tabela 14) je razvidno, da je pri naložbah v mleko povprečna vrednost naložb na gorskih območjih 2-krat nižja od povprečne vrednosti tovrstnih naložb na območjih izven OMD. Še očitnejša pa je razlika pri pašni živini, kjer je povprečna vrednost naložb na OMD - gorska območja za 98 % nižja kot tista na OMD - izven gorskih območij in za 116 % nižja kot povprečna vrednost naložb na območjih izven OMD.

Tabela 14: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in vrsto kmetijske pridelave v EUR

VRSTA KMETIJSKE PRIDELAVE	Povprečna vrednost naložb glede na OMD (v EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
Mleko - govedoreja: krave molznice	166.743	193.178	333.585	206.023
Pašna živina - govedoreja: krave dojljice, goveji pitanci, reja telet	60.297	119.093	130.042	68.074
Skupaj vse vrste kmetijske pridelave	120.846	195.858	266.469	179.912

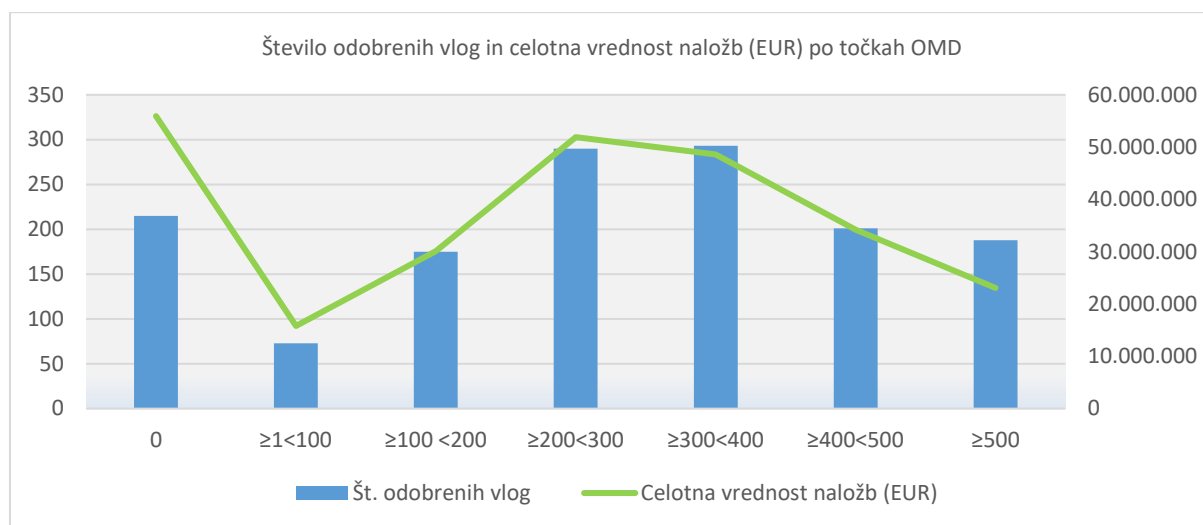
Vir: MKGP

Vrednost podprtih naložb kmetijskih gospodarstev¹⁷ na OMD je bila najvišja v razredih med 200 in 400 točk¹⁸ (Slika 45).

¹⁷ Vključene kmetije in podjetja s KMG-MID-om.

¹⁸ KMG, ki ima kmetijska zemljišča v OMD, je glede na težavnostne pogoje kmetovanja točkovano in razdeljeno v razrede (najnižji razred pod 200 točk, najvišji razred nad 800 točk). Višje število točk pomeni težje pogoje kmetovanja. V razredu od 200 do 400 točk se nahaja 43 % vseh KMG, ki so v OMD.

Slika 45: Število odobrenih vlog in celotna vrednost naložb po točkah OMD v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, stanje 30. 4. 2020

Vir: MKGP.

V sektorju govedoreja¹⁹ so vrednostno prevladovale naložbe v ureditev ali vzdrževanje nepremičnin za kmetijsko dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in strojne opreme, kjer ni večjih razlik med naložbami na OMD – gorska območja in na tistih izven OMD. Pri naložbah v novo kmetijsko mehanizacijo ter strojno in transportno opremo za prevoz živali in surovin pa je vrednost teh naložb na OMD – izven gorskih območij in na območjih izven OMD za skoraj 80 % nižja od vrednosti naložb na OMD - gorska območja. Razlog za takšno razhajanje je v tem, da je bil individualni nakup kmetijske mehanizacije znotraj podukrepa M04.1 v programskem obdobju 2014–2020 močno omejen. Individualni nakup je bil podprt za npr. prilagajanje zahtevnosti kmetovanja na OMD – gorskih območjih ali za ekološko kmetovanje. Na območjih izven OMD je bil sofinanciran zgolj kolektivni nakup kmetijske mehanizacije oziroma nakup specialne mehanizacije, za katero so bili izkazani pozitivni vplivi na okolje.

Tabela 15: Vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in vrsto naložbe v sektorju govedoreja

Prevladujoča vrsta naložbe	Višina vrednosti naložb glede na OMD (EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
Nakup in postavitve rastlinjakov ter pripadajoče opreme	33.717			33.717
Nakup nove kmetijske mehanizacije ter strojne in transportne opreme za prevoz živali in surovin	23.014.041	6.372.575	5.684.070	35.070.686
Stroški naložb, namenjenih učinkoviti rabi energije	1.326.867			1.326.867

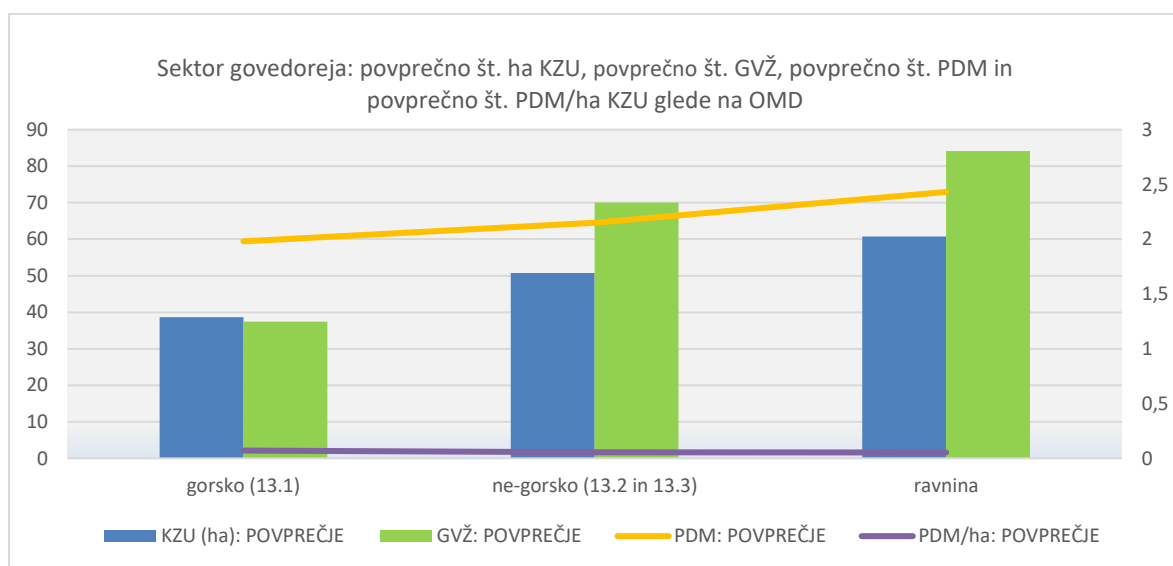
¹⁹ Sektor govedoreja: *mleko - govedoreja*: krave molznice in *pašna živina - govedoreja*: krave dojilje; goveji pitanci, reja telet.

Stroški postavitve oziroma obnove sadovnjakov in oljčnikov vključno s postavitvijo jagodišč	120.290	40.045		160.334
Stroški postavitve pašnikov in obor	127.426			127.426
Stroški pridobivanja energije iz obnovljivih virov na kmetijskih gospodarstvih	196.991	161.722		358.713
Stroški ureditve ali vzdrževanje nepremičnin za kmet. dejavnost, nakup pripadajoče opreme za kmet. proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup informacijsko-komunikacijske tehnologije (IKT) in strojne opreme	26.425.180	5.681.707	24.019.754	61.094.024
Stroški ureditve priključkov kmetijskega gospodarstva na objekte javne infrastrukture	195.775			195.775
Stroški ureditve zasebnih namakalnih sistemov, ki so namenjeni enemu uporabniku, ter nakupa in postavitve namakalne opreme	258.970		19.036	278.006
Skupaj	51.699.255	17.223.432	29.722.860	98.645.547

Vir: MKGP

Povprečno podprto KMG v sektorju govedoreja na OMD - gorska območja je precej manjše: v povprečju obdeluje 38,7 ha KZU in redi 37 GVŽ, medtem ko KMG na območjih izven OMD obdeluje skoraj 61 ha KZU ter redi 84 GVŽ.

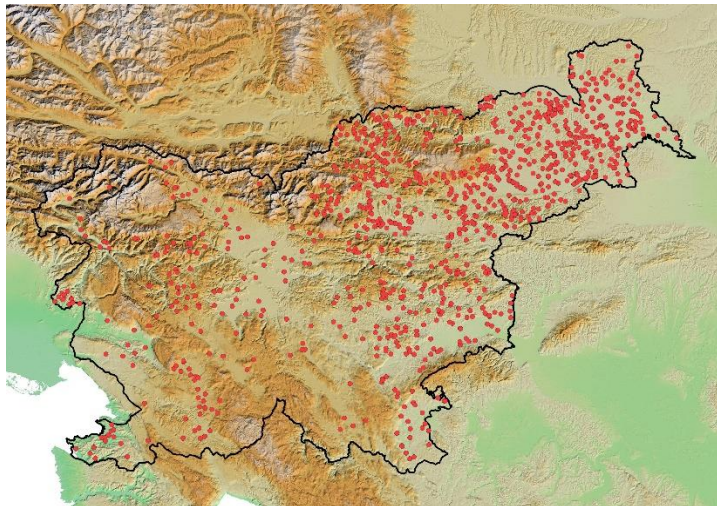
Slika 46: Primerjava povprečnega števila ha KZU, števila GVŽ, PDM in PDM/ha KZU v sektorju govedoreje glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020)

Vir: MKGP

V nadaljevanju sledi še grafični prikaz vlaganj v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020, iz katerega je razvidno, da naložbe v kmetijska gospodarstva gravitirajo na vzhodni del države.

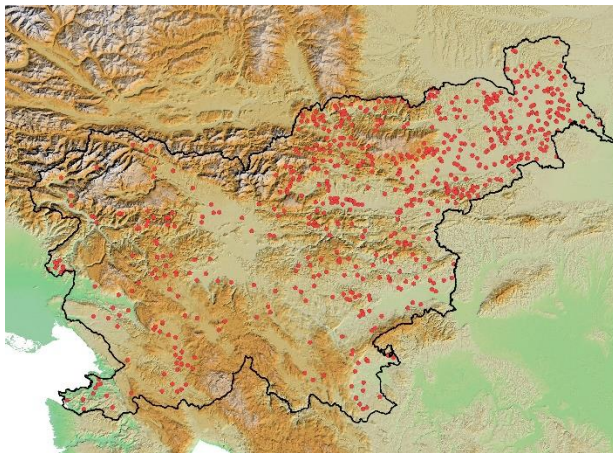
Slika 47: Lokacija naložb na KMG v okviru podukrepa M04.1 PRP 2014–2020

Vir: MKGP

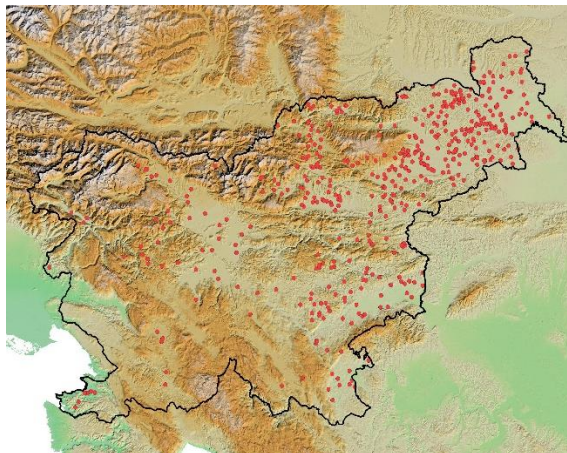
Prikaz lociranosti naložb na kmetijskih gospodarstvih v skupni vrednosti²⁰ do 100.000 EUR in nad 100.000 EUR kaže, da večje naložbe gravitirajo na vzhodni del države, medtem ko so manjše naložbe razpršene. Na zahodnem in jugozahodnem delu države, ki hkrati večinoma sodi tudi v OMD, je razvidno večje število manjših naložb.

Slika 48: Lokacija naložb iz podukrepa M04.1 v skupni višini do 100.000 EUR

Vir: MKGP

Slika 49: Lokacija naložb iz podukrepa M04.1 v skupni višini nad 100.000 EUR

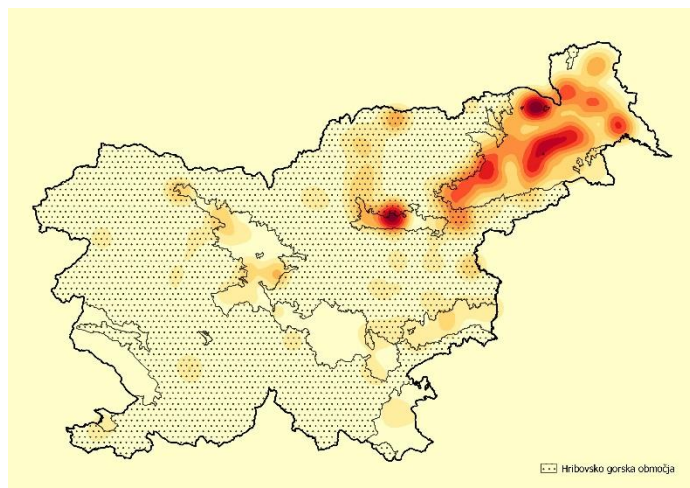
Vir: MKGP

Prikaz gostote vseh naložb glede na vrednost celotne naložbe (z vključenim DDV) nam pokaže, kje so po vrednosti največja kapitalna vlaganja in kam tudi gre posledično največji del dodeljenih nepovratnih podpor. Najbolj intenzivna kapitalna vlaganja koncentrirana v severovzhodnem delu države, manjša zgostitev je tudi v celjski kotlini (Slika 50). Pomembno

²⁰ Vrednosti vključujejo davek na dodano vrednost (DDV).

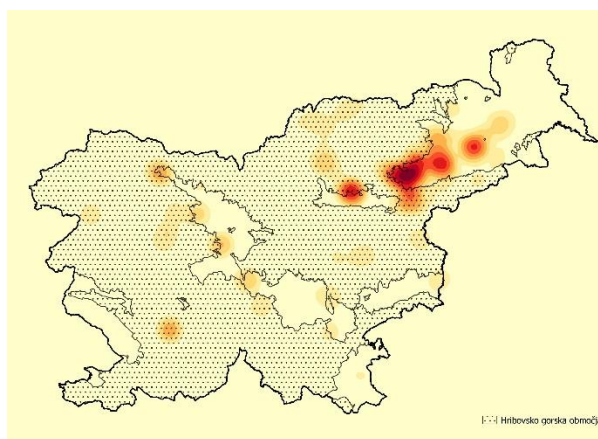
je tudi izpostaviti, da so po vrednosti najintenzivnejša vlaganja skoncentrirana izven hribovsko-gorskega območja. To napotuje k temu, da so kmetije s hribovsko-gorskih območij zaradi nižje konkurenčnosti kapitalsko šibkejšje in posledično ne zmorejo tako intenzivnih vlaganj.

Slika 50: Prikaz gostote naložb iz podukrepa M04.1 glede na vrednost celotne naložbe (z vključenim DDV)

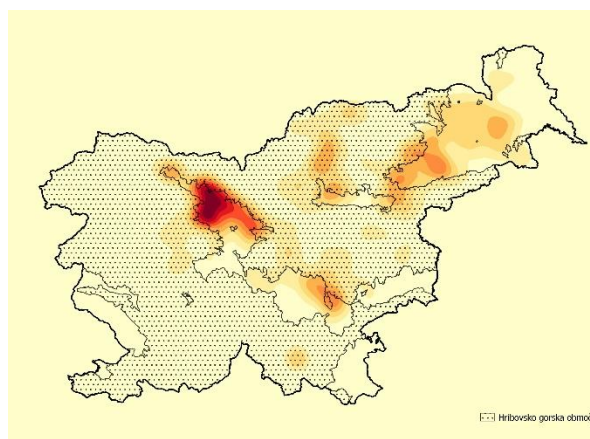
Če k analizi gostote vseh naložb na KMG glede na vrednost celotne naložbe (z vključenim DDV) iz podukrepa M04.1 dodamo še podatek za tip *proizvodnje mleko / govedoreja (krave molznice)*, lahko ugotovimo, da so glede na vrednost (volumen) te naložbe skoncentrirane v severovzhodnem delu države, zlasti na štajerskem in celjskem območju. To pa je nekoliko presenetljivo, ker je po drugi strani glavnina proizvodnje mleka skoncentrirana na Gorenjskem.

Slika 51: Gostota vseh naložb glede na vrednost celotne naložbe za tip proizvodnje: Mleko - govedoreja: krave molznice

Vir: MKGP

Slika 52: Gostota oddaje in prodaje mleka v kg za leto 2019

Vir: ARSKTRP

8.2 Analiza naložb v okviru podukrepa M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov PRP 2014–2020 glede na OMD (stanje 30. 4. 2020)

Analiza naložb v okviru podukrepa M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov kaže, da je povprečna vrednost podprtih naložb glede na OMD za skoraj 150 % višja na območjih izven OMD (731.324 EUR) v primerjavi s povprečno vrednostjo podprtih naložb na OMD - gorska območja (293.179 EUR).

Tabela 16 posebej izpostavlja kmetijsko pridelavo - *mleko*, kjer pa je povprečna vrednost naložb na OMD - gorska območja skoraj petkrat višja od tiste na območjih izven OMD. Nasprotna pa je razlika pri *govejem mesu*, kjer je povprečna vrednost naložb na OMD - gorska območja šestkrat nižja od tiste na območjih izven OMD, pri čemer je število vlog med obema območjema skoraj enako.

Tabela 16: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto dejavnosti

VRSTA DEJAVNOSTI	Povprečna višina vrednosti naložb glede na OMD (EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
Meso goveje	174.983	166.987	1.106.794	615.105
Mleko	344.138	160.033	72.868	283.313
Skupaj vse dejavnosti	293.179	222.814	731.324	395.484

Vir: MKGP

Pri podprtih naložbah v sektorju *mleko* in *goveje meso* so glede na predmet naložbe opazne razlike v celotni vrednosti naložb glede na OMD, in sicer predvsem pri nakupu opreme, kjer je celotna vrednost stroškov naložb na OMD - gorska območja več kot dvakrat nižja kot na območjih izven OMD. Pri novogradnji objektov pa je opazno večje investiranje v objekte na OMD - gorska območja. Na podlagi teh podatkov sklepamo, da so na OMD-gorska območja večja vlaganja v novogradnjo objektov, na ne OMD pa v nakup opreme v obstoječih objektih.

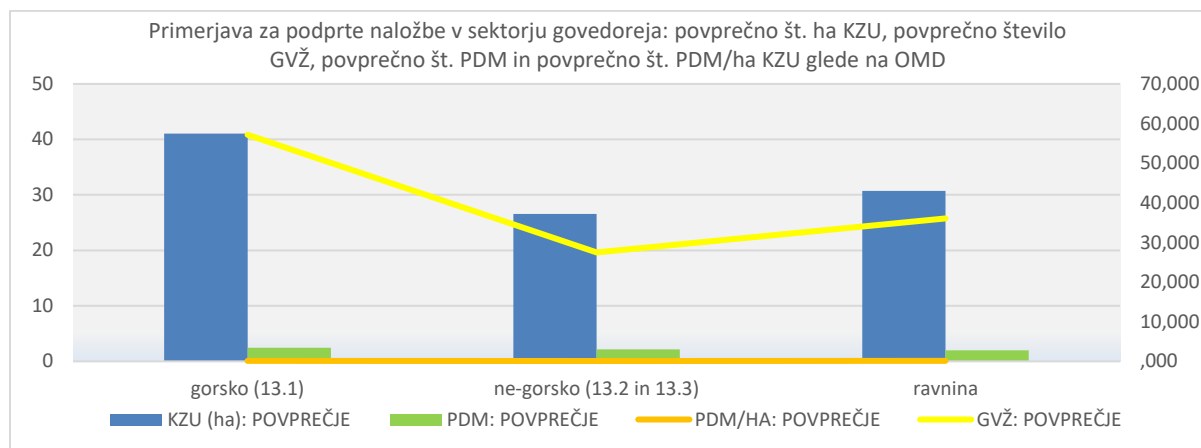
Tabela 17: Celotna vrednost stroškov podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020 (30. 4. 2020) glede na OMD in predmet naložbe v sektorju mleko in goveje meso

PREDMET NALOŽBE (na ravni stroškov)	Celotna vrednost stroškov glede na OMD (EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
Investicijsko vzdrževanje objektov	38.038		441.935	479.973
Nakup opreme	2.961.002	400.954	6.601.490	9.963.445
Novogradnja objektov	2.401.514	535.910	1.995.501	4.932.925
ostali splošni stroški	161.789	11.479	224.724	397.991
OVE	51.262			51.262
Rekonstrukcija objektov			843.232	843.232
Ureditev dovoznih površin	85.078	32.718		117.796
Skupaj	5.698.683	981.061	10.106.882	16.786.626

Vir: MKGP

Povprečno podprto KMG v sektorju mleko in goveje meso na OMD – gorska območja je večje: v povprečju obdeluje 41 ha KZU in redi 57 GVŽ, medtem ko KMG na območjih izven OMD obdeluje 31 ha KZU ter redi 36 GVŽ.

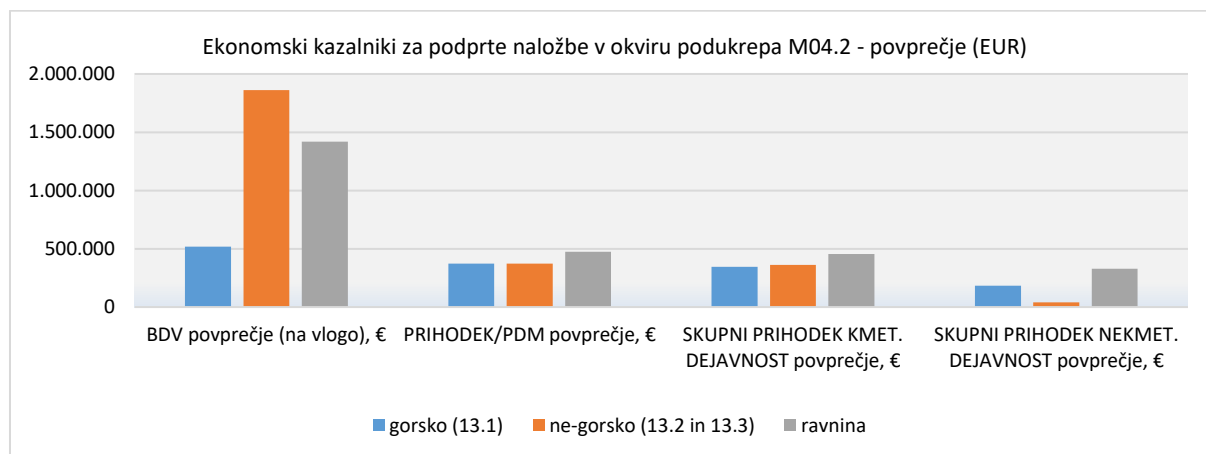
Slika 53: Primerjava povprečnega števila ha KZU, števila GVŽ, PDM in PDM/ha KZU v sektorju mleko in goveje meso glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020)

Vir: MKGP

Primerjava ekonomskih kazalnikov podprtih kmetijskih gospodarstev v okviru podukrepa M04.2 med območji pokaže še posebej velike razlike v povprečni BDV/vlogo, kjer je povprečna bruto dodana vrednost na vlogo na OMD – gorska območja (518.626 EUR) skoraj dvakrat nižja od povprečja BDV/vlogo na območjih izven OMD (1.420.008 EUR). Ob tem je potrebno izpostaviti, da je najvišja BDV/vlogo na OMD – izven gorskih območij (1.861.906 EUR).

Slika 54: Primerjava ekonomskih kazalnikov: BDV/vlogo, Prihodek/PDM, Skupni prihodek kmetijske dejavnosti in Skupni prihodek nekmetijske dejavnosti glede na OMD za podprte naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (stanje 30. 4. 2020) v EUR

Vir: MKGP

Več kot 50 % naložb v dopolnilne dejavnosti izvajajo KMG na OMD - gorska območja (52 % vseh), sledijo kmetijska gospodarstva na območjih izven OMD (32 % dopolnilnih dejavnosti) ter tista na OMD – izven gorskih območij (15 % vseh dopolnilnih dejavnosti).

Tabela 18: Celotna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M4.2 PRP 2014-2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto naložbe

Vrsta naložbe	Višina vrednosti naložb glede na OMD (EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
1_predelava in trženje	3.203.641	405.022	2.109.215	5.717.878
2_predelava	25.128.883	8.023.954	33.252.626	66.405.462
3_trženje	985.381	37.973	1.204.346	2.227.700
Skupaj	29.317.905	8.466.949	36.566.187	74.351.040

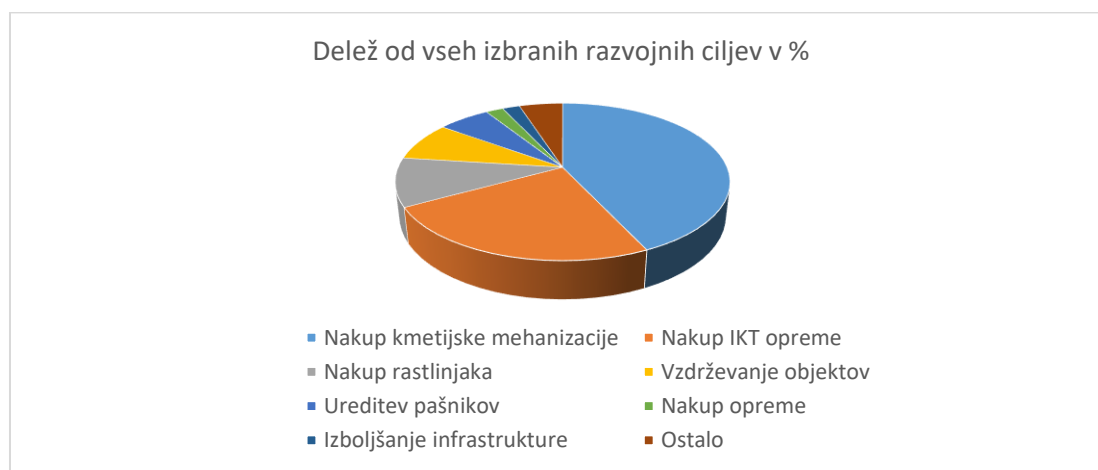
Vir: MKGP

Med KMG, ki so vključena v oba podukrepa M04.1 in M04.2, je največ tistih na OMD - gorskih območjih (54 %), medtem ko je delež KMG na OMD – izven gorskih območij (22 %) in območjih izven OMD (24 %) je približno enak.

8.3 Analiza podpor kmetijam na OMD v okviru podukrepa M06.3 Pomoč za zagon dejavnosti, namenjena zagonu majhnih kmetij PRP 2014–2020

V okviru podukrepa 6.3 je bila podpora specifično namenjena majhnim kmetijam na OMD. Iz analize dveh objavljenih javnih razpisov v višini 40 mio EUR je razvidno, da te majhne kmetije po pričakovanjih pretežno vlagajo v nakup kmetijske mehanizacije. Kar pa je morda nekoliko presenetljiv podatek, pa je, da sta drugi in tretje najpogostejše izbrani razvojni cilj poslovnega načrta nakup IKT opreme in postavitev rastlinjakov. Oba ta cilja sta opredeljena kot cilja, ki prispevata k doseganju horizontalnim ciljem inovacije, okolje in podnebne spremembe. Analiza 1. javnega razpisa kaže, da kar 43 % vseh izbranih ciljev predstavljajo cilji, ki prispevajo k doseganju horizontalnih ciljev inovacije, okolje in podnebne spremembe.

Slika 55: Izbrani razvojni cilj majhnih kmetij iz podukrepa M06.3 PRP 2014–2020

Vir: MKGP

8.4 Ključne ugotovitve

- Slovenija ima velik del KZU na OMD (76,2 %), še posebej na gorskih območjih, zato so tamkajšnja kmetijska gospodarstva omejena pri povečevanju svoje produktivnosti z dejavniki, na katere nimajo vpliva, ter s tem tudi manj konkurenčna.
- Analiza investicijskih podpor v okviru podukrepa M4.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva iz PRP 2014–2020 kaže, da so v povprečju naložbe gorskih KMG vrednostno manjše kot naložbe kmetij izven območij OMD. Najbolj očitne so te razlike pri naložbah v mleko in pašno živinorejo. Tudi po velikostni strukturi so povprečno podprta govedorejska KMG iz gorskih OMD precej manjša v primerjavi z KMG izven gorskih območij
- Prikaz lociranosti naložb na kmetijskih gospodarstvih (financiranih iz podukrepa 4.1 PRP 14-20) v skupni vrednosti²¹ do 100.000 EUR in nad 100.000 EUR kaže, da večje naložbe gravitirajo na vzhodni del države, medtem ko so manjše naložbe razpršene.
- Prikaz gostote vseh naložb glede na vrednost celotne naložbe (z vključenim DDV) nam pokaže, kje so po vrednosti največja kapitalaska vlaganja in kam tudi gre posledično največji del dodeljenih nepovratnih podpor. Najbolj intenzivna kapitalaska vlaganja koncentrirana v severovzhodnem delu države. Pomembno je tudi izpostaviti, da so po vrednosti najintenzivnejša vlaganja skoncentrirana izven hribovsko-gorskega območja. To napotuje k temu, da so kmetije s hribovsko-gorskih območij zaradi nižje konkurenčnosti kapitalsko šibkejšje in posledično ne zmorejo tako intenzivnih vlaganj.
- Analiza investicijskih podpor v okviru podukrepa M4.2 Podpora naložbam v predelavo in trženje in razvoj iz PRP 2014–2020 kaže na višjo povprečno višino vrednosti naložb na gorskih OMD, ko gre za segment predelave mleka, medtem ko je pri predelavi govejega mesa izrazito večja povprečna vrednost naložb na območjih, ki niso OMD.

Tabela 19: Povprečna vrednost podprtih naložb v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014–2020 (30.4.2020) glede na OMD in vrsto dejavnosti

VRSTA DEJAVNOSTI	Povprečna višina vrednosti naložb glede na OMD (EUR)			
	OMD – gorska območja (13.1)	OMD – izven gorskih območij (13.2 in 13.3)	ne OMD	skupaj
Meso goveje	174.983	166.987	1.106.794	615.105
Mleko	344.138	160.033	72.868	283.313
Skupaj vse dejavnosti	293.179	222.814	731.324	395.484

Vir: MKGP

9 Tržna usmerjenost kmetijskih gospodarstev

Tržna usmerjenost kmetij in konkurenčnost sta prepletena pojma. Tržno usmerjeno kmetovanje je namreč tisto, ki temelji na rednem ustvarjanju prihodkov s prodajo kmetijskih

²¹ Vrednosti vključujejo davek na dodano vrednost (DDV).

proizvodov na trgu. Ker pa slovenske kmetije²² (z izjemo tistih KMG, organiziranih v obliki pravne osebe ali s.p.) niso dolžne voditi knjigovodstva, tako kot npr. gospodarske družbe, ni mogoče ugotoviti, kolikšna je višina dejansko ustvarjenih prihodkov s prodajo kmetijskih proizvodov na trgu.

V želji, da bi vseeno poskušali identificirati skupino tržno usmerjenih kmetijskih gospodarstev, za katera bi lahko pridobili določene podatke o fizični velikosti, smo se omejili na tista kmetijska gospodarstva, ki so identificirana za namene DDV²³. Kmetijsko gospodarstvo se za identifikacijo za namen DDV lahko odloči prostovoljno ali pa je to njegova obveznost, če preseže določeno mejo katastrskega dohodka. V nadaljevanju so torej predstavljene kmetije, ki so že tako tržne, da morajo vstopiti v sistem DDV. Seveda pa to ni edini možni segment »tržnih kmetij«. Kot rečeno, so tržne kmetije vse tiste, ki viške prodajajo na trgu, in sicer bodisi neposredno na kmetiji ali pa preko preskrbnih verig.

9.1 Struktura kmetijskih gospodarstev glede na identificiranost za namen DDV

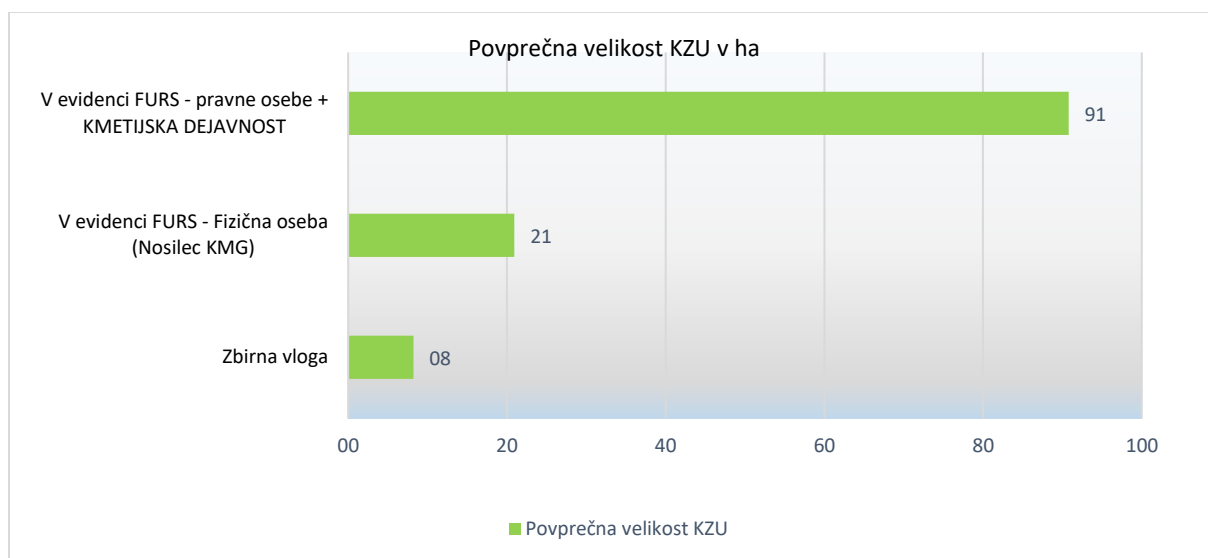
Med analiziranimi kmetijskimi gospodarstvi, ki so identificirana za DDV, za leto 2019 je 254 kmetijskih gospodarstev takšnih, ki so organizirana kot pravne osebe, ki so oddala zbirno vlogo in opravljajo dejavnost kmetijstva, 7.655 kmetijskih gospodarstev pa je takšnih, ki so organizirana kot kmetije, ki so oddala zbirne vloge in pri katerih je nosilec kmetije enak davčnemu zavezancu za DDV. Bistveno pri tem je, da so kmetijska gospodarstva, ki so identificirana za DDV in oddajajo zbirno vlogo, bistveno večja od povprečja v Sloveniji. Zanimivo je tudi to, da imajo nekoliko večji delež njivskih površin v celotnem obsegu KZU.

Glede obtežbe (GVŽ na hektar) pa izstopajo predvsem pravne osebe, ki imajo bistveno nižjo obtežbo, iz česar lahko sklepamo, da gre najverjetneje za specializirana poljedelska kmetijska gospodarstva. In še starostni podatek: povprečna starost nosilca KMG, ki je identificiran za DDV in je oddal zbirno vlogo, je bistveno nižja od povprečne starosti ostalih nosilcev KMG, ki so oddala zbirno vlogo.

²² Kmetijska gospodarstva, ki so organizirana kot pravna oseba ali samostojni podjetnik posameznik, so podvrženi vodenju knjigovodstva, tako kot vsi ostali gospodarski subjekti. Kmetije, katerih nosilci so fizične osebe, pa niso dolžne voditi knjig po slovenski zakonodaji.

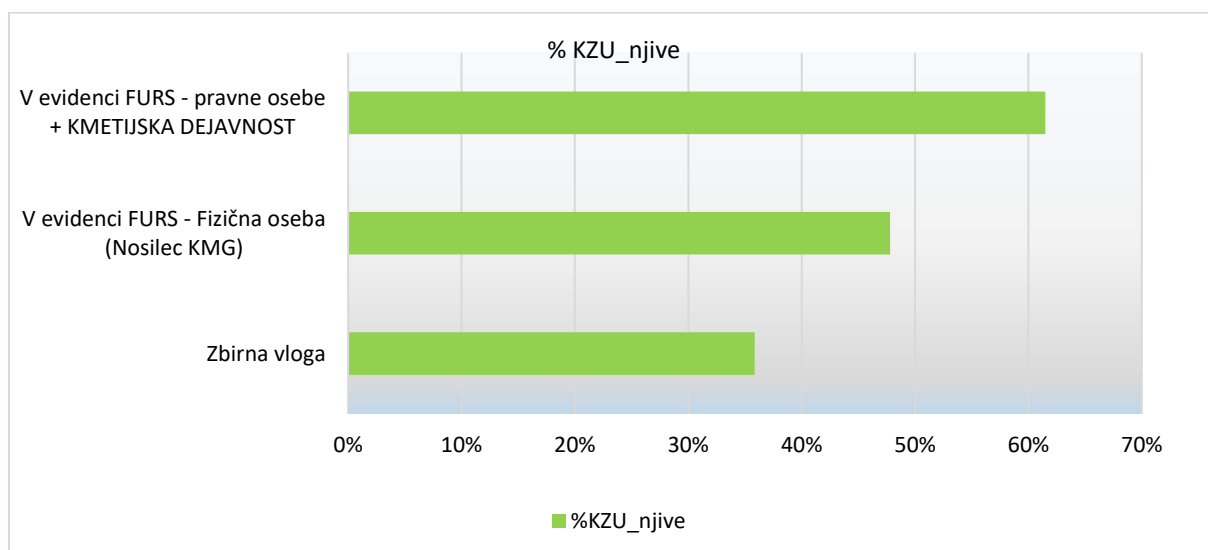
²³ Davčni zavezanec, ki dobavlja blago in storitve v okviru osnovne kmetijske in osnovne gozdarske dejavnosti, kot ju določajo predpisi o dohodnini, je oproščen obračunavanja DDV, če se zanjo dohodek ne ugotavlja na podlagi dejanskih prihodkov in odhodkov ali dejanskih prihodkov in normiranih odhodkov in, če katastrski dohodek vseh članov kmečkega gospodinjstva za zadnje koledarsko leto ne presega 7.500 evrov. Vir: FURS, https://www.fu.gov.si/davki_in_druge_dajatve/podrocja/davek_na_dodano_vrednost_ddv/

Slika 56: Primerjava povprečne velikosti KZU v ha za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo

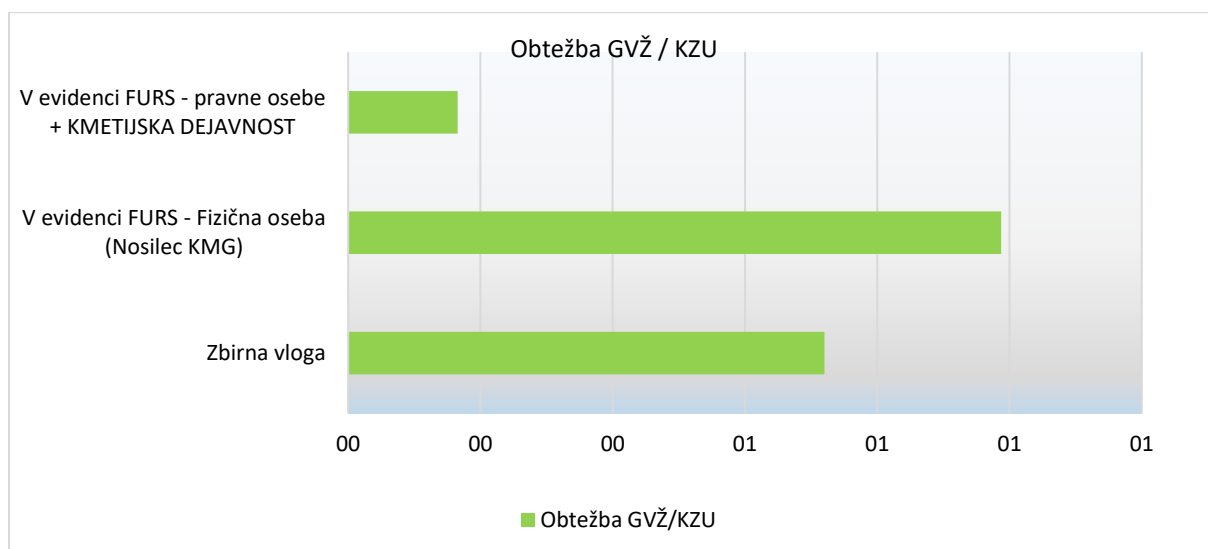
Vir: https://www.fu.gov.si/e_storitve/seznami_davcnih_zavezancev/, preračun MKGP

Slika 57: Primerjava deleža njiv v KZU za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo

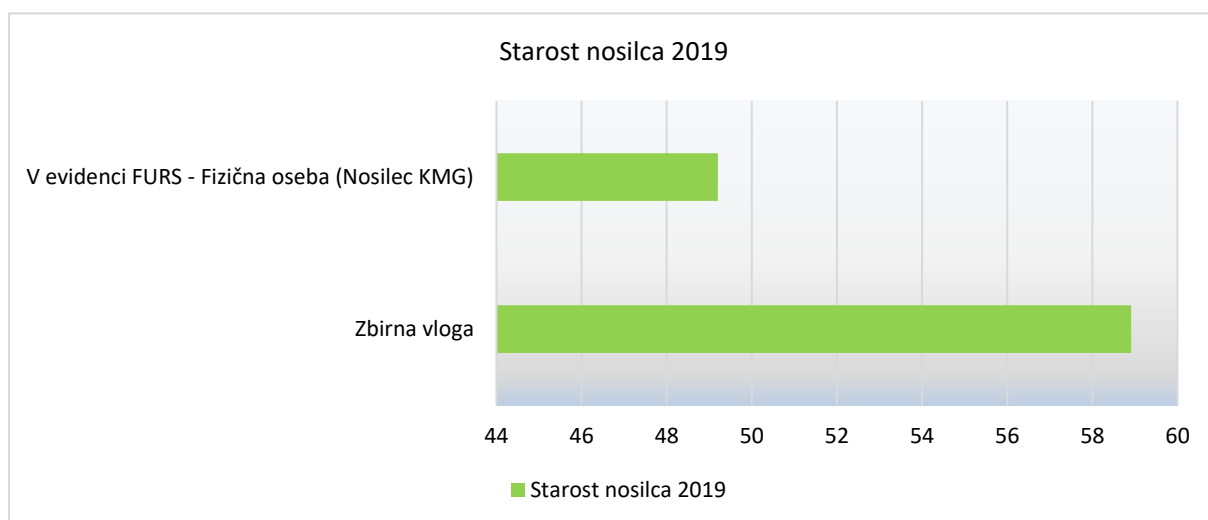
Vir: https://www.fu.gov.si/e_storitve/seznami_davcnih_zavezancev/, preračun MKGP

Slika 58: Primerjava obtežbe z GVŽ/KZU za KMG, identificirana za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo

Vir: https://www.fu.gov.si/e_storitve/seznami_davcnih_zavezancev/, preračun MKGP

Slika 59: Primerjava povprečne starosti nosilca za KMG, identificirano za DDV glede na vsa KMG, ki oddajajo zbirno vlogo

Vir: https://www.fu.gov.si/e_storitve/seznami_davcnih_zavezancev/, preračun MKGP

Poleg navedene metode ugotavljanja tržne usmerjenosti KMG bi seveda lahko ubrali tudi druge. Npr. med kmetijskimi gospodarstvi, ki želijo povečati svojo tržno usmerjenost, bi lahko izpostavili tista KMG, ki so prejela sredstva za ta namen iz naslova »prestrukturiranja« v okviru podukrepa M04.1. Nadalje bi lahko množico tržno usmerjenih kmetijskih gospodarstev poiskali med tistimi, ki se preko podukrepa M16.4 vključujejo v lokalne trge in kratke oskrbne verige. Enako velja za KMG, ki se vključujejo v skupine oziroma organizacije proizvajalcev ali pa se vključujejo v sheme kakovosti. Vsi navedeni mehanizmi, tako M03.1 (podpora za novo vključevanje v sheme kakovosti), M16.4 (kratke dobavne verige in lokalni trgi) in M09.1 (skupine in organizacije proizvajalcev), ki so financirani v okviru PRP 2014–2020, so podrobneje predstavljeni v analizi stanja za cilj 3, zato jih v tem delu posebej ne analiziramo.

9.2 Analiza kmetij, ki so prejele podporo za prestrukturiranje s ciljem večje tržne usmerjenosti v okviru podukrepa M04.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva PRP 2014-2020

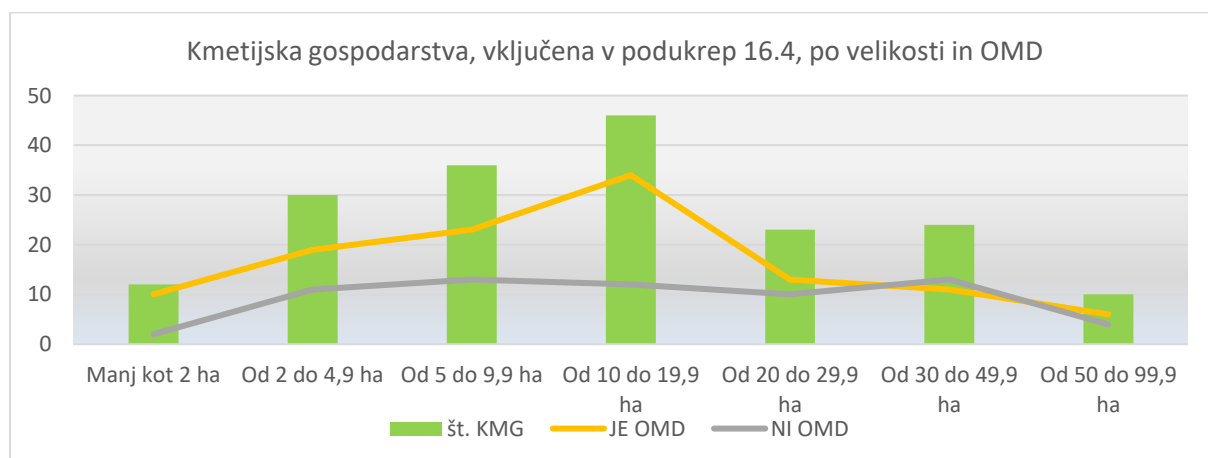
V okviru omenjenega podukrepa se podpora dodeljuje tako naložbam v izboljšanje konkurenčnosti kot tudi naložbam v prestrukturiranje kmetijskih gospodarstev. V primeru slednjih gre za majhne kmetije, ki jim kmetijstvo ne predstavlja poglavitnega vira dohodka, imajo nizko udeležbo na trgu ter bodo šele z naložbo postala gospodarsko vitalna. Glede na opredelitev te ciljne skupine gre za kmetije, ki ustvarijo prihodek, nižji od bruto minimalne plače na zaposlenega v RS, vendar vsaj 4.000 EUR. Te kmetije so upravičene do podpore za naložbe v višini do vključno 50.000 EUR skupne priznane vrednosti. Po podatkih na dan 30.4.2020 je bilo tem majhnim kmetijam odobrenih 49 vlog, od tega večina (28) na gorskih OMD. Skupaj je bilo tem vlogam odobrenih 787.357 EUR sredstev, od tega 56,4 % na gorskih OMD. Skupna vrednost teh naložb pa je znašala 2 mio EUR. V povprečju je imela takšna podprta »majhna« kmetija 9 GVŽ in 9,1 ha kmetijskih površin v uporabi. Glavnina teh kmetij je lociranih v podravski (14 kmetij) oziroma savinjski (11 kmetij) statistični regiji.

Proizvodna usmeritev pretežnega dela teh kmetij je bodisi pašna govedoreja: reja krav dojlj, pitancev ali reja telet (14 kmetij) bodisi sadjarstvo (13 kmetij). S tem je povezana tudi prevladujoča vrsta podprte naložbe, in sicer po vrednosti naložbe izrazito prevladuje strošek ureditve objektov za kmetijsko dejavnost, nakup in namestitvev oz. vgradnjo pripadajoče opreme za kmetijsko proizvodnjo, ureditev greznic in čistilnih naprav, nakup IKT in strojne opreme. Skupna vrednost teh naložb je znašala 1,1 mio EUR.

9.3 Analiza vključenih kmetij v podukrep M16.4 PRP 2014–2020, namenjen vzpostavljanju kratkih dobavnih verig in lokalnih trgov

Ker so na OMD manjše kmetije, ki so praviloma manj konkurenčne, predpostavljamo, da si svojo tržno usmerjenost lahko izboljšajo zlasti z vključevanjem v krajše dobavne verige. Navedeno tezo potrjuje kratka analiza kmetij, vključenih v podukrep M16.4 PRP 2014–2020, ki je specifično namenjen vzpostavljanju tovrstnih verig in razvoju lokalnih trgov. Glede na podatke na dan 31.12.2019 je razvidno, da se v kratke dobavne verige vključujejo predvsem KMG, ki imajo površine v OMD (64 %), od teh jih je največ (64 %) na OMD - gorskih območjih. Po velikosti prevladujejo kmetijska gospodarstva z manj kot 20 ha površin (68 %); takšnih, ki obdelujejo manj kot 5 ha površin, je četrtnina vseh.

Slika 60: Kmetijska gospodarstva, vključena v podukrep M16.4, po velikosti in OMD

Vir: MKGP

Poleg sposobnosti generiranja prihodkov na trgu (ki smo jo indirektno prikazali preko identificiranosti za DDV) in ciljnih vlaganj v povečevanje tržne usmerjenosti in prestrukturiranje ter vključevanje v lokalne dobavne verige, bi lahko povečevanje tržne usmerjenosti presojali tudi skozi prilagajanje kmetijskih gospodarstev povpraševanju na trgu, kot npr. vedno več kmetov se vključuje v sistem shem kakovosti, zlasti v Izbrano kakovost in Ekološko kmetovanje, kar je odziv na signale trga in spreminjanje preferenc potrošnika, ki išče lokalno, kakovostno hrano. Narašča tudi neposredna prodaja, trženje proizvodov na kmetijah – kar tudi krepi lokalno oskrbo prebivalstva in vzpostavlja neposreden stik s kupcem. V času COVID-19 se krepi tudi spletna prodaja. Kmetijska gospodarstva torej dandanes iščejo različne načine, vzvode za uspešnejši dostop do trga, in sicer preko zlasti preko dodajanja vrednosti kmetijskim proizvodom in iskanja novih načinov trženja (podrobneje je to analizirano v cilju 3).

9.4 Ključne ugotovitve

- V odsotnosti knjigovodskih podatkov je tržno usmerjenost kmetij težko analizirati. Zato smo izhajali iz podatkov podprtih kmetij v okviru PRP 2014–2020 in kmetij, vključenih v sistem DDV. Predpostavljali smo, da so ta kmetijska gospodarstva tržno usmerjena. Za slednje velja, da so tudi bistveno večja od povprečja v Sloveniji.
- Predpostavljali pa smo tudi, da so kmetije, ki so kakorkoli vključene v ukrep 3.1, 9.1 ali 16.4 tržno usmerjene, saj se združujejo s ciljem izboljšanja svoje prisotnosti na trgu. Enako velja za kmetijska gospodarstva, ki so bila deležna podpore za prestrukturiranje v okviru podukrepa M04.1.
- Majhne kmetije, ki jim kmetijstvo ne predstavlja pglavitnega vira dohodka, ne predstavljajo pomembne udeležbe na trgu. Naložbe se ne usmerjajo dovolj v osnovno kmetijsko pridelavo in predelavo proizvodov. Z ustreznimi naložbami bi majhnim kmetijam lahko omogočili koriščenje proizvodnega potenciala, dvig dodane vrednosti in vitalnost.

10 Opis stanja kmetijskih sektorjev

V poglavju opisujemo stanje v različnih kmetijskih sektorjih. Iz analize stanja je razvidna različna stopnja razvitosti sektorjev.

Ne glede na različno stopnjo razvoja kmetij iz posameznih sektorjev je potrebno spodbuditi razvoj kmetij iz bolj razvitih sektorjev, kot tudi manj razvite sektorje. Kmetije v manj razvitih sektorjih je potrebno spodbuditi, da postanejo konkurenčne in produktivne. Prav tako je potrebno dodatno spodbujati kmetije v bolj razvitih sektorjih, da ohranijo konkurenčnost in povečujejo dodano vrednost v kmetijstvu.

10.1 Govedoreja

Govedoreja, s prirejo mleka in mesa, je najpomembnejša živinorejska panoga v Sloveniji, s katero se ukvarja 35 % kmetijskih gospodarstev. Prisotna je na celotnem območju države, v največjem obsegu v Savinjski statistični regiji. Panoga je tradicionalno prisotna na območjih, kjer prevladuje absolutno travinje, kar omogoča izrabo naravnih danosti in razvoj dopolnilnih dejavnosti, turizma in ohranjanje krajinskih značilnosti. Intenzivna govedoreja je značilna za nižinska območja države.

10.1.1 Stanje in osnovni ekonomski kazalniki

V Sloveniji se v zadnjem desetletju zmanjšuje število kmetijskih gospodarstev, na katerih redijo govedo, istočasno pa sta število živali in obseg proizvodnje mleka in mesa večinoma stabilna. Še leta 2003 je govedo redilo 46.736 kmetijskih gospodarstev, leta 2016 pa samo še 32.805. 77 % kmetijskih gospodarstev, ki redijo govedo, je v hribovsko gorskem območju, 59 % jih oddaja mleko. Predvsem pri mesnih pasmah je prireja odvisna od krme, pridelane na kmetijskih gospodarstvih. Zadnja leta se je zelo okrepila populacija medvedov in volkov v hribovitih območjih, kar povzroča konflikt z rejo živali na prostem.

V Sloveniji je od leta 2013 do danes v reji okoli 480 tisoč govedi. Po podatkih centralne podatkovne zbirke Govedo na Kmetijskem inštitutu Slovenije, so v letu 2019 na 21.839 kmetijskih gospodarstvih redili 165.935 krav, od tega 100.839 molznic in 60.913 krav dojilj. S tržno prirejo mleka so se ukvarjali na 5.584, z rejo krav dojilj pa na 16.255 kmetijskih gospodarstvih. Kmetijska gospodarstva, ki opuščajo prirejo mleka, se preusmerjajo v rejo krav dojilj, katerih število se je gibalo med 59.985 in 63.202. V obdobju od leta 2010 do 2019 se je delež kmetijskih gospodarstev z več kot 20 kravami dojiljami povečal in le-ta v povprečju redijo 29,3 dojilj na kmetijsko gospodarstvo.

Slovenija ima za prirejo ekološkega mesa in mleka zelo ugodne razmere, ker imamo veliko travinja. Kljub temu se pa večina mlečnih in mesnih proizvodov ne proda kot ekoloških, ker se veliko ekoloških živali iz ekoloških kmetij zakolje kot konvencionalnih.

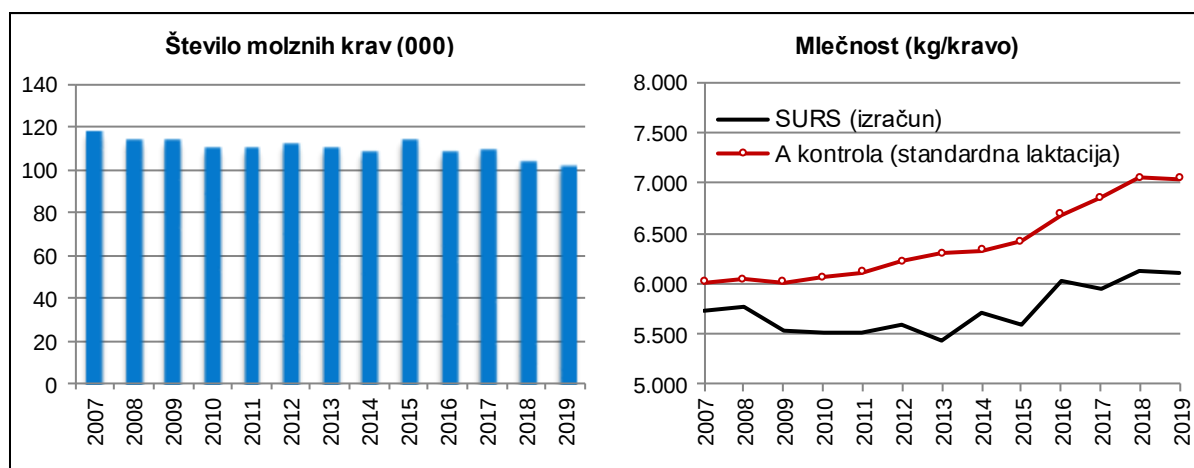
Osnova slovenske govedoreje sta dve kombinirani pasmi (lisasta in rjava) ter mlečna črno-bela pasma. V čredah se povečuje število in delež krav črno bele pasme in tudi število krav križank z lisasto pasmo.

Proizvodnja kravjega mleka je najpomembnejša usmeritev slovenskega kmetijstva. K skupni vrednosti kmetijske proizvodnje v zadnjih letih prispeva okoli 14 %, k vrednosti živinoreje pa približno 33 %. Mlečni sektor je od vseh kmetijskih sektorjev najbolje organiziran in prestrukturiran.

V zadnjem popisu kmetijskih gospodarstev (2013–2016) je imelo krave molznice nekaj manj kot 10 tisoč kmetijskih gospodarstev. Med letoma 2010 in 2016 se je njihovo število zmanjšalo za 13 %. Velikost črede vseh krav molznic se je v tem obdobju povečala za dobre 3 %, tako da so kmetijska gospodarstva skupaj redila nekaj več kot 111 tisoč krav molznic. V povprečju so ta KMG v letu 2016 redila 11,6 molznice, kar je skoraj 18 % več kot leta 2010, kar kaže na to, da se nadaljujejo procesi koncentracije in specializacije reje.

Število proizvajalcev mleka, ki mleko oddaja v mlekarne, se je v zadnjih 15 letih zmanjšalo iz 13.900 na okoli 5.000 kmetijskih gospodarstev. Celotna proizvodnja mleka je ostala relativno stabilna, oddaja mleka v mlekarne pa se je povečala za cca 20 %. Število molznih krav v Sloveniji je relativno stabilno in se v obdobju zadnjih 10 let giblje med 101.000 do 116.000, po podatkih Kmetijskega inštituta Slovenije pa se je v tem obdobju mlečnost v standardni laktaciji dvignila iz cca. 6.000 kg/žival na cca. 7.000 kg/žival (pri podatkih KIS gre za povprečno mlečnost le kontroliranih krav).

Slika 61: Število molznih krav in povprečna mlečnost

Vir: SURS, KIS (CPZ Govedo) – ZP-2019

Prireja mleka je relativno stabilna in je v letu 2019 znašala 615 tisoč ton, pri čemer so mlekarne odkupile 564 tisoč ton. Odkup mleka je dobro organiziran. Delež odkupa tujih mlekarne se po letu 2015, ko je ta znašal 39 %, zmanjšuje, saj so v letu 2019 tuje mlekarne odkupile le še 28 % mleka. Večino mleka se izvozi v italijanske, v zadnjih letih pa tudi hrvaške in avstrijske mlekarne. Del odkupljenega mleka je tudi ekološke pridelave. V letu 2019 ga je bilo odkupljenega 7.347,7 ton v zadnjih petih letih je nakup narasel za 25 %.

Proizvodnja mleka v Sloveniji stalno presega domačo porabo. Samooskrba z mlekom je visoka in znaša med 120 % in 130 %, v letu 2019 je bila 128 %.

V obdobju od leta 2009 do 2019 odkupne cene mleka v Sloveniji in EU nihajo, pri čemer so v Sloveniji ves čas nekoliko nižje kot v EU. Najnižja povprečna odkupna cena je bila v letu 2009 in 2016 (od 0,25 do 0,26 eur/kg) najvišja pa v letu 2014 (0,344 eur/kg).

V zadnjih nekaj letih je obseg zunanje trgovine z mlekom rahlo nihal, a naraščal. Po rekordnih 649 tisoč ton (v ekvivalentu surovega mleka) v letu 2018, se je zunanja trgovina (uvoz in izvoz) v letu 2019 ponovno nekoliko zmanjšala (na 619 tisoč ton).

Prireja mesa govedi je poleg prireje mleka najpomembnejša proizvodna usmeritev slovenskega kmetijstva. Prirast govedi v zadnjih letih prispeva k vrednosti kmetijske proizvodnje 11–13 % (leta 2019: 11,7 %), k vrednosti živinoreje pa 26–28 % (leta 2019: 27,1 %).

V Sloveniji je bilo v letu 2019 prirejenega 43,1 tisoč ton govejega mesa, največ od bikov in telic za pitanje, mlajših od dveh let, v masi trupov pa je celoten zakol znašal 35,6 tisoč ton. Ekološko proizvedenega govejega mesa v letu 2019 je bilo 278,4 tone, kar pomeni 115 % porast od leta 2015. Število ekološko rejnih goved se povečuje (od 20.623 v letu 2010 na 37.126 v letu 2019), najhitreje v letih 2010 – 2015.

Samooskrba z govejim mesom v Sloveniji se je v zadnjih desetih letih gibala med 98,1 % in 109,5 %, poraba na prebivalca pa je okoli 20 kg govejega mesa, kar je okoli 9 kg več kot v EU.

Odkupne cene govedi za zakol v Sloveniji sledijo gibanju cen na trgih EU. Cene pitane govedi (v živi masi) so bile v letu 2019 za 2 % nad ravni povprečja cen petletnega obdobja 2014–2018, pri čemer so se glede na leto 2018, odkupne cene za govedo znižale pri vseh kategorijah. V obdobju epidemije Covid-19, spomladi leta 2020, je ta sektor občutil precejšen padec cen, ki se do oktobra 2020 še ni stabiliziral.

Po vstopu Slovenije v EU se je obseg zunanje trgovine z govedom močno povečal, ob tem so bile opazne tudi precejšnje spremembe in preusmeritev v izvoz živih živali. Po drugi strani je Slovenija močno odvisna od uvoza mesnih pasem telet za nadaljnjo rejo. V letu 2019 je bilo uvoženih 21.818 telet.

V letu 2019 je bil koeficient ekonomičnosti prireje mesa 79,9 % pri pitanju do 29 živali in 88,4 % pri pitanju do 150 živali. Opazen je trend padanja ekonomičnosti, ki je ves čas znatno pod ekonomičnostjo v EU. Slovenska govedoreja v razvoju zaostaja za povprečjem EU predvsem zaradi strukturnih (majhne, razdrobljene kmetije) in naravnih danosti (OMD, VVO, Kras).

Govedoreja ob zmerni rabi absolutnega travinja omogoča ohranjanje narave in daje možnost za diverzifikacijo dejavnosti na podeželju (dopolnilne dejavnosti, turizem), hkrati pa je skupaj z rejo drobnice edina tradicionalna panoga v slovenskih hribovitih območjih. S tem ohranja travniške habitate in biotsko raznovrstnost. Pridelava krme na lastnem kmetijskem gospodarstvu in zmerna intenzivnost pridelave omogočata zaprt krogotok hranil na teh gospodarstvih.

Opuščanje proizvodnje mleka in mesa na manjših in srednje velikih rejah v hribovitih območjih ima lahko za posledico opuščanje in degradacijo podeželskih območij, medtem ko se v naseljenih območjih zaostrujejo konflikti med rejci in okoliškimi prebivalci.

Tradicionalno prisotne avtohtone in kombinirane pasme domačih živali so prilagojene na lokalne pogoje, žal pa rejcu prinesejo manjši dohodek kot konvencionalne pasme. Vendar je nujno tudi v teh rejah upajati tehnološke novosti in inovativnost ter se usmerjati v predelavo in proizvodnjo nišnih proizvodov, običajno višjega cenovnega razreda.

Slabosti panoge sicer izhajajo iz razdrobljenosti kmetijskih površin, posodobiti pa je potrebno tudi skladiščenje in izrabo živalskih gnojil in krme. Mnogi objekti in naprave, ki jih uporabljajo rejci, so dotrajani in zastareli.

Zaradi obravnave izpustov toplogrednih plinov (TPG) in amonijaka, okoljskih zahtev in uvajanja strožjih biovarnostnih ukrepov so potrebne spremembe v panogi, ki višajo stroške proizvodnje. Govedoreja je sicer najpomembnejši vir izpustov TGP v kmetijstvu. V letu 2017 je prispevala 66,9 % vseh izpustov iz kmetijstva in 6,6 % vseh izpustov TGP v Sloveniji. Največ izpustov TGP prispevajo krave molznice (38 %), goveji pitanci (20 %), plemenske telice (17 %) in krave dojilje (14 %). S prirejo mleka je povezanih približno 55 % (molznice in plemenske telice), s prirejo mesa pa 45 % izpustov TGP. Najpomembnejši vir izpustov v govedoreji je metan, ki se sprosti iz prebavil (79 %), sledi metan, ki nastaja pri skladiščenju živinskih gnojil (18 %). Manjši delež emisij predstavlja še didušikov oksid, ki nastaja pri skladiščenju živinskih gnojil. V zadnjih 30 letih so se izpusti TGP pri prireji mleka zmanjšali. Zaradi povečanja mlečnosti krav molznic (z 2.438 kg v letu 1986 na 5.954 kg na kravo na leto v letu 2017), je z manjšim številom molznic prirejena podobna količina mleka kot nekoč. Širjenje reje krav dojilj po letu 1990, je deloma izničilo zmanjšanje izpustov TGP pri kravah molznicah. Skupni izpusti (za vse krave) so bili leta 2017 12,6 % pod izpusti v letu 1986 in 1,5 % pod izpusti v letu 2005.

Rejci goveda so v programskem obdobju SKP 2014-2020 upravičeni do podpor v sklopu neposrednih in proizvodno vezanih plačil ter ukrepov v okviru Programa razvoja podeželja (PRP). Povprečne vrednosti plačilnih pravic za leto 2019 za govedorejske kmetije so po podatkih AKRSKTRP in MKGP različne glede na tip proizvodnje in sicer so bile: za specializirane proizvajalce mleka 184 EUR, za pitanje 166 EUR, za rejo mešane pašne živine 162 EUR, za pitanje in dojilje 147 EUR ter za mešano pašno živino 131 EUR. V letu 2019 je proizvodno vezano plačilo prejelo 2.550 rejcev za mleko v gorskem območju za 36.426 živali in 15.621 rejcev pitalcev za 78.134 živali. V obdobju 2015-2018 je proizvodno vezano podpora za mleko znašala med 127-131,7 EUR.

Zaradi velikih investicijskih vlaganj so posodobitve v minulih letih večinoma izvedla večja kmetijska gospodarstva, ki so tehnološko naprednejša, mnoga imajo deloma avtomatizirano oziroma digitalizirano rejo. Iz sredstev PRP 2014-2020: podpora sektorju - meso in mesni izdelki ter mleko je bilo do 30. 4. 2020 v podukrepih M04.1 Podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva, M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov, M06.1 Pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete in M06.3 Pomoč za zagon dejavnosti, namenjene razvoju majhnih kmetij odobrenih 4.462 vlog v skupni vrednosti 61,8 mio EUR. V okviru ukrepa M14 Dobrobit živali je bilo do 30. 4. 2020 izplačanih 16,7 mio EUR. Shemo dobrobit živali, se za govedo izvaja od leta 2016. V okviru sheme se spodbuja paša goved, vključenost v ukrep celo nekoliko preseгла načrtovane cilje. V ukrep je vključena dobra četrtina staleža goveda v GVŽ.

Tabela 20: Stalež goveda v GVŽ

	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Stalež goveda v GVŽ	327558	336744	347190	349703	341506	341255
Število GVŽ goveda v DŽ			71036	83745	86118	95743
Delež GVŽ goveda v DŽ (%)			20	24	25	28

Vir: MKGP-2020

Tabela 21: Izvajanje ukrepa DŽ-govedo

DŽ govedo - 30.4.2020			
Leto	Število izplačanih vlog	Število podprtih GVŽ	Znesek izplačanih sredstev, €
SK 2016	6.761	71.036	3.736.801,54
SK 2017	7.466	83.745	4.397.583,41
SK 2018	7.580	86.118	4.536.082,32
SK 2019	6.561	95.743 (zajem)	4.076.181,53
Kumulativno 30.4.2020			16.746.648,80

Vir: MKGP-2020

Rejci so vključeni tudi v ukrepe KOPOP (plačilo kmetijsko-okoljskih-podnebnih obveznosti) in OMD plačila (plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami). V obdobju pandemije oziroma izrednih razmer zaradi Covid-19 so slovenski rejci prejeli podporo za izgubljen dohodek za govedo, ki je bilo zaklano, in sicer v višini 100 EUR/GVŽ.

10.1.2 Ključne ugotovitve

- Glede na analizo stanja v govedoreji, sta v povezavi z neposrednimi in OMD plačili, obseg proizvodnje in dohodkovna vzdržnost relativno stabilna. Sektor se počasi, a vztrajno prestrukturira, zlasti v mlečnem sektorju, kar se izkazuje z koncentracijo proizvodnje. Manjše reje se najprej ekstenzivirajo (iz reje krav za mleko v rejo pitancev), v naslednjem koraku pa se opusti tudi reja pitancev. Dolgoročno to pomeni opuščanje govedoreje v hribovitih območjih in neizbežno zaraščanje kulturne krajine.

- Številne študije kažejo na to, da se z izboljšanjem tehnologije in modernejšimi hlevi na govedorejskih kmetijah doseže večji ekonomski učinek, zato so potrebne dodatne naložbe v opremo za pripravo krme, digitalizacijo procesov reje, za učinkovito izkoriščanje domače krme na kmetijskih gospodarstvih in dobro delovanje javnih služb, ki delujejo na področju kmetijstva.
- Celotna proizvodnja mleka je v zadnjem desetletju relativno stabilna. V zadnjih petih letih se je povečala oddaja mleka v mlekarne, število rejcev se sicer zmanjšuje, hkrati pa se povečuje mlečnost na žival. Kakovost mleka v zadnjih letih niha, v ekstra razred v zadnjih 10 letih lahko uvrstimo 88,36 – 967 % mleka, ki je imelo 4,12 – 4,20% maščob in 3,35 - 3,39 % beljakovin.
- Za povečanje ponudbe mesa govedi v shemah višje kakovosti primanjkuje telet za nadaljnje pitanje, ki so rojena v Sloveniji, zato so nujne investicije in prestrukturiranje kmetijskih gospodarstev, proizvodno vezane podpore, povezovanje deležnikov ter podpore za uveljavitev sheme izbrana kakovost.
- Sektor bi lahko napredoval z boljšo organiziranostjo, trenutno ni organiziranega trga s plemensko živino, nastopanje na trgu je težavno, prav tako zagotavljanje živali za izbrano kakovost, zato bi morali okrepiti povezovanje in sodelovanje rejcev (medsebojno in v verigi).
- Za ohranjanje govedoreje in hkratno zmanjševanje vpliva na okolje je na eni strani potrebno boljše izkoriščanje naravnih danosti na OMD – tudi z izkoriščanjem potenciala za rejo mlade živine in plemenskih živali in na drugi zmanjševanje obsega govedoreje na nižinskih območjih, za kar bodo potrebne dodatne investicije za prestrukturiranja in povezovanje rejcev.
- Pri proizvodnji mleka, kjer ima Slovenija visok delež samooskrbe, beležimo velik obseg izvoza kakovostnega surovega mleka, zato je v Sloveniji potrebno okrepiti predelavo mleka v izdelke z višjo dodano vrednostjo.
- Na področju govejega mesa beležimo velik obseg izvoza živih živali za zakol obenem pa beležimo uvoz govejega mesa v Slovenijo.
- Slovenija ima zaradi velikega deleža travinja velik potencial za ekološko proizvodnjo, problem pa je trženje. Veliko ekološkega mesa se proda kot konvencionalno meso.

10.1.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor govedoreje:

- povečanje tržne prireje mesa in mleka s poudarkom izrabljanja trajnega travinja;
- zagotovitev skladnega prostorskega razvoja govedoreje;
- povečanje konkurenčnosti prireje mleka in mesa s poudarkom na izboljšanju učinkovitosti reje in trajnostni reji;
- zmanjšanje odvisnosti slovenske govedoreje od svetovnega trga žit in beljakovin.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.1.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

MKGP je spomladi 2022 izvedlo strokovna posvetovanja s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja glede tega, katera so tista ključna prednostna vlaganja v posameznih sektorjih, ki bi jih morali podpreti v okviru investicijske politike po letu 2023. Na podlagi teh strokovnih sestankov so bile izpostavljene sledeče investicijske potrebe:

Sektor mleka:

- Ureditev hlevov za prilagoditev na dobrobit živali – nevezana reja, ureditev izpustov (le malo molznic se namreč pase);
- Kjer izpusti niso mogoči, so smiselne naložbe v izboljšanje počutja živali - ureditev prezračevanja / hlajenja / ventilacije hlevov....;
- Prilagoditev na ekološko prirejo mleka;
- Izboljšanje opreme v hlevih (avtomatizacija, robotizacija, digitalizacija);
- Energetika / OVE (sončna energija), glede mikrobioplinarn je ključno, da temeljijo na gnojevki in ne na rastlinskem substratu;
- Mehanizacija za zadelavo gnojevke v tla (gnojenje z nizkimi izpusti);
- Skladišča za krmo, zlasti na HGO, dosuševanje;
- Ureditev gnojnih jam (zaradi zmanjšanja izpustov TGP).

Sektor govejega mesa:

- investicije v posodobitev in preusmeritev KMG - prehod iz vezane v prosto rejo (naložbe v prilagoditev objektov na zagotavljanje večje dobrobiti živali);
- nadstandardne skladiščne kapacitete za živinska gnojila;
- investicijsko vzdrževanje, rekonstrukcija ter novogradnja objektov s pripadajočo opremo;
- povečanje kapacitet hlevov, skladiščnih kapacitet za krmo,
- naložbe v precizno kmetovanje - senzorji za ugotavljanje dobrobiti živali kot npr: avtomatizacija prezračevanja v hlevu, ugotavljanje proizvodnih in reprodukcijskih in zdravstvenih težav, kamere za spremljanje obnašanja živali, avtomatsko krmljenje itn.

- nakup kmetijske mehanizacije (zlasti specialne mehanizacije za gorsko višinske kmetije);
- naložbe v predelavo in trženje mesa in mleka iz nadstandardnih rej;
- naložbe v kmetijske objekte s ciljem zmanjšanja emisij TGP, zmanjšanja vročinskega stresa pri živalih (avtomatizacija prezračevanja v hlevu, senzorji za izboljševanje dobrobiti živali).

10.2 Prašičereja

Prašičereja ima v Sloveniji dolgo tradicijo, tako z deležem mesa prašičev v slovenski tradicionalni prehrani, kot z višjo kakovostjo mesa in izdelkov z dobrimi senzoričnimi in kulinaričnimi lastnostmi ter tipičnimi izdelki iz mesa prašičev. Po drugi strani je zaradi smradu in drugih negativnih vplivov na okolje reja prašičev med prebivalci vse manj priljubljena, zato nastajajo vedno večji konflikti pri umeščanju prašičerejskih objektov v prostor.

10.2.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Prispevek prireje mesa prašičev k vrednosti slovenskega kmetijstva se je v zadnjem desetletju zmanjševal. Po letu 2015, ko je bil zabeležen najnižji delež (3,3 %), je v letu 2019 znašal 4,2 %. K vrednosti živinoreje prašičereja od leta 2013 prispeva manj kot 10 %, leta 2019 je bil delež le 9,7 %. Panoga v primerjavi z drugimi kmetijskimi panogami od leta 2000 nazaduje. Leta 2005 se je s prašičerejo ukvarjalo 44 %, leta 2016 pa 32% kmetijskih gospodarstev (SURS podatki raziskovanja strukture kmetijskih gospodarstev).

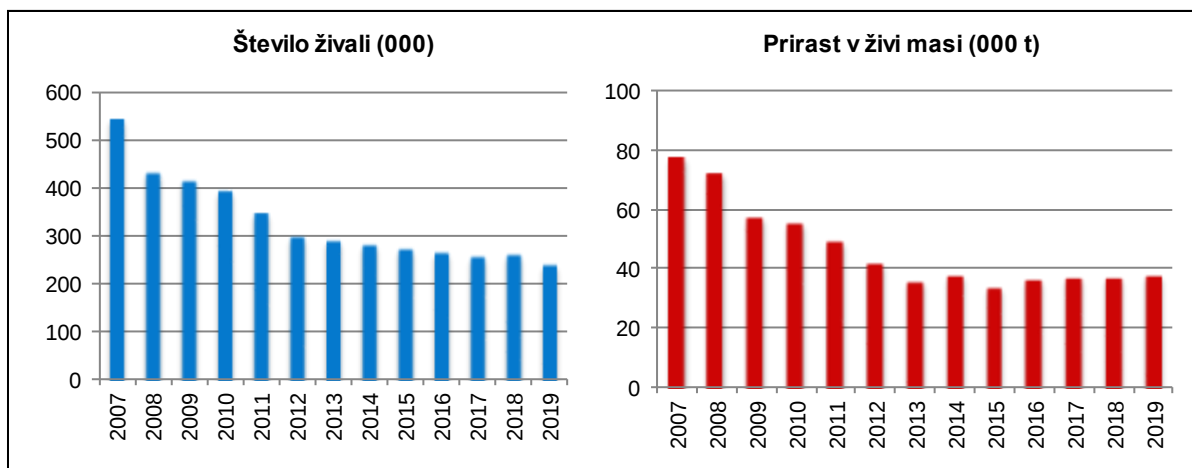
V zadnjem popisu kmetijskih gospodarstev (2013–2016) se je skupno število prašičev zmanjšalo za 5 % in leta 2016 znašalo 266 tisoč živali, zmanjšalo pa se je tudi povprečno število prašičev na gospodarstvo (iz 17,2 prašiča v letu 2007 na 12,1 prašiča v letu 2016). Intenzivna reja prašičev je skoncentrirana predvsem v pomurski, podravski in osrednjeslovenski regiji, kjer je skoraj polovica vseh prašičerejskih gospodarstev in kjer redijo več kot 76 % vseh prašičev v Sloveniji. Po številu prašičev na gospodarstvo izstopa predvsem osrednjeslovenska regija s povprečno 42 prašiči na kmetijsko gospodarstvo. To je kar desetkrat več kot v koroški regiji, kjer redijo manj kot štiri prašiče na kmetijsko gospodarstvo.

Ciklično nihanje števila živali, ki je sicer značilno za prašičerejo, je po izrazitem zmanjšanju v letih 2003 in 2004, v letih 2005 in 2006 ponovno nekoliko poraslo (na 575 tisoč) in se po letu 2006 spremenilo v trend zmanjševanja staleža, ki se je v zadnjih letih nekoliko umiril. Po podatkih SURS je bilo konec leta 2019 v hlevih okoli 240 tisoč živali, kar je najmanj do sedaj. Število prašičev v ekološki reji stagnira in je nizko, tako da je bilo v letu 2019 vključenih le 3.252 prašičev oziroma 1,4 % črede.

Slovenija ima izrazito dvopolarno strukturo kmetijskih gospodarstev s prašiči. Večina gospodarstev (87 %) še vedno redi manj kot 10 prašičev, večina staleža prašičev pa je na gospodarstvih, ki redijo 100 ali več prašičev (55 %).

V letih 2007-2013 se je zmanjševal tudi prirast prašičev, ki pa se je v zadnjih šestih letih ustalil. V letu 2019 je bil 2 % nad ravniyo leta 2018 in je znašal dobrih 38 tisoč ton. V rejah se še naprej zmanjšuje interes za zagotavljanje plemenskega materiala, kar je podlaga oziroma pogoj za dolgoročen obstoj panoge in stabilnost trga s prašičjim mesom.

Slika 62: Število in prirast prašičev (2007–2019)

Vir: SURS (ZP-2019)

Domača prireja mesa prašičev je v letu 2019 znašala 30,5 tisoč ton, poraba pa slabih 76,7 tisoč ton. Najvišja je bila v letih 2004-2006 (okoli 90 tisoč ton), nato v obdobju 2007-2010 okoli 85 tisoč ton in v letu 2018 78 tisoč ton. Poraba prašičjega mesa na prebivalca je v letu 2019 znašala 36,7 kg in med leti nekoliko niha ter je v zadnjem desetletju za okoli petino večja od povprečja v EU.

Stopnja samooskrbe je bila 80 % v letih 2000 do 2004, v letu 2016 je znašala najmanj v zgodovini Slovenije (34 %) in je do leta 2019 narasla na slabih 40 %.

Slovenija je tradicionalna neto uvoznica prašičjega mesa, večinoma se povečujeta tako izvoz kot uvoz prašičjega mesa. V letu 2019 je skupni obseg zunanje trgovine s prašiči (v ekvivalentu klavnih polovic) znašal 87,8 tisoč ton, primanjkljaj pa 46 tisoč ton. Povečevanje izvoza prašičjega mesa se je začelo po letu 2013 in je doseglo v letu 2019 skoraj 21 tisoč ton. Slovenija izvažata predvsem izdelke iz prašičjega mesa (67 % izvoza), preostalo predstavlja izvoz mesa, izvoza živih živali pa skoraj ni bilo. V uvozu največji delež predstavlja meso (84 %), preostalo pa izdelki in žive živali. Uvoz živih živali je skoncentriran na uvoz pujskov za nadaljnjo rejo.

Po več kot desetletju splošno slabega ekonomskega položaja prašičerejcev so bile razmere v letu 2019 nadvse ugodne. Dohodki so se po močnem znižanju od leta 2006, ko so bili med najnižjimi v sklopu kmetijskih proizvodnih usmeritev, izrazito povečali.

Cene prašičev se v Sloveniji oblikujejo pod močnim vplivom cen na evropskem trgu, ki med leti ciklično zelo nihajo. Slovenija se že nekaj let uvršča v prvo tretjino držav z najvišjo odkupno ceno v EU. Odkupna cena v letu 2019 je bila 7 % nad povprečjem EU.

Vpliv prašičereje na okolje v glavnem ni ugoden zaradi potencialnega onesnaževanja predvsem podtalnice z nitrati in kloridi, površinskih voda s fosfati in okolice z amonijakom ter smradom. Prašičereja ni priljubljena zlasti v urbanih okoljih (smrad, vedno večji konflikti pri umeščanju prašičerejskih objektov v prostor). Zato so potrebna večja vlaganja v čistilne naprave, opremo in drugo infrastrukturo.

Zaradi značilnosti prašičereje je nujno dosledno izboljševanje in izvajanje biovarnostnih ukrepov. Pri odprtih rejah (na primer ekološke reje) je tveganje večje kot pri zaprtih rejah. Še posebej je velika nevarnost vnosa afriške prašičje kuge (APK) in drugih kužnih bolezni.

V okviru SKP 2014 – 2020 lahko prašičerejci za svoje kmetijske površine uveljavljajo osnovno plačilo, plačilo za zeleno komponento in, če so mladi kmetje, tudi plačilo za mlade kmete, prav tako pa je pomembna podpora za strna žita in glede na podatke tudi podpora za zelenjadnice. Po podatkih ARSKTRP o izplačilih neposrednih plačil za leto 2019 je seštevek osnovnega plačila (plačilna pravica) in plačila za zeleno komponento na kmetijskih gospodarstvih, ki imajo tudi prašiče 269 EUR/ha. Povprečna vrednost plačilnih pravic znaša 172 EUR/ha, kar je nekoliko nad povprečjem (160 EUR/ha). Kmetijska gospodarstva, ki redijo prašiče pa uveljavljajo tudi proizvodno vezano podporo za strna žita, ki jo je prejelo 7.770 KMG in proizvodno vezano podporo za zelenjavo, ki jo je prejelo 292 KMG.

Skupno je bilo v programskem obdobju PRP 2014-2020 do 31. 8. 2019 odobrenih 80 vlog pri ukrepih investicij, mladih kmetov, prenosa znanja in informiranja ter dobrobiti živali za prašičerejska kmetijska gospodarstva z zneskom 21,22 milijona EUR. Od tega je bilo do 31. 8. 2019 izplačanih 13,21 milijona EUR. Dodatno so ta KMG prejela tudi približno 14 milijonov sredstev v okviru KOPOP podukrepov, med drugimi tudi za ohranjanje avtohtone pasme krškopoljski prašič.

Na področju dobrobiti prašičev se stanje izboljšuje. Ukrep se izvaja od leta 2014, vanj pa je bilo do sedaj vključenih 302 kmetijskih gospodarstev. V letu 2019 je bilo v ukrepu že 50 % vseh GVŽ prašičev. Izvajanje ukrepa dobrobiti živali je potrebno ohraniti in krepiti še naprej, težave so pri pridobivanju dodatnih zemljišč za povečanje proizvodnje, potrebna so velika vlaganja v posodobitev in novogradnje objektov in opreme, digitalizacije ipd.

Ukrepi podpor de minimis v prašičereji so bili v preteklosti uporabljeni le izjemoma za blažitev poslabšanja ekonomskega položaja.

Poleg podpor prek zemljišč in podpor iz PRP-ja so rejci upravičeni do regresa za zavarovanje živali (bolezni) - 20 % sofinanciranja premije in v letu 2019 do 30 % sofinanciranja in imajo pravico vračila dela trošarine za gorivo iz kmetijstva 70 % od leta 2009 dalje.

Rejcem prašičev je svetovanje zagotovljeno preko javne službe kmetijskega svetovanja, ki svetuje za področje tehnologij reje, dobrobiti živali, biovarnostnih ukrepov, sestave krmnega obroka, rabe in skladiščenja gnojil, gradnje objektov in drugih tehnoloških vprašanjih.

10.2.2 Ključne ugotovitve

- Število prašičev v Sloveniji se v zadnjem desetletju zmanjšuje. Zmanjšuje se interes rejcev za zagotavljanje plemenskega materiala, pujskov za nadaljnjo rejo v Sloveniji ni dovolj in rejci so odvisni od uvoza živali, posledično je onemogočena ponudba sheme kakovosti Izbrana kakovost Slovenije. Potrebne so naložbe in boljša organiziranost prašičerejcev.
- Na oblikovanje cen v Sloveniji imajo velik vpliv cene na evropskih trgih (vpliv azijskega trga, Covid-19 idr.).
- Panoga ima v Sloveniji dovolj tržnega potenciala, saj je samooskrba le 40 %, potrošniki pa so navajeni na uporabo prašičjega mesa.
- Večja podjetja kooperantom zagotavljajo znanje in repromaterial ter ustrezno tehnologijo. Rejci so slabo organizirani in imamo samo eno organizacijo proizvajalcev, vzpostavljanje organizacij proizvajalcev bi bilo treba zaradi zagotavljanja pujskov in tudi uspešne organizirane prodaje spodbujati in okrepiti.
- Prašičereja v urbanih okoljih ni priljubljena (smrad, vedno večji konflikti pri umeščanju prašičerejskih objektov v prostoru), APK in druge prenosljive bolezni predstavljajo resno grožnjo prireji prašičev v Sloveniji, zato bodo potrebne dodatne naložbe za okrepitev biovarnosti.

10.2.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor prašičereje:

- povrnitev obsega proizvodnje in deleža samooskrbe na čim višji nivo v primerjavi s povprečjem v letih 2005-2007;
- razvoj konkurenčne prireje in predelave vključno z večjo raznovrstnostjo (diverzifikacijo) proizvodov;
- povečanje tržnega deleža s prašičjim mesom in izdelki iz prašičjega mesa na slovenskem trgu.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.2.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja spomladi 2022 so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- investicije v rejo plemenskih svinj;
- vlaganja v dobrobit plemenskih svinj (odprava vkleščenosti);
- investicije v dobrobit ostalih vrst prašičev (poleg plemenskih tudi za ostale kategorije prašičev);
- skladišča za krmo.

10.3 Perutninarstvo

Perutnina je tradicionalno prisotna skoraj na vsakem kmetijskem gospodarstvu, panoga s prirejo perutninskega mesa in jajc pa se je razvila v zadnjih desetletjih in dosega pomemben delež v kmetijskih proizvodnji. Prireja perutninskega mesa in jajc je tržno in izvozno naravnana, večina proizvodnje se odvija v kooperaciji s komercialno uspešnimi pasmami/linijami. Še vedno pa je v tradicionalnih rejah in v genski banki v živinoreji zaslediti štajersko kokoš, slovensko grahasto kokoš, slovensko srebrno kokoš, slovensko rjavo kokoš in slovensko pozno operjeno kokoš. Panoga ima še vedno velik razvojni in izvozni potencial.

10.3.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Prireja perutninskega mesa v Sloveniji je v zadnjem desetletju dosegla okoli 8 % skupne vrednosti kmetijstva, v okviru živinorejske proizvodnje pa okoli 18 %. Prireja jajc k skupni kmetijski proizvodnji v zadnjih letih prispeva okoli 3 %, k vrednosti živinoreje pa okoli 7 %.

Število kmetijskih gospodarstev, kjer redijo perutnino se je po statističnih podatkih od leta 2005 do 2010 zmanjšalo (iz 45.512 na 36.240), nato pa se je rahlo povečevalo in v letu 2016 znašalo 37.840 kmetijskih gospodarstev. Glede na kategorije živali je največ kmetijskih gospodarstev z rejo kokoši nesnic, sledijo kmetijska gospodarstva, ki zapadejo v kategorijo druge kokoši (petelini, jarkice) in kmetijska gospodarstva z rejo pitovnih piščancev. Po podatkih registra obratov rej kokoši nesnic je bilo na dan 31. 3. 2020 registriranih 200 obratov (43 proste reje, 86 hlevske reje, 46 baterijske reje in 25 ekološke reje). V povsem zaprtem sistemu poteka 2/3 reje kokoši nesnic. V letu 2005 je bilo na kmetijskem gospodarstvu povprečno 72,4 kljunov, v letu 2016 pa 164,4 kljunov.

Tabela 22: Število perutnine po vrstah in število kmetijskih gospodarstev v letih 2000-2016

	Število živali					Število kmetijskih gospodarstev				
	2000	2005	2010	2013	2016	2000	2005	2010	2013	2016
PERUTINA - SKUPAJ	6.731.009	3.292.826	4.900.990	4.858.025	6.222.661	58.929	45.512	36.240	36.657	37.840
Kokoši nesnice	1.581.388	1.072.156	1.500.192	1.177.654	1.607.519	55.773	43.818	34.837	35.499	36.711
Pitovni piščanci	4.253.811	1.714.779	2.797.207	2.855.129	3.941.612	6.363	4.355	2.911	4.652	5.514
Druge kokoši [petelini, jarkice]	633.994	294.596	461.213	700.488	462.314	23.664	18.172	18.179	19.132	19.241
Purice in purani	199.518	151.589	90.309	98.652	160.685	1.361	1.251	932	1.309	1.226
Race in racmani	19.534	18.498	16.280	13.649	22.555	2.771	2.582	2.382	2.808	3.736

Vir: SURS;

Skupno število rejene perutnine se je od leta 2006 do 2019 povečalo iz 3,1 milijona na 6,6 milijona živali. Po številu živali prevladuje reja pitovnih piščancev, katerih število je (med vsemi kategorijami perutnine) v tem obdobju tudi najbolj naraslo.

Prireja mesa se je v obdobju 2006–2019 gibala med 50 in 71 tisoč tonami, poraba pa med 46 tisoč in 65 tisoč ton. V Sloveniji se je poraba perutninskega mesa od leta 2013 do leta 2018 povečala za dodatnih 6,4 kg/prebivalca in je znašala 31,2 kg na prebivalca, medtem ko je bila v letu 2019 ponovno nekoliko manjša (30,8 kg/prebivalca). V letu 2018 je povprečna poraba perutninskega mesa v EU znašala 24,8 kg/prebivalca, kar kaže na četrtno večjo porabo perutninskega mesa v Sloveniji.

V letu 2016 je piščance redilo 5,5 tisoč kmetijskih gospodarstev, kar je skoraj enkrat več (+89 %) kot leta 2010. Ta kmetijska gospodarstva so skupaj redila skoraj 4 milijone kljunov, kar je za 41 % več kot leta 2010. Velika večina rejcev (93 %) redi do 100 kljunov, kar predstavlja manj kot 3 % celotne jate. Pri tržno usmerjenih rejah se je v obdobju od zadnjega popolnega popisa povečala koncentracija prireje. Število tistih, ki redijo med 5 in 10 tisoč piščancev se je v letu 2016 zmanjšalo za 29 %, medtem ko je bilo rejcev, ki redijo nad 10 tisoč piščancev, za 12 % več kot leta 2010.

V letu 2016 je nekaj manj kot 37 tisoč kmetijskih gospodarstev redilo 1,6 milijona kokoši nesnic. Med letoma 2010 in 2016 se je število kmetijskih gospodarstev z nesnicami povečalo za dobrih 5 %, medtem ko se je velikost jate povečala za 7 %. Še vedno prevladuje samooskrbni način reje, saj je tudi v letu 2016 velika večina rejcev (99 %) redila do 100 kljunov. Ti rejci so redili

dobro četrtino (27 %) celotne jate. Pri tržno usmerjenih rejah se je med zadnjima popisoma povečala koncentracija prireje. Število tistih, ki redijo med 3 in 5 tisoč kokoši nesnic, se je v letu 2016 zmanjšalo za 43 %, medtem ko je bilo rejcev, ki redijo nad 5 tisoč kokoši nesnic, za 9 % več kot leta 2010.

V letih 2006-2019 opazen trend povečevanja tako v prireji mesa kot tudi porabi perutninskega mesa. Prireja mesa se je v obdobju 2006–2019 gibala med 50 in 71 tisoč tonami, poraba pa med 46 tisoč in 65 tisoč ton. V Sloveniji se je poraba perutninskega mesa od leta 2013 do leta 2018 povečala za dodatnih 6,4 kg/prebivalca in je znašala 31,2 kg na prebivalca, medtem ko je bila v letu 2019 ponovno nekoliko manjša (30,8 kg/prebivalca). V letu 2018 je povprečna poraba perutninskega mesa v EU znašala 24,8 kg/prebivalca, kar kaže na četrtino večjo porabo perutninskega mesa v Sloveniji.

Prireja vseh jajc se je v letih 2006 – 2019 gibala med 15,8 tisoč ton (v letu 2006) in 25,2 tisoč ton (v letu 2019). Za prehrano ljudi je namenjenih več kot 80 % celotne prireje jajc v Sloveniji. V letih 2006-2019 je opazen trend povečevanja porabe konzumnih jajc na prebivalca. Poraba konzumnih jajc na prebivalca se je od leta 2006 do leta 2019 povečala iz 7 kg/prebivalca na skoraj 12 kg/prebivalca.

Prihodki in stroški prireje piščančjega mesa in tudi jajc so se od leta 2014 do 2019 nekoliko znižali, prihodkovno-stroškovno razmerje pa kaže na stabilen položaj. Leta 2019 so se po statističnih podatkih odkupne cene perutnine za rejce agregatno zvišale za slabe 3 %, cene enodnevnih piščancev za nesnice (kategorija perutnina za nadaljnjo rejo) pa so se znižale za 4 %. Če se je po statističnih podatkih cena pitovnih piščancev v letu 2019 zvišala za 3 %, se je po podatkih reprezentativnih klavnic tržna cena zaklanih piščancev (tj. 65 % piščancev) znižala za odstotek.

Odkupne cene perutnine so se od leta 2006 do leta 2013 zviševale, po letu 2013 pa so se zniževale (z izjemo leta 2019). Zaradi višjih odkupnih cen perutnine in višje vrednosti gnoja se je skupna vrednost proizvodnje zvišala za dobre 3 %, kar je dvakrat toliko od zvišanja skupnih stroškov prireje. Prihodkovno-stroškovno razmerje se je izboljšalo in je na ravni povprečja zadnjega petletnega obdobja (2014–2018). Tržna cena zaklanih piščancev (65 % piščancev) je v Sloveniji višja od povprečne cene v EU, Slovenija pa se od leta 2014 dalje nahaja v sredini držav članic EU.

Odkupne cene jajc so se po letu 2013 zniževale, v letih 2018 in 2019 pa je opazna ponovna rast. Prihodkovno-stroškovno razmerje pri proizvodnji jajc je pred letom 2014 precej nihalo, v zadnjih letih pa so razmere med leti precej podobne. Ekonomski rezultati pri proizvodnji jajc leta 2019 so na ravni povprečja zadnjega petletnega obdobja. Tako ocenjujemo, da je kljub spremembam, predvsem v tehnologijah pridelave na slovenskem trgu, stanje v prireji jajc zadnja leta stabilno. V letu 2019 so bile cene na slovenskih reprezentativnih trgih (pakirni centri), tako kot v predhodnih letih, višje od povprečnih cen v EU. Slovenija se nahaja v sredini držav članic EU, pri čemer velja omeniti, da so med državami članicami velike razlike v cenah konzumnih jajc.

V samooskrbi s perutninskim mesom in jajci so opazna medletna nihanja. Slovenija je samooskrbna s perutninskim mesom. V obdobju 2006 – 2019 se je stopnja samooskrbe gibala med 103 % in 117 %, v letu 2019 je bila 111 %. Stopnja samooskrbe z jajci (tako valilna kot ostala jajca) je že več let visoka, vendar ne samozadostna. V letu 2019 je bila stopnja samooskrbe z jajci 95-odstotna.

Prireja mesa perutnine je močno vpeta v mednarodni trg. Po močnem zmanjšanju leta 2015 (s 6,3 tisoč t na 2,1 tisoč t) se je presežek zunanje trgovine s perutninskim mesom znova povečeval. V letu 2020 je znašal 6,4 tisoč ton. Več letni trend naraščanja blagovne menjave se je v letu 2019 umiril, v letu 2020 pa ustavil.. Večino izvoza in uvoza predstavlja meso (okoli 75 % oziroma 85 %). V obdobju 2006 - 2019 sta se povečevala tudi izvoz in uvoz jajc s tem, da je uvoz jajc ves čas večji.

V obdobju od leta 2010 do 2019 se je število ekološko rejene perutnine povečevalo od 28.000 živali do nekaj manj kot 97.000 živali v 2019, ko je opaziti rahlo zmanjšanje števila ekološko rejene perutnine glede na trend povečevanja iz predhodnih let. Prireja ekološkega perutninskega mesa se je od 2012 do 2019 povečala iz približno 17 ton na 27 ton. V omenjenem obdobju se je povečevala tudi prireja ekoloških konzumnih jajc, saj je bilo v letu 2019 prirejenih nekaj manj kot 12 milijonov ekoloških konzumnih jajc (okrog 3 % vseh konzumnih jajc).

Perutninarstvo prispeva 2 % izpustov toplogrednih plinov na področju živinoreje, 1,5 % k izpustom toplogrednih plinov na področju kmetijstva oziroma 0,15 % k vsem izpustom toplogrednih plinov v Sloveniji. Perutninarstvo prispeva 6,2 % izpustov amonijaka na področju kmetijstva. Izpuste amonijaka bi bilo mogoče zmanjšati z obroki, ki so prilagojeni potrebam posameznih kategorij perutnine, izboljšanju načinov reje, zračenjem hlevov skladiščenja živinskih gnojil in uvajanju gnojenja z majhnimi izpusti.

Potrošniki zahtevajo, da se dobrobit živali okrepi na vseh področjih živinoreje, vključno s perutninarstvom. V letu 2020 se je 66,0 % vseh nesnic redilo v baterijski (23,0 %) ali hlevski reji (43,0 %).

10.3.2 Ključne ugotovitve

- V Sloveniji je perutninarstvo stabilna panoga, ki je zaradi urejene kooperacijske reje in vzpostavljenih poslovnih povezav, izpostavljena manjšim tveganjem.
- Za izboljšanje pogojev reje oziroma dobrobiti živali, zmanjšanje izpusta toplogrednih plinov in amonijaka, tehnološke dovršenosti proizvodnje ter izboljšanje biovarnosti je potrebna posodobitev opreme in objektov.
- Potrebno je izvajanje ukrepa dobrobiti živali, še posebej zaradi učinkovitejšega prilagajanja rejcev zahtevam potrošnikov.

10.3.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor perutninarstva:

- ohranjanje obsega prireje;
- kakovost in večji asortiman proizvodov;
- dvig konkurenčnosti;
- ohranjanje delovnih mest.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.3.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- Investicije v posodobitev obstoječih objektov in opreme ter tehnologije v perutninarstvu: objekti in oprema (prilagoditev etološkim zahtevam, biovarnost, dobrobit živali);
- Investicije s ciljem povečanja okoljske in podnebne učinkovitosti obratov: za doseganje zmanjšanje izpustov amonijaka, zmanjšanje emisij prahu v okolje, zmanjšanje porabe energentov, rekuperacijski sistemi, energetska učinkovitost, zniževanje energetskih izgub – sončne elektrarne in toplotne črpalke, fotovoltaike (strehe perutninskih hlevov so idealne površine za fotovoltaike), izkoriščanje biomase;
- Investicije v predelavo gnoja v brikete in spodbujanje rabe le-tega (organska masa za povečanje deleža humusa v tleh), na ta način se spodbuja krožno gospodarstvo na lokalnem nivoju;
- Investicije v dodatno mehanizacijo za ravnanje z odpadki, odpadnimi vodami, gnojem;
- Ureditev dvorišč;
- Investicije v nakup delovnih strojev, ki so potrebni za delo v perutninskem objektu: nakladači, traktorji, razne škropilnice, visokotlačni čistilci, kultivatorji, trosilci, pršilci dezinfekcijskih sredstev...

10.4 Drobница

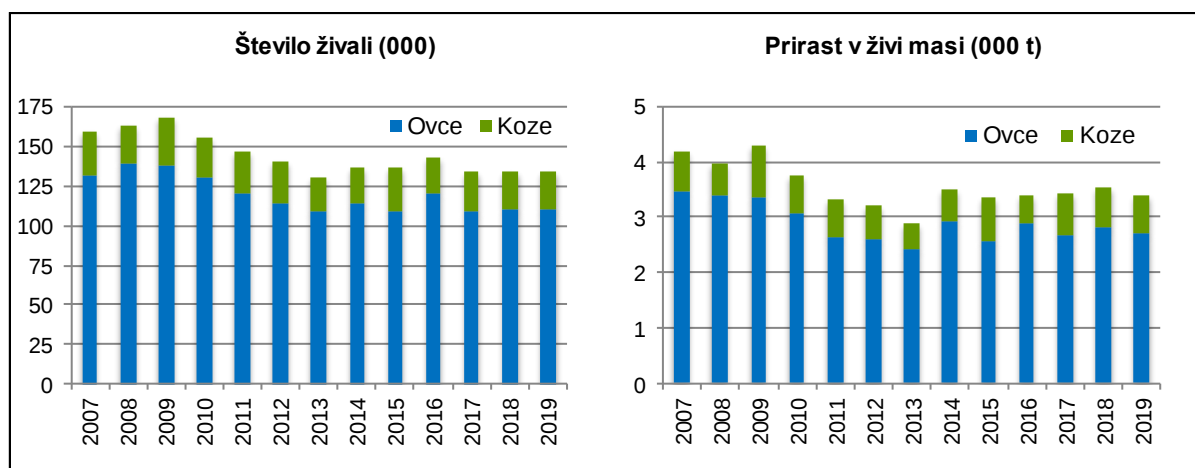
Reja drobnice je v Sloveniji tradicionalna kmetijska dejavnost. Večina rej se nahaja v območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost in imajo pomembno vlogo v okviru prizadevanj za preprečevanje hitrega zaraščanja kmetijskih površin. Zaradi načina prehranjevalnih vzorcev drobnice je le-ta pomembna za ohranjanje biotske raznovrstnosti rastlinskih ekosistemov. Prevladuje konvencionalna ekstenzivna reja z zmernimi prirasti, razen pri rejcih, ki so usmerjeni v proizvodnjo mleka. Vedno več rej se odloča za ekološki način kmetovanja.

10.4.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Priraja mesa drobnice k skupni slovenski kmetijski proizvodnji prispeva malo manj kot odstotek vrednosti (leta 2019 0,7%), k vrednosti živinorejske proizvodnje pa dober odstotek (leta 2019 1,5 %). Statistični podatki kažejo, da se je po hitri rasti obsega reje do leta 2009, ko je število drobnice znašalo 168.004 glav, trend obrnil navzdol. Tako je stalež leta 2013 znašal 130.019 živali in se je v letih 2014 do 2019 ustalil (110 tisoč ovac in dobrih 24 tisoč koz v letu 2019).

V Sloveniji drobnico redijo na preko 7.100 kmetijskih gospodarstvih. Po podatkih raziskovanja strukture kmetijskih gospodarstev 2016 se je število gospodarstev z drobnico v primerjavi z letom 2013 povečalo na račun porasta števila kmetijskih gospodarstev s kozami (+14 %). Pri ovcah se je povprečno število živali na kmetijsko gospodarstvo v obdobju med 2013 in 2016 povečalo z 20,9 na 21,9 živali, pri kozah pa nekoliko zmanjšalo, z 8,6 na 8,4 živali na KMG. 70 % od vseh gospodarstev z drobnico ima manj od 2 GVŽ drobnice. V Sloveniji je več kot 30 % črede drobnice vključene v ekološko kmetovanje.

Slika 63: Število drobnice in prirast (2007–2019)

Vir: SURS (ZP-2019)

Prirast drobnice v živi masi znaša okoli 3,4 tisoč ton, pri čemer ovce prispevajo okoli 80 %, domača prireja mesa pa v zadnjih nekaj letih niha med 1,6 in 1,8 tisoč ton. Od leta 2013 dalje se zakol v klavnicah povečuje, a se še vedno največ mesa drobnice pridobi iz zakola zunaj klavnic (povprečje zadnjih pet let je okoli 91 %). Domača poraba mesa drobnice je v letu 2019 znašala 1,83 tisoč ton. Po letu 2016, ko je domača poraba z dobrimi 2 tisoč tonami mesa pomenila porabo 1 kg mesa drobnice na prebivalca, je bila v letu 2019 0,88 kg, kar je med najnižjimi vrednostmi porabe. Poraba je za približno polovico manjša od povprečne porabe v EU.

Po zaustavitvi večletnega zniževanja stopnje samooskrbe z mesom drobnice v letu 2016, ko je znašala 82 %, se je stopnja samooskrbe višala in v letu 2019 znašala dobrih 93 %.

Obseg zunanje trgovine z drobnico (večinoma gre za uvoz mesa) je v primerjavi z drugimi živalskimi proizvodi skromen. V letih 2011-2016 se je povečeval (na skoraj 441 ton), nato pa ponovno upadal ter v letu 2019 znašal le še 150 ton.

Cene drobnice se v Sloveniji oblikujejo precej lokalno in na njihovo gibanje razmere na evropskem trgu nimajo pomembnega vpliva. Cene na domačem trgu so se daljše obdobje v primerjavi z evropskimi gibale različno intenzivno in tudi v različnih smereh, v zadnjih petih letih pa so dokaj stabilne. V zadnjih letih se cena lahkih jagnjet v Sloveniji giblje med zgornjo tretjino in sredino držav članic EU.

Po letu 2015 (leti 2015 in 2016 sta bili sicer nadpovprečni leti) se razmere za rejo drobnice slabšajo. Koeficient ekonomičnosti reje jagnjet, ki upošteva tudi vrednosti neposrednih plačil, je že vse obdobje od leta 2009 pod 1 (od 0,785 do 0,626 v obdobju 2009-2013), v obdobju 2014-2019 pa v povprečju 0,694, in je najnižji med vsemi živinorejskimi panogami.

Reja drobnice je ena do okolja najbolj prijaznih oblik živinoreje. Večina rej se nahaja v območjih z omejenimi možnostmi za kmetijsko dejavnost in pomembno delujejo proti zaraščanju kmetijskih površin tudi zaradi nadomeščanja govedoreje, kjer se v teh območjih opušča. Zaradi načina prehranjevalnih vzorcev drobnica pomaga ohraniti biotsko raznovrstnost rastlinskih ekosistemov, vzreja avtohtonih in tradicionalnih pasem pa živalske ekosisteme, kar varuje okolje in ohranja kulturno krajino.

V okviru neposrednih plačil SKP 2014-2020, so rejci drobnice, preko kmetijskih zemljišč, upravičeni do: osnovne sheme (plačilnih pravic), zelene komponente, sheme za mlade kmete in plačila za območja z naravnimi omejitvami (PONO).

V letu 2019 so KMG-ji z drobnico prejeli 13 milijonov evrov od 134 milijonov evrov neposrednih plačil. Povprečna vrednost plačilnih pravic za KMG-je z drobnico je v letu 2019 znašala 140

evrov, kar je pod povprečjem, ki znaša 160 evrov. Poleg podpor prek zemljišč in podpor iz PRP-ja so rejci upravičeni do regresa za zavarovanje živali (bolezni) - 20 % sofinanciranja premije in v letu 2019 do 30 % sofinanciranja in imajo pravico vračila dela trošarine za gorivo iz kmetijstva 70 % od leta 2009 dalje.

Na področju dobrobiti drobnice se stanje izboljšuje, ukrep dobrobit živali za drobnico se izvaja od leta 2017, do zdaj je bilo vključenih 722 KMG. V letu 2019 je bilo v ukrepu 27 % vseh GVŽ drobnice. Izvajanje ukrepa dobrobit živali je potrebno ohraniti in krepiti še naprej, težave so pri pridobivanju dodatnih zemljišč za povečanje proizvodnje, potrebna so velika vlaganja v posodobitev in novogradnje objektov in opreme, sektor zaostaja v digitalizaciji, pri promociji, razvoju nišnih in novih proizvodov, starostna struktura rejcev je slaba.

V Sloveniji delujeta na področju reje drobnice javna služba strokovnih nalog v živinoreji in javna služba nalog genske banke v živinoreji.

Rejcem drobnice je svetovanje zagotovljeno preko javne službe kmetijskega svetovanja, ki na primer svetuje na področju tehnologije reje in paše, dobrobit živali, sestave krmnega obroka, rabe in skladiščenja gnojil, pri gradnji objektov, aktivnosti povezane z reševanjem problematike zveri in drugih tehnoloških vprašanjih.

10.4.2 Ključne ugotovitve

- Število drobnice v Sloveniji je med letoma 2009 in 2013 upadalo, v letih 2018-2019 pa se je ustalilo na okoli 135 tisoč. Glede na razpoložljive podatke se je tudi prirast v zadnjih šestih letih ustalil in znaša okoli 3,4 tisoč ton. Za kmetijska gospodarstva je značilna nizka obtežba kmetijskih gospodarstev z drobnico, majhne črede na kmetijskih gospodarstvih (70 % gospodarstev z drobnico redi manj kot 2 GVŽ drobnice), reje so večinoma tradicionalne, večina avtohtonih pasem ima stopnjo kritične ogroženosti.
- Prireja mesa drobnice ne privablja mladih kmetov, starostna struktura rejcev je slaba.
- Reja drobnice omogoča dohodek na kmetijah v OMD, kjer se lahko pase tudi na za druge vrste domačih živali nedostopnih površinah ter preprečuje zaraščanje površin, pozitivno deluje na biotsko raznovrstnost rastlin in živali ter ohranja kulturno krajino.
- Del rejcev je v zadnjih letih organiziran v skupini proizvajalcev za prirejo mesa, večina pa ni organizirana.

10.4.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor drobnice:

- širitev proizvodnje: povečanje obsega reje ovc in koz;
- povečanje porabe na prebivalca: povečanje porabe mesa drobnice ter ovčjega in kozjega mleka.

Navedena strateška cilja ostajata relevantna tudi po letu 2020 in ju nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.4.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile spomladi 2022 izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- investicijsko vzdrževanje, rekonstrukcija ter novogradnja objektov s pripadajočo opremo,
- naložbe v osuševalne naprave (za pridobivanje kakovostne krme),
- skladišča za krmo,
- ureditev (nadstandardnih) skladiščnih kapacitet za živinska gnojila,
- specialna mehanizacija, zlasti gorska mehanizacija za spravilo krme,
- ureditev pašnikov in obor za nadzorovano pašo;
- ureditev nadzornih sistemov na paši;
- ureditev objektov v smeri zagotavljanja večje dobrobiti živali (zlasti v smeri ureditve hlevskih izpustov, avtomatizacije prezračevanja, senzorji za izboljšanje dobrobiti živali...),
- naložbe v opremo za molžo (molzišča) in sirarstvo (sirarske mize, kotli, hladilniki v sirarni in prodajalnah,...);
- naložbe v predelavo in trženje mesa in mleka iz nadstandardnih rej;
- kolektivne naložbe v obstoječo infrastrukturo (npr. skupne sirarne);
- ureditev ločenih linij za kravje / kozje mleko.

10.5 Čebelarstvo

Čebelarstvo je tako v Sloveniji kot v tujini izjemno pomembno zaradi opráševanja kmetijskih rastlin in vloge čebel v naravnih ekosistemih, v Sloveniji pa še zaradi posebnosti, kot so kranjska čebela, tradicionalni AŽ (Albert Žnideršič) panji, edinstvene panjske končnice ter kakovostni čebelji proizvodi.

V Sloveniji ima kranjska čebela poseben status zaščitene vrste, zato so ukrepi kmetijske politike prvenstveno namenjeni predvsem k ohranitvi pasemske čistosti kranjske čebele ter enakomerni in ustrezni poseljenosti čebeljih družin po Sloveniji.

10.5.1 Stanje in osnovni ekonomski kazalniki

Po podatkih centralnega registra čebelnjakov je bilo oktobra 2019 v Sloveniji 11.066 čebelarjev, ki so čebelarili z 208.260 čebeljimi družinami. Število čebeljih družin v Sloveniji raste od leta 2014 v povprečju za 7 % letno, v zadnjih desetih letih se je povečalo za 46 %. Na nekaterih območjih Slovenije je zelo velika gostota čebeljih družin, saj smo z gostoto 6,9 čebelje družine/km² v evropskem vrhu. Velika gostota čebeljih družin na določenih območjih lahko vodi predvsem do povečanega pojava bolezni in pomanjkanja pašnih virov.

Prevladujoči so manjši čebelarji, ki se s čebelarstvom ukvarjajo ljubiteljsko in svoje čebelje pridelke prodajo neposredno na domu, kjer dosegajo višje cene. V letu 2019 so imeli čebelarji v povprečju 18,8 čebeljih družin. Prevladujoči način čebelarjenja je v AŽ-panjih, kjer je naseljenih približno 90 % čebeljih družin.

Po podatkih Statističnega urada je bil leta 2019 pridelek medu v Sloveniji le 653 ton. Pridelek niha med leti zaradi vremenskih razmer, leta 2001 je bil rekordnih 2.550 ton, leta 2014, pa ga je bilo le 471 ton.

Največja grožnja čebeljim družinam je še zmeraj varoja, ki prenaša še druge povzročitelje, kot so virusi. Pri zdravstvenem varstvu čebel ugotavljamo, da v Sloveniji ni dovolj učinkovitih zdravil za zdravljenje varoze.

Razvija se ekološko čebelarstvo, v letu 2018 je 65 čebelarjev pridelalo 44 ton ekološkega medu, v letu 2019 pa 42 ton. V letih od 2011 do 2019 je bilo v Sloveniji v ekološko čebelarstvo vključenih med 1.400 in 3.245 čebeljih družin.

Tabela 23: Število čebelarjev, čebelnjakov in čebeljih družin ter količina pridelanega medu

Leto	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Število čebelarjev	7.475	8.838	9.019	9.532	9.638	9.885	10.145	10.369	10.667	10.579	10.933	11.066
Število čebelnjakov	10.414	11.253	11.504	12.206	12.469	12.545	13.164	13.165	13.939	13.975	13.982	15.036
Število čebeljih družin	137.211	142.751	150.000	167.750	167.000	147.882	176.436	168.869	181.480	195.259	204.736	208.260
Pridelek v 1000 kg	1.580	1.910	1.673	2.472	1.031	2.400	471	2.047	1.298	804	1.746	653

VIR: UVHVVR in Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva 2019

Poraba medu na prebivalca se je v Sloveniji gibala okoli 1 kilograma, največja poraba medu z 1,4 kilograma je bila v letih 2011, 2013 in 2015. Od leta 2015 poraba medu pada in leta 2019 je z 0,7 kilograma znašala najmanj v zadnjih desetih letih. Stopnja samooskrbe niha, v zadnjih desetih letih se giblje med 44 in 85 %. Slovenski čebelarji prodajo neposredno na domu več kot 80 % pridelanega medu. V letu 2010 se je na tržnicah prodalo 137 ton medu, v letu 2019 pa le 56 ton medu. Odkupne cene vseh vrst medu v Sloveniji so v zadnjih letih narasle. V letih med 2010 in 2019 so cene narasle iz 3,2 do 5,1 EUR/kg.

Precej višjo ceno čebelarji dosegajo pri prodaji na tržnicah. Prodajna cena medu na tržnicah se je od leta 2010 do leta 2019 povečala za 76 % na 9,99 EUR/kg medu. Lastna cena končnega proizvoda je visoka zaradi visokih stroškov, na to pa vplivajo številni dejavniki (podnebne spremembe, zimske izgube čebeljih družin, izgube zaradi bolezni čebel, zastrupitev, požar, veter, poplave ter oblika čebelarjenja, ki je lahko stacionarna ali prevozna, usmeritev v proizvodnjo medu ali vzrejo matic oziroma čebeljih družin, čebelarjenje v tradicionalnih AŽ panjih).

Izvoz medu se je v obdobju 2011-2018 povečeval (od 32 t na 378 t), v letu 2019 pa z 332 tonami nekoliko zmanjšal. Na drugi strani pa se je uvoz medu povečeval do leta 2014 (1.425 t) ter zmanjševal v letih 2015-2016. Po ponovni rasti v letu 2017 se uvoz medu zmanjšuje; v letu 2019 je bilo uvoženo 857 t medu.

Zelo pomembno nalogo pri ohranjanju kranjske čebele imajo tudi vzrejevalci čebeljih matic. Okrog 35 odobrenih vzrejališč čebeljih matic letno vzredi okrog 40.000 čebeljih matic, ki so v večji meri gospodarske matice, v manjšem obsegu pa se vzreja tudi rodovniške matice. Povpraševanje po maticah kranjske čebele se vsako leto povečuje in vpliva na večjo vzrejo matic.

Čebele in divji opraševalci imajo pozitivne učinke na celoten ekosistem in na ohranjanje biotske raznovrstnosti. V sadjarstvu so čebele ključnega pomena, saj spomladi, v obdobju največjega

cvetenja prispevajo k uspešnosti opraševanja. Za ohranitev medonosnih čebel in ostalih opraševalcev je potrebno zagotoviti ustrezne prehranske vire čez celo leto s setvijo medonosnih rastlin, večanjem obsega cvetočih travnikov in območij, ki so primerna za ekološko čebelarjenje. Čebelarje je potrebno vključevati v promocijo biotske raznovrstnosti ter ozaveščati širšo javnost o pomenu opraševalcev. Poleg tega je potrebno javnost ozaveščati o uporabi fitofarmaceutskih sredstev, uvajanju integriranega varstva rastlin.

V primerjavi z zahodnimi državami je v Sloveniji pestrost opraševalcev zaradi naravnih danosti še zelo velika. V zadnjih desetletjih so se močno poslabšale razmere s čebeljo pašo, težavna je preskrba čebelje družine v poletnem in pozno poletnem obdobju. Zaradi tega bo potrebno posebno pozornost posvetiti predvsem gozdni paši in mokriščem ter tujerodnim invazivnim rastlinam (orjaška in kanadska zlata rozga, japonski dresnik, žlezasta nedotika), ki so lahko zelo medonosne, a predstavljajo grožnjo avtohtonemu rastlinju. Še bolj kot medonosne čebele, so zaradi teh dejavnikov ogroženi divji opraševalci.

Slovenija ni konkurenčna po količini pridelanega medu, vendar si zato čebelarji še toliko skrbneje prizadevajo za višjo kakovost in prepoznavnost medu, pridelanega v Sloveniji. Za lažje nastopanje na trgu slovenski čebelarji vstopajo v različne sheme kakovosti, ki proizvajalcem daje prepoznavnost in omogoča boljšo konkurenčnost.

Največji izziv predstavlja obvladovanje različnih bolezni čebel, predvsem varoze in zagotavljanje zadostne in raznolike prehranjenosti čebeljih družin. Precejšnje težave predstavljajo pogoste neugodne vremenske razmere.

Čebelarstvo omogoča nova zelena delovna mesta in nove priložnosti, ki se nudijo čebelarskim družinam oziroma kmetijam, na primer razvoj čebelarskega turizma, razvoj izdelkov z dodano vrednostjo. Dopolnilne dejavnosti povezane s predelavo čebeljih proizvodov in čebelarskim turizmom, so se pričele razvijati šele v zadnjih letih, kakor tudi uvedba prilagojenih čebelnjakov za vključitev invalidov na invalidskih vozičkih v čebelarstvo.

Čebelarstvo je del bogate zgodovinske in kulturne dediščine Slovenije. Čebele imajo velik pomen za narodno zavest, kranjska čebela je eden od nacionalnih simbolov. Posebnost slovenskega čebelarjenja in edinstven element slovenske kulturne krajine so čebelnjaki z vanje zloženimi AŽ-panji. Čebelnjaki se po pokrajinah sicer razlikujejo, vendar pa ima t. i. slovenski čebelnjak že nekaj stoletij svojo značilno obliko.

Skupna tržna ureditev v okviru SKP daje tudi čebelarjem možnost uveljavljanja različnih ukrepov. Vsaka država članica lahko pripravi nacionalni program na področju čebelarstva, ki ga v 50 odstotnem deležu sofinancira Evropska unija. V okviru Programa ukrepov na področju čebelarstva je čebelarjem preko različnih posebnih ukrepov omogočeno posodabljanje čebelarske opreme, izobraževanje in usposabljanje na področju čebelarstva, brezplačne analize medu in ostalih čebeljih pridelkov, ohranjanje čebeljega fonda, izvajanje aplikativnih raziskav itd. V Sloveniji izvajamo že šesti triletni program ukrepov na področju čebelarstva, za kar smo do leta 2020 letno namenili okvirno 760.000 EUR. V programskih letih 2021, 2022 pa so se sredstva na letni ravni zvišala na približno 1,3 milijona EUR. V okviru Programa ukrepov na področju čebelarstva smo v programskem obdobju 2017-2019 izvajali ukrepe Tehnična pomoč čebelarjem in organizacijam čebelarjev, Zatiranje škodljivcev in bolezni čebel, zlasti varoze, Podpora laboratorijem za analizo čebelarskih pridelkov, Racionalizacija sezone selitve panjev, Podpora pri obnovi čebeljega fonda ter aplikativne raziskave na področju čebelarstva. V programskem obdobju 2020-2022 se poleg omenjenih ukrepov izvajajo tudi številni drugi ukrepi, s katerimi izboljšujemo splošne pogoje za proizvodnjo in trženje čebelarskih proizvodov.

V okviru Programa razvoja podeželja 2014-2020 se izvajajo različni ukrepi za spodbujanje čebelarstva in ohranjanje števila opraševalcev. V okviru ukrepa M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov se čebelarjem omogoča posodobitev čebelarske opreme. V okviru KOPOP se izvajajo ukrepi, ki so namenjeni varovanju travnikov.

Opraševalci se podpirajo tudi preko Neprezimnih medonosnih posevkov v okviru operacij Poljedelstvo in zelenjadarstvo ter Vodni viri, preko katerih se spodbuja setev medonosnih rastlin in podaljšuje pašna sezona za čebele v pozno jesen. K ohranjanju opraševalcev posredno prispevajo tudi druge operacije in zahteve ukrepa KOPOP, ki omejujejo ali prepovedujejo uporabo gnojil in fitofarmacevtskih sredstev. Tudi v večini LAS projektov se izvajajo teme iz področja čebel in opraševalcev (čebelarstva učne poti, učne delavnice za otroke, priprava zloženek, vrtovi medonosnih rastlin,...). Z ukrepom Ekološko kmetovanje MKGP podpira ekološko čebelarjenje s podporami na čebeljo družino. Ta ukrep posredno prispeva k ohranjanju opraševalcev, ker omejuje ali prepoveduje uporabo gnojil in fitofarmacevtskih sredstev.

V Sloveniji tudi na področju čebelarstva deluje Javna služba strokovnih nalog v živinoreji. Namen izvajanja te javne službe je izboljševanje proizvodnih in neproizvodnih lastnosti kranjske čebele, izboljševanje oziroma ohranjanje njenega genetskega napredka, zagotavljanje plemenskega materiala, povečevanje števila plemenskih živali, ki so vpisane v rodovniške knjige. Strokovno delo v čebelarstvu izvajajo zaposleni iz Čebelarstva zveze Slovenije in Kmetijskega inštituta Slovenije.

Čebelarjem je svetovanje zagotovljeno preko Javne svetovalne službe v čebelarstvu, ki jo na podlagi večletne koncesije izvaja ČZS in financira proračun RS. Služba pokriva območje celotne Slovenije, čebelarjem je na voljo brezplačen specialistični nasvet oziroma nasvet terenskih svetovalcev glede tehnologije čebelarjenja. Za povečevanje števila mlajših čebelarjev delujejo na osnovnih in srednjih šolah čebelarski krožki, ki jih vodijo čebelarji in učitelji. Za čebelarje je organiziranih mnogo usposabljanj, ki se nanašajo na posamezne teme iz tehnologije in ekonomike čebelarjenja ter varne hrane. Služba skrbi za ozaveščanje in obveščanje splošne javnosti in potrošnikov o pomenu in vlogi čebelarstva in čebel, zato vsako leto izdaja izobraževalna in promocijska gradiva, organizira različne medene dneve in izobraževalne akcije, objavlja članke, sodeluje v radijskih in televizijskih oddajah ter opravlja še druge dejavnosti.

Javna specialistična veterinarska služba za zdravstveno varstvo čebel deluje v Sloveniji že več kot 30 let, od leta 2002 je organizirana na Nacionalnem veterinarskem inštitutu Veterinarske fakultete Univerze v Ljubljani. V strokovno in raziskovalno delo se stalno vključujejo tudi raziskovalci in učitelji drugih raziskovalnih in izobraževalnih ustanov v Sloveniji. Ta služba deluje tudi na področju izobraževanja čebelarjev.

Za področje prenosa znanja v prakso v domačem in mednarodnem okolju, je bila ustanovljena Slovenska čebelarska akademija, ki deluje kot notranja organizacijska enota Kmetijskega inštituta Slovenije. Akademija deluje na trgu in predvsem tujim interesentom ponuja izobraževalne storitve v panogi.

Na področju izmenjave znanja in inovacij so bile na področju čebelarstva zaznane naslednje potrebe: povečanje in okrepitev raziskav na področju tehnologije pridelave in predelave medu ter novejših tehnologij in omogočanje pretoka znanja do končnega uporabnika, okrepitev izobraževanja za čebelarje na področju specialnega znanja, okrepitev izobraževanja o zdravstvenem varstvu čebel, krepitev prenosa znanja med vsemi deležniki v pridelovalni verigi.

10.5.2 Ključne ugotovitve

- V zadnjih desetih letih v Sloveniji narašča število čebelarjev in število čebeljih družin. Zaradi prevelike gostote čebeljih družin na določenih območjih je potrebno predvsem omogočiti kar največje izkoriščanje čebeljih paš in zmanjšati izgube čebeljih družin zaradi bolezni.
- Le manjšemu številu čebelarjev je čebelarstvo glavna panoga, večinoma se s čebelarjenjem ukvarjajo osebe v prostem času. Ekonomska uspešnost in dohodkovna

učinkovitost čebelarjenja še ni zadovoljiva. Za povečanje donosa medu je potrebno okrepiti naložbe v sodobnejše tehnologije in spodbujati povezovanje čebelarjev.

- Za zmanjšanje dohodkovnega in proizvodnega tveganja bi bilo potrebno uvesti sofinanciranje zavarovanja oziroma vzpostaviti posebni sklad za tveganja.
- V zadnjih letih se je položaj čebelarstva izboljšal, vključno z večjim zanimanjem mladih za čebelarjenje in dobro ozaveščenostjo javnosti o pomenu čebel in vlogi čebelarstva.
- Čebelarstvo omogoča nova zelena delovna mesta in nove priložnosti za sektor, kot je na primer razvoj čebelarskega turizma ter razvoj čebelarskih izdelkov z dodano vrednostjo, zato je potrebno še naprej spodbujati investicije in povezovanje, predvsem pa nadaljevati s promocijskimi aktivnostmi.

10.5.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor čebelarstva:

- ohranitev podvrste kranjske čebele;
- ohranitev staleža v obsegu 170-200.000 čebeljih družin in enakomerna poseljenost;
- manj kot 10 % izgub čebel letno;
- ohranjanje števila čebelarjev in izboljšanje starostne strukture čebelarjev;
- ohranjanje visoke kakovosti in sortnosti medu in čebeljih pridelkov ;
- povečanje pridelave, predelave in trženja medu in čebeljih pridelkov;
- povečanje porabe čebeljih pridelkov in izdelkov na prebivalca;
- izboljšanje tehnologije in ekonomičnosti čebelarjenja;
- zagotavljanje ustreznih paš za čebele.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.5.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023:

- nadgraditi prenos znanja v čebelarstvu;
- povečati produktivnosti, konkurenčnosti in dodano vrednosti v čebelarstvu, v pridelavi in predelavi medu ter drugih čebeljih pridelkov in povečanje dopolnilnih dejavnosti v čebelarstvu;
- izboljšati možnost prehrane čebel s pomočjo sajenja medovitih rastlin in s podporo raziskavam za alternativne pašne vir;
- podpreti ohranjanje kulturne in stavbne dediščine preko podpor za obnovo tipičnih čebelnjakov;
- izboljšati zdravstveno varstvo čebel in s tem zagotavljati kvaliteto čebeljih pridelkov in izvajati analize čebeljih pridelkov;
- podpreti selekcijsko delo in ohranja pasemske čistosti čebeljih matic;

- podpreti raziskovalno delo na področju čebelarstva;
- osveščati potrošnike o varni, kakovostni in lokalno pridelani hrani, podpreti promocijo čebelarstva in izvajati raziskave trga.

10.6 Konjereja

10.6.1 Stanje in osnovni ekonomski kazalniki

Po statističnih podatkih se število konj v Sloveniji od leta 2005 do 2016 ni bistveno spremenilo in znaša nekoliko manj kot 19.500 konj. Vrednost konjereje kot delež od celotne kmetijske proizvodnje v Sloveniji v povprečju zadnjega desetletja znaša le okoli 0,3 %. K vrednosti živinoreje konjereja prispeva okoli 0,6 %. Število kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo z rejo konj, se je v letih 2000 - 2016 povečalo iz dobrih 4.600 na nekaj manj kot 5.800 kmetijskih gospodarstev. V povprečju so kmetijska gospodarstva v letu 2000 redila 3,1 konja, v letu 2016 pa 3,4 konja. V letu 2016 je 62,6 % kmetijskih gospodarstev redilo do dva konja. 94,3 % kmetijskih gospodarstev redi 68,4 % konj v velikostnih razredih do 9 konj.

Tabela 24: Število konj in število kmetijskih gospodarstev v letih 2000-2016

Velikostni razred št. konj	Število konj							Število kmetijskih gospodarstev						
	2000	2003	2005	2007	2010	2013	2016	2000	2003	2005	2007	2010	2013	2016
SKUPAJ	14.407	16.879	19.249	19.623	22.673	21.832	19.453	4.634	4.728	5.128	5.081	5.948	6.029	5.766
od 1 do 2	4.156	3.627	4.135	3.899	4.717	5.214	5.427	2.935	2.506	2.792	2.653	3.145	3.487	3.610
od 3 do 4	3.197	3.924	4.106	4.549	5.167	4.288	4.135 M	937	1.170	1.206	1.327	1.521	1.269	1.225 M
od 5 do 9	3.612	4.923	4.772	5.246	5.606	6.170 M	3.735 M	569	794	764	785	885	935 M	605 M
od 10 do 19	1.930	2.420	3.908	2.984	3.882	3.130 M	2.916 M	149	200	320	233	308	248 M	233 M
od 20 ali več	1.512	1.986	2.328	2.945	3.301	3.031 M	3.240 M	44	57	45	83	89	90 M	93 M

Vir: SURS; M- manj zanesljivi podatki

Domača prireja mesa je v letih 2007-2019 bila od 500 do 740 ton (v povprečju okoli 620 ton). V tem obdobju je bila domača poraba konjskega mesa v povprečju okoli 330 ton letno, pri čemer v letih 2018 in 2019 le okoli 260 ton.

Slovenija je s konjskim mesom samooskrbna že od leta 2004 dalje. V obdobju 2007 – 2019 se je samooskrba s konjskim mesom gibala med 142 % (v letu 2010) in 248 % (v letu 2019). Poraba konjskega mesa v letih 2007-2019 je bila v povprečju le okoli 163 g na prebivalca. Iz statističnih podatkov je viden trend naraščanja stopnje samooskrbe s konjskim mesom in trend zmanjševanja porabe konjskega mesa na prebivalca.

Tabela 25: Bilanca proizvodnje in porabe konjskega mesa (t, klavna masa)

	2007	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019

1.1.1. Domača prireja mesa	553	574	665	668	696	744	584	633	636	604	667
1.1.2. Uvoz živih živali	2	1	3	1	0	0	65	1	1	2	4
2.1. Izvoz živih živali	231	192	286	288	389	400	332	315	350	371	416
1.1. Vse pridobljeno meso	324	382	381	381	307	344	317	319	287	235	255
2.4. Domača potrošnja	353	404	394	386	318	350	322	301	304	253	269
4 Potrošnja na prebivalca (kg)	0,17	0,20	0,19	0,19	0,15	0,17	0,16	0,15	0,15	0,12	0,13
3 Stopnja samooskrbe (%)	156,6	142,1	168,9	173,1	218,9	212,6	181,4	210,3	209,2	238,7	248,0

Vir: SURS

Izvoz živih živali se je v letih 2010-2019 povečeval. Odkupne cene konj za zakol so se v letih 2007 – 2019 gibale med 1.574 EUR/t (leta 2008) žive mase in 2.058 EUR/t žive mase (v letu 2019). Odkupne cene konj za zakol so v obdobju 2007–2014 nihale, po tem letu pa je zabeležen trend zviševanja cen. Glede na majhno porabo konjskega mesa v Sloveniji in povečevanje odkupnih cen, so rejci konj izkoristili možnost izvoza živih živali na druge trge.

Po statističnih podatkih se je v letih 2010 – 2019, število ekološko rejenih kopitarjev, med katere spadajo tudi konji, povečalo iz 3.081 na 4.095 živali. Število ekološko rejenih živali se je povečevalo predvsem v obdobju 2012 – 2016, po tem obdobju pa število ekološko rejenih kopitarjev ostaja na enaki ravni. Prireja ekološkega mesa kopitarjev je zanemarljiva kljub povečevanju števila ekološko rejenih kopitarjev. V letu 2012 je bila prireja tovrstnega mesa 1,84 ton, nakar se je v letu 2013 povečala na 4,66 ton in v nadaljnjih letih postopoma zmanjševala. V letu 2018 in 2019 ni bilo več ekološko prirejenega mesa kopitarjev.

Tabela 26: Število konj v ekološki reji in prireja ekološkega mesa

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Kopitarji	3081	2981	3262	3544	3846	3878	4093	4089	4054	4095
Meso kopitarjev (t)			1,84	4,66	1,65	1,15	1,13	1,38	0,00	0,00

Vir: SURS

V zadnjih desetletjih se konji uporabljajo predvsem za rejo mesa, za turistično dejavnost ter športno in rekreativno konjenišstvo. Ključne priložnosti razvoja konjereje se kažejo v organizaciji prireditvev, ki vključujejo konje, promociji konjereje in konjenišva, povezovanju med deležniki v verigi, proizvodnji in trženju nišnih proizvodov, uvajanju blagovnih znamk, proizvodnji specialne opreme za konjerejo in konjenišstvo ter uporabi konj v terapevtske in rekreacijske namene.

V okviru priprav Strateškega načrta SKP po 2020 so deležniki kot ključno slabost izpostavili dejstvo, da v programskem obdobju 2014-2020 ni bilo ukrepa dobrobiti živali za konjerejo. V prihodnjem programskem obdobju so izvajanje ukrepa dobrobit živali prepoznali kot priložnost za razvoj panoge.

V Sloveniji imamo v primerjavi z drugimi vrstami rejnih živali, relativno veliko število avtohtonih in tradicionalnih pasem konj. Veliko pasem je ogroženih, zato bi bilo potrebno okrepiti njihovo zaščito. Glede na stopnjo ogroženosti pasme na nacionalni ravni v letu 2020 so lipicanski konj, slovenski hladnokrvni konj, posavski konj, bosanski planinski konj in ljutomerski kasač uvrščeni med kritično ogrožene pasme.

10.6.2 Ključne ugotovitve:

- Vrednost konjereje kot delež od celotne kmetijske proizvodnje v Sloveniji v povprečju zadnjega desetletja znaša le okoli 0,3 %.
- Število ekološko rejenih kopitarjev se je v obdobju 2010 – 2019 povečalo medtem, ko se je prireja ekološkega konjskega mesa povsem ustavila. Sektor ni vključen v ukrep dobrobit živali.
- Avtohtone in tradicionalne pasme konj so ogrožene, zato bi bilo potrebno okrepiti njihovo zaščito.
- V konjereji so priložnosti v trženju lokalnih proizvodov in storitev, vendar je potrebno okrepiti promocijo konjereje in konjeništa.

10.6.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor konjereje:

- ohranjanje in izboljševanje avtohtonih in tradicionalnih pasem konj s poudarkom na alternativnih oblikah izkoriščanja (razvoj turizma, terapijski nameni, rekreacijske dejavnosti ipd.);
- razvoj reje konj.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.6.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- skladišča za spravilo krme,
- mehanizacija za spravilo krme,
- vlaganja v dobrobit živali,
- mobilne klavnice.

10.7 Poljedelstvo

Za Slovenijo so značilne majhne in razdrobljene obdelovalne površine, kar neugodno vpliva na intenzivnost in produktivnost pridelave, daje pa videz velike pestrosti in ohranja optično podobo kulturne krajine. Tako stanje je morda ugodno s socialnega in naravovarstvenega vidika, izrazito neugodno pa s tržno ekonomskega.

Na področju poljedelstva je zaznati vedno večjo potrebo po prilagoditvi tehnologije rastlinske pridelave novim razmeram s poudarkom na povečanju produktivnosti ter upravljanju in obvladovanju tveganj zaradi pojavljanja podnebnih sprememb.

10.7.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

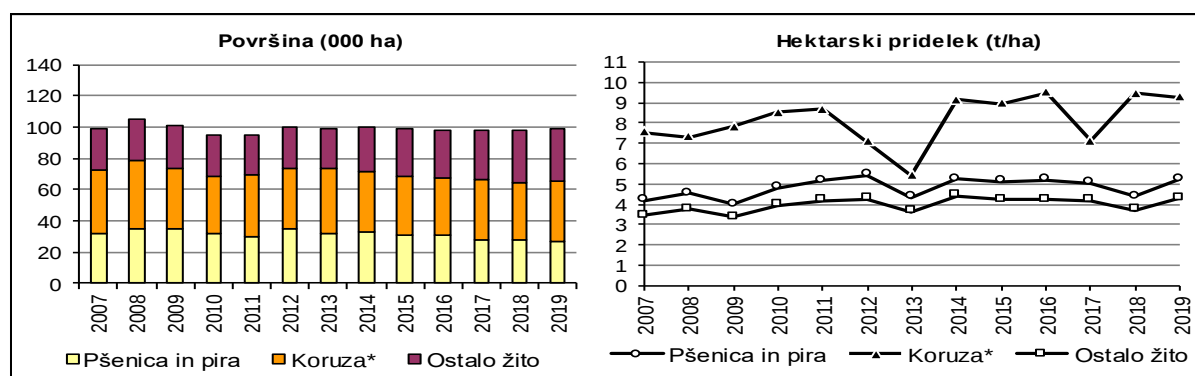
Pridelava žita je k skupni vrednosti kmetijske proizvodnje v letu 2019 prispevalo 6,1 %, kar je manj kot v letu prej in manj kot v povprečju zadnjih petih let (6,8 %). V vrednosti rastlinske pridelave je imelo 11,0 % delež, kar je manj kot v letu 2018 in tudi manj kot v zadnjih petih letih (12,4 %). Delež oljnic se je po letu 2007 gibal med 0,8 % in 1,5 % ter je v letu 2019 ostal na ravni leta prej (0,8 % skupne kmetijske vrednosti). Prispevek oljnic k vrednosti rastlinske pridelave se je povečal z 1,3 % na 1,4 %. Večji delež k vrednosti rastlinske pridelave je imel krompir, 3,4 % (leta 2018: 2,4 %). Pridelava krompirja je v letu 2019 k vrednosti kmetijstva prispevala 1,9 %, kar je 0,5 odstotne točke več kot v letu prej.

Strukturne spremembe pri pridelavi žita se kažejo v znatno manjšem številu kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo s pridelavo žita in v večji povprečni površini žita na kmetijsko gospodarstvo. V Sloveniji se je v letu 2016 s pridelavo žita ukvarjalo dobrih 33 tisoč kmetijskih gospodarstev oziroma 7 % manj kot v letu 2013.

Pridelovalna površina žita je v letu 2019 ostala skoraj na ravni iz leta 2018 in je s slabimi 99 tisoč hektarji malce pod ravni povprečja zadnjih petih let (2014–2018). V teh letih je bilo z žitom v povprečju zasejanih okoli 57 % njiv.

Skupni pridelek žita se je leta 2019 povečal za 8 % in je bil za 5 % nad povprečjem pridelka v zadnjem petletnem obdobju. K dobremu pridelku žita so prispevali tako večji hektarski pridelki strnega žita, ki so bili v letu 2019 pomembno večji od skromnih v letu 2018, kot tudi letina koruze za zrnje 2019, ki je bila nekoliko slabša kot v letu prej (–2 %), vendar še vedno nadpovprečna (+5 %).

Slika 64: Površine in hektarski pridelki žita (2007–2019)

Vir: SURS (ZP-2019)

Pridelovalna površina oljnic se zadnja tri leta zmanjšuje, pri tem so bile smeri sprememb posameznih oljnic v letu 2019 dvosmerne. Najbolj se je zmanjšala pridelovalna površina soje (–18 %) in oljnih buč (–10 %), nekoliko manj je bilo tudi površin oljne ogrščice (–4 %), pomembno več je bilo le sončnic (+16 %) in drugih oljnic (+16 %).

V obdobju 2015–2019 je bilo med oljnicami na njivah v povprečju 43 % oljnih buč, 30 % oljne ogrščice in 20 % soje. Hektarski pridelek oljne ogrščice je bil v letu 2019 2,9 t/ha, kar je za 29 % več kot v letu prej in za 9 % nad povprečjem zadnjih pet let. Hektarski pridelek oljnih buč je bil v primerjavi z letom 2018 manjši za 20 % in za 10 % pod povprečjem 2014–2018.

Od leta 2000 je opazen trend zmanjševanja deleža krompirja v setveni sestavi njiv. V letih 2018 in 2019 je bil krompir prisoten le na 1,6 % njiv, kar pomeni približno 2,8 tisoč hektarjev. V letu 2019 je bila letina krompirja s 23,6 t/ha za 9 % manjši kot v letu prej in za desetino pod povprečjem obdobja 2014–2018. Skupna pridelana količina krompirja je bila predvsem zaradi

slabe letine za 10 % manjša kot v letu prej (leta 2019: 66 tisoč ton, leta 2018: 73 tisoč ton) in za 22 % pod povprečjem zadnjih petih let.

Krmne rastline so bile v letu 2019 pospravljene s približno 64 tisoč hektarjev njiv, kar je za 2 % manj kot leto prej in malce več kot v povprečju zadnjih petih let (+1 %). Med krmnimi rastlinami na njivah s približno 99 % prevladuje zelena krma. Med zeleno krmo prevladujejo krompir, koruza za siliranje ter trave, travne, travno-deteljne in deteljno-travne mešanice (v nadaljevanju: trave in mešanice), manjši delež pa imajo čisti posevki detelj in lucerne.

Pridelava žita je v Sloveniji manjša od domače porabe, ki je bila po letu 2007 med 0,8 do enega mio ton na leto. V zadnjih petih letih se je v povprečju 60 % žita porabilo za krmo, od tega je bilo največ krompirja (63 %). Za prehrano se je v enakem obdobju v povprečju porabilo 29 % žita, v strukturi porabe za prehrano s 85 % prevladuje pšenica. Po analizah je bila v letu 2019 domača poraba žita 866 tisoč ton, kar je blizu ravni leta 2018 in povprečja zadnjih petih let. Poraba pšenice in krompirja se je zmanjšala za približno 2 %, medtem ko se je ječmena porabilo za desetino več. Poraba žita za krmo je bila večja za slaba 2 % odstotka, poraba za prehrano pa se je za 3 % zmanjšala. Na večjo porabo žita za krmo je najbolj vplivala večja poraba ječmena, ki je zelo verjetno posledica večje razpoložljivosti ječmena na domačem trgu.

Stopnja samooskrbe z žitom je bila leta 2019 74-odstotna, kar je za 5 odstotnih točk več kot leto prej in nekoliko nad povprečjem zadnjega petletnega obdobja (za 4 odstotne točke). Poraba pšenice za prehrano na prebivalca je bila leta 2019 s 73 kg za 5 % manjša kot v letu prej in za 4 % pod povprečjem zadnjega petletnega obdobja.

Pri krompirju je bila v letu 2019 stopnja samooskrbe najnižja od začetka 1990-ih in se je v primerjavi s prejšnjim letom znižala iz 48 % na 45 % ter je bila 11 odstotnih točk pod ravni povprečja zadnjih petih let. Stopnja samooskrbe s krompirjem med leti precej niha in se je v letih od 2007 do 2018 gibala med 46 % in 70 %. Na nižjo stopnjo samooskrbe s krompirjem (svežega in predelanega) je vplivala tako manjša pridelava, kot tudi povečanje negativne zunanjetrgovinske bilance s krompirjem. Poraba krompirja za prehrano med leti nekoliko niha in ima zaradi padanja porabe svežega krompirja trend zmanjševanja. V primerjavi z začetkom tega stoletja (2001–2005) se je za prehrano v letih 2015–2019 porabila v povprečju desetina manj krompirja, pri čemer je bila poraba svežega krompirja za četrtno manjša, poraba predelanega krompirja pa se je povečala za skoraj tri četrtine. Prebivalec Slovenije je v letu 2019 v povprečju porabil 64 kg krompirja (–4 %), od tega 41 kg svežega (–4 %).

Žita: Slovenija je v zadnjih petih letih v obliki zrnja, moke in predelanih proizvodov na leto uvozila v povprečju 528 tisoč ton žita, od tega od 70 % do 75 % v obliki zrnja. V letu 2019 je bilo uvoženih 546 tisoč ton žita.. Izvoz žita, ki se zadnja leta povečuje, se je povečal tudi v letu 2019 (+12 %), povprečje zadnjih petih let pa je presegel kar za 40 %.

Tabela 277: Izvoz in uvoz žita v obliki zrnja (2015–2019)

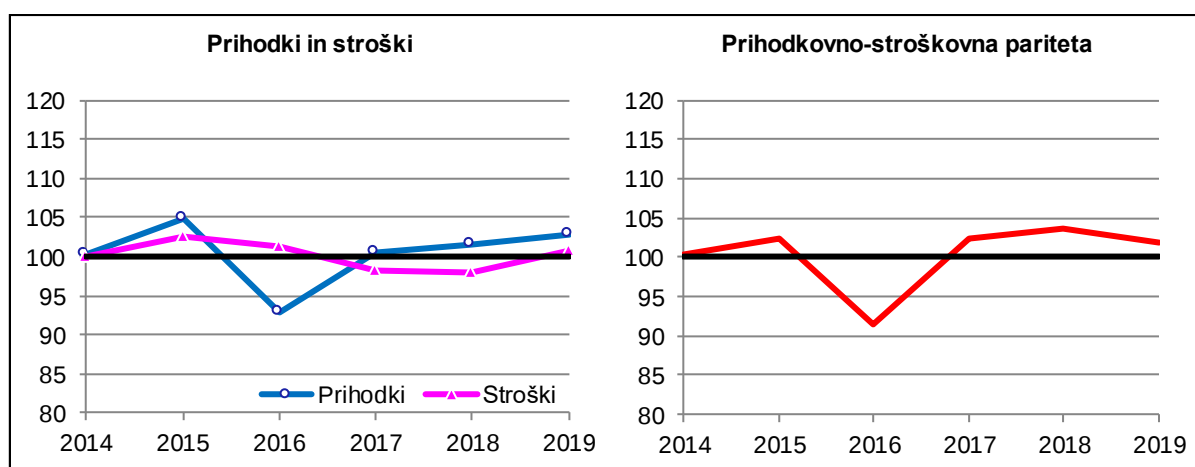
	Izvoz (t)					Uvoz (t)				
	2015	2016	2017	2018	2019*	2015	2016	2017	2018	2019*
Žito skupaj z rižem, od tega:	199.177	189.099	252.812	260.312	298.019	343.262	346.602	411.661	425.499	383.055
– pšenica	61.173	62.152	87.196	84.591	59.397	145.836	166.754	171.897	173.786	176.692
– ječmen	10.640	5.566	23.008	13.222	6.414	26.429	22.142	31.493	25.052	18.223
– koruza	124.102	118.600	137.616	157.644	225.707	153.326	138.343	191.066	210.826	172.505
– riž	1.789	1.665	2.138	2.387	2.813	8.078	8.399	8.986	9.094	9.523

Vir: ZP-2019

Velika spremenljivost cen žita na mednarodnih trgih se zaradi globalnega trga večinoma zelo hitro odrazi v odkupnih cenah v Sloveniji, kar opazamo tudi v letu 2019. V povprečju so bile cene žita v Sloveniji leta 2019 pomembno nižje kot v letu prej in tudi nižje od povprečja zadnjega petletnega obdobja (2014–2018), na kar so ključno vplivale izrazito nižje cene koruze za zrnje.

Pridelovalci koruze so za zrnje leta 2019 v povprečju dobili 123,7 EUR/t, kar je za 16 % manj kot v letu prej in za 8 % pod povprečjem zadnjega petletnega obdobja. Še nižje so bile odkupne cene koruze za zrnje v jesenskem času, ko je bila povprečna odkupna cena le 119,5 EUR/t oziroma za 18 % nižja kot v enakih mesecih leta 2018. Letna odkupna cena pšenice s 163,2 EUR/t v letu 2019 je bila za dobra 2 % višja kot leto prej in za 4 % nad povprečjem zadnjih petih let. V mesecih največjega odkupa (julij–september) letine 2019 pa je bila odkupna (sezonska) cena pšenice 156,5 EUR/t oziroma za 2 % višja kot v enakem obdobju leta 2018. Nižja kot v letu prej pa je bila odkupna cena ječmena (–4 %).

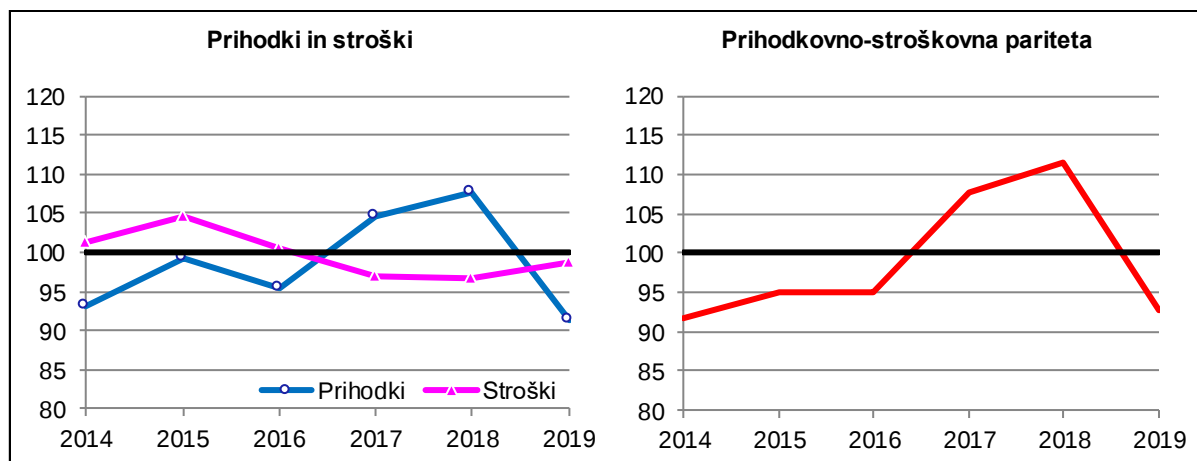
Slika 65: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi pšenice (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Vir: Modelne kalkulacije KIS (ZP-2019)

Ekonomski položaj tržnih pridelovalcev koruze v Sloveniji se je po dveh letih izboljševanja z letino 2019 ponovno močno poslabšal in je bil blizu najnižje ravni v zadnjih petih letih. Višji stroški pridelave so vplivali na poslabšanje cenovno-stroškovnih razmerij. Zaradi nižjih odkupnih cen so se cenovno-stroškovna razmerja poslabšala bolj pri ječmenu kot pri pšenici. Kljub poslabšanju prihodkovno-stroškovnega razmerja pa se je leta 2019 ekonomičnost pridelave strnega žita zaradi večjih pridelkov in dobre kakovosti pšenice izboljšala. Ocenjujemo, da so ekonomski rezultati pri pšenici in ječmenu nekoliko nad povprečjem zadnjega petletnega obdobja, ki so ga zaznamovala velika nihanja tako v obsegu pridelave kot v višini odkupnih cen.

Slika 66: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi koruze za zrnje (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Vir: Modelne kalkulacije KIS (ZP-2019)

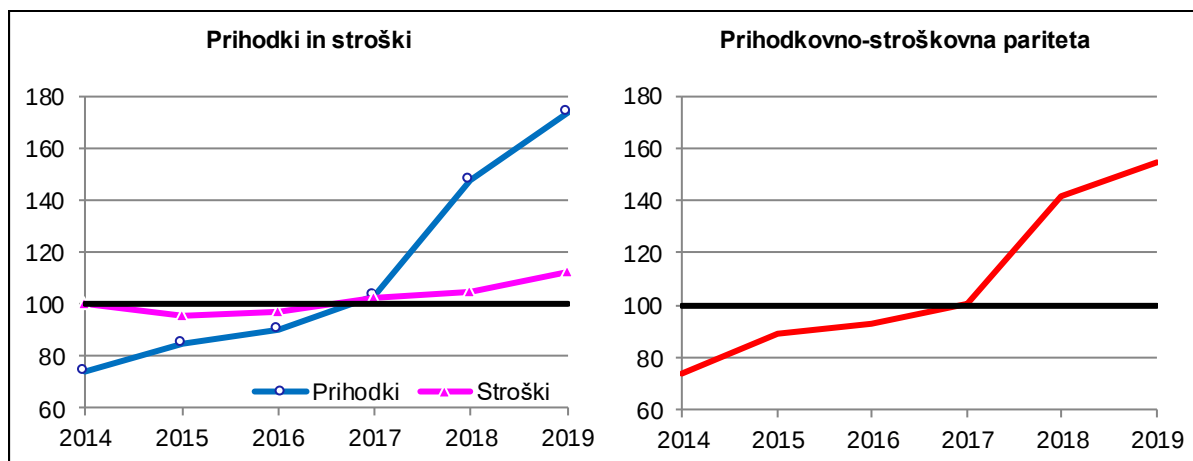
Izrazit padec odkupnih cen koruze v jesenskem času (–18 %) je ob sočasnem zvišanju stroškov pridelave in majhnem znižanju proračunskih podpor ključno vplival na poslabšanje cenovno-stroškovnih razmerij. Cenovno-stroškovna pariteta je za več kot 15 odstotnih točk pod povprečjem zadnjih petih let, ko so bile ekonomske razmere v letih 2014–2016 tudi zelo slabe. Ekonomski rezultati pridelovalcev koruze so se v letu 2019 zaradi velikega znižanja odkupnih cen, kljub dobri letini, poslabšali in so na zelo nizki ravni.

Oljna ogrščica: Gospodarske razmere na trgu z oljno ogrščico so se zaradi povišanja odkupnih cen in malenkost višjih stroškov pridelave rahlo izboljšale. V letu 2019 sta se zvišali povprečni odkupni ceni oljnih buč (+38 %) in oljne ogrščice (+3 %), že drugo leto zapored pa se je znižala odkupna cena soje (–6 %).

Krompir: V letu 2019 je bilo uvoženih približno 117 tisoč ton krompirja, od tega približno polovica v obliki predelanih proizvodov. V letu 2019 se je skupni uvoz krompirja povečal za 18 %. Uvoženega je bilo več svežega jedilnega krompirja (+48 %), blizu ravni leta prej je ostal uvoz predelanega in semenskega krompirja. Izvoz krompirja se v zadnjih letih povečuje. V primerjavi s prejšnjim letom se je povečal za 70 % in bil 187 % nad povprečjem zadnjega petletnega obdobja.

Po statističnih podatkih je odkupna cena poznega krompirja v jesenskem času (september–november, t. i. sezonska cena) zadnja leta v porastu, v letu 2019 se je zvišala za 19 % in je bila za skoraj 80 % nad povprečjem zadnjih 5 let. Ekonomske razmere, ki tudi pri pridelavi krompirja med leti zelo nihajo, so bile v letu 2019 zelo ugodne. Povprečne odkupne cene krompirja so bile precej višje kot v letu prej.

Slika 67: Osnovni ekonomski kazalniki pri pridelavi krompirja (indeks; povprečje 2014–2018 = 100)

Vir: Modelne kalkulacije KIS (ZP-2019)

Na podlagi modelnih izračunov ocenjujemo (stroški v času spravila ne vključujejo stroškov skladiščenja), da je bila pridelava poznega krompirja letine 2019 za približno 8 % dražja.

V programskem obdobju 2014–2020 lahko pridelovalci žita na podlagi dodeljenih plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. Pidelovalci strnega žita lahko uveljavljajo tudi pravico do proizvodno vezanega plačila (PVP). Višina proizvodno vezane podpore za strno žito je v posameznem letu odvisna od števila upravičenih hektarjev in je izračunana kot količnik med letno ovojnico za proizvodno vezana plačila za strno žito in številom upravičenih hektarjev v posameznem letu. V letu 2015 je bilo vključenih 21.103 KMG na skupno 55.779 ha, v letu 2019 pa se je zmanjšalo na 18.975 KMG na skupno 55.684 ha. V letih 2015–2018 je bilo za to shemo namenjenih 5 % letne nacionalne ovojnice za neposredna plačila. Povprečno PVP se je v letu 2018 zmanjšalo za skoraj 4 %, na 121,6 EUR/ha. Pidelovalci so od leta 2006 upravičeni do regresiranja zavarovanja, ki je bilo leta 2018 40-odstotno (v letih 2015–2017: 20-odstotno) in uveljavljajo lahko tudi pravico do vračila dela trošarine za gorivo, porabljeno v kmetijstvu (70 %).

V programskem obdobju 2014–2020 lahko pridelovalci oljnic na podlagi plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. Soja je bila glede na shemo neposrednih plačil uvrščena med beljakovinske rastline, ki so bile v letih 2015 in 2016 upravičene do proizvodno vezanega plačila, ki pa je bilo leta 2017 ukinjeno. Od leta 2006 so pridelovalci upravičeni tudi do regresiranja zavarovanja pridelka, to se je leta 2018 zvišalo z 20 % na 40 % zavarovalne premije, ob tem lahko uveljavljajo tudi pravico do vračila dela trošarine za gorivo, porabljeno v kmetijstvu (70 %).

Trg krompirja v EU, razen pridelave krompirja za predelavo v škrob, ni enotno urejen s tržnim redom. V programskem obdobju 2014–2020 lahko od leta 2015 pridelovalci krompirja na podlagi na novo dodeljenih plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. Od leta 2006 lahko pridelovalci zavarujejo svoje pridelke po regresirani stopnji, ki se je leta 2018 zvišala z 20 %, kot je bila v letih 2015–2017, na 40 %. Poleg tega imajo pridelovalci možnost pridobiti povračilo dela plačane trošarine za gorivo, porabljeno v kmetijstvu, ki je od sredine leta 2009 70-odstotno (prej 50-odstotno).

V spremenjenih podnebnih razmerah so pridelovalci poljščin zelo odvisni od vremenskih razmer v rasti dobi (suša, visoke temperature, toča, poplave, pozeba). V Sloveniji bi bilo potrebno povečati delež namakalnih sistemov, spodbujati uporabo specialne mehanizacije, ki bi tudi bistveno prispeva k ohranjanju okolja (npr. manjša raba FFS). Pidelovalci bi bilo potrebno spodbujati da posegajo po sortah, ki so bolj prilagojene ekstremnim vremenskim

vplivom. Povečati bi bilo potrebno ekološko pridelavo, ki prispeva v večji biotski raznovrstnosti podeželja.

V Sloveniji želimo povečati delež samooskrbe z žiti, krompirjem, stročnicam, kar bi vodilo tudi k spodbujanju zaposlovanja na podeželju, predvsem mladih kmetov ter posledično bi prispevali k ohranjanju kulturne krajine in biotske raznovrstnosti. Za ta namen, bi bilo potrebno vzpostaviti učinkovit sistem komasacij, olajšati dostop do primernih kmetijskih zemljišč za pridelavo poljščin ter prilagoditi pridelavo na območjih z varstvenimi režimi (NATURA, VVO, itd.)

V Sloveniji je na področju poljedelstva vzpostavljena Javna služba na področju poljedelstva, v okviru katere se izvajajo naloge: žlahtnjenje poljščin, introdukcija poljščin in ugotavljanje njihove vrednosti za predelavo, tehnologije pridelave poljščin in strokovno-tehnična koordinacija v poljedelstvu. Slednja je zelo pomembna za prenos znanja in rezultatov nalog javne službe, ki potekajo v sodelovanju z javno službo kmetijskega svetovanja. Ohranjanje rastlinskih genskih virov poljščin poteka v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke.

Nadaljnje raziskave bodo usmerjene v izboljšanje tehnologij pridelave poljščin z manjšo uporabo FFS ter povečati bi bilo potrebno delež ekološke pridelave poljščin.

10.7.2 Ključne ugotovitve

- Del Slovenije ima ugodne naravne danosti za pridelavo poljščin, vendar kljub temu ne dosega pridelovalnega in tržnega potenciala. Pridelovalci na trgu niso konkurenčni tako zaradi zastarelih tehnologij pridelave, razdrobljene strukture pridelave in tudi zaradi nepovezanosti pridelovalcev.
- Vzporedno z razvojem pridelave je potrebno vzpostaviti tudi distribucijske centre (hladilne/skladiščne kapacitete, sortirne linije, pakirne linije) z ustrezno infrastrukturo, ki bodo omogočili večjo dodano vrednost pridelavi poljščin.
- Spremenjene podnebne spremembe imajo na poljedelstvo v zadnji desetih letih izjemen vpliv, zato bo potrebna še boljša prilagoditev panoge s sodobnejšimi tehnologijami in dodatnimi naložbami, sofinanciranjem zavarovalnih premij, povečanju organskih snovi v tleh, izbiri kolobarja, uvajanje uporabe mešanih posevkov.
- Vzpostaviti je potrebno poštene odnose med deležniki v verigi od pridelovalca do prodajalca.

10.7.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor poljedelstva:

- povečanje pridelave poljščin;
- povečanje konkurenčnosti pridelave poljščin s poudarkom na povečanju produktivnosti ter učinkoviti in trajnostni rabi virov;
- vzpostavitev poštenih odnosov med deležniki v verigi od pridelovalca do prodajalca;
- izboljšanje dohodkovnega položaja poljedelcev.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.7.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- investicije v kmetijsko mehanizacijo (nova ali rabljena) za:
 - ohranitveno kmetijstvo (minimalno obdelavo tal, manjše emisije CO₂)
 - zadelavo gnojevke v tla (manjši izpusti TGP in amonijaka),
 - zmanjšanje rabe FFS, optimalno rabo hranil...
 - spravilo pridelka (pogosto so stroji zasedeni istočasno...)
- kolektivne naložbe v:
 - skupna skladišča za poljščine;
 - hladilne kapacitete, sortirne linije, pakirne linije
 - skupne skladiščne kapacitete za gnojevko;
- naložbe v namakalne sisteme.

10.8 Zelenjadarstvo

V Sloveniji so za tržno pridelavo zelenjave značilne majhne pridelovalne površine na posamezno kmetijsko gospodarstvo, ki pa so intenzivno obdelane. Pridelava je zelo odvisna od vremenskih razmer, saj imamo kar 96 % osnovnih površin, ki so namenjene pridelavi zelenjave, na prostem. Slovenija v povprečju uvozi 160.000 ton sveže zelenjave na leto, izvozi pa cca. 15.000 ton, kar kaže na velik potencial panoge. Za zagotavljanje boljše prehranske varnosti države je pomembno, da se spodbuja pridelava zelenjadnic pri nas. Neposredno bi imelo to pozitiven vpliv na ustvarjanje pogojev za ohranjanje in ustvarjanje novih delovnih mest na podeželju.

10.8.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Število kmetijskih gospodarstev, ki se ukvarjajo s tržno pridelavo zelenjave, se je po podatkih SURS povečalo. Leta 2010 se je s tržno pridelavo zelenjave ukvarjalo 1.192 kmetijskih gospodarstev, medtem ko v letu 2019 32 % več (1.584 pridelovalcev). Povprečni tržni pridelovalec je leta 2000 zelenjavo prideloval na 1,02 ha osnovne površine, v letu 2019 pa na 1,78 ha osnovne površine (+ 74 %). Povečuje se tudi pridelava zelenjave v zavarovanih prostorih, s povprečno površino 0,28 ha/KMG v letu 2019. Glavnina tržne pridelave zelenjadnic poteka na prostem (96 %).

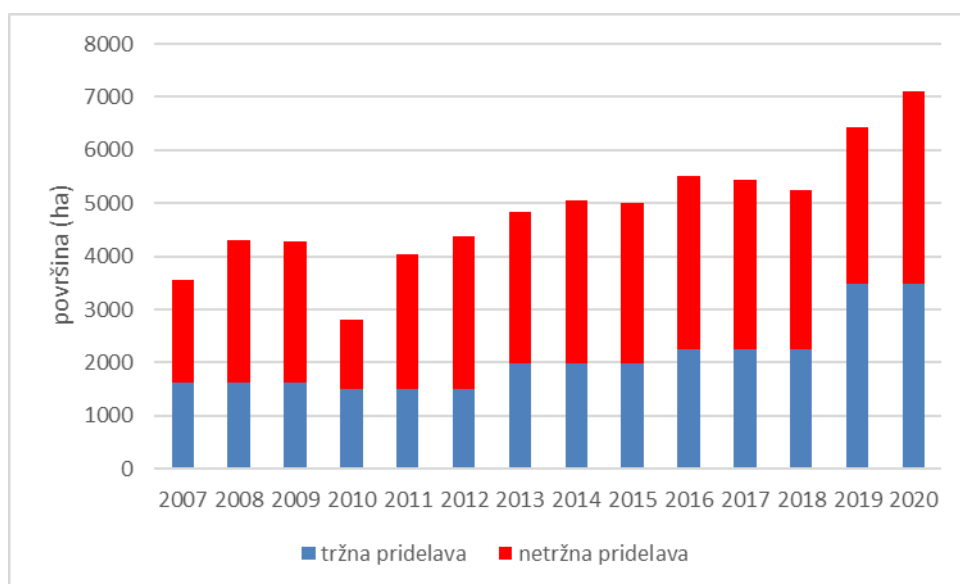
Tabela 288: Število kmetijskih gospodarstev ter osnovna in pridelovalna površina zelenjadnic pri tržnih pridelovalcih za leta 2010, 2013, 2016 in 2019

	Zelenjadnice														
	Skupaj				Indeks	Na prostem				Indeks	V zaščitenem prostoru				Indeks
	2010	2013	2016	2019	2019/16	2010	2013	2016	2019	2019/16	2010	2013	2016	2019	2019/16
Število kmetijskih gospodarstev (KMG)	1.192	1.169	1.264	1.584	125,3	1.111	1.087	1.227	1.531	124,8	343	401	460	493	107,2
Osnovna površina (ha)	1.216	1.587	1.836	2.826	153,9	1.149	1.500	1.729	2.720	157,3	67	69	106	105	98,9
Pridelovalna površina (ha)	1.498	1.982	2.251	3.488	155	1.413	1.873	2.124	3.350	157,7	85	108	127	138	108,4
Osnovna površina/ KMG (ha)	1,02	1,36	1,45	1,78	122,8	1,03	1,38	1,41	1,78	126,1	0,2	0,17	0,23	0,21	92,3
Pridelovalna površina/ KMG (ha)	1,26	1,7	1,78	2,2	123,7	1,27	1,72	1,73	2,19	126,4	0,25	0,27	0,28	0,28	101,2

Vir: SURS (popisi tržnega vrtnarstva) / ZP-2019

V strukturi rabe njiv in vrtov so osnovne površine zelenjadnic (za tržne namene in za lastno pridelavo) v povprečju zadnjih šestih let (2014–2019) zavzemale 2,7 %, v letu 2020 pa 3,3 % kmetijskih površin. Skupna pridelovalna površina zelenjadnic je navadno za skoraj četrtno večja od osnovne površine in je v obdobju 2010–2020 obsegala od 2.276 do 5.766 ha. Leta 2020 so bile zelenjadnice pospravljenе s 7.116 hektarjev njiv, kar je za 10 % več kot leto prej in 22 % nad povprečjem zadnjih petih let. Na rekordno površino zelenjadnic je vplivalo močno povečanje površin namenjenih tržni pridelavi zelenjadnic (+55 %), ki so jih ugotovili s popisom v letu 2019.

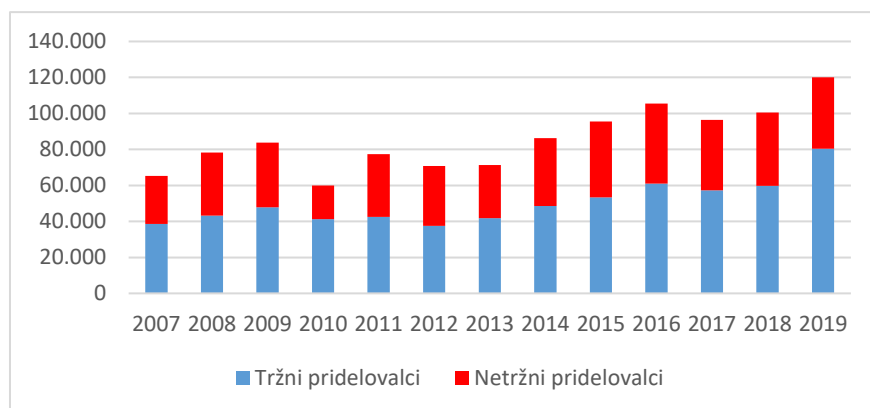
Slika 68: Površina zelenjadnic (ha) za tržne in netržne pridelovalce (2007-2020)

Vir: SURS (ZP-2021)

V Sloveniji smo v letu 2020 zaradi večjih površin in ugodne letine pridelali za 14 % več zelenjadnic kot leta 2019, količina pridelanih zelenjadnic pa je bila kar za tretjino večja od povprečja zadnjega petletnega obdobja. Povprečni hektarski pridelek zelenjadnic je bil za 4 % večji kot v letu 2019 in malo višji od povprečja zadnjih petih let.

Slika 69: Pridelek zelenjadnic (t) pri tržnih in netržnih pridelovalcih (2007-2019)

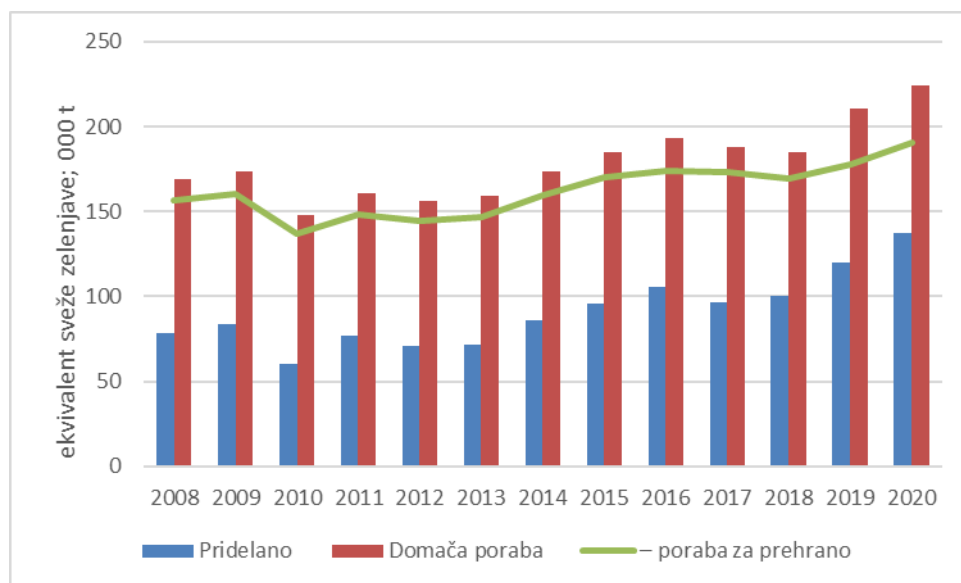

Vir: SURS (ZP-2020)

V Sloveniji so kmetijska gospodarstva leta 2020 na 7.116 ha površin pridelali 137.227 ton zelenjave, od tega na 3.487 ha površin 85.275 ton za prodajo. Glede na leto 2008 se je tržni pridelek zelenjadnic za enkrat povečal (97 %). Povprečni hektarski pridelki posameznih tržnih zelenjadnic zaostajajo za povprečnimi hektarskimi pridelki v državah članicah Evropske unije (EU). V pridelovalni strukturi tržnih zelenjadnic, so bile leta 2020 po količini najpomembnejše zelenjavnice zelje, čebula, paradižnik, solata, korenček, paprika, rdeča pesa in bučka.

V letu 2020 smo pridelali za 17 % več zelenjadnic kot leta 2019. Količina pridelanih zelenjadnic v letu 2020 po naših ocenah ter na podlagi analize podatkov zadnjega tržnega popisa vrtnarstva verjetno vključuje tudi pridelek zelenjadnic, ki ni bil v celoti namenjen prehrani ljudi (npr. repa, redkev, grah, bučke).

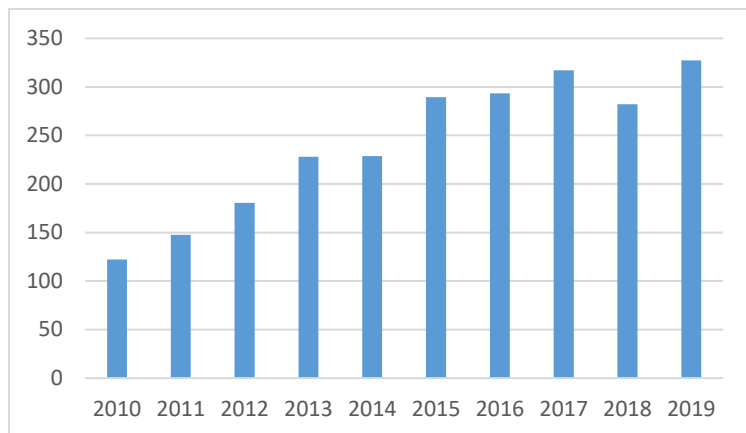
Slika 70: Pridelava in poraba zelenjave (v 1000 t, ekvivalent sveže zelenjave)

Vir: SURS, KIS (ZP-2021)

Površine vključene v ekološko pridelavo zelenjadnic, tako na prostem kot v zaščitenem prostoru, naraščajo. V letu 2010 je bilo v ekološko pridelavo vključenih 122 ha površin z zelenjadicami, medtem ko so se v letu 2019 površine povečale za 168 % (328 ha).

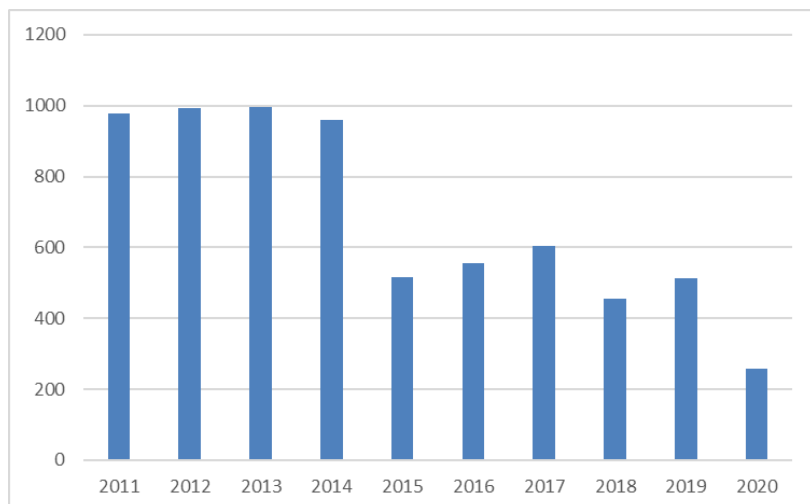
Slika 71: Površine (ha) vrtnin na prostem in v zaščitenem prostoru vključene v ekološko pridelavo

Vir: MKGP-2020

Površine tržne pridelave zelenjadnic, ki so vključene v integrirano pridelavo, so se v letu 2020 zmanjšale za 76 % glede na leto 2010. Površine, vključene v kontrolo integrirane pridelave, po letu 2010 padajo.

Slika 72: Površine (ha) vključene v integrirano pridelavo zelenjadnic na prostem in v zaščitenem prostoru

Vir: MKGP-2021

Stopnja samooskrbe z zelenjavo je nizka, kljub temu, da je v določenih delih Slovenije možno zagotavljati obnovljive vire energije. V letu 2020 je samooskrba z zelenjavo dosegla 48 %, s svežo zelenjavo pa 61% (Vir: ZP-2020). Glavni razlogi za nizko stopnjo samooskrbe so: nekonkurenčnost z drugimi EU državami, nepovezanost pridelovalcev, neurejene pogodbe odkupa ter majhen delež pridelane zelenjave v zavarovanih prostorih. Pomemben delež zelenjave v Republiki Sloveniji tradicionalno pridelajo tudi ljubiteljski vrtnarji (vrtičkarji) za lastno oskrbo gospodinjstev, vendar podatki o teh pridelkih niso vključeni v uradni izračun samooskrbe z zelenjavo.

Ker pridelava zelenjave že dolgo ne sledi več povpraševanju, se dolgoročno povečuje uvoz iz notranjega trga EU in tretjih držav. Skupni uvoz zelenjave je leta 2020 znašal 173 tisoč ton, od tega 58 % sveže zelenjave. V primerjavi z letom 2016, ko se je uvozilo 164 tisoč ton zelenjave, se je uvoz do leta 2020 povečal za 5 %. Izvoz zelenjave v obsegu približno 25 tisoč ton (od tega je bilo 52 % sveže zelenjave), se je leta 2020 v primerjavi z letom 2016 povečal za 54 %, v letu 2016 je znašal približno 16 tisoč ton. V količinski strukturi zunanje trgovine sveže zelenjave so najpomembnejše zelenjadnice: paradižnik, čebula, paprika, solata, lubenica ter melona, kumara in zelje.

V obdobju 2007–2018 je vrednost pridelave zelenjave po osnovnih cenah naraščala in je znašala med 39 mio EUR leta 2010 in 93 mio EUR leta 2018. Pridelava zelenjadnic je v obdobju 2008–2019 k skupni vrednosti kmetijske proizvodnje prispevala od 3,8 % do 9,3 %, k vrednosti rastlinske pridelave pa od 7,1 % do 16,8 %. Leta 2020 so imele zelenjadnice v skupni vrednosti kmetijske proizvodnje 9,7 %, v vrednosti rastlinske pridelave pa 16,8 %, kar je največ do zdaj.

V letu 2016 je bilo v Sloveniji po tipu kmetovanja vrtnarskih 440 kmetij (vsaj 2/3 prihodkov iz vrtnarstva) ali 0,6 % vseh KMG (17 % manj kot v 2010), ki so obdelovala 1.690 ha KZU ali 0,3 % vseh KZU in dosegla 27,6 mio EUR ali 2,4 % standardnega prihodka. V enakem obdobju je bilo v EU-28 po tipu kmetovanja vrtnarskih kmetij 2 %, obdelovale so 0,7 % vseh KZU in dosegle 8 % standardnega prihodka.

Pridelava tržne zelenjave v Republiki Sloveniji je zelo razdrobljena – majhna povprečna osnovna površina z zelenjadnicami na kmetijsko gospodarstvo, pri čemer se v povprečju na teh površinah prideluje več različnih vrst zelenjadnic (po podatkih iz zbirne vloge za proizvodno vezano plačilo za zelenjadnice, brez repe, se je leta 2019 na kmetijskem gospodarstvu v povprečju pridelovalo 3 vrste zelenjadnic). Predvsem zaradi razdrobljene strukture pridelave in visokih stroškov dela, so stroški pridelave večine zelenjadnic v Republiki Sloveniji višji kot v državah članicah EU, iz katerih se uvozi glavnina zelenjave, ki vstopa v slovensko verigo oskrbe z zelenjavo. Dodatno cenovno nekonkurenčnost slovenske tržne pridelave zelenjave poslabšujejo tehnološki zaostanek, visoki stroški reprodukcijskega materiala in nedostopnost učinkovitih fitofarmaceutskih sredstev ter sredstev za biotično varstvo (neustrezna cona, visoki stroški registracije).

Po oceni SURS se evidentirana prodaja zelenjave (odkup in prodaja zelenjave na tržnicah) zadnja štiri leta povečuje. Leta 2020 je znašala 23.162 ton (10 % več kot leta 2019), a je še vedno predstavljala le 27 % skupnega pridelka tržnih pridelovalcev zelenjave.

V Sloveniji še ni priznana nobena organizacije proizvajalcev, ki bi združevala tudi pridelovalce zelenjave. Kmetijske zadruga in gospodarske družbe, ki že tradicionalno združujejo slovenske pridelovalce zelenjave, imajo možnost za priznanje od leta 2014. Konec leta 2020 je bil sicer opazen napredek pri organiziranju v evropsko primerljive oblike, saj so bile v sektorju sadje in zelenjava priznanih pet skupin proizvajalcev za skupno trženje in ena organizacija proizvajalcev za sadje.

V spremenjenih podnebnih razmerah so pridelovalci zelenjave zaradi majhnega deleža pridelave v zavarovanih prostorih (4 %) zelo odvisni od vremena v rastni dobi. Ker skoraj vsako leto beležimo ekstremne vremenske razmere (suša, toča, zmrzali, itd.) je potrebno povečati delež pokritih površin namenjenih pridelavi zelenjave, povečati delež namakalnih sistemov, protitočnih mrež, sistemov za oroševanje ter spodbujati uporabo specialne mehanizacije, ki bo bistveno prispeva k ohranjanju okolja (npr. manjša raba FFS). V celotni oskrbi z zelenjavo bi bilo potrebno zamenjati plastiko in nerazgradljive materiale z razgradljivimi.

V Sloveniji želimo povečati delež samooskrbe z zelenjadnicami na podeželju, kar bi vodilo tudi k spodbujanju zaposlovanja na podeželju, predvsem mladih kmetov ter ohranjanju kulturne krajine in biotski raznovrstnosti. Za ta namen, bi bilo potrebno olajšati dostop do primernih

kmetijskih zemljišč za proizvodnjo zelenjave ter prilagoditi pridelavo na območjih z varstvenimi režimi (NATURA, VVO, itd.) ter spodbujati ekološko pridelavo zelenjadnic.

V programskem obdobju PRP 2014–2020 so lahko pridelovalci zelenjadnic na podlagi plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobili osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. Pidelovalci zelenjadnic so poleg tega upravičeni tudi do proizvodno vezanih plačil, katerih višina v posameznem letu je odvisna od števila upravičenih hektarjev in višine ovojnice za to shemo. V letih 2015–2019 je bilo shemi za zelenjadnice namenjeno 1,5 % ovojnice za neposredna plačila, povprečno proizvodno vezano plačilo pa je bilo v letu 2019 in 2020 nižji kot v letih pred tem in je znašala v letu 2019 699 EUR/ha in v letu 2020 662 EUR/ha. Tudi pri zavarovanju zelenjadnic je bilo v letu 2020 mogoče uveljaviti regres v vrednosti 50 % zavarovalne premije (v letu 2018: 40 % in v letih 2015–2017: 20 %). V ukrep je bilo leta 2018 vključenih 230 kmetijskih gospodarstev s 188 ha ali 10 % osnovnih površin zelenjadnic.

V okviru ukrepov PRP 2014–2020 je bilo s stanjem na dan 31. 8. 2019 za sektor zelenjave odobrenih 62 vlog v skupnem znesku podpore 5,6 milijona EUR, od tega za ukrep M04.1 Podpore za naložbe v kmetijska gospodarstva 35 vlog v skupnem znesku 3,7 milijona EUR in za ukrep M04.2 Podpora za naložbe v predelavo/trženje in/ali razvoj kmetijskih proizvodov 7 vlog v skupnem znesku podpore 1,2 milijona EUR.

V Sloveniji je vzpostavljena Javna služba na področju vrtnarstva, v okviru katere se izvajajo naloge: selekcija zelišč, žlahtnjenje zelenjadnic, introdukcija zelenjadnic in ugotavljanje njihove vrednosti za predelavo, introdukcija in ekološko rajonizacijo zelišč ter ugotavljanje njihove vrednosti za predelavo, tehnologije pridelave zelenjadnic, tehnologije pridelave zelišč in strokovno-tehnična koordinacija v vrtnarstvu. Slednja je zelo pomembna za prenos znanja in rezultatov nalog javne službe, ki potekajo v sodelovanju z javno službo kmetijskega svetovanja. Ohranjanje rastlinskih genskih virov zelenjadnic poteka v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke, kjer je shranjenih 1466 akcesij.

10.8.2 Ključne ugotovitve

- Obseg proizvodnje zelenjadnic v Sloveniji se pri tržnih pridelovalcih povečuje, enako tudi povprečna površina, na kateri kmetijska gospodarstva pridelujejo zelenjadnice, vendar struktura pridelave še zmeraj ostaja razdrobljena.
- Ker pridelava zelenjadnic v Republiki Sloveniji večinoma poteka na prostem (dobrih 94 % vseh tržnih površin), je pridelek zelenjave tako količinsko kot po kakovosti nestabilen in močno odvisen od vremenskih dejavnikov.
- V sektorju niso izkoriščene tehnološke in druge danosti za podaljšanje sezone pridelave oziroma celoletno pridelavo in zmanjšanje tveganj povezanih z ekstremnimi vremenskimi pojavi in učinkovitostjo rabe virov, zaradi česar je cenovna konkurenčnost v primerjavi z uvoženo zelenjavo prenizka.
- Organiziranost pridelovalcev v evropsko primerljive oblike sodelovanja je nizka, tudi medpanožno sodelovanje v verigi vrednosti s strani deležnikov ni ustrezno prepoznano.
- Pogajalski položaj slovenskih pridelovalcev zelenjave v verigi oskrbe z zelenjavo je slab, ponudba zelenjave ni ustrezno načrtovana (časovno, količinsko in glede izenačenosti kakovosti).
- V Sloveniji imamo premalo zbirnih centrov za pripravo blaga za trg (hladilne/skladiščne kapacitete, sortirne linije, pakirne linije) z ustrezno infrastrukturo, ki bi omogočala večjo dodano vrednost pridelave zelenjave v primarnem sektorju.
- Nacionalna shema kakovosti Izbrana kakovost - Slovenija v sektorju zelenjave še ni vzpostavljena.

10.8.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor zelenjave oz. vrtnarstva:

- povečanje obsega pridelave v vrtnarstvu (vsaj 50% samooskrba z zelenjavo);
- povečanje konkurenčnosti pridelave v vrtnarstvu s poudarkom na povečanju produktivnosti ter učinkoviti in trajnostni rabi virov;
- povečanje tržnega deleža slovenskih vrtnarskih proizvodov.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.8.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- ureditev rastlinjakov,
- ureditev namakanja,
- nakup okopalnikov in druge specialne opreme oz. mehanizacije za vrtnarstvo,
- okoljsko-podnebne naložbe:
 - zmanjšanje porabe vode,
 - zmanjšanje porabe energije (OVE, URE),
 - zmanjšanje rabe FFS,
 - zmanjšanje količin nerazgradljivih odpadkov
 - izboljšanje kakovosti tal
 - prilagoditev na podnebne spremembe
- kolektivne naložbe (pridelava in predelava):
 - skladišča, hladilnice...,
 - skupne pakirne linije.

10.9 Zelišča

Za Slovenijo je značilno tradicionalno nabiranje zdravilnih in aromatičnih rastlin v naravi, sušenje le-teh in zbiranje posušenih zelišč (znotraj odkupnih zbirališč/centrov) za potrebe prehranske (dišavnice) in farmacevtske industrije (zdravilna zelišča). Zelišča, ki so pridelana v nasadih ali na njivah in izvirajo iz poznane genskega materiala s stalno in nadzorovano

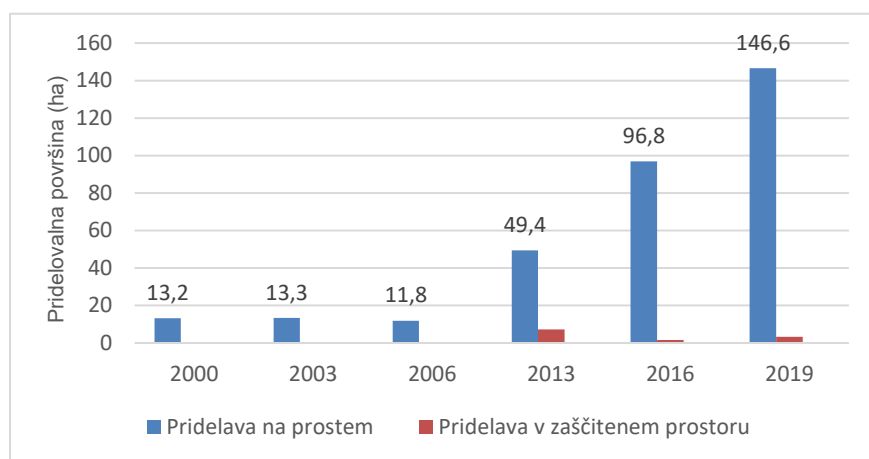
kakovostjo pa so pomemben potencial, saj je v Sloveniji vse večje povpraševanje po zeliščih ali zeliščnih polproizvodi (rastlinskih izvlečkov).

Pridelava zdravilnih zelišč se na kmetijskih gospodarstvih lahko opravlja kot osnovna ali dopolnilna dejavnost (predelava zelišč, dišav in začimb in dejavnosti povezane s tradicionalnimi znanji na kmetiji, t.j. tradicionalni izdelki iz zelišč in dišavnic).

10.9.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

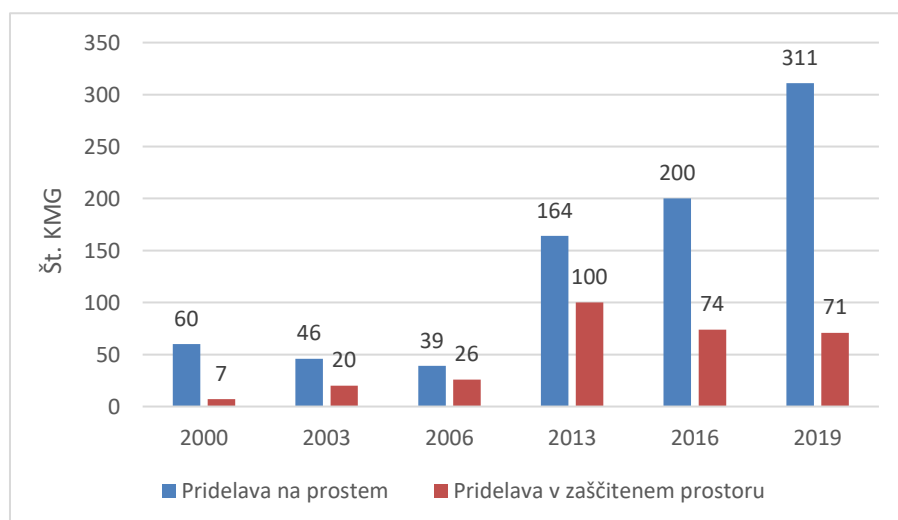
Obseg pridelave njivskih zelišč v obdobju 2000 – 2019 izrazito narašča. Po podatkih SURSa je razvidno, da je zelišča leta 2000 pridelovalo 67 kmetijskih gospodarstev na 13,3 ha. Leta 2019 pa je zelišča pridelovalo 311 kmetijskih gospodarstev, od tega 71 v zavarovanih prostorih na skupno 150 ha. Iz tega izhaja, da se odvijajo pomembne strukturne spremembe, ki izhajajo iz večjega povpraševanja po zeliščih ali zeliščnih proizvodov na trgu.

Slika 73: Pridelovalne površine z zelišči, dišavnicami in zdravilnimi rastlinam (2000-2019)

Vir: SURS-2020

Slika 74: Število kmetijskih gospodarstev (KMG), ki pridelujejo zelišča, dišavnice in zdravilne rastline

V okviru Javne službe v vrtnarstvu se izvajajo tudi naloge na področju zelišč: selekcija zelišč, introdukcija in ekološka rajonizacija zelišč ter ugotavljanje njihove vrednosti za predelavo, tehnologije pridelave zelišč. Ohranjanje rastlinskih genskih virov zdravilnih in aromatičnih rastlin poteka v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke, kjer je shranjenih 251 akcesij zdravilnih in aromatičnih rastlin.

Uvajanje pridelave zelišč je pomembno tudi s stališča ohranjanja naravnih rastišč samoniklih zelišč in s tem ohranjanja biotske raznovrstnosti. Preveliko povpraševanje po določenih zeliščih lahko vodi v nekontrolirano, prekomerno nabiranje le-teh, zaradi česar so naravna rastišča ogrožena. Samonikla zelišča iz naravnih rastišč so namreč lahko tudi izvorni material za raziskave in žlahtnjenje ter za razvoj populacij zelišč, primernih za njivsko pridelavo, kar je tudi ena od nalog Javne službe v vrtnarstvu.

10.9.2 Ključne ugotovitve

- Pomembnejši vzroki, ki zavirajo razvoj panoge so manjkajoča oz. razpršena in neurejena zakonodajna ureditev, ki zadeva več vladnih resorjev, nepovezanost pridelovalcev zdravilnih zelišč ter neurejenost odkupa, skladiščenja, sušenja, priprave in predelave ter kontrole zdravilnih zelišč.

10.9.3 Strateški cilji sektorja

[že definirano v sklopu sektorja vrtnarstva]

10.9.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

[že definirano v sklopu sektorja vrtnarstva]

10.10 Sadjarstvo

V Sloveniji ima sadjarstvo še precej neizkoriščenih možnosti za večji tehnološki napredek in nadaljnji razvoj, kar med drugim izvira iz naravnih danosti, tradicije, uveljavljenosti okolju prijaznih načinov pridelave, kakovostnega znanja, ugodne geografske lege ter velikih rezerv na področju porabe v prehrani, ki se kažejo v še vedno v prenizki stopnji samooskrbe s sadjem.

Pri razvoju mednarodno konkurenčnega sadjarstva in ob upoštevanju zelo visokih okoljevarstvenih standardov ter izrazitega vpliva podnebnih sprememb v zadnjih letih, bo tudi v Sloveniji treba še več vlagati v nova znanja in iskanje novih tehnoloških rešitev.

Temeljni cilji razvoja slovenskega sadjarstva so povečanje obsega pridelanega sadja, izboljšanje konkurenčnosti in kakovosti pridelanega sadja ter povečanje porabe sadja.

10.10.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

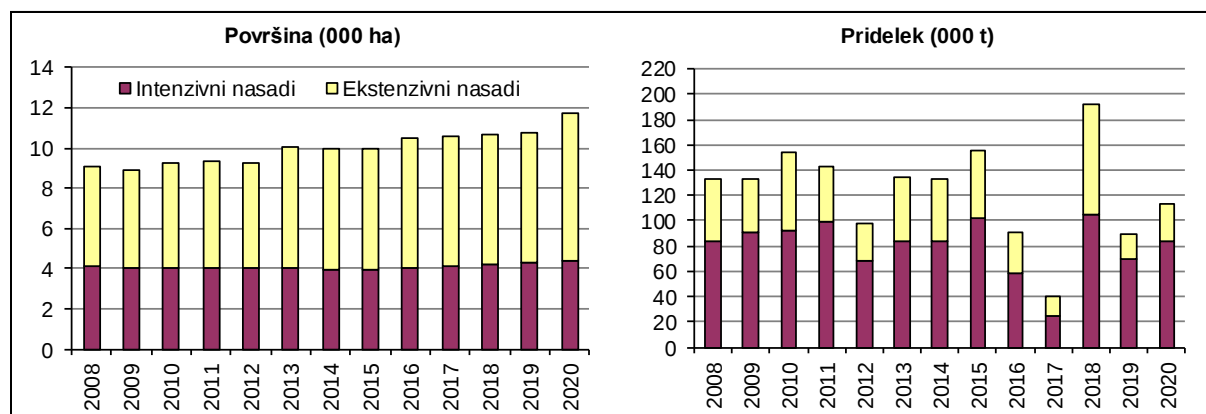
K skupni vrednosti kmetijske proizvodnje po osnovnih cenah je v obdobju 2010–2019 pridelava sadja prispevala med 4,1 % in 8,4 %, k vrednosti rastlinske proizvodnje pa med 7,4 % in 16,3 %.

Površine sadovnjakov, ki vključujejo površine ekstenzivnih sadovnjakov in površine intenzivnih sadovnjakov vključno z jagodami in namiznim grozdem, zavzemajo približno 2 % kmetijskih zemljišč v uporabi. Leta 2019 so obsegale 10,8 tisoč hektarjev in so bile v primerjavi z zadnjim desetletnim obdobjem (2009-2018) večje za 17 %. Ekstenzivni sadovnjaki so obsegali 6,5 tisoč hektarjev ali 60 % vseh sadovnjakov (površina se je v obdobju 2001–2009 postopno zmanjševala, v zadnjih letih pa je opazno njeno povečevanje), intenzivni sadovnjaki so obsegali 4,3 tisoč hektarjev in so tudi v trendu povečevanja.

Struktura sadnih vrst v intenzivnih sadovnjakih se je v obdobju 2010-2020 nekoliko spremenila. Površine jablan z 2.267 ha še vedno močno prevladujejo (53 %), vendar je njihov delež v strukturi bruto površine v trendu zmanjševanja. Zmanjšuje se tudi delež drugih v preteklosti najbolj razširjenih sadnih vrst kot so hruške, breskve in nektarine. Glede na leto 2012 se povečuje zastopanost lupinarjev, jagod in drugega jagodičja, nekaterih koščičarjev, zlasti češenj, in drugih sadnih vrst. V letu 2020 so se v intenzivnih sadovnjakih za 210 ha povečale tudi površine z novimi sadnimi vrstami. V pridelavi intenzivnih sadovnjakov je značilna velika posestna razdrobljenost, kar 60% sadjarjev obdeluje pod 0,5 ha sadovnjakov, velikost do 1 ha sadovnjaka pa zajame kar 76% vseh pridelovalcev.

Skupna pridelava sadja v ekstenzivnih in intenzivnih sadovnjakih je bila v letu 2020 113 tisoč ton, kar je za 15 % pod povprečjem obdobja 2011–2015 (zadnjih pet zaporednih let brez večjih ekstremnih vremenskih razmer). Hektarski pridelek jablan v intenzivnih nasadih je bil 30,5 t/ha in je za desetino presegel povprečje obdobja 2011–2015.

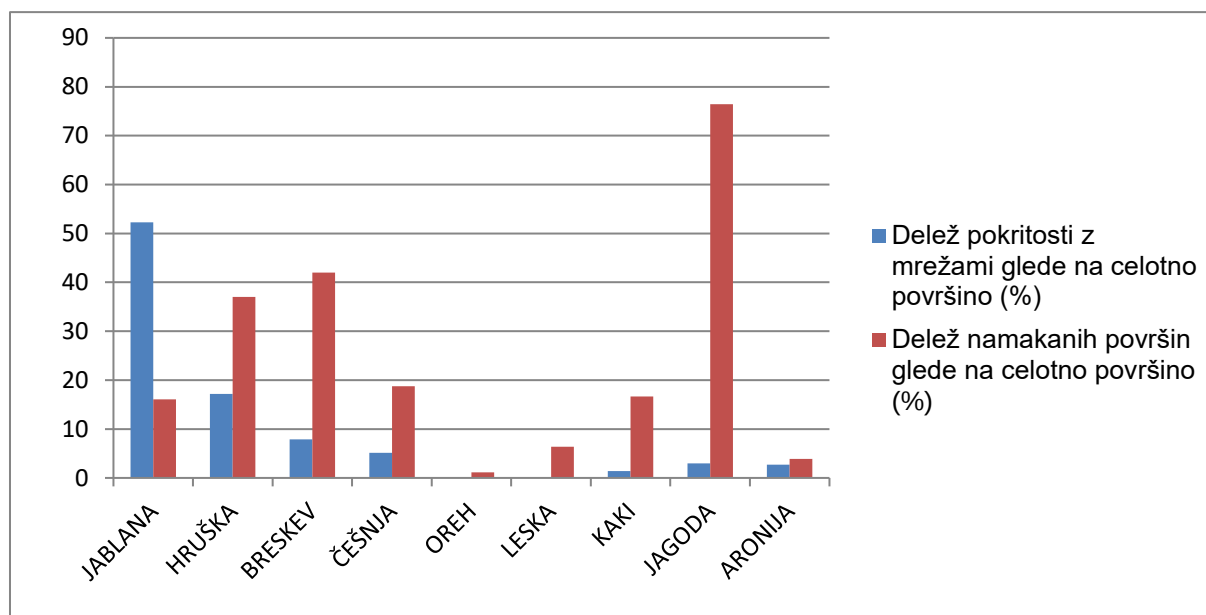
Slika 75: Površina in pridelek sadja (2008–2020)

Vir: SURS (ZP-2020)

Delež nasadov z mrežami proti toči in namakalnimi sistemi je še vedno premajhen. V letu 2019 je bilo z mrežo proti toči pokritih 1.297 ha ali 30 % vseh intenzivnih sadovnjakov, od tega 1.171 ha ali 52 % vseh intenzivnih nasadov jablan, kar je še vedno premalo. Namakanih je bilo 812 ha ali 18,7 % intenzivnih sadovnjakov, od tega 360 ha ali 16 % intenzivnih nasadov jablan. Z oroševalnim sistemom je opremljenih 226 ha intenzivnih sadovnjakov oziroma 5,2 %. Glede na strateške in razvojne cilje v sadjarstvu najbolj izstopa trend naraščanja površin z mrežami proti toči pri jablani, katerih cilj je 80 % pokritost površin jablan.

Slika 76: Deleži pokritosti sadovnjakov z mrežami proti toči oz. z namakalnimi sistemi (v %)

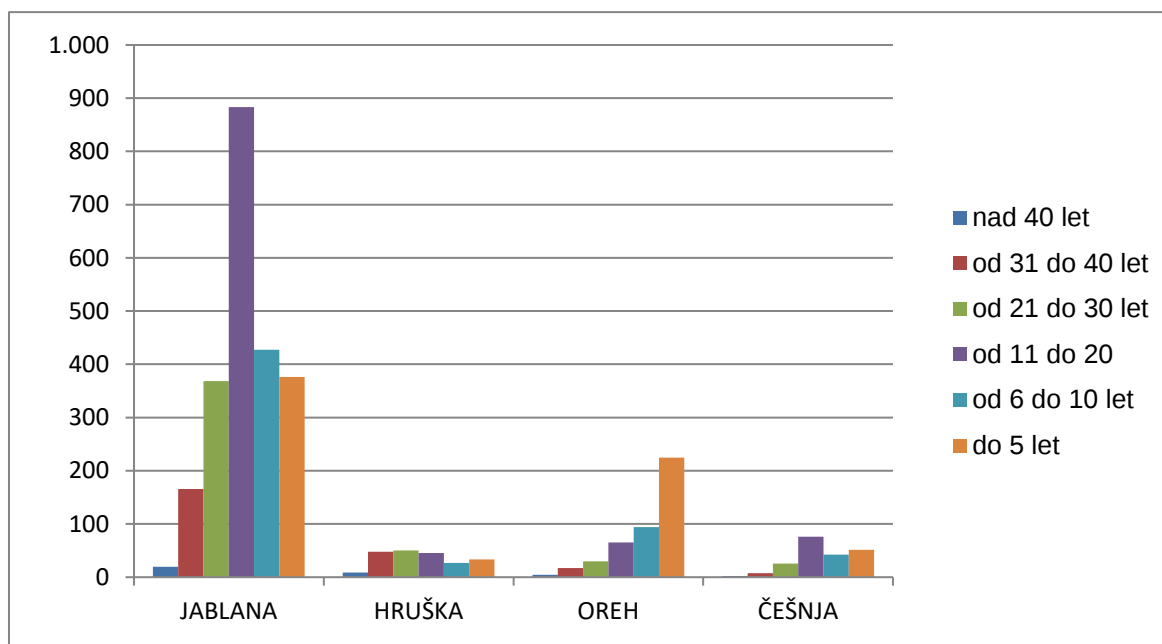

Vir: RKG-2020

Zaradi neugodne starostne strukture intenzivnih sadovnjakov, bi bilo potrebno povečati delež obnovljenih intenzivnih sadovnjakov. Po podatkih RKG bi bila v letu 2019 za 2.808 ha oziroma 66 % intenzivnih sadovnjakov starih do 15 let in 1.464 ha oziroma 34 % starih več kot 15 let potrebna obnova nasadov. Povprečna letna obnova v obdobju 2013–2019 je znašala 220 ha intenzivnih sadovnjakov na leto, od tega 50 ha nasadov jablan. Izmed intenzivnih jablanovih nasadov, ki je še vedno najbolj razširjena sadna vrsta, je bilo 377 ha ali 17 % starih do 5 let, 427 ha ali 19 % 6–10 let, 883 ha ali 39 % 11–20 let in 580 ha ali 25 % več kot 20 let.

Odporne sorte na podnebne spremembe so posajene na površini 1.084 ha, kar predstavlja 25 odstotni delež v intenzivnih sadovnjakih (skupaj je 4.402 ha intenzivnih sadovnjakov). Cilj je povečati obseg teh sort za 216 ha oz. na 1.300 ha, kar predstavlja 30 odstotkov vseh intenzivnih sadovnjakov.

Slika 77: Starostna struktura sadovnjakov (ha) v letih (jablana, hruška, oreh, češnja)

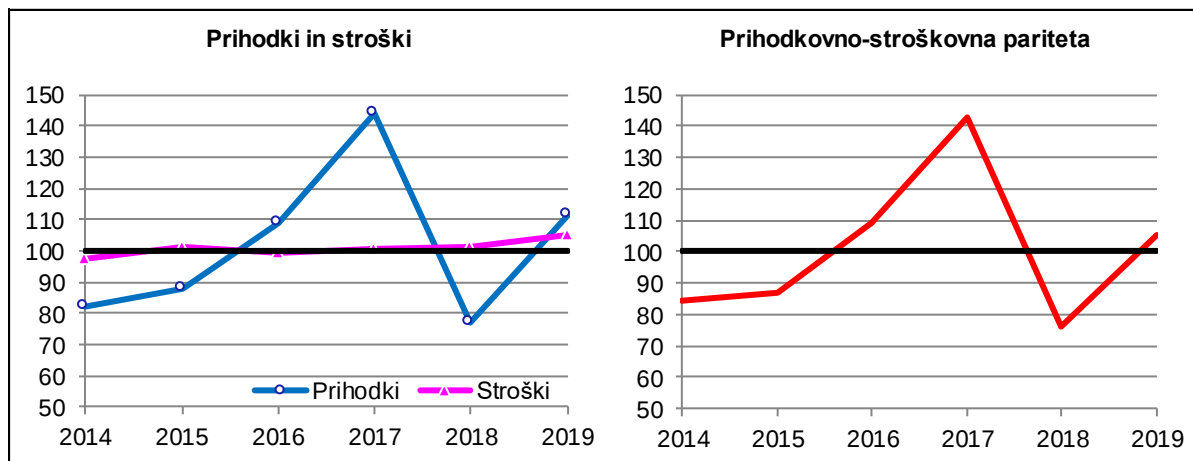
Vir: RKG-2020

Pri sadju so opazna precejšnja medletna nihanja stopenj samooskrbe in porabe, ki so predvsem posledica bolj ali manj obilnih letin. V letu 2019 je bila nizka stopnja samooskrbe s sadjem (sveže in predelano) in je znašala 29,6%, najvišja stopnja samooskrbe v zadnjem desetletnem obdobju je bila v letu 2018 z 48 %. Pri stopnji samooskrbe s svežim sadjem 43,7 % je bila poraba na prebivalca 76 kg, v vseh oblikah sadja pa 129 kg na prebivalca.

V obdobju 2015–2019 je zunanja trgovina z užitim sadjem obsegala od 323 do 379 tisoč ton oziroma vrednostno od 259 do 302 tisoč EUR na leto. Leta 2019 je bilo v zunanjetrgovinski menjavi prodanega vrednostno in količinsko več sadja kot leto prej. Zunanjetrgovinska bilanca z jabolki se je zaradi manjšega uvoza in povečanega izvoza povečala. V letu 2019 je bilo v sveži in predelani obliki (vključno s sokovi) porabljeno približno 301 tisoč ton sadja, kar je za 17 % več glede na povprečje obdobja 2009–2018.

Ocene na podlagi letine in modelnih kalkulacij kažejo, da so se ekonomske razmere pri pridelavi sadja, kljub slabši letini v letu 2019, predvsem zaradi pomembno višjih odkupnih cen jabolk v letu 2019 večinoma izboljšale. Odkupne cene namiznih jabolk in namiznih hrušk, pridelanih v letu 2019, so bile v času spravila višje za 45 % oziroma 19 %, odkupne cene namiznih breskev pa so bile nižje za 4 %.

Slika 78: Osnovni ekonomski kazalci pri pridelavi jabolk (indeks, povprečje 2014–2018 = 100)

Vir: Modelne kalkulacije KIS (ZP-2019)

V zadnjih letih je gibanje stroškov pridelave jabolk manj intenzivno od gibanja odkupnih cen. Cenovno-stroškovna pariteta, ki odraža le razmerje med spremembami cen inputov in spremembami odkupnih cen, je zato v zadnjih letih zelo spremenljiva. Ekonomski položaj pri pridelavi jabolk se je leta 2019, kljub slabi letini in nekoliko višjih stroških pridelave, zaradi znatnega povišanja odkupnih cen izboljšal in je med ugodnejšimi v zadnjih letih.

Zaradi podnebnih sprememb je v Sloveniji pridelava sadja zelo odvisna od vremenskih razmer, s tem pa so povezana tudi velika tveganja na primer zmrzal in toča. Za obvladovanje le-teh je z mrežami proti toči in drugimi vrstami mrež pokritih 30 % intenzivnih sadovnjakov ter več kot polovico intenzivnih nasadov jablan, pridelovalci so upravičeni do 50 % stopnje sofinanciranja zavarovalne premije. Bistveno premalo je vzpostavljenih namakalnih sistemov in vodnih zajetij, tudi glede na vedno večje potrebe protislanske zaščite sadovnjakov, ter drugih zaščitnih mrež, sodobnih hladilnih in skladiščnih kapacitet ter specialne mehanizacije in opreme. Za boljše obvladovanje podnebnih sprememb v panogi primanjkuje specifičnega znanja.

Sadjarsko pridelavo ogrožajo tudi nove bolezni in škodljivci, ki se vedno pogosteje vnašajo na območje EU kot posledica naraščajoče globalizacije trgovanja z rastlinami in rastlinskimi proizvodi. Tudi podnebne spremembe imajo vse večji vpliv na pojav in razširjenost škodljivih organizmov rastlin, ki jih je zaradi omejitev pri uporabi fitofarmacevtskih sredstev vse težje uspešno obvladovati.

Zaradi strukturnih sprememb se v pridelavo ponovno uvajajo sadne vrste, ki so se v preteklosti opustile, povečuje se tudi povpraševanje po ekološko pridelanemu sadju. Bolje bi lahko izkoristili dostopnost obnovljivih virov energije za pridelavo v zavarovanih prostorih in možnost podaljšanja sezone pridelave in celoletna pridelava (npr. jagode). Pridelava sadja je izpostavljena pojavu novih škodljivih organizmov (marmorirana smrdljivka, plodova vinska mušica...), za katere je na voljo vedno manj fitofarmacevtskih sredstev.

Zaradi nepovezanosti pridelovalcev v organizirano obliko delovanja in razmer na trgu je njihova cenovna nekonkurenčnost še večja. V Sloveniji imamo priznано eno organizacijo proizvajalcev, ki pa še ne izvaja operativnega programa organizacije proizvajalcev in ne črpa sredstev iz naslova tega ukrepa.

Za sodobnejše načine hlajenja in skladiščenja je premalo kapacitet pri pridelovalcih, neustrezna je tehnološka priprava pridelkov za trg (npr. zagotavljanje hladne linije, tehnologije za podaljšanje obstojnosti pridelka na prodajni polici). Z večjo vključitvijo slovenskega sadja v okviru obstoječe živilsko predelovalne industrije bi bilo potrebno povečati predelovalne kapacitete.

V Sloveniji želimo s promocijo povečati uživanje sadja, saj je zaradi cenovnih razmer še vedno prenizko povpraševanje po slovenskem sadju.

Razdrobljena je lastniška in posestna struktura, neugodna je tudi starostna struktura sadovnjakov.

Sadjarji so v letu 2019 vstopili v shemo Izbrana kakovost, vendar ugotavljamo, da je med potrošniki še vedno slaba prepoznavnost oznak iz shem kakovosti (ekološka pridelava, integrirana, izbrana kakovost, druge sheme kakovosti), čeprav so ankete pokazale, da je zvestoba slovenskih potrošnikov slovenskim blagovnim znamkam in slovenskim proizvodom velika. Podpore bi bile potrebne tudi za spodbujanje zaposlovanja na podežlju, predvsem mladih kmetov ter ohranjanju kulturne krajine in biotske raznovrstnosti, spodbuditi pa bi morali še socialno podjetništvo in zaposlovanje ranljivih skupin prebivalstva.

V programskem obdobju SKP 2014–2020 lahko pridelovalci sadja na podlagi plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. Od leta 2006 so tudi sadjarji upravičeni do sofinanciranja zavarovanja, ki se je leta 2018 zvišalo iz 40 % na 50 % zavarovalne premije (leta 2018 je bilo v ukrep vključenih 455 KMG s 1.363 ha ali 32 % intenzivnih sadovnjakov), uveljavljajo pa lahko tudi pravico do vračila dela trošarine za gorivo, porabljeno v kmetijstvu (od leta 2009 70 %).

V PRP 2014 – 2020 se podore sadjarstvu lahko izvajajo v okviru naslednjih ukrepov: prenos znanja in dejavnosti informiranja, podpora za pomoč pri uporabi storitev svetovanja, podpora za novo sodelovanje v shemah kakovosti, podpora za naložbe v kmetijska gospodarstva, podpora za naložbe v predelavo ali trženje kmetijskih proizvodov, naložbe v infrastrukturo, povezano z razvojem kmetijstva in gozdarstva, pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete, pomoč za zagon dejavnosti za razvoj majhnih kmetij, ustanavljanje skupin in organizacij proizvajalcev v kmetijskem sektorju, kmetijsko okoljsko podnebna plačila (KOPOP), ekološko kmetovanje, plačila območjem z naravnimi ali drugimi posebnimi omejitvami, sodelovanje. V tem obdobju so pridelovalci sadja iz ukrepov prejeli do 11 mio EUR, od tega smo podprli tudi 130 naložb v kmetijska gospodarstva v skupni višini 8,6 mio EUR.

V tehnologiji pridelave sadja prevladuje integriran način pridelave, v katero je bilo v letu 2014 vključenih 714 kmetijskih gospodarstev z 2.973 hektarji sadovnjakov, v letu 2017 pa le še 25 % oziroma 1030 hektarjev, saj se je podpora integrirani pridelavi v okviru kmetijsko okoljskih plačil z letom 2014 ukinila. Pri ekološkem načinu pridelave je v obdobju 2010-2019 zaznati trend povečevanja površin sadovnjakov, vključenih v sistem nadzora ekološke pridelave, in sicer so se površine sadovnjakov povečale iz 798 ha na 2.119 ha.

Zaradi prepovedi izvoza svežega sadja in zelenjave iz EU v Rusko Federacijo so posredne učinke na trgu v letu 2014 občutili tudi slovenski pridelovalci sadja. Za blažitev krize so bili na podlagi Uredbe o ureditvi kmetijskih trgov na ozemlju celotne EU vzpostavljeni začasni izredni ukrepi, do katerih so bili izjemoma upravičeni tudi pridelovalci, ki niso bili združeni v okviru organizacij proizvajalcev. V obdobju 2014–2016 je bilo v Sloveniji s trga umaknjenih 5.931 ton pridelka, za katerega so pridelovalci v okviru ukrepa prejeli 1,63 milijona EUR nadomestila.

Za tehnološki napredek in izmenjavo znanja v panogi je pomembna Javna služba na področju sadjarstva, v okviru katere se izvajajo naloge selekcija in introdukcija sadnih rastlin in ugotavljanje njihove vrednosti za predelavo, preizkušanje tehnologij, zagotavljanje izhodiščnega razmnoževalnega materiala ter strokovno-tehnična koordinacija v sadjarstvu. Slednja je pomembna za prenos znanja in rezultatov nalog javne službe do kmetijskih pridelovalcev, ki potekajo v sodelovanju z javno službo kmetijskega svetovanja. Pomembna pa je tudi za ustrezen prenos znanja med raziskovalnimi, izobraževalnimi in svetovalnimi ustanovami. Rastlinske genske vire v sadjarstvu ohranjamo v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke (JSRGB). Njihovo ohranjanje je pomembno iz različnih vidikov, med drugim tudi za to, ker so vir biotske raznovrstnosti kmetijskih rastlin za trajnostno kmetijstvo. Na področju sadjarstva ima JSRGB shranjenih 119 akcesij jablan in 48 akcesij hrušk.

V okviru projektov ukrepa sodelovanja - Evropskega partnerstva za inovacije na področju kmetijske produktivnosti in trajnosti (EIP), so pridelovalci sadja v okviru različnih projektov (npr. visokostorilna trajnostna pridelava jabolk) vzpostavili partnerstvo za doseganje cilja trajnostne in konkurenčnejše pridelave sadja, zmanjševanje obremenitev okolja, zmanjševanje pridelovalnih tveganj zaradi podnebnih sprememb in doseganje najvišjih trženjskih standardov. V okviru ciljno raziskovalnih projektov so se preučevali specifični problemi v pridelavi sadja kot npr. tehnološki ukrepi z zmanjšano uporabo zaščitnih sredstev, tehnologije za konkurenčnejšo pridelavo jabolk, hrušk in češenj.

Okrepiti bi morali finančne podpore za razvoj novejših tehnologij in aplikativnih poskusov, zlasti na demonstracijsko poskusnih centrih, in v praksi neposredno uporabnih raziskovalnih in razvojnih nalog (javne službe, CRPi, ARRS projekti), s čimer bi lahko zmanjšali tehnološko zaostalost v pridelavi in dosegali boljšo tržno kakovost in večje količine pridelanega sadja. Povezanost in sodelovanje strokovnih inštitucij še ni optimalna zato je pomemben cilj okrepljeno povezovanje strokovnih inštitucij v okviru delujočega sistema AKIS.

10.10.2 Ključne ugotovitve

- Površine intenzivnih sadovnjakov rahlo naraščajo (do 2 % na leto), zmanjšujejo se površine najbolj razširjene sadne vrste jablane, ki obsegajo 52 % površin, nastajajo pa strukturne spremembe z večjo pestrostjo sadnih vrst. Neugodna je starostna struktura intenzivnih sadovnjakov, zato je potrebno okrepiti naložbe, zlasti v postavitve novih nasadov in obnove nasadov. Prevelika je posestna razdrobljenost.
- Pridelovalci na trgu niso konkurenčni tako zaradi neustreznih tehnologij pridelave (premajhen tržni delež I. kakovostnega razreda, prenizek hektarski pridelek), neustreznega načina hlajenja in skladiščenja ter priprave za trg, zaradi nizkih cen v Sloveniji oziroma visoke lastne cene v primerjavi z ostalimi konkurenčnimi državami, kot tudi zaradi nepovezanosti pridelovalcev ter preveč obdavčene delovne sile.
- Spremenjene podnebne spremembe imajo na sadjarstvo v zadnji desetih letih izjemen vpliv, zato bo potrebna še boljša prilagoditev panoge s sodobnejšimi tehnologijami in dodatnimi naložbami, sofinanciranjem zavarovalnih premij in podobno.
- Shema kakovosti Izbrana kakovost je v sektorju vzpostavljena od leta 2019, pri čemer bo potrebno še okrepiti promocijske dejavnosti.

10.10.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor sadjarstva:

- povečanje obsega proizvodnje sadja in pridelave različnih sadnih vrst;
- izboljšanje konkurenčnosti in kakovosti;
- povečanje porabe sadja.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.10.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

Prednostne naložbe:

- povečevanje obsega trajnih nasadov z namakalnimi sistemi (z oroševanjem) in mrežami proti toči;
- obnova trajnih nasadov z namakalnimi sistemi, mrežami + zamenjava sort in podlag z odpornimi sortami in podlagami na škodljive organizme (krepitev odpornosti);
- ureditev novih namakalnih sistemov / tehnološke posodobitve namakalnih sistemov (krepitev odpornosti);
- prestrukturiranje v ekološko pridelavo: mehanizacija, oprema za zmanjšanje FFS, hranil.

Kolektivne naložbe:

- hladilnice,
- skladišča,
- sortirne in pakirne linije;

Ekološke kmetije:

- specialna mehanizacija, manjši obdelovalni stroji, škropilnice,
- skladišča (npr. hladilni kontejnerji).

Podnebne spremembe:

- Naložbe v zmanjševanje negativnih posledic podnebnih sprememb v obstoječih trajnih nasadih oziroma novih zasaditvah v smeri zmanjševanja nevarnosti pozebe (vetrnozaščitne pregrade, grelna telesa, mreže proti toči, folije, namakanje, oroševanje, zaščitne tkanine, vremenske postaje...) in vdora škodljivih organizmov (protiinsektne mreže, različne vabe itn.).

Strojna oprema:

- oprema za mehansko obdelavo tal v sadovnjaku, strojna rez, mehansko redčenje, obiralne platforme, itn.

10.11 Vinogradništvo in vinarstvo

Vinogradništvo in vinarstvo v Sloveniji predstavljata pomembno kmetijsko panogo, ki ima tudi vidno gospodarsko vlogo in pomen pri ohranjanju kulturne krajine ter ohranjanju poseljenosti slovenskega podeželja. V vrednosti kmetijske proizvodnje imata med rastlinskimi pridelki grozdje in vino skupaj največji delež.

Strateški cilji Slovenije na področju vinogradništva in vinarstva so predvsem ohranitev obsega obstoječih vinogradniških površin in izboljšanje velikostne strukture, povečanje produktivnosti in izboljšanje konkurenčnosti panoge, tudi preko povečanja prepoznavnosti slovenskih vin.

10.11.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Po podatkih zajema rabe kmetijskih zemljišč v letu 2019 imamo v Sloveniji 18.113 ha vinogradov, v register kmetijskih gospodarstev (RKG, 2019) je vpisanih 15.437 ha (zavezani KMG z 0,05 ha in več vinogradov), pridelek se v register pridelovalcev grozdja in vina (RPGV) redno prijavlja iz 14.200 ha (zavezanci KMG z 0,1 ha in več). V primerjavi z letom 2010 je razvidno, da so se površine pod vinogradi po podatkih RKG zmanjšale za 5 %, po zajemu rabe kmetijskih zemljišč pa kar za 18 %, kar kaže na opuščanje predvsem manjših vinogradov. Povprečna površina vinogradov na KMG se nekoliko povečuje in znaša 0,55 ha.

V RPGV je vpisanih skoraj 30.000 pridelovalcev grozdja in skoraj vsi so tudi pridelovalci vina, za stekleničenje je registriranih preko 2.300 pridelovalcev, od tega je 11 večjih (preko 500.000 litrov letno).

Značilna je velika razdrobljenost vinogradov, kar 84 % vinogradnikov obdeluje pod 0,5 ha vinogradov, velikost do 1 ha vinogradov pa zajame kar 91 % vseh pridelovalcev. Največja razdrobljenost je na območjih Štajerske Slovenije, Prekmurja, Dolenjske, Bele krajine in Bizeljsko-Sremiča; manj kot 0,5 ha pa obdeluje večina pridelovalcev v vinorodnih območjih Prekmurje (95 %), Dolenjska (94 %) in Bela krajina (93 %). Strukturno slaba je tudi velikost posameznega vinograda, ki v povprečju znaša manj kot 0,32 ha.

Tabela 299: Podatek o površinah vinogradov po letih (ha)

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
RKG	16.214	16.082	16.141	15.993	15.773	15.694	15.573	15.555	15.661	15.437
Raba kmetijskih zemljišč	22.201	21.489	21.256	19.671	19.312	19.140	18.976	18.696	18.463	18.113

Vir: RKG-2020

Letno se obnovi ali na novo zasadi v povprečju dobrih 300 ha vinogradov, kar ne zadostuje za enostavno reprodukcijo. Posledično se slabša starostna struktura vinogradov: 12 % vinogradov je starejših od 40 let, medtem ko je bilo pred 15 leti takih le 4 %. Največji delež mladih vinogradov (do 25 let) je na Primorskem (70 %), medtem ko jih je v Podravju in Posavju le dobra polovica. Situacija se je nekoliko izboljšala v zadnjih treh letih, ko je bilo na novo zasajenih po skoraj 400 ha vinogradov letno, v letu 2020 in 2021 pa se je zaradi epidemije spet nekoliko poslabšala.

Odporne sorte na podnebne spremembe so posajene na površini 1.530 ha, kar predstavlja 10 odstotni delež vinogradov. Cilj je povečati obseg odpornih sort za 670 ha na 2.200 ha, kar predstavlja 15 odstotkov vseh vinogradov.

Strmo narašča vključenost kmetijskih gospodarstev v ekološko pridelavo grozdja - v letu 2019 je bilo vključenih že 412 kmetijskih gospodarstev s 704 ha vinogradov, po drugi strani kot posledica ukinitve podpore za integrirano pridelavo upada vključenost v integrirano pridelavo grozdja.

Letno se pridelava med 63 in 89 mio litri vina, pri čemer ga je cca. 20 % za samooskrbo – registrirane pridelave je tako 45-55 mio litrov letno. Glavnino pridelke predstavljajo kakovostna vina z zaščitenim geografskim poreklom (70 %). Večina grozdja se pridelava na kmetijah (80 %),

večje kleti – podjetja odkupijo znaten delež in pridelajo od tretjine do polovice letne količine vina.

Tabela 30: Količina pridelka vina po letih, prijavljenih v RPGV (v 1000 litrih)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Pridelek	49.379	57.582	44.810	54.243	47.827	62.285	52.461	53.565	68.132	56.199

Vir: RPGV-2020

Zaloge vina so odvisne predvsem od pretekle letine in se gibljejo med 30 in 40 mio litri letno, zaradi obilne letine 2018 so v letu 2019 poskočile na 48 mio litrov.

Količinsko je bilanca zunanje trgovine z vinom od leta 2006 negativna, vrednostno pa dokaj izenačena. Izvoz vina se je leta 2019 količinsko sicer zmanjšal za dobrih 20 % na 5,33 mio litrov, vrednostno pa povečal za 4 % na 16 mio evrov in je bil za 18 % nad povprečjem zadnjih petih let. Uvoz vina, ki se je v letih 2013–2015 intenzivno povečeval, se zadnja štiri leta zmanjšuje. Leta 2019 je bilo uvoženih 9,75 mio litrov vina, kar je 23 % manj vina kot v povprečju zadnjih petih let. V uvozu vina prevladuje vino brez označbe porekla in geografske označbe, ki ga glede na strukturo pridelave in potrošnje primanjkuje, izvažamo predvsem vino z označbo porekla, ki ga tudi največ pridelamo. Glavni trgi za slovensko vino so: Nemčija, ZDA, Hrvaška, Nizozemska, Bosna in Hercegovina ter v zadnjih letih Češka. Glavne države izvoznice na naš trg so: Makedonija, Italija, Nemčija in Madžarska. Po podatkih SURS znaša poraba vina v Sloveniji 37,8 litra/leto na prebivalca (2018/2019).

Po letu 2007 predstavljata grozdje in vino skupaj od 9,2 % do 14,6 % vrednosti kmetijske proizvodnje, kar je največ med rastlinskimi pridelki, v vrednosti rastlinske pridelave pa je ta delež od 17,5 % do 25,2 %. V letu 2019 je grozdje k skupni vrednosti kmetijske proizvodnje prispevalo 1,5 %, vino pa 12,6 %, kar je pri grozdju in vinu na ravni leta 2018 in nad povprečjem zadnjega petletnega obdobja (2014–2018).

Odkupne cene grozdja so v porastu in so se v letu 2019 ponovno nekoliko zvišale po znižanju v letu prej.

Tabela 31: Povprečna cena odkupljenega grozdja

Povprečna cena (EUR)	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Grozdje za predelavo	0,45	0,43	0,47	0,46	0,46	0,50	0,55	0,60	0,57	0,60

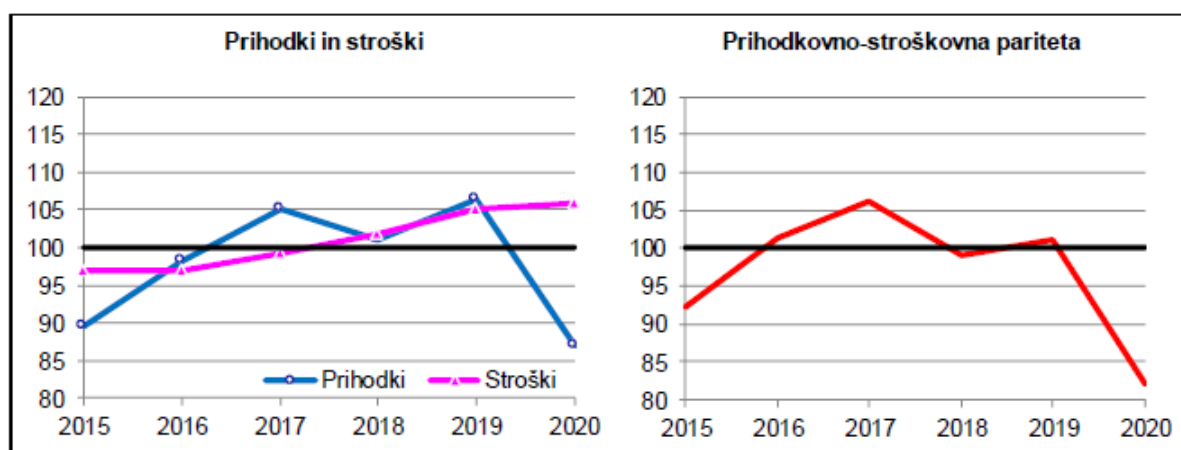
Vir: SURS-2020

V primerjavi z zadnjim petletnim obdobjem (2014–2018) so bile povprečne cene vina v letu 2019 višje za 17 %. Podatki ARSKTRP za leto 2019 tudi kažejo, da se je prodaja vina na slovenskem trgu kot tudi trgu EU nekoliko povečala. Zaradi posledic epidemije pa so se cene v letu 2020 ponovno znižale.

Od leta 2018 SURS vodi tudi povprečne letne drobnoprodajne cene za alkoholne pijače na podlagi podatkovnih baz trgovcev. Za leto 2018 po teh podatkih znaša povprečna drobnoprodajna cena za t.i. namizno vino 1,98 EUR/l in za kakovostno vino 4,85 EUR/l, za leto 2019 pa 2,04 EUR/l za namizno in 4,05 EUR/l za kakovostno vino.

Ekonomika pridelave grozdja je bila v letih 2016 in 2017 nekoliko boljša kot v letih prej, vendar so se z rekordnim pridelkom leta 2018 razmere na trgu z vinom ponovno poslabšale. Letina 2019 pa je bila dokaj povprečna. Višja predvidena rast odkupnih cen grozdja od zvišanja stroškov pridelave naj bi pozitivno vplivala na ekonomski položaj pridelovalcev grozdja, vendar je zaradi izredno zaostrenih razmer na trgu z vinom v prvi polovici leta 2020 (posledica epidemije koronavirusa) realizacija izplačila v jeseni leta 2019 statistično zabeleženih odkupnih cen grozdja zelo vprašljiva. Ekonomika pridelave grozdja za prodajo je z izjemo nekoliko ugodnejših let 2016 in 2017 na splošno že leta zelo slaba. Malce boljše ekonomske rezultate so imeli v zadnjih letih le pridelovalci grozdja, namenjenega za vina višje kakovosti, ki dosegajo višje odkupne cene. Boljši ekonomski položaj so imeli vinogradniki z lastno predelavo in uspešnejšim trženjem vina na domačem in tujih trgih, saj so bile cene vina zadnja leta večinoma v porastu.

Slika: Osnovni ekonomski kazalci pri pridelavi grozdja (indeks, povprečje 2015–2019 = 100)

Vir: Modelne kalkulacije KIS (ZP-2020)

Glede na velikostno strukturo kmetijskih gospodarstev z vinogradi je nesorazmernost v dohodkih težko uravnavati z neposrednimi dohodkovnimi podporami, saj ima manj kot 10 % kmetijskih gospodarstev, ki obdelujejo vinograde, v uporabi več kot 1 ha KZU (obdelujejo 10.500 ha vinogradov).

Ohranitev vinogradov na legah, ki za druge kulture niso primerne, je ključno za ohranjanje obdelanosti zemljišč. Težavo pri ohranjanju obsega vinogradov predstavlja splošen trend

zmanjševanje vinogradov in porabe vina v Evropi, dodatno pa tudi nekonkurenčna pridelava slovenskih vin zaradi naravnih danosti in razne omejitve (npr. omejitve na območjih okoljsko občutljivega trajnega travinja na potencialnih vinogradniških legah).

Razvoj panoge ovira tudi majhnost kmetijskih gospodarstev in nerešena zemljiška vprašanja (razdrobljenost, zapuščena zemljišča, lastništvo), delno pa tudi zemljiška politika z neustreznim vrstnim redom za nakup kmetijskih zemljišč in spreminjanjem pravil zakupa s strani Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije.

Dodatno pridelavo otežujejo podnebne spremembe (ekstremni dogodki: toča, pozeba, dvig temperature, pojav novih škodljivcev, bolezni), večji del pridelovalcev pridelka ne zavaruje zaradi visokih zavarovalnih premij za škodo v vinogradih.

Vse večje težave v vinogradništvu povzroča zlata trsna rumenica, ki je na nekaterih območjih povzročila obsežnejše izbruhe. Zaradi dviga temperature in vse večjih omejitev pri uporabi fitofarmaceutskih sredstev in posledično pomanjkanja učinkovitih fitofarmaceutskih sredstev za zatiranje prenašalca ameriškega škržatka, lahko pričakujemo nadaljnje širjenje bolezni in posledično opuščanje vinogradništva. Ogrožena je tudi pridelava sadilnega in razmnoževalnega materiala trte, saj obstaja tveganje, da zaradi razširjenosti zlate trsne rumenice ne bo več mogoče izpolnjevati predpisanih pogojev za premike v EU. Lahko pričakujemo, da bodo težave v vinogradniški pridelavi povzročali tudi novi škodljivci, ki so bili v preteklih letih vneseni v Evropo in so se razširili tudi v Slovenijo, kot sta npr. marmorirana smrdljivka in plodova vinska mušica.

Vino ima pomembno vlogo v promociji turizma in gastronomije, ki pa bi jo bilo treba še okrepiti, kar je zaradi močne antialkoholne politike včasih oteženo. Dohodek na podežlju bi se lahko povečal preko diverzifikacije in neposredne prodaje vina.

Potrebna bi bilo več izobraževanja in ozaveščanja potrošnikov o kulturi pitja vina in kakovosti vina, saj je zvestoba potrošnika na domačem trgu v upadu. Pri tem pa bo potrebno tudi večje razumevanje potreb trga s strani pridelovalcev.

V Sloveniji deluje Javna služba na področju vinogradništva, v okviru katere se izvajajo strokovne naloge, kot je selekcija in introdukcija novih sort vinske trte, preizkušanje tehnologij ter strokovno-tehnična koordinacija v vinogradništvu. Slednja je pomembna za prenos znanja in rezultatov nalog javne službe do kmetijskih pridelovalcev, ki potekajo v sodelovanju z javno službo kmetijskega svetovanja. Pomembna pa je tudi za ustrezen prenos znanja med raziskovalnimi, izobraževalnimi in svetovalnimi ustanovami. Ohranjanje rastlinskih genskih virov vinske trte poteka v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke, kjer je shrajenih 340 akcesij.

Prenos znanja do pridelovalcev grozdja in vina poteka tudi preko pooblaščenih organizacij, ki spremljajo dozorevanje grozdja pred trgatvijo in analizirajo pridelek vina pred vstopom na trg, organizacij, ki izvajajo izotopske in druge analize vina in grozdja, izobražujejo pokuševalce vina in vinarske inšpektorje ter preko vsakoletnih strokovnih srečanj, organiziranih v okviru javnih služb.

Od leta 2011 dalje sta bila področju vinogradništva ali vinarstva namenjena le dva ciljna raziskovalna programa (CRP). V letu 2019 je bil v okviru Evropskega partnerstva za inovacije (EIP) izbran projekt "Uvedba novih mehanskih in avtonomnih avtomatiziranih tehnologij za trajnostno pridelavo grozdja v vinogradih".

Pomemben vpliv na razvoj panoge ima tudi dostopnost brezplačnih storitev javnih služb za uporabnike ter vzpostavljen sistem napovedovanja bolezni in škodljivcev, potrebno pa bi bilo financiranje več raziskovalnih in razvojnih nalog (CRP, EIP projekti in drugi projekti iz ukrepa »Sodelovanje«) za doseganje višje kakovosti in konkurenčnosti (izboljšanje tehnologije) ter okrepitev prenosa znanja.

Skupna evropska tržna ureditev za vino v okviru SKP 2014-2020 daje vinogradnikom možnost uveljavljanja podpor za različne ukrepe kmetijske politike. S spremembo skupne kmetijske politike v programskem obdobju 2014–2020 so vinogradi vključeni v shemo neposrednih plačil, zato lahko upravičenci na podlagi v letu 2015 na novo dodeljenih plačilnih pravic pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento.

Ključna prelomnica v EU tržni ureditvi za vino se je zgodila 1. avgusta 2008, ko se je kot rezultat t.i. vinske reforme spremenil način črpanja EU sredstev za ukrepe ureditve trga z vinom (t.i. nacionalne ovojnice za vino). Program črpanja razpoložljivih sredstev, predložen EU Komisiji za obdobje 2009-2013, je vseboval naslednje ukrepe: prestrukturiranje vinogradov, promocija na tretjih trgih, podpora za uporabo zgoščenega grozdnega mošta in podpora za zeleno trgategv. Programa za obdobje 2014-2018 in 2019-2023 pa vsebujeta ukrepa za prestrukturiranje vinogradov in promocijo vina (izjemoma so se zaradi reševanja krize na trgu z vinom v letu 2020 in 2021 v program dodali tudi krizni ukrepi).

Dodatno se izvaja tudi nacionalni ukrep, namenjen podpiranju sejmskih in promocijskih dejavnosti na ciljnih trgih v obsegu 0,3 do 0,4 mio EUR letno.

V preteklih letih je bilo v okviru ukrepov programa razvoja podeželja izvedenih precej investicij v tehnološko opremo kleti. Do konca avgusta 2019 je bilo v okviru ukrepa Naložbe v predelavo/trženje kmetijskih proizvodov (PRP 2014-2020) za sektor vina izplačanih 36 vlog v skupni višini 2,13 mio EUR. V okviru ukrepa naložbe na kmetijskih gospodarstvih je bilo za sektor vinogradništva izplačanih 30 vlog v višini 0,74 mio EUR, za sektor vino pa 10 vlog v višini 0,21 mio EUR. V okviru ukrepa KOPOP je v letu 2019 operacijo Vinogradništvo uveljavljalo 1079 kmetijskih gospodarstev za 6711 ha vinogradov. Za ekološko pridelavo pa je v letu 2019 podporo prejelo 607 ha vinogradov v višini 0,45 mio EUR.

Podobno kot drugje v rastlinski pridelavi so tudi vinogradniki upravičeni do sofinanciranja zavarovalne premije za zavarovanje pridelka, ki je leta 2019 znašala 50 % (enako kot v letu 2018, ko se je dvignila iz 30 % v letu 2017), in vračila 70 % trošarine za porabljeno gorivo v kmetijske namene.

V obdobju pandemije oziroma izrednih razmer zaradi Covid-19 v prvi polovici leta 2020 so bili slovenski vinogradniki in vinarji upravičeni tudi do naslednjih kriznih ukrepov v skupni višini 8,76 mio EUR, namenjenih posebej tej panogi: krizna destilacija vina (umik s trga 6,87 mio litrov vina), krizno skladiščenje vina (začasni umik 0,75 mio litrov vina), zelena trgategv (zmanjšanje pridelka na nič na 126 ha vinogradov) in finančna pomoč za izpad dohodka v proizvodnji vina (pomoč je prejelo 1624 vinarjev).

10.11.2 Ključne ugotovitve

- Obseg površin vinogradov v Sloveniji se zmanjšuje, značilna je razdrobljena velikostna struktura, obnove vinogradov ne dosegajo enostavne reprodukcije, zato bi bilo potrebno okrepiti naložbe, zlasti v prestrukturiranje vinogradov in povečati velikostno strukturo vinogradov.
- Večina območij, na katerih ležijo vinogradi, je takih, ki so po talnih, reliefnih in podnebnih razmerah primerne predvsem za vinogradništvo, zato bi opustitev vinogradov na teh območjih potencialno pripeljala do zaraščanja.
- Ekonomika pridelave grozdja se sicer nekoliko izboljšuje, vendar je zelo odvisna od letine, z rekordnim pridelkom leta 2018 pa so se razmere na trgu z vinom ponovno poslabšale, zato se pojavlja potreba po okrepitvi naložb in prilagoditvi tehnologije pridelave novim razmeram, kot tudi upravljanju in obvladovanju tveganj.
- V panogi šepa združevanje pridelovalcev za skupni nastop na trgu in izboljšanje položaja pridelovalcev v verigi, zato bi bilo potrebno spodbujati povezovanje pridelovalcev.

- Slovenska vina še niso dosegla ustrezne stopnje prepoznavnosti, zato je potrebno nadaljevati s promocijskimi aktivnostmi v okviru sektorskih intervencij in drugih podpor (tudi v sklopu turizma in gastronomije), z večjim poudarkom na generični promociji.
- Potreben bi bil tudi večji poudarek in spodbude pridelavi namiznega grozdja, kjer samooskrbe praktično ni.

10.11.3 *Strateški cilji sektorja*

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor vinogradništva:

- ohranitev obsega vinogradniških površin;
- ohranitev tržnega deleža na domačem trgu;
- povečanje prodaje vina na trgih izven RS na 20 % pridelave.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027. Izjema je cilj povečanje prodaje vina na trgih izven RS, kjer glede na relativno majhen obseg pridelave vina v Republiki Sloveniji ni mogoče več pričakovati povečanja količine izvoza, pričakuje pa se povečanje vrednosti izvoza vin.

10.11.4 *Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023*

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- naložbe v napravo novih nasadov (prednostno naprava novih nasadov na območjih, kjer se vinogradi opuščajo in niso primerna za druge kulture);
- specialna mehanizacija (ki omogoča opustitev rabe herbicidov, zmanjšanje uporabe FFS, gnojil in hkrati manj ročnih delovnih ur);
- specialna mehanizacija za oskrbo tal (za strmine);
- naložbe v osnovna sredstva za pridelavo grozdja in vina (investicije v sodobnejše tehnologije pridelave grozdja in vina, izgradnja in posodobitev vinskih kleti, vse vrste zaščitnih mrež, namakalne opreme, naložbe v specialno mehanizacijo in opremo, specialni traktorji);
- naložbe v predelavo in trženje;
- ureditev skladiščnih kapacitet in prostorov za namen prve prodaje;
- naložbe v krožno gospodarstvo: oprema za kompostiranje tropin, materiali, ki jih je možno reciklirati in biorazgradljivi (razgradljivi) materiali v tehnologiji pridelave grozdja in vina.

10.12 Sektor oljkarstva

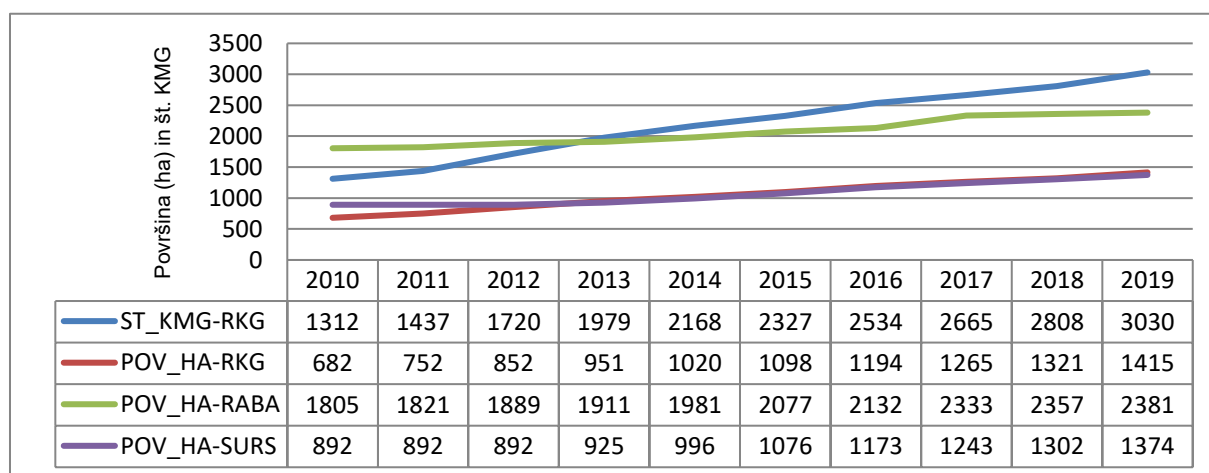
Oljkarstvo je v Sloveniji omejeno na Slovensko Istro in na del Goriških Brd ter Goriškega, kjer je to tradicionalna kmetijska panoga, pomembna tako za trajnostni razvoj tega območja kot tudi za ohranjanje značilne sredozemske krajine in kulturne dediščine. K skupni vrednosti kmetijske pridelave po letu 2007 oljčno olje skupaj prispeva med 0,2 % in 0,7 %, k vrednosti rastlinske pridelave pa med 0,3 % in 1,2 %.

Oljčno olje ima vse večji pomen za zdravo prehranjevanje. Slovensko oljčno olje lahko ob primerni tehnologiji (ustrezna oskrba nasada, namakanje, ustrezne sorte in skrb za zdravstveno varstvo oljk) in ugodnih vremenskih razmerah, kot tudi ob pravočasnem obiranju in predelavi oljk ter skladiščenju oljčnega olja dosega visoko kakovost. Interes oljkarjev za proizvodnjo kakovostnega oljčnega olja se kaže v dolgoletni proizvodnji ekstra deviškega oljčnega olja z zaščiteno označbo porekla. Vendar pa je delež tržno usmerjenih oljkarjev majhen, saj se večina oljčnega olja proda na kmetiji in ne po evidentiranih tržnih poteh.

10.12.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Skupna površina oljčnikov v Sloveniji sicer predstavlja le 0,3 % vseh kmetijskih zemljišč in znaša 2.356 ha (dejanska raba). Oljčnike ima 2.808 kmetijskih gospodarstev. Večina oljčnikov je v Slovenski Istri (96 %), ostala območja so Goriško, Goriška Brda, Vipava in Kras. Prav na teh območjih se kaže trend in potreba po postavitvah novih nasadov oljk. Z redno obnovo oz. novimi zasaditvami oljčnikov bi se lahko skupna površina le-teh povečala do 3.000 ha. Trend naraščanja površin je spodbuden (v zadnjih petih letih v povprečju 94 ha na leto, od 2014 do 2018 za 378 ha). Ponovna rast površin oljčnikov je zlasti visoka po letu 2012. Praktično so vse sorte odporne na sušo. V letu 2022 je bilo posajenih 1.547 ha oljčnikov, od tega jih je 1.505 ha posajenih z odpornimi sortami. Cilj je povečati površino oljčnikov z odpornimi sortami za cca 300 ha oz. na 1.800 ha oljčnikov.

Slika 79: Površina oljčnikov in št. KMG

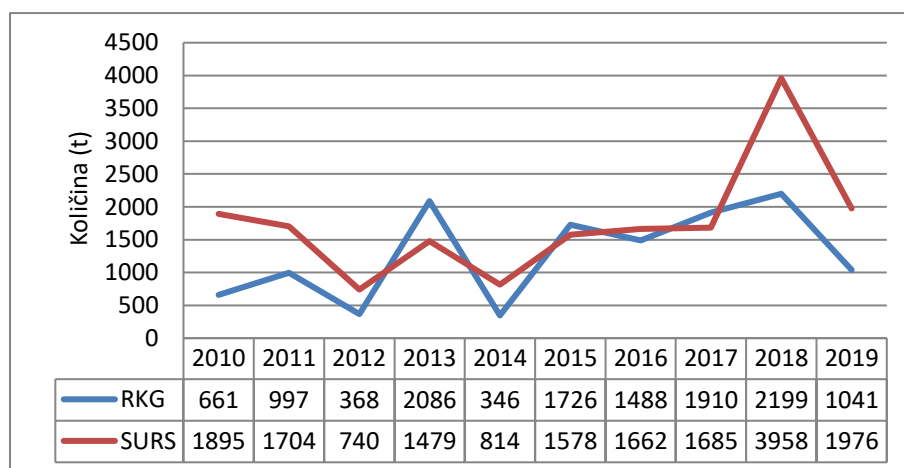
Vir: MKGP-2020, SURS-2020

Za slovensko oljkarstvo so značilna majhna kmetijska gospodarstva (75 % kmetijskih gospodarstev ima manj kot 0,3 ha oljčnikov) in razdrobljenost oljčnikov (42 % je manjših od 0,1 ha, 82 % manj kot 0,3 ha oziroma le 2 % oljčnikov je velikih nad 1 ha). Ta majhnost kmetijskih gospodarstev in razdrobljenost ter težje pridobivanje zemljišč v najem iz Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije predstavljajo omejujoče faktorje za razvoj oljkarstva.

Zaradi neugodnih zemljiških razmer, velikega deleža nasadov na pobočjih in zaradi prilagajanja posebnim podnebnim razmeram (pridelava oljk v Sloveniji je na najbolj severnih pridelovalnih območjih za oljko, zaradi česar so pozebe pogostejše), je tehnologija pridelave oljk v Sloveniji zahtevna. Stroški naložb so na takšni zemljiški strukturi višji (terase so na cca. 50 % površine oljčnikov oziroma 720 ha). 86,5% oljčnikov se nahaja v OMD (gorsko območje).

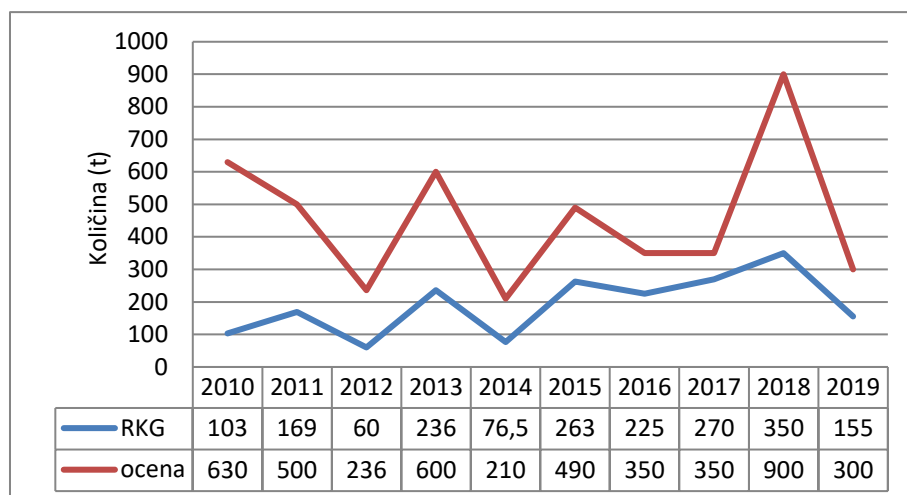
Po podatkih MKGP Slovenija letno pridela od 1.000 do 2.200 ton oljk, iz katerih proizvede od 170 do 350 ton oljčnega olja, vendar ti podatki zaradi slabega vpisa oljkarjev v RKG in slabega poročanja količine oljk in oljčnega olja v RKG niso realni. Po oceni stroke znaša pridelek oljk od 4.000 do 6.000 ton in proizvodnja oljčnega olja od 300 do 900 ton. Slovenija je tudi v okviru EU majhna proizvajalka oljčnega olja in v celotni proizvodnji EU znaša le 0,02 %. Pridelek oljk zaradi vremenskih razmer med leti zelo niha. Najbolj slaba letina zadnjih 10 let je bila leta 2014, ko je bil zaradi precej deževnega poletja ekstremen napad oljčne muhe, v nadaljnjih letih od 2015 do 2017 podpovprečna zaradi suše, medtem ko je bila letina 2018 nadpovprečna, v 2019 pa ponovno slaba. Skladno s tem je bil manjši tudi hektarski pridelek oljk, ki je ob normalni letini 2,5 ton/ha. Hektarski pridelek je odvisen tudi od starosti oljk, saj oljka stopi pozno v rodnost (v 10 – 12 letu), rodna pa je lahko več 100 let. V Registru živilskih obratov je registriranih 34 oljarn, kar je glede na količine oljčnega olja veliko. Po ocenah je vsaj še enkrat toliko malih oljarn, uporabljenih predvsem za stiskanje oljčnega olja za lastno uporabo.

Slika 80: Pridelek oljk

Vir: MKGP-2020, SURS-2020

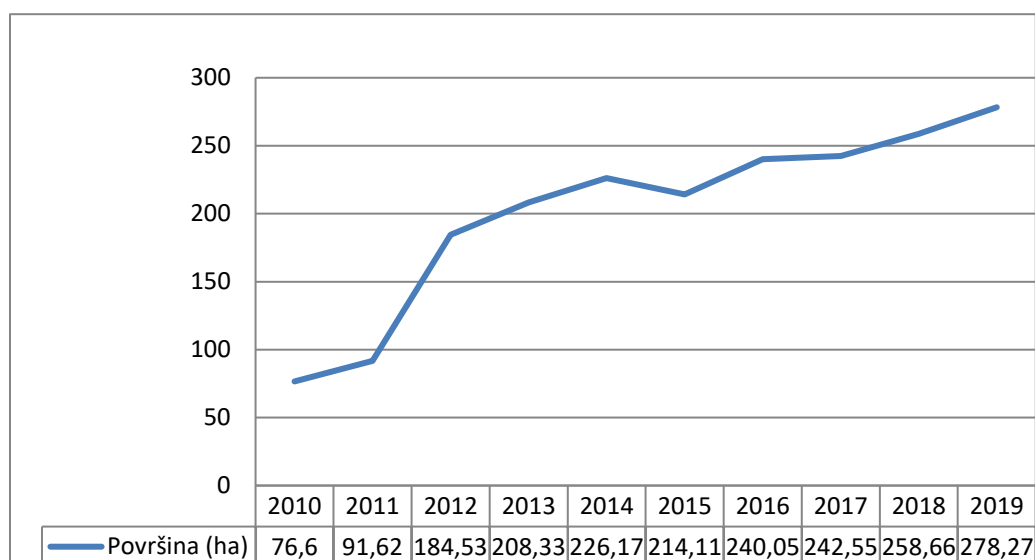
Slika 81: Proizvodnja oljčnega olja

Vir: MKGP-2020

Ekološka pridelava se povečuje, v letu 2010 je bilo v ekološko pridelavo vključenih 11 % oljčnikov, medtem ko je bila v letu 2019 takšna pridelava pri 196 KMG-jih na 278 ha oljčnikov ali 20 % oljčnikov.

Slika 82: Površina oljčnikov z ekološko pridelavo (ha)

Vir: MKGP-2020

Predelava oljk v namizne oljke je omejena, vendar perspektivna dejavnost. Prijava pridelka v RKG kaže rahlo rast proizvodnje, ki v povprečju zadnjih 5 let znaša 6 ton.

Stopnja samooskrbe z oljčnim oljem je deficitarna in je odvisna predvsem od letne proizvodnje slovenskega oljčnega olja, medtem ko se poraba oljčnega olja povečuje. Stopnja samooskrbe se je v obdobju 2010–2019 gibala od 10% v letu 2014 do 32% v letu 2018, v povprečju pa 20%. Ocenjena poraba (proizvodnja + uvoz - izvoz) za sezono 2019 znaša 2.291 ton oljčnega olja, kar znaša 1,1 litra na prebivalca. Poraba oljčnega olja v zadnjih 20 letih sicer raste, a je v primerjavi z velikimi proizvajalkami oljčnega olja (Grčija 12 l, Španija 10 l, Italija 9 l) nizka. Slovensko oljčno olje se večinoma proda v Sloveniji. Potrošniki so pri izbiri oljčnega olja pozorni predvsem na kakovost, okus, državo porekla, označbe, proizvajalca. Zato je v Sloveniji perspektivna proizvodnja visoko kakovostnega oljčnega olja (iz shem kakovosti ZOP).

Slovensko oljčno olje dosega visoke cene, 10 EUR/l pri pridelovalcih, olje vrhunske kakovosti = ZOP pa od 18 do 19 EUR/l oziroma precej več (odvisno tudi velikosti pakiranja). Ker na trg prihaja vse več kakovostnega, a cenejšega oljčnega olja iz tujine, obstaja nevarnost nekonkurenčnosti slovenskega olja. V trgovinah namreč prevladuje oljčno olje neslovenskega porekla, slovensko oljčno olje pa je predvsem visoke kakovosti (ZOP), katerega cena je precej višja od tujega. Veliko tega oljčnega olja ZOP se proda v turizmu kot butični proizvod. Glede na majhno površino oljčnikov na kmetijsko gospodarstvo je večina slovenskih oljkarjev netržnih. Največ oljčnega olja se še vedno proda na kmetijah pri oljkarjih.

Pri uvozu oljčnega olja beležimo hitro rast. Leta 2000 je uvoz znašal 714 ton, s postopno rastjo je v letu 2013 presegel 1.900 ton in se do leta 2019 giblje v tem obsegu (določen delež predstavlja uvoz zaradi izvoza). Izvoz v zadnjih desetih letih znaša v povprečju 43 ton letno (vendar gre v večini primerov za izvoz po uvozu), izvoz slovenskega oljčnega olja pa je količinsko zanemarljiv.

Oljka kot tipična sredozemska kultura je za slovensko Primorje nepogrešljiva. Je del tradicionalne krajine in pomembna za trajnostno kmetijstvo. Zato urejeni oljčniki in samostojna stara drevesa oljk, vključno s starimi torklami za stiskanje oljčnega olja, predstavljajo bogato naravno in kulturno bogastvo Primorske. Oljčniki so območja s posebno ekološko vrednostjo, tudi zaradi malih oljkarjev, ki niso tržno usmerjeni, prispevajo pa k mozaični krajini in biotski raznovrstnosti ter razvoju turizma. Pomembno je spodbujanje trajnostnega razvoja z ozaveščanjem pridelovalcev o naravi prijaznih tehnologijah pridelave.

Oljka je drevo, ki pozno vstopi v rodnost, rodna pa je lahko tudi več sto let. Zato je pomembno ohranjanje starih oljk in oljčnikov. Tudi z vidika porabe vode je oljka kot zimzelena rastlina z globokimi koreninami prilagojena na manjšo porabo vode, čeprav pogostejša sušna obdobja tudi pri oljki vplivajo na slabši pridelek. Podnebne spremembe, kot so daljša sušna obdobja, večje število ekstremnih pojavov, kot je zmrzal ali toča, neugodno vplivajo na pridelavo oljk in tudi na kakovost oljčnega olja. Zato je tudi v oljkarstvu potrebna prilagoditev tehnologije pridelave oljk, vključno s pridelovanjem primernih sort in varstva pred boleznimi in škodljivci. Ena od možnosti prilagoditve tehnologije temu pojavu je namakanje, saj so ekstremna sušna obdobja na območjih pridelave oljk vedno bolj pogosta. Število namakalnih sistemov v oljčnikih se sicer povečuje, a je njihov delež še vedno zanemarljiv: skupaj 26 ha v 87 oljčnikih. Težave so tudi pri pridobivanju dovoljenj za postavitve namakalnih sistemov zaradi omejenosti vodnih virov na Primorskem.

Zaradi večjega pojavljanja toče se tudi v oljkarstvu pojavlja potreba po mrežah proti toči. Svetuje se saditev lokalnih sort (preizkušanje sort in primernih podlag, zagotovitev sadilnega materiala), prilagojenih za razmere na območjih pridelave oljk v Sloveniji. Pomembna je učinkovita opazovalna napovedovalna dejavnost službe za varstvo rastlin za potrebe oljkarstva.

Starostna struktura oljkarjev je glede na pogoje statusa 'mladi kmet' neugodna. Največji delež predstavljajo oljkarji, stari od 41 do 64 let (1397 kmetijskih gospodarstev ali 47 %), skoraj toliko je starejših od 64 let (1321 kmetijskih gospodarstev ali 46 %), le 230 kmetijskih gospodarstev ali 7 % predstavlja oljkarje, mlajše od 41 let.

Za podeželje na Primorskem je oljkarstvo pomembno tudi zaradi ohranjanja sredozemske kulturne krajine in tradicije oljkarstva v povezavi s turizmom in gastronomijo (oljčni turizem). Oljkarji uvajajo nove produkte oljk (poleg vlaganja oljk tudi namazi, oljčno olje z dodatki, ipd.). Predelava oljk daje možnost uporabe stranskih proizvodov oljk (oljčne tropine, rastlinska voda, koščice, listi). Zaradi neugodne starostne strukture oljkarjev obstaja nevarnost opuščanja oljkarstva, posledično pa negativni vpliv na sredozemsko kulturno krajino (zaraščanje) in na trajnostni razvoj ter na socialno-ekonomski položaj v regiji.

V programskem obdobju SKP 2014–2020 lahko oljkarji na podlagi plačilnih pravic iz sheme neposrednih plačil pridobijo osnovno plačilo in plačilo za zeleno komponento. V letu 2019 je

plačilne pravice za oljčnike prejelo 864 KMG v skupni vrednosti cca. 81.000 EUR. Oljkarji niso uspešni pri črpanju podpor iz PRP, zlasti pri podporah za naložbe v kmetijska gospodarstva, saj je za slovensko oljkarstvo značilna razdrobljena in majhna posestna struktura, zato malo kmetijsko gospodarstvo težko dosega minimum za podporo iz razpisa. Del konvencionalne pridelave se je z uvedbo podpor za sonaravno kmetijstvo preusmeril v okolju prijaznejši način pridelave.

Oljkarji so organizirani na ravni društev, zveze društev ter dveh zadrug. V programskem obdobju PRP 2007 – 2013 so bili oljkarji z ZOP EDOOSI združeni v skupino proizvajalcev in prejeli podporo iz ukrepov podpore za skupine proizvajalcev (133, 134, 142), vezane na ZOP. V PRP 2014 – 2020 lahko oljkarji koristijo ukrep M3 za nove skupine proizvajalcev oz. nove člane v 'starih' skupinah proizvajalcev in ukrep M9 za priznavanje skupin proizvajalcev za namen trženja. Določene skupine oljkarjev so zainteresirane za povezovanje v organizacije proizvajalcev, vendar trenutno ni priznanih skupin proizvajalcev oziroma organizacij proizvajalcev.

Za tehnološki napredek in izmenjavo znanj ima pomembno vlogo javna služba na področju oljkarstva, ki izvaja strokovne naloge s področja oljkarstva (selekcija oljk, introdukcija oljk, zagotavljanje matičnega sadilnega materiala oljke, tehnologija pridelave oljk, ugotavljanje vrednosti oljk za predelavo) in s tem prispeva k uresničevanju strateških usmeritev razvoja oljkarstva. V prenos znanja so vključene tudi javna služba kmetijskega svetovanja (1/2 svetovalca, KGZ NG) in služba za zdravstveno varstvo rastlin (KGZ NG).

Ministrstvo je v zadnjem obdobju financiralo tudi CRP projekte na področju oljkarstva za proučevanje namakanja oljk in uporabe oljčnih tropin za različne namene (gnojenje, prehranska dopolnila, kurjava).

10.12.2 Ključne ugotovitve

- Oljkarstvo ima v Sloveniji velik potencial, tako z vidika možnosti povečevanja površin oljčnikov, ohranjanja kulturne krajine, povezovanja s turizmom in povečevanja porabe oljčnega olja.
- Pridelava oljk in s tem proizvodnja oljčnega olja v zadnjih letih precej niha, prevladujejo slabe letine, predvsem zaradi podnebnih sprememb (suša, ekstremni vremenski pojavi), izmenične rodnosti, slaba organiziranost za skupno trženje, značilni so razdrobljenost, majhnost oljčnikov, hriboviti relief in težave pri pridobivanju zemljišč v najem iz Sklada kmetijskih zemljišč in gozdov Republike Slovenije ter pojavljanje bolezni in škodljivcev. Zaradi vsega naštetega je pridelava oljčnega olja nekonkurenčna, zato je v prihodnje potrebno okrepiti investicije v postavitve novih nasadov (izbor primernih sort in leg), izgradnjo namakalnih sistemov in spodbujati pridelovalce k povezovanju.
- V Sloveniji proizvajamo visoko kakovostno oljčno olje. Delež tržno usmerjenih oljkarjev je majhen, saj se večina oljčnega olja proda na kmetiji in ne po evidentiranih tržnih poteh. Za povečanje tržno usmerjenih oljkarjev je potrebno graditi na promociji slovenskega oljkarstva in oljčnega olja ter okrepiti povezovanje oljkarjev za boljši položaj in konkurenčnost na trgu, okrepiti naložbe in nameniti sredstva za ugotavljanje skladnosti oljčnega olja.
- Ne glede na to, da so za Slovenijo značilni manjši oljkarji, ki svoje olje tržijo predvsem na domu, imajo pomembno vlogo z vidika izboljševanja dohodkovnega položaja kmetijskih pridelovalcev, obdelanosti kmetijskih zemljišč in ohranjanja kulturne krajine.

10.12.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor ojarstva:

- izboljšanje konkurenčnosti s povečevanjem obsega proizvodnje in kakovosti oljčnega olja s poudarkom na okolju prijazni pridelavi;
- povečanje porabe visoko kakovostnega oljčnega olja (promocija in izobraževanje);
- ohranitev tržnega deleža slovenskega oljčnega olja na domačem trgu;
- ohranjanje identitete kulturne krajine in povezovanje oljke in oljčnega olja s turizmom;
- zagotovitev stabilne infrastrukture za potrebe razvoja panoge.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.12.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- naložbe v ureditev novih nasadov ali obnovo obstoječih oljčnikov v kombinaciji z namakalnimi sistemi;
- naložbe v namakalne sisteme
 - ⇒ izgradnja in posodobitev namakalnih sistemov;
 - ⇒ investicija za zagotavljanje vodnega vira;
 - ⇒ investicije v namakalno opremo.
- naložbe v zemeljska dela, ki preprečujejo erozijo in omogočajo zadrževanje vode v tleh (terasiranje, naprava jarkov, ureditev odvodnje...);
- naložbe v osnovna sredstva za *pridelavo* (specialna strojna mehanizacija in oprema za opravila v oljčniku...) in *predelavo*, vključno s pripravo za trg (oljarne in druga predelava, filtriranje, oprema za transport in shranjevanje olja, degustacijski prostor, , polnilnice, ...) ter *trženje in promocijo* (ureditev skladiščnih kapacitet in prostorov za namen prve prodaje);
- stroji in priključki za oskrbo tal, ki vplivajo na talne razmere (vodno zračni režim , sekvestracija ogljika...);
- sodobni sistemi za čiščenje pršilnikov, nabava sodobnih pršilnikov s šobami proti zanašanju;
- podpora za posodobitev strojev in specialnih priključkov, z vidika varstva okolja;
- podpora za stroje in priključke za zatiranje plevelov v vrstnem in medvrstnem prostoru (izguba določenih herbicidov...);
- manjše investicije v smeri nakupa ustrezne opreme: grabljice za obiranje, pnevmatske škarje, žage, posebni stroji za obiranje, mreže, sodi z dušikom za shranjevanje olja, manjše polnilne linije, filtri za olje, oprema za namakanje,...

- naložbe v osnovna sredstva za zagotavljanje oziroma dodelavo sadilnega materiala;
- postavitve zaščitne ograje;
- naložbe v opremo za spremljanje tehnologije pridelave in predelave oljk ter postavitve (vzdrževanje) matičnih in poskusnih nasadov oljk (zagotavljanje lastne pridelave sadik in spodbujanje saditve sort odpornih na škodljivce ter bolezni in lokalnih sort);
- naložbe v krožno gospodarstvo: kompostiranje oljčnih tropin.

10.13 Hmeljarstvo

Hmeljarstvo ima v Sloveniji dolgoletno tradicijo in je ena od najbolj prepoznavnih pokrajinskih značilnosti in dejavnosti v Spodnji Savinjski dolini. Pridelava hmelja je omejena na območje Ptujkega polja, Koroške in Dravske doline. Specifična kombinacija predalpske klime in tal, kot naše naravne danosti, omogoča proizvodnjo aromatskih sort s svetovnim slovesom.

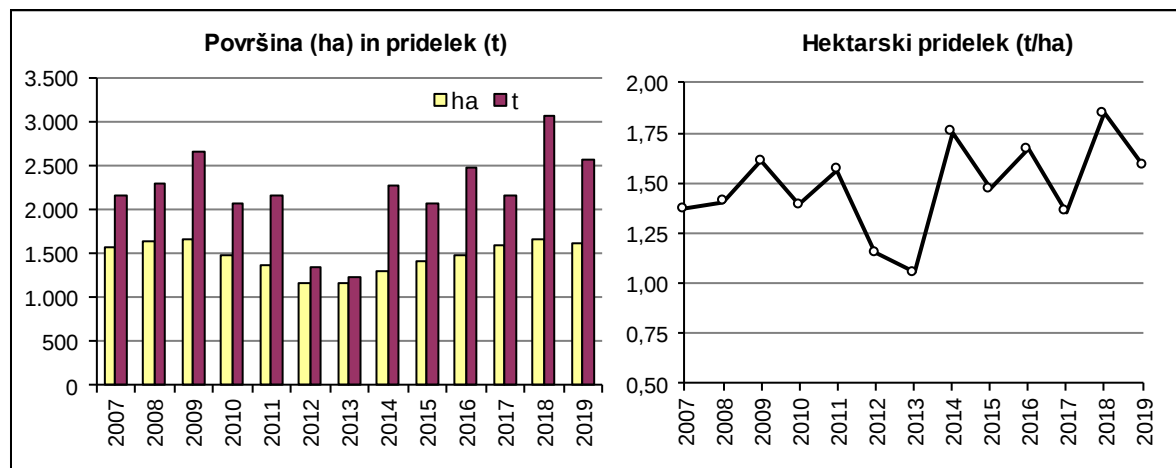
Po letu 2007 predstavlja hmelj od 0,4 % do 2,6 % vrednosti kmetijske proizvodnje, v vrednosti rastlinske pridelave pa ta delež predstavlja od 0,7 % do 5,2 %.

Strateški cilji Slovenije na področju hmeljarstva so: dosegati 3 % svetovni delež pridelave hmelja in stabilizirati proizvodnjo v smislu količinsko in kakovostno trajne ponudbe za trg, razviti nove sorte, ki bodo prilagojene na nove podnebne spremembe ter preprečevati širjenje karantenskih bolezni in škodljivcev.

10.13.1 Stanje in osnovni ekonomski kazalniki

Hmelj v Sloveniji zaseda okoli 1% njivskih površin. Od leta 2013 beležimo ponovno rast površin pod hmeljem. Leta 2013 se je hmelj prideloval na 1.166 ha, leta 2018 pa že na 1.667 ha. Vse do leta 2018 so se površine pod hmeljem povečevale, kar lahko pripišemo ugodni tržni situaciji. V letu 2019 so se površine pod hmeljem zmanjšale na 1.616 ha, vendar niso padle pod dolgoletno poprečje.

Slika 83: Površina in pridelek hmelja (2007–2019)

Vir: SURS (ZP-2019)

Glede na leto 2010 se je površina hmeljišč v starosti od 1-7 let v letu 2018 praktično podvojila. V letu 2018 in tudi še v letu 2019 površina nasadov v starosti od 1-7 let predstavlja več kot 50% vseh hmeljišč.

Zadnjih pet let je proizvodnja hmelja v Sloveniji naraščala, razen v letu 2019, ko se je proizvodnja hmelja zmanjšala na 2.572 ton. V letu 2015 je bilo v ekološko pridelavo hmelja vključenih 24,1 ha. V zadnjih dveh letih se ekološki hmelj prideluje le na 1,1 ha.

Pridelava hmelja v Sloveniji obsega približno do 2 – 3 % svetovne pridelave hmelja, kar Slovenijo uvršča na 4. mesto v Evropi (za Nemčijo, Češko, in Poljsko) oz. 6. mesto med vsemi 20 državami na svetu, ki pridelujejo hmelj.

S pomočjo kontinuiranega procesa žlahtnjenja hmelja je bilo v Sloveniji v zadnjih 65 letih vzgojenih 20 sort hmelja, ki pokrivajo 98 % slovenskih hmeljišč, dodatna dva odstotka površine pa pokrivajo tuje sorte in sorte v preizkušanju. Izbor sort se je namreč samo od leta 2010 do 2019 povečal za 10 novih sort hmelja. V primerjavi z ostalimi kmetijskimi rastlinami je za hmeljarstvo namreč značilno, da je večina hmeljnih nasadov posajenih s slovenskimi sortami hmelja. Kljub novim trendom v pivovarski industriji je edina sorta, ki se je od samega začetka uvajanja hmelja na Slovenskem pa vse do danes obdržala, sorta hmelja Savinjski golding, ki je zaradi svoje prepoznavne fine hmeljske arome razširila sloves slovenskega hmelja širom po svetu. V Sloveniji se največ pridelujejo sorte hmelja kot so Celeia, Aurora in Savinjski Golding. Sorti hmelja Aurora so se površine zmanjšale v letu 2019, glede na leto 2010, povečale pa so se površine sorte hmelja Celeia, površine pod sorto Savinjski Golding pa ostaja v vseh teh letih na približno enaki ravni. Še vedno prevladujejo aromatične sorte hmelja.

V letu 2022 je bilo posajenih 1.531 ha hmeljišč, od tega jih je 1.480 ha z odpornimi sortami. Cilj je povečati površino hmeljišč z odpornimi sortami za 148 ha oz. na 1.628 ha hmeljišč.

V hmeljarstvu obstaja dolgoletni trend zmanjševanja števila pridelovalcev, ki pa postajajo vse večji in bolj specializirani, saj se pri pridelavi sledi vse strožjim standardom kakovosti, ki jo zahtevajo kupci. Število pridelovalcev hmeljarjev je od leta 1992, ko jih je bilo, po podatkih Inštituta za hmeljarstvo in pivovarstvo Slovenije (IHPS) največ (495), padalo vse do leta 2014, ko jih je bilo le še 110. Potem se je število spet nekoliko povečalo, v letu 2019 je bilo 119 pridelovalcev hmelja.

V tržnih ocenah potreb po hmelju zaznavamo prekomerne zaloge pri pivovarnah, ker realizacija proizvodnje ne dosega optimističnih načrtov iz preteklih let. Osemletno širjenje hmeljišč in signali pivovarske potrošnje hmelja v letu 2020 nakazujejo prelomno obdobje donosnosti hmeljarstva in spominjajo vse bolj na obdobje po letu 2008, ko je ponudba hmelja močno presegla povpraševanje po hmelju in hmeljnih proizvodih. Takrat so le pravočasno sklenjene pogodbe o prodaji hmelja omogočale stabilen dohodek in donosnost pridelave.

Trenutno v Sloveniji deluje eno veliko pivovarsko podjetje Pivovarno Laško Union d.o.o., ki združuje Pivovarno Laško in Pivovarno Union. Poleg njiju pa je konec leta 2019 prisotnih še okoli 105 malih pivovarn, katerih tržni delež trenutno predstavlja okoli 1% proizvedenega piva (od 1,4 mio hl piva) v Sloveniji.

Hmeljarstvo v Sloveniji je tradicionalno izvozno usmerjeno. 99 % pridelka hmelja se izvozi v različne evropske države in sicer največ v Nemčijo, Belgijo, Veliko Britanijo in Vietnam, pa tudi tretje države kot so Kitajska, Ukrajina, Rusija, ZDA in Japonska. 1 % pridelave pa se porabi doma za farmacijo, kozmetiko, čaje ter ostalo.

Odkupne cene hmelja v Sloveniji so praktično v celoti odvisne od razmer na svetovnem trgu. Trend povečevanja odkupnih cen hmelja je opazen od leta 2011 dalje. Odkupne cene hmelja so v zadnjih letih narasle, v letih med 2010 in 2019 iz 3,38 na 7,54 EUR/kg. Tržna cena hmelja se sicer oblikuje glede na globalne tržne razmere oz. povpraševanje pivovarn – specifično pa še glede na sorto, provenienco, parametre pivovarske kakovosti kot npr. vsebnosti alfa-kislin in oceno bonitete kupcev.

Modelna kalkulacija neposrednih oz. variabilnih modelnih stroškov pridelave hmelja je po podatkih IHPS v letu 2019 znašala pri povprečno pričakovanem pridelku 1.800 kg/ha (ocenjen prag konkurenčnosti pridelave) 4,18 EUR/kg hmelja. Ta podatek lahko predstavlja izhodišče

za kratkoročno določanje prodajne cene hmelja, saj nižja dosežena cena predstavlja pridelavo s kratkoročnim negativnim finančnim rezultatom. Modelni stroški pridelave hmelja so odvisni od sorte hmelja in hektarskega pridelka. Modelno izračunana lastna cena hmelja, oz. skupni stroški pridelave v Sloveniji za leto 2019 znašajo 5,74 EUR/kg.

Hmeljarji v okviru SKP 2014 – 2020 prejmejo na leto okoli 1,8 mio EUR neposrednih plačil, kar je povprečno okoli 12.500 EUR neposrednih plačil na hmeljarsko kmetijsko gospodarstvo, medtem ko je povprečen skupni znesek neposrednih plačil na kmetijsko gospodarstvo okoli 2.450 EUR. V velikostnem razponu od 10 do 50 ha je največ neposrednih plačil. Sektor hmeljarstva ima najvišjo vrednost plačilnih pravic glede na ostale sektorje in sicer povprečna vrednost plačilnih pravic je 209 EUR. 109 KMG ima nadpovprečno vrednost plačilnih pravic.

V okviru Programa razvoja podeželja 2014 – 2020 je bilo iz ukrepa M04.1 Naložbe v osnovna sredstva odobrenih 40 vlog, kar predstavlja 2,9 % odobrenih vlog v hmeljarstvu. Do 31. 12. 2019 je bilo izplačanih 32 vlog v skupni vrednosti 2 mio EUR. Kmetijska gospodarstva, ki so kandidirala na podukrepu M04.1 so imela v povprečju 23,3 ha hmeljišč ter 7,5 ha hmeljišč v premeni. V podukrep M04.2 Podpora za naložbe v predelavo in/ali razvoj kmetijskih proizvodov je bila odobrena in izplačana edina prispela vloga v skupni višini 135.550 EUR. Na podukrep M06.1 Pomoč za zagon dejavnosti za mlade kmete se je javilo 8 mladih prevzemnikov, katerim so bile odobrene vloge in jim je bilo izplačanih 247.020 EUR. Na podukrepu M06.3 Pomoč za zagon dejavnosti, namenjena razvoju majhnih kmetij, je bila odobrena ena vloga v višini 5.000 EUR. Na podukrepu M10.1 Plačilo kmetijsko okoljskih podnebnih obveznosti je bilo za operacijo Hmeljarstvo izplačanih 535.705 EUR, na 651 ha.

Od leta 2006 so tudi pridelovalci hmelja upravičeni do regresiranja zavarovanja, ki je bilo leta 2019 50-odstotno, uveljavljajo pa lahko tudi pravico do vračila dela trošarine za gorivo, porabljeno v kmetijstvu (70 % trošarine).

Hmeljarje združuje visoka profesionalnost in organiziranost. V organizacijo Združenje hmeljarjev Slovenije so vključeni vsi pridelovalci hmelja. K temu je pripomogel IHPS, danes javni zavod, ki so ga hmeljarji sami ustanovili pred 65 leti. Poleg tega je od leta 2017 Štajerski hmelj zaščiten geografska označba slovenskega hmelja v Evropski uniji. Dobra podlaga taki zaščiti je sistem certificiranja v hmeljarstvu, uveden že leta 1921, ki omogoča sledljivost hmelja, pridelanega v Sloveniji, po sortah do vsakega pridelovalca, z vso vključeno uporabljeno tehnologijo pridelave.

Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano se zaveda pomena lastnega žlahtniteljskega programa, zato finančno podpira razvoj novih sort hmelja. V Sloveniji je od leta 2010 vzpostavljena Javna služba v hmeljarstvu, ki jo izvaja IHPS, v okviru katere se izvajajo strokovne naloge, kot so žlahtnjenje hmelja, ocena letnika hmelja, tehnologija pridelave in predelave hmelja ter introdukcija novih in tujih sort hmelja. Ohranjanje rastlinskih genskih virov v hmeljarstvu poteka v okviru javne službe nalog rastlinske genske banke.

V letih 2010 in 2020 so bili na področju hmeljarstva podprti Ciljni raziskovalni programi (CRP) z naslovom Biofumigacija kot alternativa kemičnemu zatiranju talnih škodljivih organizmov, Uporaba hmelja kot alternativne funkcionalne sestavine v prehrani živali, Razvoj tehnologij za preprečevanje novih viroidnih obolenj hmelja, Zagotavljanje konkurenčnosti slovenskega hmeljarstva z izborom dišavnih sort hmelja ter Uporaba hmeljnih pripravkov za ekološko zatiranje varje (*Varroa destructor*).

10.13.2 Ključne ugotovitve

- Za izkoreninjenje hude viroidne zakrnelosti hmelja je poleg izvajanja fitosanitarnih ukrepov potrebno sajenje tolerantnih sort, ki so požlahtnjene v Sloveniji in prilagojene na sušo ter bolezni in škodljivce.

- Podnebne spremembe imajo zadnja leta pomemben vpliv na panogo zato bo potrebno povečati namakanje na hmeljnih površinah in vpeljati nove odporne sorte.
- Za izboljšanje konkurenčnosti v pridelavi in trženju hmelja je potrebno spodbujati povezovanje ter zagotoviti sredstva za kolektivne naložbe v skladišča in sušilnice.
- Slovenski hmelj, z geografsko označbo »Štajerski hmelj«, še ni dosegel optimalne stopnje prepoznavnosti na svetovnem trgu, zato je potrebno pristopiti k promocijskim aktivnostim.

10.13.3 *Strateški cilji sektorja*

Na podlagi *Strategije za izvajanje Resolucije o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva do leta 2020* so bili v letu 2014 določeni sledeči cilji za sektor hmeljarstva:

- dosegati 3 % svetovni delež pridelave hmelja in stabilizirati proizvodnjo v smislu
- količinsko in kakovostno trajne ponudbe za trg;
- razviti nove sorte, ki bodo prilagojene na nove podnebne spremembe;
- preprečevanje širjenja karantenskih bolezni in škodljivcev.

Navedeni strateški cilji ostajajo relevantni tudi po letu 2020 in jih nameravamo uresničevati smiselno preko intervencij SN 2023–2027.

10.13.4 *Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023*

Na podlagi strokovnih posvetovanj s kmetijskimi svetovalci v okviru Javne službe kmetijskega svetovanja so bile izpostavljene predvsem sledeče investicijske potrebe:

- ureditev novih hmeljišč z odpornimi sortami;
- obnova obstoječih hmeljišč (starih npr. nad 12 let) z odpornimi sortami;
- obnova dotrajanih žičnic (npr. starejših od 24 let);
- namakalni sistemi, zlasti pa posodobitve namakalnih sistemov in namakalna oprema (kapljično namakanje);
- specialna mehanizacija za gnojenje, manjšo obdelavo tal in manjšo rabo FFS;
- kmetijska mehanizacija in oprema za spravilo pridelka (obiranje, sušenje, navlaževanje, pakiranje, skladiščenje s hlajenjem);
- ureditev sušilnic (v ta del so vključeni tudi obiralni stroji) in hladilnic, kjer je ključna zlasti prenova obstoječih objektov oziroma opreme za kontrolo kakovosti pridelka;
- avtomatizacija pridelovalne linije (tekoči trakovi);
- investicije v krožno gospodarstvo (naložbe v strojne linije za kompostiranje hmeljevine in presejevanje komposta, UVE, URE v sušilnicah, hladilnicah).

10.14 **Semenarstvo**

Semenarstvo je kmetijska panoga, ki je temelj za uspešno in gospodarno tržno pridelavo hrane in krme. Obseg domačega semenarstva je pomemben za prehransko varnost, zlasti v času kriz, vpliva pa tudi na delež samooskrbe s semenom zlasti lokalnih sort in s tem na ohranjanje biotske raznovrstnosti v kmetijski pridelavi.

10.14.1 Stanje v sektorju in osnovni ekonomski kazalniki

Semenarstvo pri nas stagnira že nekaj desetletij. Eden izmed glavnih vzrokov je zelo omejen program žlahtnjenja, zato imamo malo novih lokalnih sort, katerih seme bi lahko pridelovali, obseg pridelave semena tujih sort pa je omejen in je odvisen od dostopnosti najvišjih kategorij, ki se lahko naprej razmnožujejo. Od leta 2004 je bilo slovensko semenarstvo v razmerah prostega trga EU tudi vse manj konkurenčno, kar se odraža v občutnem zmanjševanju površin namenjenih semenski pridelavi.

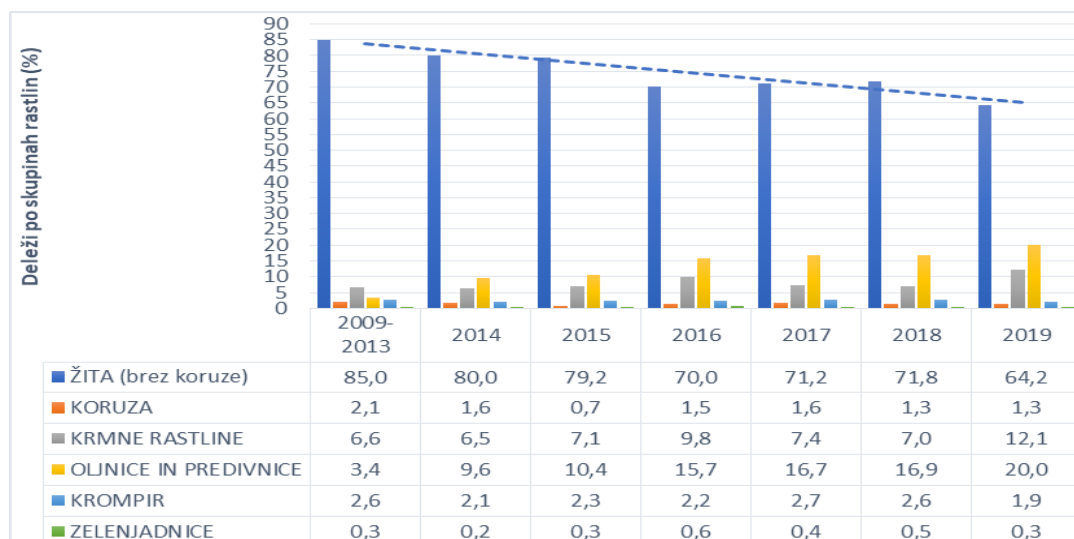
Pridelava uradno potrjenega semena je v Sloveniji upadla za več kot 50 %, iz 2.500 ha v letu 2000 na 1.410 ha v letu 2019. Najnižja je bila v letu 2017 (1084 ha).

Tabela 32: Potrjene površine semenskih posevkov (v ha) od leta 2014 do 2019 po skupinah rastlin v primerjavi s povprečnimi površinami v obdobju 2000–2004 in 2009–2013

	2000-2004	2009-2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019
ŽITA (brez koruze)	2065	1371	1109	1027	938	771	866	905
KORUZA	198	34	23	9	21	17	15	19
KRMNE RASTLINE	205	106	90	92	131	80	85	171
OLJNICE IN PREDIVNICE	128	54	134	135	211	181	203	283
KROMPIR	85	41	29	30	30	30	31	27
ZELENJADNICE	22	6	2	4	9	4	5	4
Skupaj (ha)	2540	1613	1386	1297	1339	1084	1205	1410

Vir: UVHVV-2020

Slika 84: Delež površin semenskih posevkov po skupinah rastlin od 2014–2019 v primerjavi z obdobjem 2009–2013

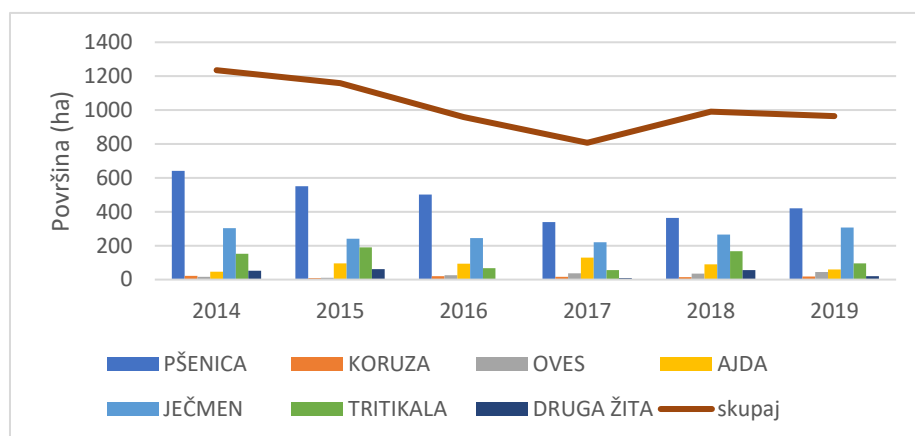
Vir: UVHVV-2020

V Sloveniji se v največjem obsegu pridelujejo semena žit, čeprav se je njihov delež v celotni semenski pridelavi zmanjšal na okoli 60 %, pred letom 2014 pa je bil ta delež več kot 85 %.

Med žiti se je najbolj zmanjšal obseg pridelave semena koruze (za 90 % glede na povprečno pridelavo obdobja 2000-2004) in pšenice (za več kot 50 % glede na pridelavo obdobja 2000-2004), čeprav ti dve kmetijski rastlini še vedno zasedata več kot polovico vseh njivskih površin v Sloveniji. Močno se je zmanjšala tudi pridelava semenskega krompirja, saj predstavlja trenutni obseg pridelave manj kot 30 % v primerjavi z obdobjem 2000-2004, ko je bilo 85 ha potrjenih površin s krompirjem.

V letu 2019 smo beleži pozitivni trend v pridelavi uradno potrjenega semena pri pšenici, ječmenu, koruzi, soji, inkarnatki, ovsu, oljni repici ter konoplji. Zmanjšale so se površine posejane z ajdo, ogrščico, tritikalo, ržjo, piro, deteljo in ljuljko. Za pridelavo semena žit je v zadnjem času značilna velika razdrobljenost v sortni strukturi.

Slika 85: Obseg pridelave semena žit (2014–2019)

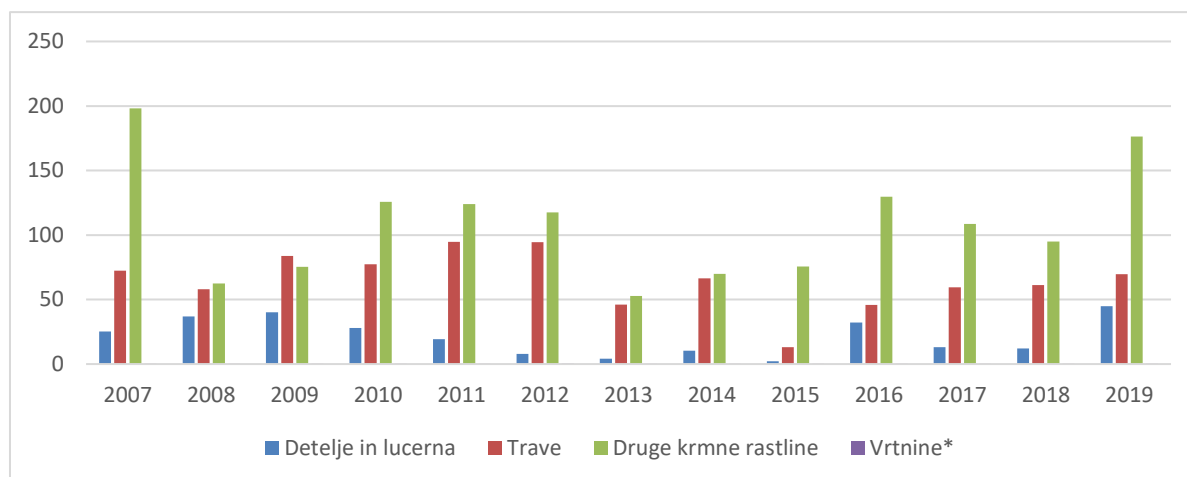

Vir: UVHVVR-2020

V letu 2019 smo beležili pozitiven trend v pridelavi uradno potrjenega semena tudi pri krmnih rastlinah (več kot 2- krat glede na prejšnje leto). Semenski posevki krmnih rastlin so tako v letu 2019 predstavljali že 12,1 % celotne semenske pridelave. Povečala se je tudi pridelava semena oljnic in predivnic, za 29 % glede na leto 2018. V letu 2019 je bila na novo zasnovana semenska pridelava bele gorjušice na 55 ha površin. Površine namenjene pridelavi semenskega krompirja so se v letu 2019 zmanjšale na 27 ha, kar predstavlja komaj 1,9 % površin celotne semenske pridelave. Pidelava uradno potrjenega semena zelenjadnic že od leta 2000 drastično pada, v letu 2019 je bilo zelenjadnicam namenjenih le 3,9 ha oz. samo 0,3 % površin celotne semenske pridelave, od tega pa je bilo 1,2 ha površin namenjenih za sajenje oljnih buč.

Glede na posejane površine poljščin v Sloveniji in obseg uradno pridelanega domačega semena, pridelamo dovolj potrebnih količin za setev le semena konoplje, oljne ogrščice, repice ter soje. Pri žitih s pridelavo semena prosa pokrijemo 75 % potreb, medtem ko pridelano domače seme ječmena, ovs, tritikale, ajde in pšenice ne zadošča niti za 50 % pokritje posejanih površin. Z domačo pridelavo semena koruze lahko posadimo le 2 % njiv namenjenih pridelavi te poljščine. S pridelavo semenskega krompirja lahko pokrijemo le 9 % slovenskih potreb. Površine za pridelavo semena zelenjadnic se zadnjih šest let gibljejo okoli 4 ha, kar je za slovenske potrebe zelo malo.

Slika 86: Potrjeni pridelki semena (v t)

Vir: MKGP-2020, UVHVVR-2020, ZP-2019

Tabela 33: Delež uradno pridelanega domačega semena v Sloveniji

	2016-2018			Uradno potr.
	Posejane	Potrebne količ.	Uradno potrjeno	dom.seme
	površine (ha)	za setev (t)	domače seme (t)	v %
pšenica	28.466	6.263	2.812	44,9
pira	635	140	2	1,4
rž	1.117	235	59	25,2
ječmen	20.182	4.036	1.452	36,0
oves	1.342	215	71	33,1
tritikala	5.319	1.117	340	30,4
koruza	66.487	1.729	39	2,3
ajda	3.416	171	75	43,9
proso	400	12	9	75,0
krompir	3.047	7.618	717	9,4
oljna buča	4.520	23	0	0,5
soja	2.377	261	248	94,8
konoplja (druge oljnice)	362	11	12	110,5
oljna ogrščica in repica	3.329	50	99	198,3
trave in detelje	32.893	1.151	190	16,5

Vir: MKGP-2020, UVHVVR-2020, ZP-2019

Podatkov o ekonomskih kazalnikih v semenarstvu ni, ker semenarstvo v Sloveniji zajema zelo majhen delež celotne kmetijske proizvodnje. Za namen pridobitve podatkov o ekonomskih kazalcih semenske pridelave na primeru zelenjadnic (stroški in prihodki) je v načrtu izvedba CRP projekta. Rezultati bodo podali modelno oceno prihodkov pri pridelavi semena, ki jo potrebujemo za spodbujanje večjega zanimanja za pridelavo semena v Sloveniji.

Slovensko krajinsko in vrstno pestrost pogojujejo različne podnebne, talne, geografske in zgodovinske razmere. Spremembe v okolju, načinu izrabe prostora in v pridelovanju so povzročile zmanjševanje biotske raznovrstnosti, kar je očitno tako v naravnem okolju kot tudi v kmetijstvu, saj se je v preteklosti zmanjšalo pridelovanje lokalnih sort in populacij, zmanjšalo se je tudi število vrst kmetijskih rastlin v pridelavi.

Slovenija je v preteklosti tradicionalno veljala za deželo z dobro razvitim semenarstvom, ki pa se je v zadnjih desetletjih pri marsikateri vrsti kmetijskih rastlin močno skrčilo, tudi zaradi omejenih žlahtniteljskih programov.

Žlahtniteljski programi so se vnovič okrepili od leta 2014, ko je Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano zagotovilo dodatna sredstva tudi za uvedbo ali nadaljevanje javnih programov žlahtnjenja (poleg že utečenega tovrstnega financiranja na področju hmeljarstva), in sicer žlahtnjenja krompirja, krmnih rastlin (izbranih vrst trav in metuljnic), zrnatih stročnic, ajde in zelja. Dolgoročni cilji in predvideni pozitivni učinki programov žlahtnjenja so primernost novih sort za potrebe slovenske rastlinske pridelave, odziv na podnebne spremembe in reševanje aktualnih težav pri rastlinski pridelavi, razvoj domačega semenarstva, zmanjšanje odvisnosti od tujine in večja dodana vrednost za pridelovalce semenskega materiala. Med cilji žlahtnjenja pa je tudi povečanje oziroma ohranjanje biotske raznovrstnosti z uporabo avtohtonih genskih virov v žlahtnjenju.

Za spodbujanje večjega zanimanja pridelave semena v Sloveniji je potrebna modelna ocena prihodkov pri pridelavi semena in rajonizacija pridelave ter dobro organizirana veriga semenske pridelave. S povečanjem semenske pridelave na podeželju bi vplivali na dodatno zaposlovanje na podeželskem območju, saj bi prinesla dodano vrednost manjšim kmetovalcem.

V PRP-KOPOP podpore 2014-2020 za setev lokalnih sort sta od leta 2017 v program vključeni dve kmetijski gospodarstvi (2 KMG) na skupno 7 ha.

Pridelave semena v Sloveniji že nekaj časa stagnira, kar se odraža tudi v tehnološkem napredku njene pridelave. Z opuščanjem panoge se je izgubljalo tudi znanje in izkušnje. Za uspešno semenarstvo je zato nujno potrebno okrepiti strokovno znanje (npr. optimizirati postopke pridelave in dodelave posameznih vrst v naših agroekoloških razmerah in pri naših sortah). V načrtu je tudi izvedba CRP projekta, kateri rezultati bodo prispevali k povečanju znanja in k izmenjavi znanja na tem področju.

10.14.2 Ključne ugotovitve

- Pridelava uradno potrjenega semena je upadla za več kot 50 %, iz 2.500 ha v letu 2000 na 1.410 ha v letu 2019.
- Največ se pridelujejo semena žit, njihov delež v celotni semenski pridelavi je 60 %.
- V Sloveniji nimamo pridelave travniškega semenskega materiala.
- Za slovenski trg pridelamo dovolj semena konoplje, oljne ogrščice, repice ter soje. Samooskrba domačega semena ječmena, ovsa, tritikale, ajde in pšenice ne zadošča niti za 50 % pokritje posejanih površin. Z domačo pridelavo semena koruze lahko posadimo le 2 % njiv namenjenih pridelavi te poljščine. S pridelavo semenskega krompirja pokrijemo le 9 % potreb po tem semenu.
- Pridelava semena v Sloveniji se zmanjšuje tudi zaradi pomanjkanja znanja in njegovega prenosa v prakso.
- V Sloveniji beležimo večjo uporabo lastnega pridelka za setev s čimer pridelovalci skušajo zniževali stroške kmetijske pridelave s tem pa zmanjšujejo hektarske donose kmetijskih rastlin in vplivajo negativno na pojav in širitev škodljivih organizmov.

10.14.3 Strateški cilji sektorja

Na podlagi *Resolucije o nacionalnem programu o strateških usmeritvah razvoja slovenskega kmetijstva in živilstva »Naša hrana, podeželje in naravni viri od leta 2021 so za sektor semenarstva določeni naslednji cilji:*

- Ohranjanje in trajnostna raba rastlinskih genskih virov (nadaljevanje dejavnosti Slovenske rastlinske genske banke)
- Selekcija in žlahtnjenje izbranih vrst kmetijskih rastlin (nadaljevanje javnih žlahtniteljskih programov)
- Zagotavljanje kakovostnega semena produktivnih sort, ki ustrezajo slovenskim pridelovalnim razmeram, za večanje hektarskega donosa ter kakovosti in varnosti pridelkov v konvencionalni in ekološki pridelavi (tako iz skupnega trga EU kot domače pridelave)
- Povečanje obsega semenarske pridelave na slovenskih tleh za povečanje samooskrbe in zagotavljanje kakovostnega semena zlasti lokalnih sort posebnega pomena v povezavi z ohranjanjem biotske raznovrstnosti in kulturne dediščine (nadaljevanje podpor za krepitev pridelave in uporabe lokalnih sort kmetijskih rastlin ter podpore za vzdrževalce sort)
- Povečanje uporabe uradno potrjenega semena za setev (promocija, svetovanje in eventualno pogoj v okviru nekaterih intervencij)
- Krepitev sodelovanja in povezovanja ter ustvarjanja in izmenjave znanja na področju rastlinskih genskih virov in semenarstva (intervencije na področju sistema izmenjave znanja in inovacij – AKIS)

10.14.4 Identifikacija prednostnih vlaganj v okviru investicijske politike od leta 2023

Na področju semenarstva so potrebne investicije v stroje in opremo za pridelavo in dodelavo semena pri registriranih organizatorjih pridelave in pri kooperantih, torej kmetovalcih, za vzdrževanje in pridelavo lokalnih sort, pa tudi v znanstvenoraziskovalnih in izobraževalnih ustanovah za krepitev ustvarjanja in prenosa znanja na področju semenarstva.

11 Živilskopredelovalna panoga

Živilskopredelovalna industrija²⁴ ima velik pomen predvsem pri ohranjanju primarne kmetijske pridelave. Proizvodnja hrane in pijač spada med strateško pomembne dejavnosti slovenskega gospodarstva ter ima zaradi močne vpetosti v domače nabavne vire enega najvišjih multiplikativnih učinkov na nacionalno gospodarstvo.

11.1 Število podjetij in zaposlenih

Število podjetij v ŽPI se je v obdobju 2014-2019 povečalo za 8 %, in sicer od 689 v letu 2014 do 745 v letu 2019 (). Glede na velikost je največ mikro podjetij.

²⁴ V živilskopredelovalno industrijo je zajeta proizvodnja živil (C10), pijač (C11) in tobačnih izdelkov (C12), pri čemer v Sloveniji ni proizvodnje tobačnih izdelkov.

Kljub temu, da so velika podjetja v letu 2018 predstavljala le 2 % živilskih podjetij, so prispevala največ k številu zaposlenih (53 %), dodani vrednosti (64 %) ter čistim prihodkom od prodaje (63 %). (Gospodarska zbornica Slovenije, 2019).

Med vsemi predelovalnimi dejavnostmi je bila ŽPI v letu 2019 šesti največji zaposlovalec v Sloveniji s 14.628 zaposlenimi. V obdobju 2014 -2019 se je števila zaposlenih povečalo za 17% in je v korelaciji z rastjo števila podjetij (). Glede na gospodarske razmere, ki so posledica epidemije COVID-19 v letu 2020, obstaja možnost zmanjševanja števila podjetij in posledično tudi števila zaposlenih.

Znotraj ŽPI največ ljudi zaposluje dejavnost Proizvodnja pekarskih izdelkov in testenin (4.579), sledi proizvodnja mesa in mesnih izdelkov (4.447), več kot 1.000 zaposlenih pa zaposlujejo še Predelava mleka, Proizvodnja pijač in Proizvodnja drugih prehrabnih izdelkov.

Največji delež podjetij (44 %) je bil v letu 2019 iz dejavnosti Proizvodnja pekarskih izdelkov in testenin, največji delež čistih prihodkov od prodaje pa v dejavnosti Proizvodnja mesa in mesnih izdelkov (31 %). Podjetja iz dejavnosti Proizvodnja mesa in mesnih izdelkov tudi največ prispevajo k dodani vrednosti (25 %). Z največjim čistim dobičkom pa so poslovala podjetja iz dejavnosti Proizvodnje pijač (23 mio EUR).

Živilska industrija je zastopana v vseh slovenskih statističnih regijah. V letu 2018 je največ podjetij poslovalo v osrednjeslovenski regiji (29 %), sledijo podravska (14 %), gorenjska (11 %) ter savinjska (10 %) statistična regija. Majhno število podjetij je v Pomurski regiji, kjer je sicer velika proizvodnja kmetijskih pridelkov. Najuspešnejša je ŽPI v osrednjeslovenski statistični regiji, tako po dodani vrednosti (47 % celotne dodane vrednosti ŽPI) kot tudi po čistih prihodkih od prodaje (44 %). (Gospodarska zbornica Slovenije, 2019)

Tabela 34: Gibanje pomembnejših kazalnikov poslovanja živilskopredelovalne industrije; 2014-2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019	Indeks (realno) 2019/18
Število podjetij	689	704	719	733	755	745	98,7
Število zaposlenih	12.498	12.658	13.336	13.683	14.125	14.628	103,6
Sredstva (mio EUR)	2.250	2.193	2.064	2.204	2.204	2.297	102,6
Prihodki od prodaje (mio EUR)	2.009	2.062	2.053	2.156	2.192	2.315	103,9
Prihodki od izvoza (mio EUR)	466	501	532	599	627	686,1	107,7
Izvozna usmerjenost (%)	23,2	24,3	25,9	27,8	28,6	29,6	103,7
Produktivnost (000 EUR)	160,8	162,9	154,0	157,6	155,2	158,2	100,3
Dodana vrednost (mio EUR)	444	465	484	499	549	604	108,2
Dodana vrednost na zaposlenega (000 EUR)	35,5	36,7	36,3	36,5	38,9	41,3	104,4
Čisti dobiček (mio EUR)	70,6	85,5	87,9	94,5	111,2	136,7	121,0
Čista izguba (mio EUR)	36,2	15,2	11,6	13,5	10,8	8,0	72,9
Neto čisti dobiček/izguba (mio EUR)	34,4	70,3	76,3	81,0	100,4	128,7	126,2
Dobiček/izguba na zaposlenega (000 EUR)	2,8	5,6	5,7	5,9	7,1	8,8	122,0
Donosnost sredstev (ROA) (%)	1,53	3,21	3,70	3,67	4,55	5,56	120,3
Donosnost prodaje (ROS) (%)	1,71	3,41	3,72	3,76	4,58	5,60	120,4

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

11.2 Pomen živilskopredelovalne panoge v makroekonomskih agregatih in trendi v obsegu proizvodnje

Slovenska ŽPI k skupni dodani vrednosti nacionalnega gospodarstva v zadnjih letih prispeva okoli 1,5 %, k skupni zaposlenosti pa okoli 1,7 %.

Tabela 35: Delež proizvodnje hrane in pijač (C10 in C11) v predelovalni dejavnosti (C); 2014–2019

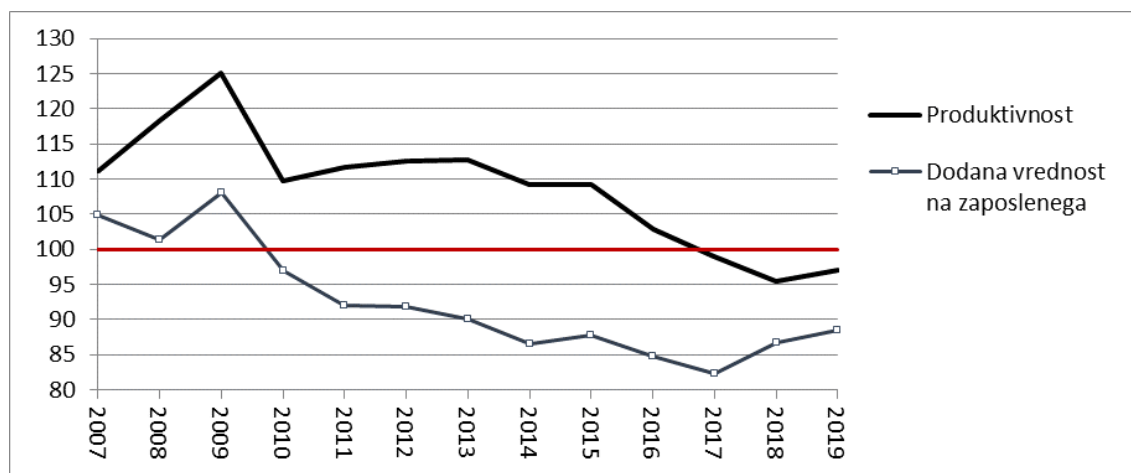
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Število podjetij	9,0	8,9	9,0	9,0	9,2	9,0
Število zaposlenih	7,8	7,7	7,9	7,7	7,6	7,7
Sredstva	10,2	9,9	8,9	8,9	8,5	8,4
Prihodki od prodaje	8,5	8,4	8,1	7,6	7,3	7,4
Dodana vrednost	6,8	6,8	6,7	6,3	6,6	6,8
Dobiček	6,0	6,4	6,0	5,8	6,5	7,8
Izguba	11,9	6,9	7,9	7,8	3,7	3,6
Prihodki od izvoza	2,9	3,0	3,0	3,0	2,9	3,1

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Slovenska ŽPI glede na gibanje pomembnejših kazalnikov poslovanja, vključno s produktivnostjo, še vedno zaostaja za ostalimi predelovalnimi dejavnostmi, kljub temu da so se rezultati poslovanja v zadnjih letih nekoliko izboljšali. Obdobje po pristopu k EU leta 2004 je bilo zaznamovano s hitrim zmanjševanjem deležev v dodani vrednosti in v zaposlenosti, negativni procesi pa so se začeli s hitro liberalizacijo zunanje trgovine in ukinitvijo sistema izvoznih nadomestil. K stagnaciji so pripomogli tudi specifični procesi lastniške konsolidacije, ki so v nekaterih podjetjih močno poslabšali poslovanje, za nekatera vidnejša podjetja pa je bil izveden stečaj oziroma likvidacija (Kmetijski inštitut Slovenije, 2020).

Pregled gibanja nekaterih ključnih kazalnikov poslovanja v tem obdobju pokaže na izrazito velik negativen vpliv gospodarske krize po letu 2009. Tako produktivnost kot tudi dodana vrednost na zaposlenega se primerjalno glede na ostale predelovalne dejavnosti še ni vrnila na predkrizno raven. Produktivnost ŽPI je v letu 2017 celo prvič v zadnjih dveh desetletjih padla pod povprečje predelovalnih dejavnosti in se sedaj le postopoma izboljšuje.

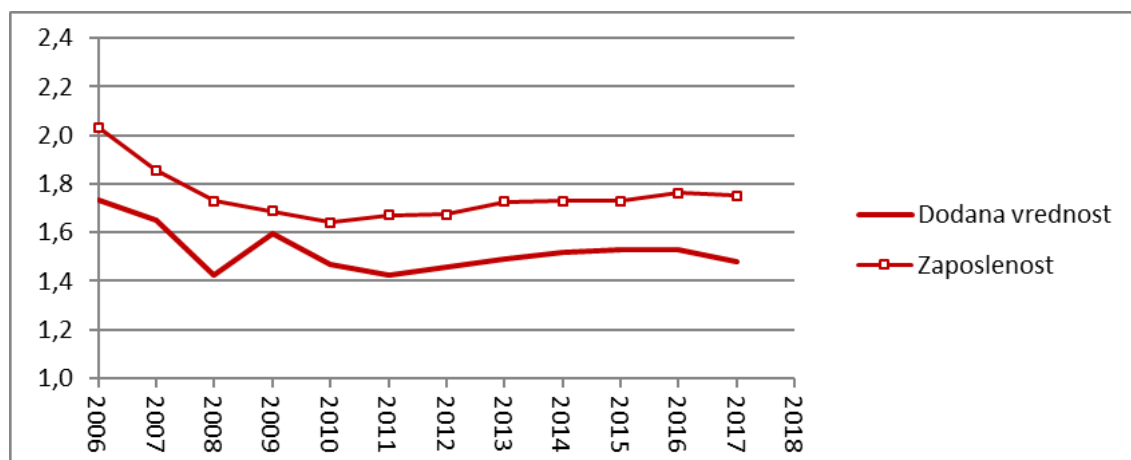
Slika 87: Produktivnost in dodana vrednost na zaposlenega v ŽPI v primerjavi s predelovalnimi dejavnostmi (indeks C = 100), 2007–2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Podobno nazadovanje je tudi pri dodani vrednosti na zaposlenega, vendar se je tudi v letu 2019 nadaljevala rast tega kazalnika.

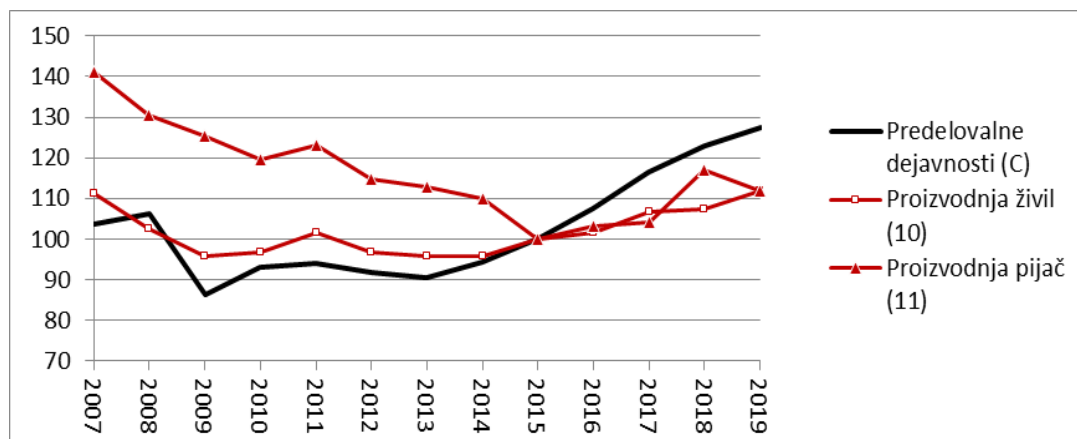
Slika 88: Delež proizvodnje živil in pijač k skupni dodani vrednosti in zaposlenosti nacionalnega gospodarstva (%); 2007–2018

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Obseg dejavnosti proizvodnja živil (C10) se je v letu 2019 povečal za 4 %, kar je obseg industrijske proizvodnje vrnilo na raven, ki je ta dejavnost ni dosegala že od leta 2007. V letu 2019 je bil namreč obseg proizvodnje te dejavnosti za skoraj 12 % večji kot v baznem letu 2015. Enako skupno rast obsega industrijske proizvodnje od leta 2015 ugotavljamo tudi v dejavnosti proizvodnja pijač (C11), ki pa se je v letu 2019 zmanjšala za 4 % v primerjavi s predhodnim letom. Obseg te dejavnosti se je v preteklem desetletju strmo zmanjševal do dna v letu 2015, v letu 2018 pa je bila njegova rast rekordna v primerjavi z letom prej (za +12 %).

Slika 89: Indeks obsega industrijske proizvodnje (2015 = 100); 2007–2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Tabela 36: Indeksi obsega industrijske proizvodnje (predhodno leto = 100); 2014–2019

	2014	2015	2016	2017	2018	2019*
Predelovalne dejavnosti (C)	104,3	106,0	107,7	108,2	105,7	103,6
Proizvodnja živil (C10)	100,3	104,2	101,6	105,0	100,6	104,2
Proizvodnja pijač (C11)	97,3	91,1	103,2	100,9	112,3	95,7

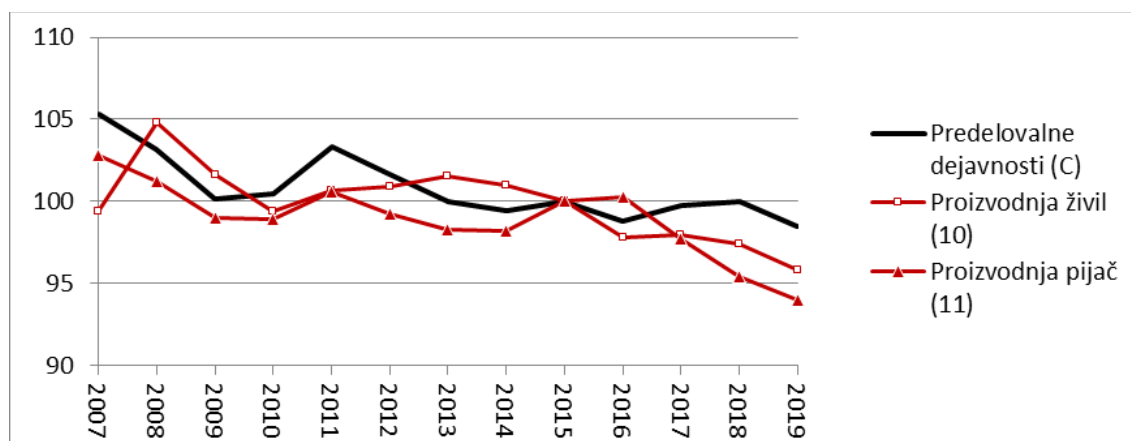
* Začasni podatki.

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

11.3 Cene v živilskopredelovalni industriji

Proizvajalčeve cene v dejavnosti proizvodnje živil (C10) so se v letu 2019 realno ponovno znižale v primerjavi z letom prej in bile realno na najnižji ravni v analiziranem obdobju. Proizvajalčeve cene v dejavnosti proizvodnje pijač (C11) so se v letu 2019 znižale še izraziteje, kar pomeni nadaljevanje trenda zniževanja cen iz predhodnih let. Tudi v tej dejavnosti so bile cene realno najnižje v analiziranem obdobju.

Slika 90: Indeksi cen živil in pijač ter proizvodov predelovalnih dejavnosti pri proizvajalcih (realno; 2015 = 100); 2007–2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Tabela 37: Indeksi cen pri proizvajalcih (nominalno, predhodno leto = 100); 2014–2019

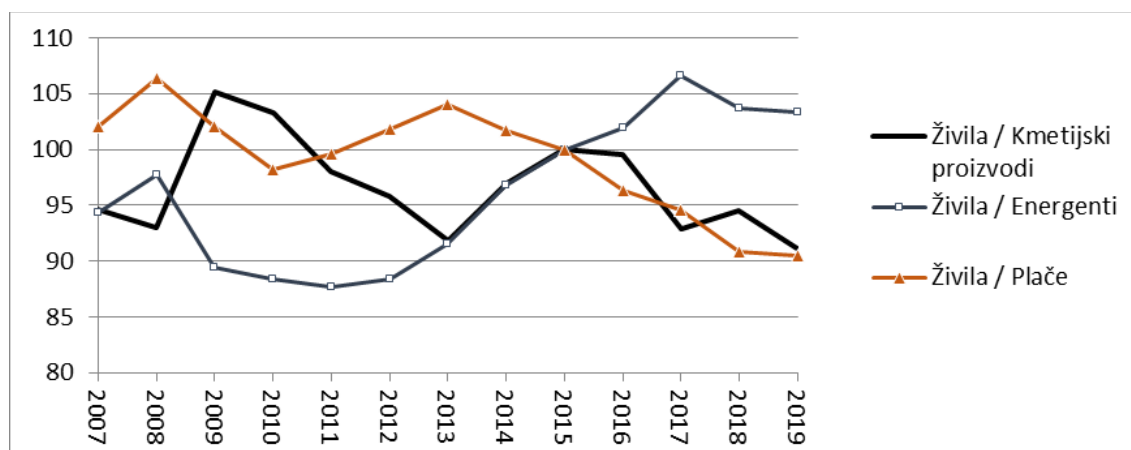
	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Predelovalne dejavnosti (C)	99,7	100,0	98,7	102,4	102,0	100,1
Proizvodnja živil in pijač (10 + 11)	99,7	99,0	98,2	101,2	100,8	100,0
Proizvodnja živil (C10)	99,6	98,5	97,8	101,6	101,1	100,0
Proizvodnja pijač (C11)	100,1	101,3	100,2	98,9	99,4	100,1

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Cenovno-stroškovno razmerje za proizvodnjo živil se je v primerjavi s cenami kmetijskih proizvodov v letu 2019 nekoliko poslabšalo, predvsem zaradi višjih cen kmetijskih proizvodov in nespremenjenih cen živilskih proizvodov iz leta 2018. Cenovno-stroškovno razmerje je v letu 2019 pod ravni iz primerjalnega leta 2015.

V letu 2019 se je cenovno-stroškovno razmerje med cenami živil in cenami energentov v primerjavi z letom prej le malce poslabšalo. Cene energentov so se namreč v letu 2019 v povprečju zvišale bolj kot cene živil. Na poslovni izid živilskopredelovalnih podjetij je v letu 2019 najbolj vplivalo poslabšanje cenovno-stroškovnih razmerij med živilom in kmetijskimi surovinami, v panogah kjer se pretežno uporabljajo surovine slovenskega porekla.

Slika 91: Indeksi cen živilskih proizvodov pri proizvajalcih v primerjavi z indeksi cen kmetijskih pridelkov, energentov in plač (2015 = 100); 2007-2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Razmerje med indeksom cen živil in pijač se je tako poslabšalo že šesto leto zapored, kar se občuti predvsem v delovno intenzivnih panogah. Na poslovni izid ŽPI je tako v letu 2019 najbolj vplivalo poslabšanje cenovno-stroškovnih razmerij med živili in kmetijskimi surovinami, kar je posebej opazno v dejavnostih, kjer kmetijske surovine domačega porekla predstavljajo pomemben del stroškov v podjetjih.

11.4 Poslovni rezultati živilskopredelovalne industrije

11.4.1 Poslovni rezultati celotne živilskopredelovalne panoge

Živilskopredelovalna podjetja so v letu 2019 upravljala z okoli 2,3 mrd EUR bilančnih sredstev, kar je realno za 2,6 % več kot v predhodnem letu. Leto 2017 je bilo prvo po šestih letih, ko je vrednost sredstev realno nekoliko zrasla, medtem ko so se sredstva v letu 2018 ponovno realno zmanjšala. Pojav epidemije COVID-19 v letu 2020 ima za posledico nepredvidljive spremembe na trgih. Zaradi sprememb potrošniških navad se je prodaja nekaterih proizvodov povečala, drugih pa zmanjšala. V tem času se je tudi zmanjšala prodaja hrane v restavracijah, na drugi strani a se je povečala prodaja hrane po spletu iz trgovin ter dostava hrane iz gostinskih obratov (Inštitut za nutricionistiko, 2020).

Kazalniki poslovanja ŽPI v obdobju 2014 do 2019 rastejo. Čisti prihodki od prodaje na domačem trgu med leti nihajo vendar ostajajo na približno enaki ravni, povečujejo pa se čisti prihodki na tujem trgu in so v primerjavi z letom 2014 v letu 2019 zrasli za 36,9 %³⁹. Izvozna usmerjenost konstantno raste in je bila najvišja v letu 2019 (29,6 %). Visok delež izvoza kaže na rast konkurenčnosti slovenske živilske industrije na tujih trgih, kar je ena od perspektivnih smeri razvoja slovenske živilske industrije.

Positivna sprememba je pri kazalniku dodane vrednosti na zaposlenega, ki je v letu 2019 znašala 41 tisoč EUR, kar je realno 4 % več v primerjavi s predhodnim letom. Celotna živilskopredelovalna panoga je v letu 2019 ustvarila realno za 8 % več skupne dodane vrednosti kot v predhodnem letu, a ker je bila rast zaposlenih nekoliko višja kot v letu prej, je to nekoliko zmanjšalo rast dodane vrednosti na zaposlenega.

11.4.2 Poslovni rezultati po posameznih dejavnostih

Prihodki

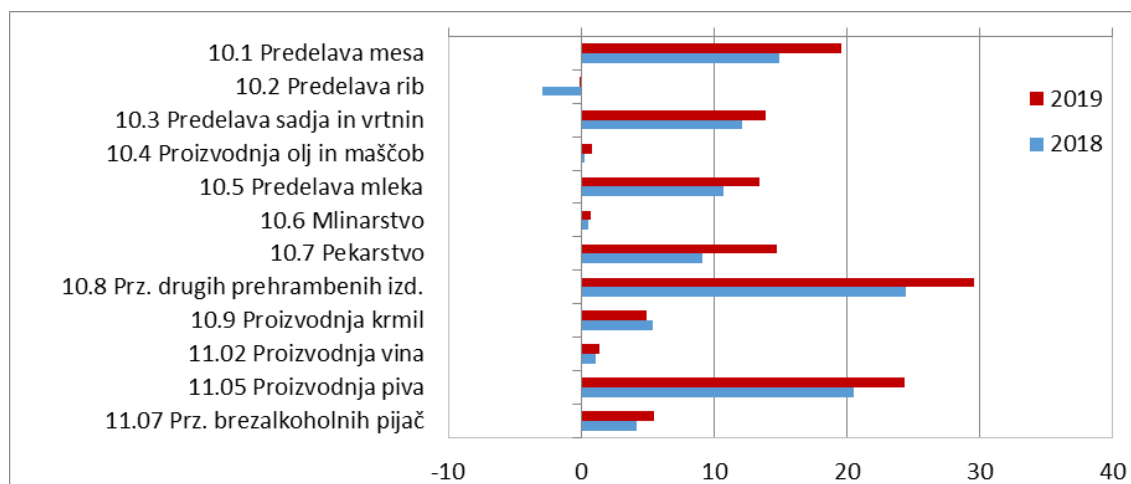
Skupni prihodki od prodaje živil in pijač (C 10 in C 11) so v letu 2019 znašali 2,315 mrd EUR. Največji delež prihodkov je v letu 2019 prispeva mesnopredelovalna industrija (31,2 %). Pekarstvo je z 16,4-odstotnim deležem ostala druga najpomembnejša dejavnost. Mlečnopredelovalna industrija je s 16,1-odstotnim deležem tretja najpomembnejša dejavnost po prihodkih.

Dobiček

Po deležu v izkazanem čistem dobičku, ki je v letu 2019 pri proizvodnji živil in pijač znašal 111 mio EUR, je najdonosnejša dejavnost proizvodnja drugih prehrablenih izdelkov, ki je ustvarila 23 % celotne vrednosti dobička, sledita pivovarstvo (18,7 %) in predelava mesa (15,2 %). Neto čisti dobiček na zaposlenega je v letu 2019 znašal 8.799 EUR (leta 2018: 7.108 EUR), kar je realno medletno povečanje za 22 %. Poleg kazalnika neto dobička se je izboljšal tudi kazalnik donosnosti prodaje (ROS), ki je prvič v analiziranem obdobju presegel 5 %. Izkazani neto čisti dobiček je v letu 2019 znašal 5,6 % prihodkov od prodaje (leta 2018: 4,6 %). Tudi donosnost sredstev (ROA) je bila v letu 2019 za dobro petino višja kot v predhodnem letu, in sicer je znašala 5,6 % (leta 2018: 4,6 %). Rast obeh kazalnikov dobičkovnosti je povezana z občutno rastjo izkazanega neto dobička v letu 2019.

Dobiček v dejavnosti predelava in konzerviranja sadja in zelenjave je v letu 2019 znašal 11,2 %. V letu 2019 so dejavnosti predelave in konzerviranja rib, pekarstvo, proizvodnja mesnih izdelkov ter proizvodnja brezalkoholnih pijač ustvarili 80 % izkazane čiste izgube.

Slika 92: Neto dobiček/izguba ŽPI po dejavnostih (mio EUR); 2018 in 2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019.

Produktivnost

Produktivnost, merjena s prihodki od prodaje na zaposlenega, je bila v letu 2019 realno komaj opazno višja kot v predhodnem letu (+0,3 %). V povprečju je zaposleni v živilskopredelovalni dejavnosti v letu 2019 ustvaril 158 tisoč EUR prihodkov. Produktivnost v živilskopredelovalni industriji sicer precej niha. Tako je v letu 2018 padla za okoli 3 % v primerjavi s predhodnim letom. V letu 2019 so najvišjo produktivnost dosegli pri proizvodnji rastlinskih olj in maščob (306,1 tisoč EUR), sledita proizvodnje krmil za živali (295,7 tisoč EUR) in pivovarstvo (246,7 tisoč EUR). Te tri dejavnosti se že nekaj let uvrščajo na vrh po kazalniku produktivnosti, kar je mogoče pripisati predvsem tehnološkim značilnostim proizvodnih procesov (avtomatizirana proizvodnja in nizka delovna intenzivnost).

Dodana vrednost

Dodana vrednosti v živilskopredelovalni panogi je v letu 2019 beležila le manjše spremembe med vodilnimi dejavnostmi (mesnopredelovalna industrija, pekarska dejavnost, proizvodnja drugih prehrabnih izdelkov, predelava mleka in pivovarstvo). V letu 2019 je paznejša rast zaznana v mesnopredelovalni dejavnosti (okoli 25 %), s tem je mesnopredelovalna industrija utrdila vodilni položaj po deležu, ki ga je v preteklosti imela pekarska dejavnost; le-ta je v letu 2019 prispevala 22 % dodane vrednosti (leta 2018: 23 %). Tretja najpomembnejša dejavnost po prispevku k dodani vrednosti je proizvodnja drugih živilskih izdelkov (13 %). Z okoli 12-odstotnim deležem sledita dejavnosti predelava mleka in pivovarstvo.

Dodana vrednost na zaposlenega

Zaposleni je v agregatu živilskopredelovalne industrije, v povprečju, v letu 2019 ustvaril 41 tisoč EUR dodane vrednosti, kar je realno za 5 % več kot v letu prej. V letu 2019 je na prvem mestu po dodani vrednosti na zaposlenega pivovarstvo s 106 tisoč EUR (+2% glede na 2018). V proizvodnji drugih prehrabnih izdelkov so ustvarili 58 tisoč EUR dodane vrednosti na zaposlenega (realno +0,4 % glede na 2018). Sledi predelava sadja in vrtnin z 54 tisoč EUR (-1% glede na leto 2018). Pri predelavi mleka je dodana vrednost na zaposlenega dosegla 47 tisoč EUR dodane vrednosti na zaposlenega (realno +6 % glede na leto 2018). Med dejavnosti z najnižjo dodano vrednostjo na zaposlenega se praviloma zaradi strukturnih značilnosti uvrščata dejavnosti predelava mesa in pekarstvo. V mesnopredelovalni industriji sicer že drugo leto ugotavljamo opaznejšo rast kazalnika (realno +5 %), tako da je v povprečju zaposleni ustvaril 38 tisoč EUR dodane vrednosti. Prav tako je za slabih 5 % realno v letu 2019 zrasla dodana vrednost na zaposlenega v pekarstvu, tako da je kazalnik dosegel 29 tisoč EUR.

11.5 Izvozna usmerjenost živilskopredelovalne industrije

V povprečju so živilskopredelovalna podjetja izboljšala izvozno usmerjenost v obdobju 2014-2019 za 6,4 odstotnih točk (2014: 22,2 %, 2019: 29,6 %). Kljub vsemu je izvozna usmerjenost, ki se meri z deležem prihodkov od izvoza v celotnih prihodkih od prodaje, še vedno pod povprečjem slovenskih predelovalnih podjetij. Predelovalne dejavnosti (C) so namreč leta 2019 z izvozom ustvarile kar 72 % vseh prihodkov od izvoza. To kaže na pomembne strukturne spremembe, ki lahko nakazujejo zaostrene pogoje na slovenskem trgu z živili, zato so se podjetja strateško preusmerila na tuje trge.

Po deležu prihodkov od prodaje na tujih trgih se v zadnjih letih najvišje uvršča proizvodnja drugih prehrabnih izdelkov. V letu 2019 je delež te panoge v celotnem izvozu ŽPI znašal 24,4 %. Druga in tretja izvozna dejavnost sta bili mesnopredelovalna industrija (24,6 %) in predelava mleka (23 %).

Enako kot v predhodnih letih je tudi v letu 2019 največji delež prihodkov od izvoza v celotnih prihodkih od prodaje v posamezni panogi ustvarila dejavnost proizvodnje drugih prehrabnih izdelkov (55,3 %). Sledita predelava mleka (42,1 % prihodkov) ter predelava sadja in vrtnin (39,5 % prihodkov). Izrazita rast izvozne usmerjenosti je bila ugotovljena v oljarstvu, ki je v letu 2019 na tujih trgih ustvarila 40 % svojih prihodkov (v letu 2018 le 26 %).

V obdobju 2015-2019 so se prihodki od prodaje na tujih trgih povečali za 36,9 % in so v letu 2019 znašali 686,1 mio evrov.

11.6 Potrebe po financiranju in finančna vrzel v ŽPI v Sloveniji

Iz raziskave (fi compass, 2020) izhaja, da so se bruto investicije v ŽPI po letu 2015 povečale in dosegle 205 mio evrov v letu 2017. Ta rast je sledila padcu bruto investicij v obdobju 2008–

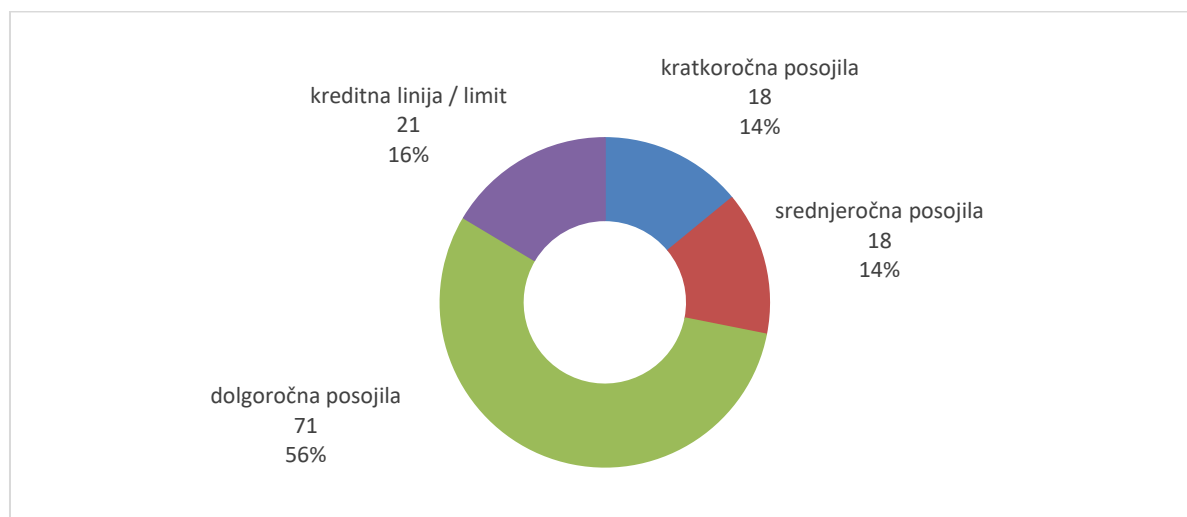
2015 (-59 %), ki je bil posledica gospodarske krize. Naložbe v sektorju so bile usmerjene zlasti v posodobitev opreme, strojev in naprav, naložbe za ublažitev in prilagajanje podnebnim spremembam in naložbe v povečanje proizvodnih zmogljivosti. ter tudi v razvoj novih izdelkov, namenjen nišnim izdelkom za lokalne potrošnike in vstopu na nove geografske trge. Naložbena podpora iz PRP 2014–2020 je pozitivno vplivala na investicijske odločitve mnogih živilskopredelovalnih podjetij, zlasti majhnih.

Živilskopredelovalna podjetja večinoma zapošajo za kratkoročna posojila, tudi za financiranje naložb, kar kaže na težave teh pri dostopu do posojil z daljšo ročnostjo (*fi compass*, 2020).

Finančna vrzel v živilskopredelovalnem sektorju je ocenjena na 127,4 mio EUR. Majhna podjetja (<50 zaposlenih) imajo največ težav pri dostopu do finančnih sredstev, zlasti do dolgoročnih posojil. Zanje znaša ocenjena finančna vrzel 110,9 mio EUR. Med živilsko predelovalnimi podjetji, ki so zaprosila za posojila, je bilo zavrnebnih 11 % vlog, hkrati pa 10 % živilskopredelovalnih podjetij ne zaprosijo banke za posojilo zaradi bojazni pred zavrnitvijo. (*fi compass*, 2020)

Slabša poslovna uspešnost številnih živilskopredelovalnih podjetij sproža vprašanja o zmožnosti odplačevanja posojil ter tveganju, ki ga predstavljajo za banke. Posledično imajo banke omejen interes za posojanje malim podjetjem v tem sektorju. Drugi dejavniki finančne vrzeli živilskopredelovalnih podjetij vključujejo pomanjkanje zavarovanja, pomanjkanje kreditne zgodovine in obremenjujoč postopek zaprosila za posojilo. Poleg tega so pogoji posojila pogosto neugodni in niso prilagojeni posebnostim živilskopredelovalnega sektorja. (*fi compass*, 2020)

Slika 93: Finančna vrzel v živilskopredelovalnem sektorju glede na produkt, v mio EUR in deležu, Slovenija, 2018

Vir: *fi compass* (2020).

11.7 Investicije v ŽPI preko PRP 2007–2013 in PRP 2014–2020

Naložbe v osnovna sredstva v predelavo oz. trženje kmetijskih proizvodov so bila v zadnjih dveh programskih obdobjih 2007–2013 in 2014–2020 spodbujene tudi zaradi nepovratnih sredstev programa razvoja podeželja.

V programskem obdobju 2007–2013 je bilo s sredstvi PRP 2007–2013 v okviru ukrepa 123 Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom sofinanciranih 539 naložb v osnovna sredstva v ŽPI v skupni višini 83.260.014,49 evrov, pri čemer je povprečen izplačan znesek na odobreno vlogo znašal 154.471 evrov (za kmetije 79.868 evrov in za podjetja 259.438 evrov na vlogo). Izplačanih je bilo 223 vlog kmetij in 315 vlog podjetij. Največ nepovratnih sredstev je bilo izplačanih mikro podjetjem in kmetijam (38 %), sledijo majhna podjetja (24 %), srednje velika podjetja (22 %) in velika podjetja (16 %).

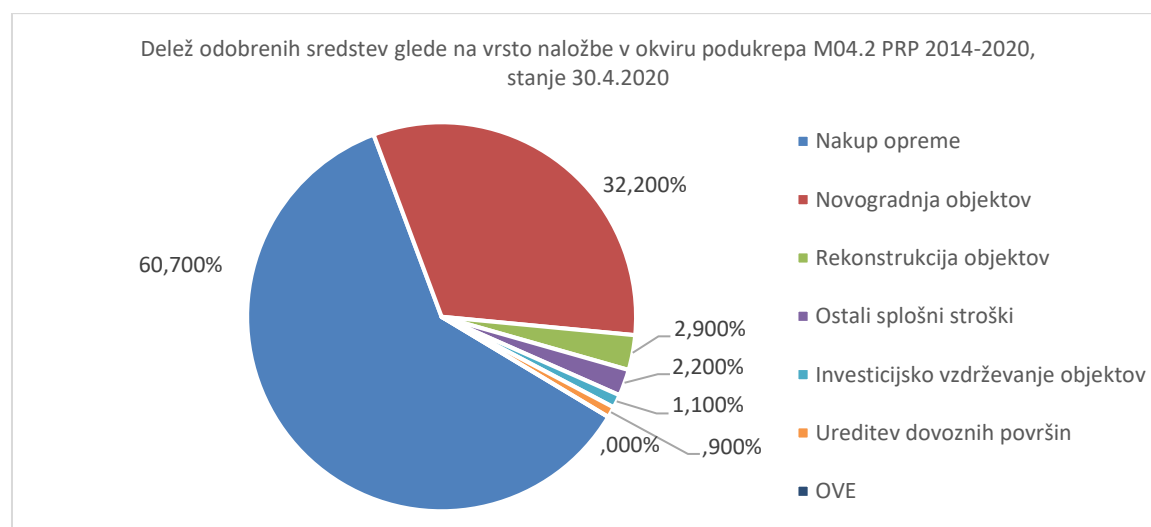
Celotna vrednost sofinanciranih naložb je znašala 323,1 mio evrov, pri čemer je bila večina namenjena za rekonstrukcije, dozidave in preureditve proizvodnje ter za nakup strojne opreme. Najvišje vrednosti celotnih naložb so bile pri predelavi mesa. Največ sredstev je bilo izplačano v sektorju pijače (24 %), sledi sektor meso in užitni klavnični proizvodi (22 %) ter mleko in mlečni izdelki (15 %).

Naložbe so pozitivno vplivale na zvišanje BDV, in sicer v gospodarskih družbah v povprečju za 0,6 mio EUR/družbo, v zadrugah za 0,5 mio EUR/zadrugo ter na kmetijah za 5,4 tisoč EUR/kmetijo.

V programskem obdobju 2014-2020 je bila v okviru podukrepa M04.2 Naložbe v predelavo, trženje oz. razvoj kmetijskih proizvodov do 30. 4. 2020 odobrena 301 vloga za naložbe, katerih celotna vrednost znaša 165.562.598 evrov. Povprečna višina odobrenih sredstev na vlogo je 158.908 evrov, povprečna vrednost naložbe na odobreno vlogo pa 550.042 evrov.

Največ sredstev je bilo odobrenih za nakup opreme (61 % vseh odobrenih sredstev) ter za novogradnjo objektov (32 %). 7 % sredstev je bilo odobrenih za rekonstrukcije objektov, investicijsko vzdrževanje, ureditev dovoznih površin, naložbe v obnovljive vire energije in za ostale splošne stroške.

Slika 94: Delež odobrenih sredstev glede na vrsto naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020, stanje 30.4.2020

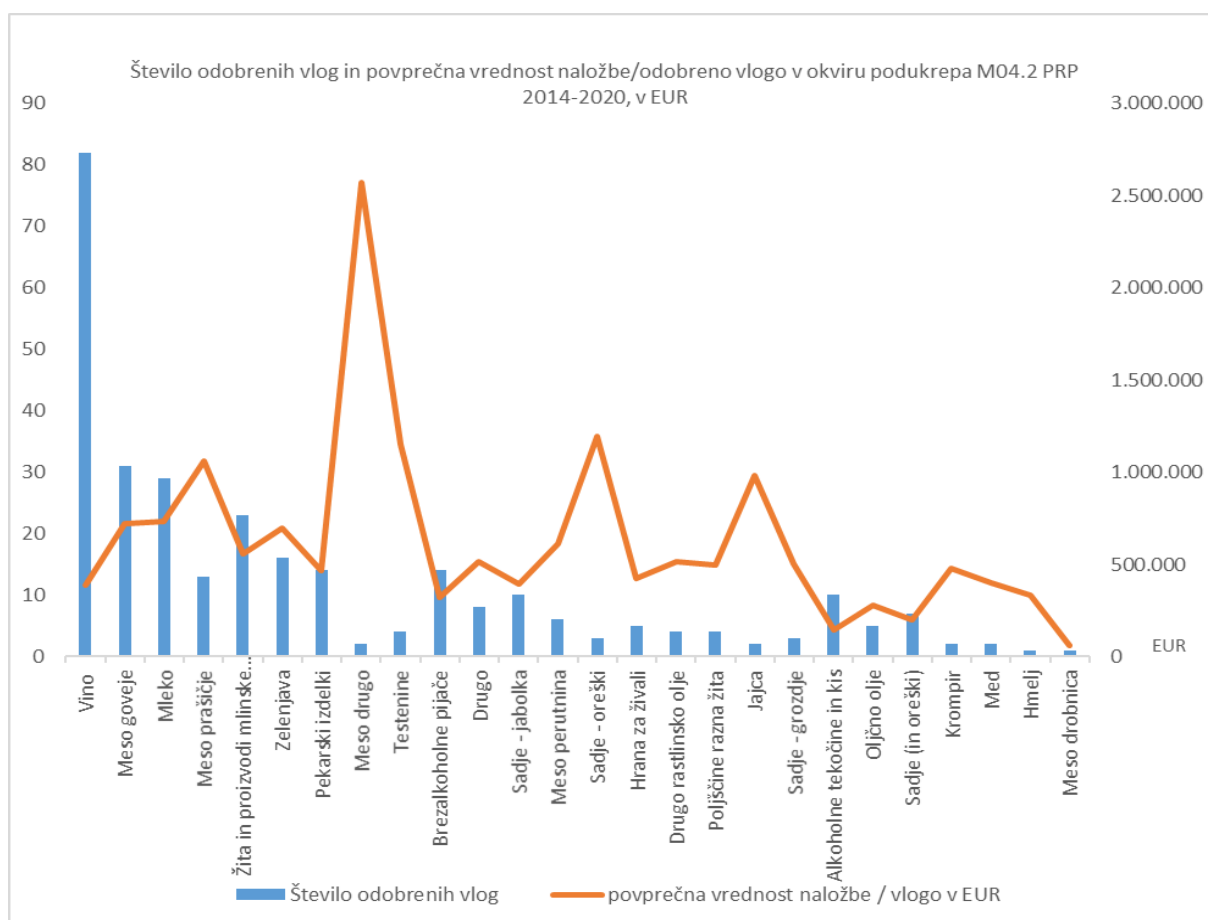

Vir: MKGP.

Glede na celotno vrednost naložb je največ podprtih naložb v dejavnosti vino (kjer je tudi največ podprtih vlog) - 19 % celotne vrednosti podprtih naložb predstavljajo naložbe v dejavnosti vino,

sledijo naložbe v dejavnosti goveje meso (14 %), mleko (13 %), prašičje meso ter žita in proizvodi mlinske industrije (po 8 %) ter naložbe v dejavnosti zelenjava (7 %). Največje povprečne vrednosti naložb so pri dejavnostih meso drugo (2.568.455 evrov), sadje oreški (1.194.592 evrov), testenine (1.153.369 evrov), prašičje meso (1.062.702 evrov), jajca (979.796 evrov), mleko (734.398 evrov) in goveje meso (723.117 evrov).

Slika 95: Število odobrenih vlog in povprečna vrednost naložbe na odobreno vlogo glede na dejavnost naložbe v okviru podukrepa M04.2 PRP 2014-2020, stanje 30.4.2020

Vir: MKGP.

Med upravičenci prevladujejo mikro podjetja (64 %), glede na statusno obliko pa je največ podjetij (49 %), sledijo kmetije, ki se ukvarjajo s predelavo ali trženjem kmetijskih proizvodov (34 %) ter nosilci kmetije z dopolnilno dejavnostjo (17 %).

Z vidika vira vhodnih surovin je bilo 52 % vlog odobrenih za kmetijstvo (vir vhodne surovine je lastna proizvodnja), sledita živilska industrija (vir vhodne surovine je odkup od drugih subjektov) - 36 % odobrenih vlog ter mešani sektor (vir vhodne surovine je lastna proizvodnja in odkup) s 12 % odobrenih vlog.

Med odobrenimi vlogami v okviru podukrepa M04.2 je 35 % odobrenih vlog za naložbe v ekološko predelavo oz. 37 % vseh odobrenih sredstev je namenjenih naložbam v ekološko predelavo. Povprečna vrednost naložbe v ekološko predelavo je za 6 % višja od povprečne vrednosti naložb v predelavo, ki ni ekološka.

11.8 Dopolnilne dejavnosti predelave primarnih kmetijskih pridelkov na kmetijah

Na kmetijah se večina predelave kmetijskih pridelkov in prodaje kmetijskih proizvodov opravlja kot dopolnilna dejavnost na kmetiji. Dopolnilne dejavnosti kmetom omogočajo boljšo rabo proizvodnih zmogljivosti in delovnih moči kmetije ter pridobivanje dodatnega dohodka na kmetiji. Za opravljanje dopolnilne dejavnosti predelava kmetijskih pridelkov mora kmetija v koledarskem letu pridelati najmanj 50 % količin lastnih surovin, do 50 % količin surovin pa lahko dokupi z drugih kmetij. Kmetija lahko predelane pridelke potroši v okviru lastnega turizma na kmetiji, ki je gostinska dejavnost ali jih proda drugi kmetiji, ki opravlja turizem na kmetiji, ki je gostinska dejavnost dejavnostjo.

Če kmetije opravljajo le predelavo lastnih pridelkov, jo lahko v okviru dopolnilne dejavnosti opravljajo kot majhen obseg prve stopnje predelave lastnih kmetijskih in gozdarskih pridelkov oziroma proizvajajo določene izdelke.

Po stanju na dan 29. 7. 2020 je imelo v Sloveniji dovoljenje za opravljanje dopolnilne dejavnosti 4.928 kmetij.²⁵ Skupaj se na teh kmetijah opravlja 20.119 različnih vrst dopolnilnih dejavnosti, od tega je 4.404 dopolnilnih dejavnosti predelava primarnih kmetijskih pridelkov. V povprečju se na kmetijah opravljajo po štiri dopolnilne dejavnosti.

Kmetije, ki opravljajo dopolnilne dejavnosti iz skupine predelava primarnih kmetijskih pridelkov, imajo povprečno 14,26 ha KZU. Kmetije redijo povprečno 16,74 GVŽ/ha. Kmetije, ki opravljajo dopolnilne dejavnosti na OMD, imajo povprečno 13,40 ha KZU in redijo povprečno 15,98 GVŽ/ha. Iz teh podatkov je razvidno, da se predelava kmetijskih pridelkov opravlja na večjih kmetijah. Interes za opravljanje dopolnilnih dejavnosti predelave kmetijskih proizvodov se stalno povečuje. Tri četrtine teh dejavnosti predelava se opravlja na OMD.

Iz analize naložbenih ukrepov PRP izhaja, da vrednost podprtih naložb v predelavo ali trženje teh kmetijskih proizvodov ni sorazmerna vrednosti podprtih naložb v posamezno osnovno kmetijsko proizvodnjo. Medtem ko je delež celotne vrednosti podprtih naložb v proizvodnjo mleka v okviru podukrepa M04.1 znašal 28 % celotne vrednosti vseh podprtih naložb, je znašal delež naložb v predelavo ali trženje mleka v okviru podukrepa M04.2 le 7 % celotne vrednosti vseh podprtih naložb.

Tabela 38: Število dovoljenj za opravljanje najpogostejših dopolnilnih dejavnosti predelava primarnih kmetijskih pridelkov

Vrsta dopolnilne dejavnosti	Število na dan 1.1.2015	Število na dan 29. 7. .2020	Indeks 2020/2015
predelava in konzerviranje sadja in zelenjave	689	748	109
proizvodnja sadnih in zelenjavnih sokov	319	556	174
zakol živali in predelava mesa	288	465	161
proizvodnja kisa	201	341	170
proizvodnja žganih pijač	294	339	115
proizvodnja rastlinskega olja in predelava semen oljnih rastlin	93	319	343
predelava mleka	191	293	153
peka kruha in potic ter peciva in slaščic	322	270	84
proizvodnja moke in drugih mlevskih izdelkov	173	251	145

Vir: MKGP.

V zadnjih dveh letih se je povečalo število dejavnosti proizvodnje rastlinskega olja in predelave semen oljnih rastlin.

11.9 Ključne ugotovitve

- V obdobju 2014-2019 je izkazano stabilnejše poslovanje ŽPI. Številni kazalniki poslovanja podjetij ŽPI, kot so čisti prihodki na tujem trgu, zaposlenost in obseg izplačanih plač izkazujejo izboljšanje poslovanja celotne panoge.

²⁵ Vir: Register kmetijskih gospodarstev.

- Na račun rasti števila zaposlenih pa se je zmanjšala produktivnost. Tako produktivnost kot tudi dodana vrednost na zaposlenega se v letu 2019 še vedno nista vrnila na raven pred gospodarsko-finančno krizo iz l. 2008.
- Medtem ko čisti prihodki od prodaje na domačem trgu stagnirajo, se povečujejo čisti prihodki od prodaje na tujem trgu. Rast izvoza kaže na rast konkurenčnosti slovenske ŽPI na tujih trgih. Hkrati je izvoz nepredelanih kmetijskih surovin (mleko, živo govedo in prašiči) relativno visok, kar kaže na možnosti predelave teh surovin v Sloveniji in razvoj domačih verig vrednosti.
- Zaradi manjše domače proizvodnje na določenih sektorjih, nepovezanosti primarnih proizvajalcev in višjih cen domačih kmetijskih surovin se ŽPI sooča s pomanjkanjem surovine, zaradi česar je odvisna od uvoza le-teh.
- Kljub zavedanju o nujnosti povezovanja v verige vrednosti in zagotavljanja stabilne pridelave na območju države ni konkretnih rezultatov povezovanja ŽPI z domačimi proizvajalci kmetijskih proizvodov na lokalnem trgu.
- Povečuje se predelava kmetijskih pridelkov v okviru dopolnilne dejavnosti na kmetijah, kar prinaša priložnost z vidika dodajanja vrednosti kmetijskim proizvodom in dodatnega vira dohodka na kmetiji.
- Naložbena podpora iz PRP 2014–2020 je pozitivno vplivala na investicijske odločitve, zlasti mikro in majhnih, pri čemer so bile naložbe usmerjene zlasti v nakup nove opreme, strojev in naprav, kar kaže na tehnološko posodabljanje sektorja.
- Počasneje se izvajajo procesi racionalizacije in prestrukturiranja v smeri razvoja inovativnih proizvodov, ki bi ustrezali novim trendom (zdrava prehrana prilagojena hitremu načinu življenja ter novi prehrambeni in drugi proizvodi kot npr. biorazgradljiva embalaža), digitalizacije, učinkovite rabe energije in krožnega gospodarstva.
- Produktivnost, merjena s prihodki od prodaje na zaposlenega, je v ŽPI v povprečju nižja kot v ostalih predelovalnih dejavnostih, zato bodo potrebna dodatna vlaganja in dodatni napor za dvig produktivnosti v živilskopredelovalni industriji (digitalizacija, učinkovita raba energije, krožno gospodarstvo).
- Živilskopredelovalna podjetja tudi za financiranje naložb večinoma zaprosajo za kratkoročna posojila, kar kaže na težave pri dostopu do posojil z daljšo ročnostjo, predvsem za majhna podjetja.
- Delež naložb v predelavo ali trženje kmetijskih proizvodov na kmetiji ni sorazmeren deležu naložb v osnovno kmetijsko proizvodnjo, kar predstavlja neizkoriščen potencial za predelavo ali trženje izdelkov z višjo dodano vrednostjo.
- Podprte naložbe na OMD - gorska območja in v sektorjih z nižjo stopnjo samooskrbe predstavljajo manjši delež glede na celotno vrednost podprtih naložb v okviru PRP 2014-2020.
- Približno tretjina odobrenih sredstev v okviru podukrepa M04.2 je namenjena naložbam v ekološko predelavo ali trženje, pri čemer pa je njihova vrednost malo višja od vrednosti drugih naložb v predelavo ali trženje.

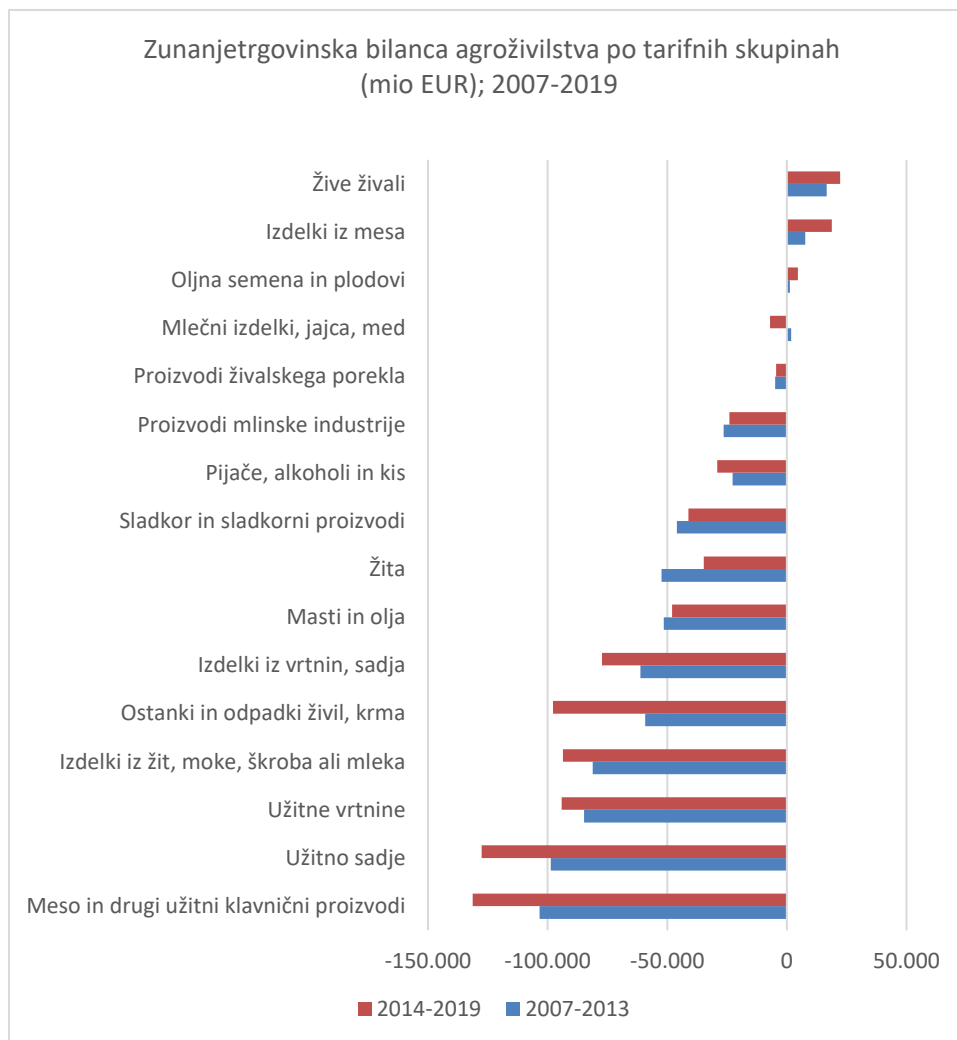
12 Trgovinska bilanca z agro-živilskimi proizvodi

12.1 Trgovinska bilanca kmetijskih proizvodov po skupinah blaga (C.30)

V obdobju 2007-2019 je bila pozitivna zunanjetrgovinska bilanca pri živih živalih, izdelkih iz mesa ter oljnih semenih in plodovih. Povečal se je presežek v skupini izdelki iz mesa, ki se povečuje po največjem padcu od leta 2012. Največji primanjkljaj je bil pri mesu in drugih klavničnih proizvodih, sadju, vrtninah, izdelkih iz žit ter izdelkih iz vrtnin in sadja. Skupna

zunanjetrgovinska bilanca je sicer kljub izboljševanju izvozne konkurenčnosti slovenske ŽPI negativna, kar pomeni, da se uvozi več agro-živilskih proizvodov, kot se jih izvozi.

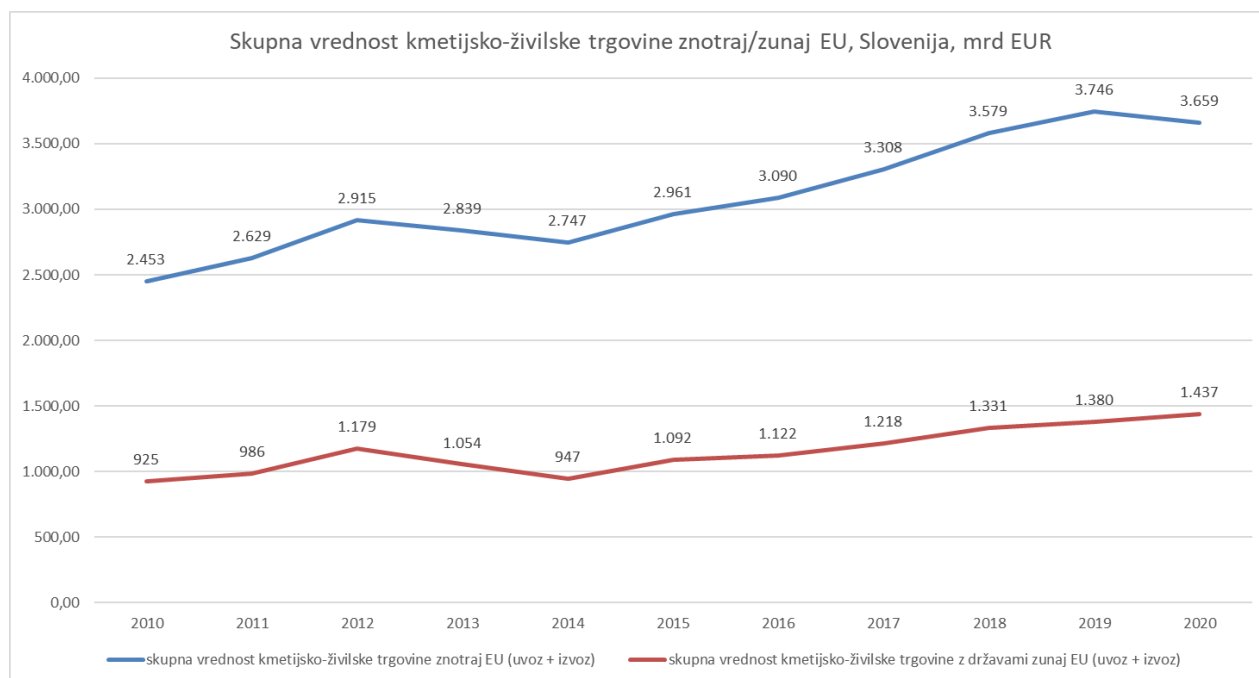
Slika 96: Zunanjetrgovinska bilanca agroživilstva po tarifnih skupinah v obdobjih 2007–2013 in 2014–2019, v mio EUR (kazalnik stanja C.30)

Vir: SURS.

Vrednost kmetijsko-živilske trgovine se je v obdobju 2010-2020 razen letnih izjem (leti 2013 in 2014) ves čas povečevala, tako znotraj EU kot tudi zunaj EU območja.

Slika 97: Skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine znotraj/zunaj EU v obdobju 2010-2020, v mrd EUR (kazalnik stanja C.30)

Vir: DG-AGRI, Indicator Dashboard (kazalnik stanja C.30: Kmetijski uvoz in izvoz (I.06); <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html>)

Tabela 39: Skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine, po posameznih letih v obdobju 2010-2020, v mrd EUR

		C.30 Kmetijski uvoz in izvoz (I.06), v mrd EUR						
		2010	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Skupna vrednost kmetijsko-živilske (intra + ekstra) trgovine (uvoz + izvoz)	Skupaj	3377,158	4052,575	4211,982	4525,789	4909,656	5125,834	5.096,01
	skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine znotraj EU (uvoz + izvoz)	2452,503	2961,059	3090,349	3307,942	3579,019	3746,333	3.659,19
	skupna vrednost kmetijsko-živilske trgovine z državami zunaj EU (uvoz + izvoz)	924,655	1091,516	1121,633	1217,847	1330,637	1379,501	1.436,82
Kmetijsko-živilska trgovinska bilanca EU (intra + ekstra)	Skupaj	-796,444	-863,86	-846,801	-851,655	-807,188	-818,299	-737,89
	kmetijsko-živilska trgovinska bilanca EU z državami znotraj EU	-439,515	-547,044	-525,975	-584,683	-494,356	-502,433	-434,75
	kmetijsko-živilska trgovinska bilanca EU z državami zunaj EU	-356,929	-316,816	-320,826	-266,972	-312,832	-315,866	-303,14
Kmetijsko-živilski izvoz iz EU (intra + ekstra)	Skupaj	1290,357	1594,357	1682,59	1837,067	2051,234	2153,767	2.179,06
	kmetijsko-živilski izvoz znotraj držav EU	1006,494	1207,007	1282,187	1361,63	1542,331	1621,95	1.612,22
	kmetijsko-živilski izvoz v države zunaj EU	283,863	387,35	400,403	475,438	508,903	531,818	566,84
Kmetijsko-živilski uvoz v EU (intra + ekstra)	Skupaj	2086,801	2458,218	2529,391	2688,722	2858,422	2972,066	2.916,95
	kmetijsko-živilski uvoz znotraj EU	1446,009	1754,051	1808,162	1946,312	2036,688	2124,383	2.046,97
	kmetijsko-živilski uvoz iz držav zunaj EU	640,792	704,166	721,229	742,41	821,735	847,684	869,98

Vir: DG-AGRI, Indicator Dashboard (kazalnik stanja C.30: Kmetijski uvoz in izvoz (I.06); <https://agridata.ec.europa.eu/extensions/DashboardIndicators/DataExplorer.html>)

Svetovne cene kmetijskih proizvodov se zaradi odprtosti trgov prelivajo na raven domačih cen, kar povzroča cenovne pritiske in zahteve po zagotavljanju zadostnih količin proizvodov v obdobjih povpraševanja. Cene kmetijskih in živilskih proizvodov v Sloveniji so podvržene razmeram na tujih trgih in se prilagajajo uvoznim cenam.

Trgovinska bilanca z agro-živilskimi proizvodi je negativna. Izvozna usmerjenost agro-živilske panoge se sicer postopno povečuje, kar kaže na povečevanje njene konkurenčnosti na tujih trgih. Zunanjetrgovinska bilanca agroživilstva po tarifnih skupinah v obdobju 2007–2019 pokaže, da se izvažajo predvsem žive živali in izdelki iz mesa, torej predvsem surovina, kar je

slabost z vidika doseganja višje dodane vrednosti izvoza. Hkrati pa to dejstvo in pa negativna trgovinska bilanca nakazujeta na verjetno nezadostno povezanost kmetijske pridelave in predelave v Sloveniji.

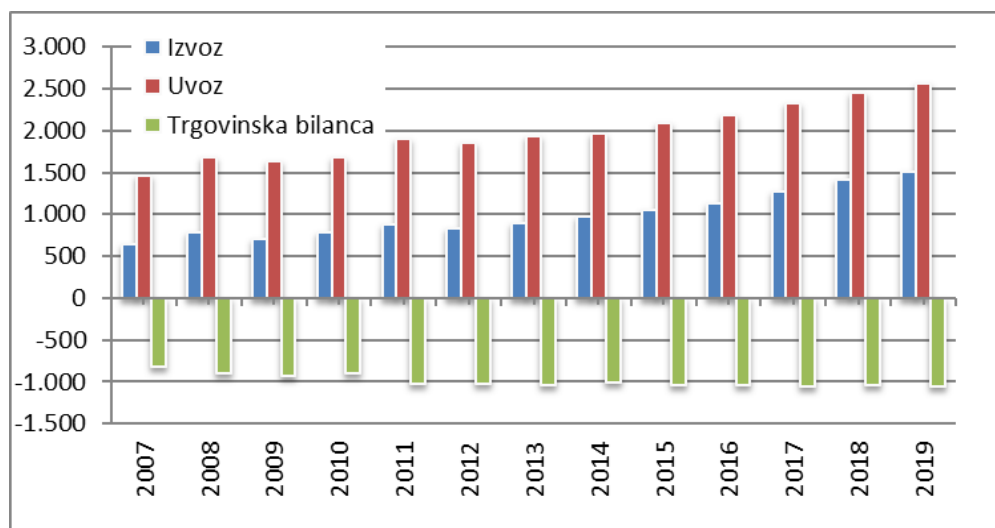
Blagovna menjava z agroživilskimi proizvodi se je v letu 2019 povečala za 5,6 % in je presegla 4 mrd EUR. Na večjo blagovno menjavo sta vplivala večji izvoz in uvoz, pri čemer se je izvoz povečal glede na leto 2018 za 7 %, uvoz pa za 5 %. V letu 2019 je znašala pokritost uvoza z izvozom 59,0 %. Delež zunanje trgovine z agroživilskimi proizvodi je v letu 2019 prispeval 6,0 % k skupni blagovni menjavi Slovenije z vsemi proizvodi.

Tabela 300: Blagovna menjava agroživilskih proizvodov; 2015-2019	2015	2016	2017	2018	2019*	Indeks 2019/18
Blagovna menjava agroživilstva (mio EUR)	3.157,5	3.319,0	3.602,1	3.868,0	4.085,3	105,6
– izvoz (mio EUR)	1.060,1	1.137,6	1.270,5	1.415,5	1.515,6	107,1
– uvoz (mio EUR)	2.097,4	2.181,3	2.331,6	2.452,5	2.569,8	104,8
– bilanca (mio EUR)	–1.037,3	–1.043,7	–1.061,1	–1.037,1	–1.054,2	101,7
Pokritost uvoza z izvozom (%)	50,5	52,2	54,5	57,7	59,0	
Delež agroživilskih proizvodov v skupni blagovni menjavi (%)	6,7	6,8	6,4	6,3	6,0	
Delež agroživilskih proizvodov v skupnem izvozu blaga (%)	4,4	4,6	4,5	4,6	4,5	
Delež agroživilskih proizvodov v skupnem uvozu blaga (%)	9,0	9,0	8,4	8,0	7,5	

* Začasni podatki.

Vir: SURS in Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019

Slika 98: Izvoz in uvoz ter zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov (mio EUR); 2007–2019

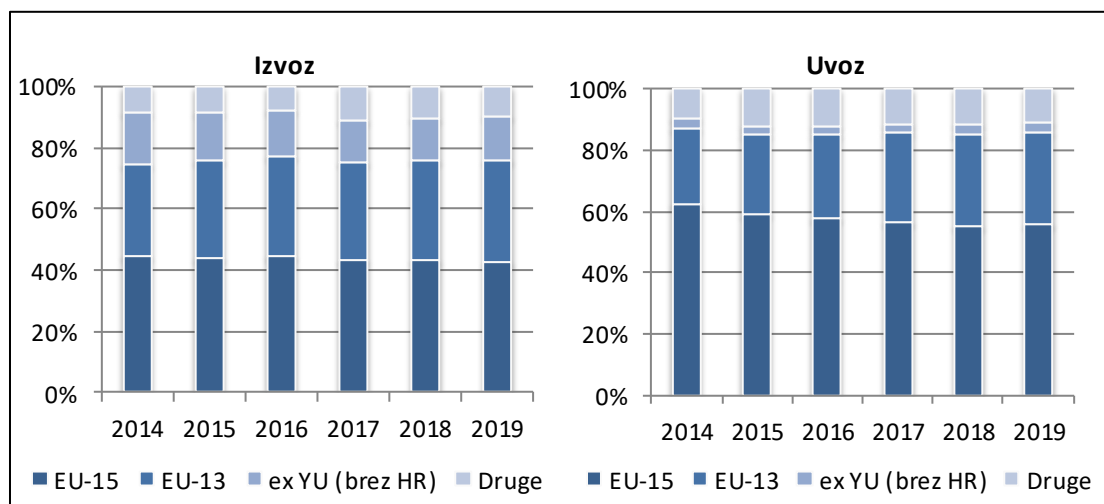

Vir: SURS in Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019

Izvoz

V letih 2014–2019 je znašal delež izvoza v države EU–28 okoli 75 %, delež izvoza v države nekdanje Jugoslavije ostaja pri 14 %, delež izvoza v druge države pa znaša okoli 10 %.

Slika 99: Struktura izvoza in uvoza agroživilstva po skupinah držav; 2014-2019

Vir: Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2019

Uvoz

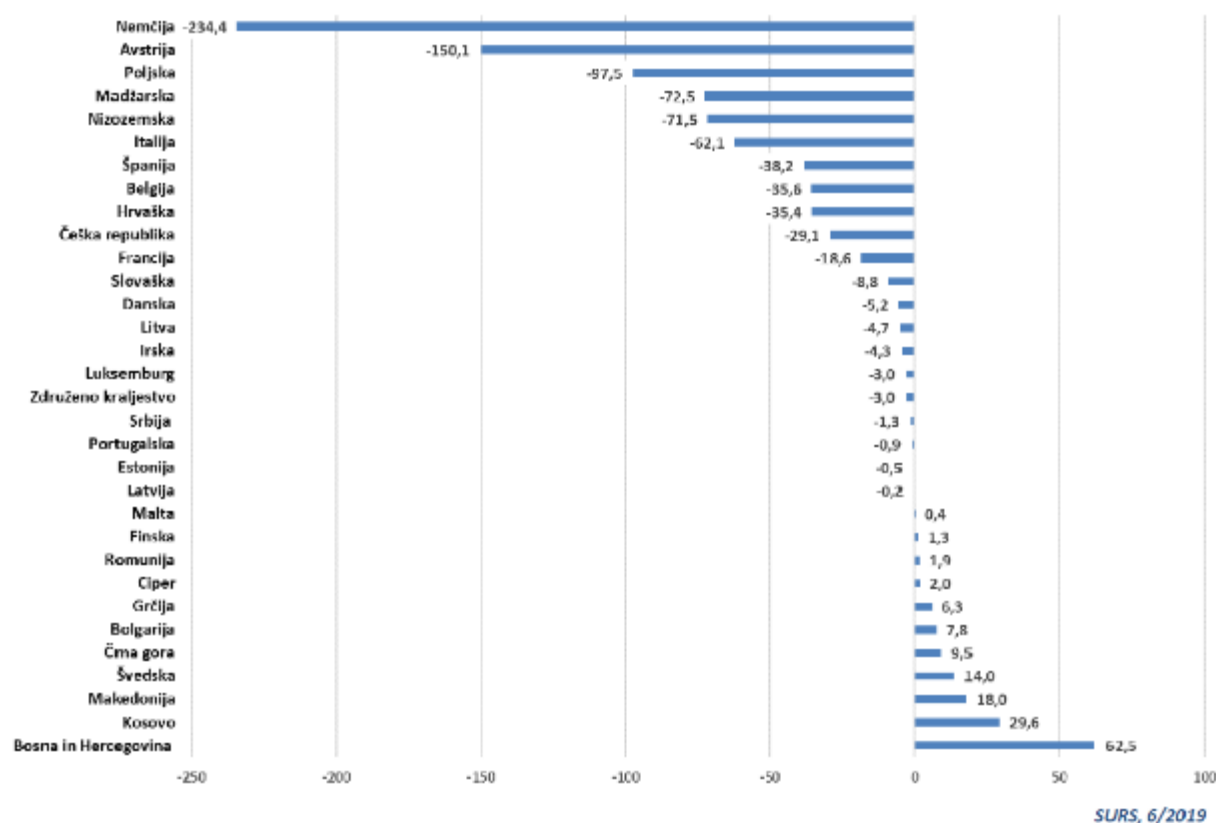
V letih 2014–2019 ostaja struktura uvoza skoraj nespremenjena; delež uvoza iz EU–28 ostaja pri 85 %, delež uvoza iz drugih držav okoli 12 %, iz držav na območju nekdanje Jugoslavije pa je bilo uvoženih za okoli 3 % agroživilskih proizvodov.

Zunanjetrgovinska bilanca po državah v letu 2019

V letu 2019 ostaja zunanjetrgovinska bilanca po skupinah držav nespremenjena. Primanjkljaj z državami EU–28 se je glede na predhodno leto povečal kljub hitrejši rasti izvoza v primerjavi z uvozom in je dosegel 1.047 mio EUR. Blagovna menjava z državami na ozemlju nekdanje Jugoslavije je bila tudi v letu 2019 pozitivna (130 mio EUR). Primanjkljaj v trgovini s tretjimi državami se je kljub povečanju izvoza in zmanjšanju uvoza zmanjšal za 4 % (s 143 mio EUR v letu 2018 na 137 mio EUR).

Zunanjetrgovinska bilanca Slovenije z Nemčijo, Avstrijo in Poljsko je negativna, pozitivna pa z nekaterimi državami bivše Jugoslavije – Bosno in Hercegovino, Kosovom in Makedonijo. Trgovske verige, ki so del tujih trgovskih verig, uvažajo nekatere živilske proizvode iz držav EU preko svojih nabavnih poti.

Slika 100: Zunanjetrgovinska bilanca agroživilskih proizvodov po državah v letu 2018

Vir: Kuhar, 2019: Gibanje realnih cen v živilski verigi. Analiza poslovanja živilske panoge v 2018. dostopno na: https://vrh-zkzp.qzs.si/Portals/Portal-Vrhzkzp/7.%20GZS_2019.pdf

Slovenija je neto uvoznica večine kmetijskih proizvodov, razen izdelkov iz skupin Izdelki iz mesa, Žive živali, Oljna semena in plodovi ter Mlečni izdelki, jajca in med.

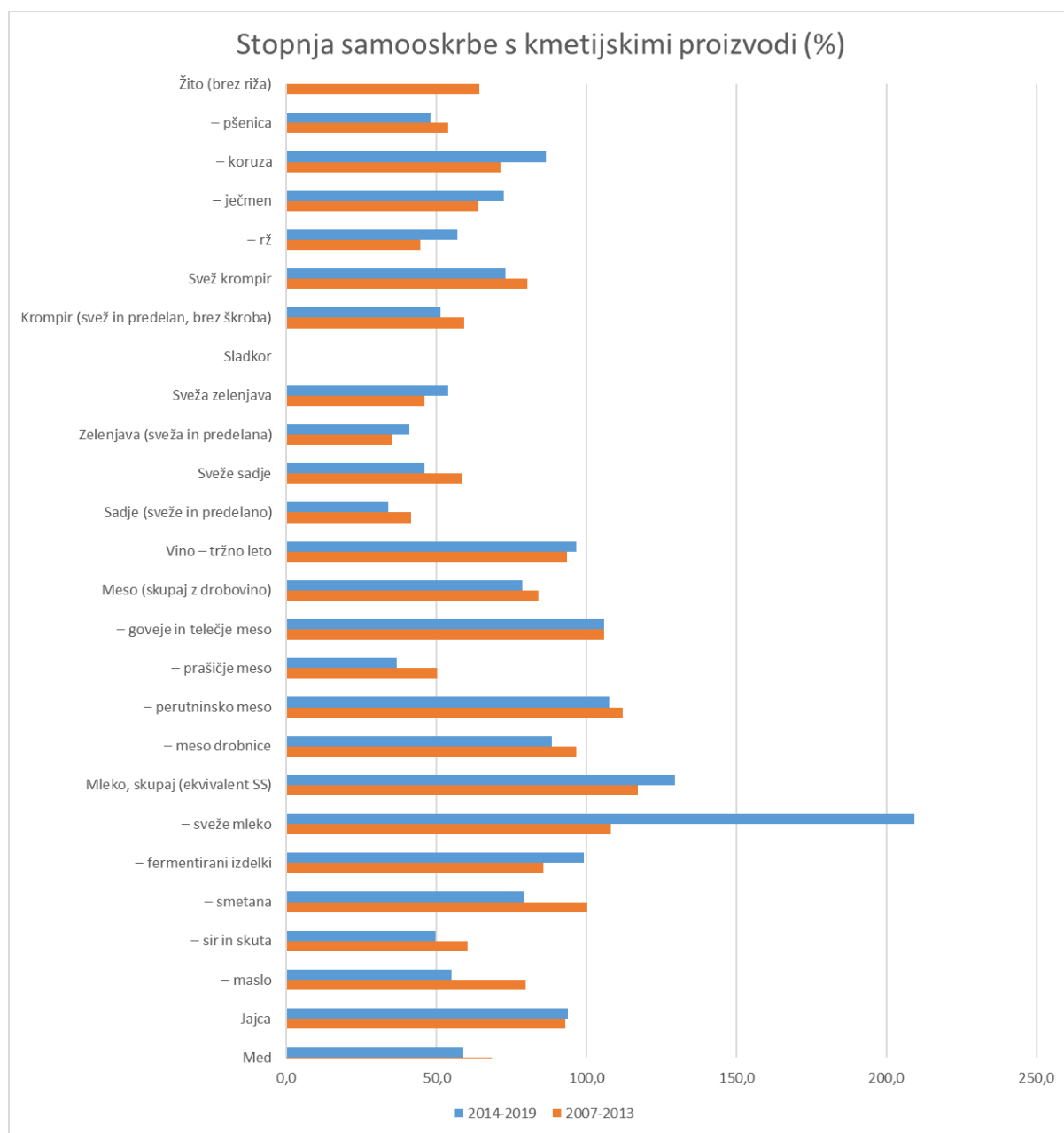
12.2 Samooskrba s kmetijskimi proizvodi

Slovenija s svojo pridelavo hrane in predelavo ne pokriva vseh domačih potreb. Obseg kmetijskih obdelovalnih površin je majhen, poleg tega pa je velik delež zemljišč na OMD. Iz tega izhaja strateška usmeritev, da se pridelavo rastlinske hrane za ljudi usmeri na njivah, živinoreja pa se preusmeri v hribovit, gričevnat svet ter na območja zaraščanja, saj ta območja niso primerna za poljedelstvo. V času kriz in nepredvidenih dogodkov lahko v sektorjih z večjim primanjkljajem pričakujemo oteženo preskrbo s surovinami za kmetijsko proizvodnjo in živila.

Prevladujoča kmetijska panoga v Sloveniji je živinoreja, posledično pa je tudi stopnja samooskrbe višja pri živalskih proizvodih kot pri rastlinskih proizvodih. Posebej izstopa prireja mleka, perutnine, govejega mesa. Na področju rastlinske pridelave pa izstopa pridelava vina in hmelja.

Pokritost uvoza z izvozom je bila v letu 2019 59,0 %. Od leta 2014 do leta 2019 se je pokritost povečala za kar deset odstotnih točk.

Slika 101: Stopnja samooskrbe s pridelanimi in predelanimi kmetijskimi proizvodi v obdobjih 2007–2013 in 2014–2019, v %

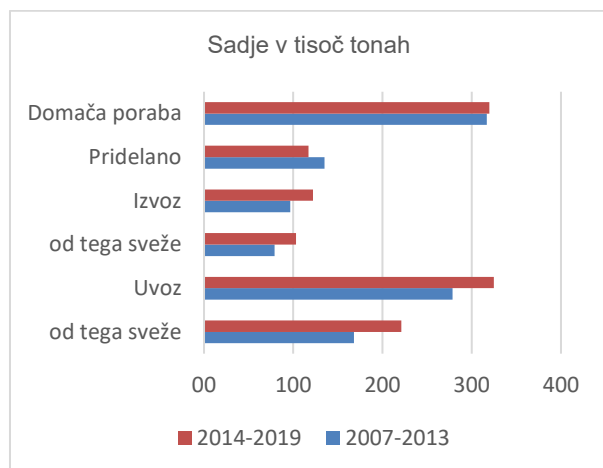
Vir: MKGP.

12.2.1 Pregled primanjkljajev oziroma presežkov po posameznih skupinah kmetijskih proizvodov

Sadje

Pri sadju se je v obdobju 2014–2019 glede na obdobje 2007–2013 povečal tako uvoz, kot tudi izvoz. Izvožene količine so v obsegu pridelanih količin, uvožene količine pa v obsegu domače porabe. Stopnja samooskrbe se je v tem obdobju ob nespremenjeni porabi in manjšani pridelavi zmanjšala za 12 odstotnih točk na 48 %.

Slika 102: Domača poraba, pridelava, uvoz in izvoz - sadje, v tisoč t

Vir: MKGP.

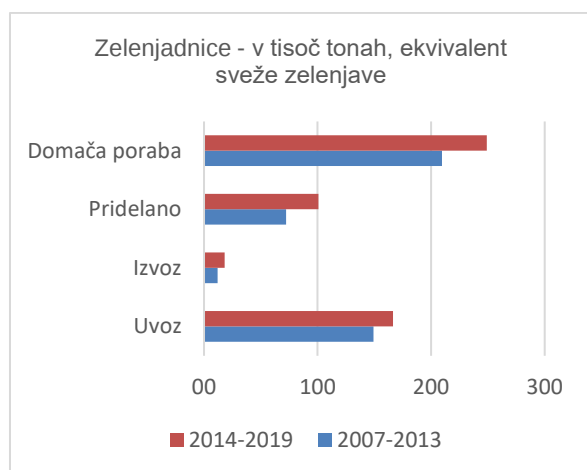
Pri svežem sadju je letni primanjkljaj v višini 128 tisoč t, 3 tisoč t sadja za predelavo, 4 tisoč t zamrznjenega sadja, skoraj 2,5 tisoč t suhega sadja ter 26 tisoč t proizvodov iz sadja. Po posameznih vrsta sadja je:

- 2.200 t presežka svežih jabolk in primanjkljaja 5.600 t jabolčnega soka,
- 2.300 t primanjkljaja svežih jagod in 11.200 t proizvodov iz jagod (marmelade, džemi...) ter
- 800 t primanjkljaja svežega jagodičja in 1.000 t zamrznjenega jagodičja.

Zelenjadnice

Pri zelenjadnicah se je v obdobju 2014-2019 glede na obdobje 2007-2013 povečala pridelava za 39 %. Uvoz se je povečal za 11 %, izvoz za kar 52 %, pri čemer pa izvoz v obdobju 2014-2020 v celotni porabi predstavlja le 7 %. Stopnja samooskrbe se je pri povečanju porabe in pridelave povečala za 4,2 odstotne točke na 29 %.

Slika 103: Domača poraba, pridelava, uvoz in izvoz - zelenjadnice, v tisoč t

Vir: MKGP.

Pri zelenjavi letno primanjkuje 88 tisoč t sveže, 10 tisoč t zamrznjene zelenjave ter 30 tisoč t proizvodov iz zelenjave letno. Od tega znaša primanjkljaj:

- 10.000 t svežega paradižnika in 9.100 t izdelkov iz paradižnika (pelati, omake, ketchup),
- 9.000 t sveže paprike in 1.200 t proizvodov iz paprike (vložena paprika),
- 4.000 t svežega zelja in 630 t pripravljenega zelja drugače kot v kisu in

- 9.000 t sveže solate.

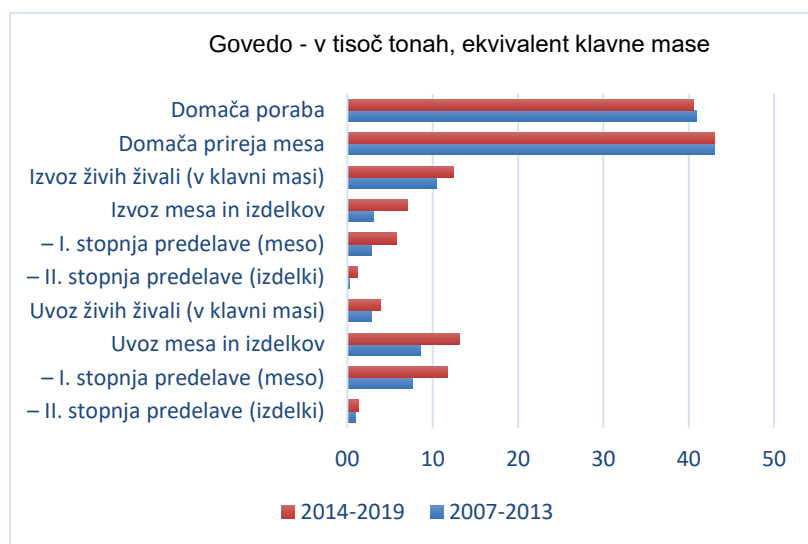
Govedo

Po vključitvi Slovenije v skupni trg EU se je obseg zunanje trgovine z govedom močno povečal, ob tem so bile opazne tudi precejšnje spremembe v strukturi, zlasti pri izvozu. Izvoz se je preusmeril od izvoza mesa k neposrednemu izvozu živih živali. Čeprav je izvoz mesa in izdelkov v letu 2019 skoraj trikrat tolikšen kot pred desetletjem, delež izvoza živih živali še vedno ostaja velik. Uvoz pa se je od živih živali preusmeril k uvozu govejega mesa. Letno se uvozi 31.000 govejih živali, največ pri starosti 6 mesecev, na mesečnem nivoju je potrebno uvoziti približno 1.500 telet.

V povprečju zadnjih 3 let je primanjkljaj:

- 23 tisoč goved (mase 160-300 kg) za nadaljnje pitanje,
- 3 tisoč t svežega ali ohlajenega ter
- 2 tisoč t zamrznjenega govejega mesa.

Slika 104: Domača poraba, prireja mesa, izvoz in uvoz živih živali ter uvoz in izvoz mesa in izdelkov – govedo, v tisoč t

Vir: MKGP.

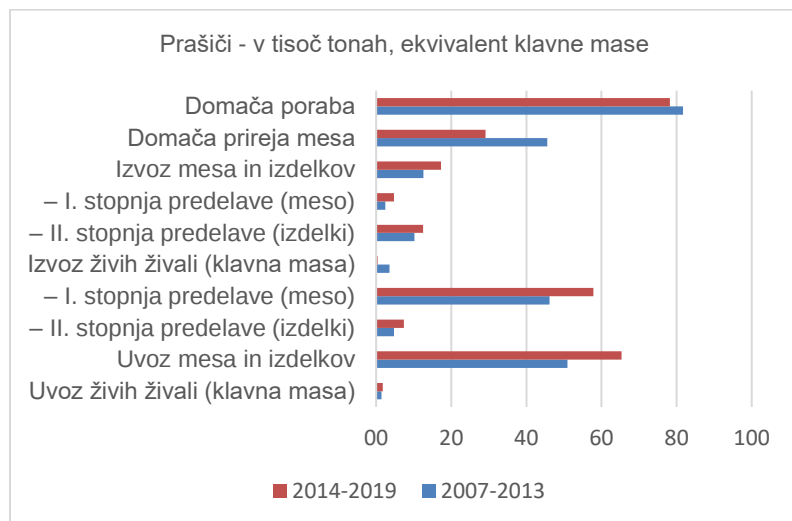
Pri govedu se je v obdobju 2014–2019 glede na obdobje 2007-2013 pri skoraj nespremenjeni domači prireji in porabi povečal uvoz mesa in mesnih izdelkov za 53 %, manjše pa je bilo povečanje izvoza živih živali (za 19 %). V obdobju 2014–2019 je bil uvoz mesa in mesnih izdelkov za 68 % večji od izvoza mesa in mesnih izdelkov. Izvoz živih živali je bil za 67 % večji od izvoza mesa in mesnih izdelkov. Čeprav je izvoz mesa in izdelkov v letu 2017 skoraj trikrat večji kot pred desetletjem, delež izvoza živih živali še vedno ostaja visok. Prav nasprotno so bile smeri sprememb pri uvozu, ki se je preusmeril od živih živali k mesu. Delež izvoza živih živali je skoraj trikrat večji kot uvoz živih živali. Stopnja samooskrbe se ni bistveno spremenila in je znašala 105 %. Pri govedu je z vidika vključevanja v shemo Izbrana kakovost, kjer se zahteva, da je žival tudi rojena v Sloveniji, problematično pomanjkanje govejih telet za nadaljnje pitanje.

Prašiči

Pri prašičih se je v obdobju 2014-2019 glede na obdobje 2007-2013 pri zmanjšanju domače prireje za 37 % za četrtno povečal uvoz I. stopnje predelave – mesa. Izvoz mesa iz izdelkov se je povečal za 37 %, ki pa v obdobju 2014-2019 predstavlja 22 % domače porabe. V obdobju

2014-2019 predstavlja uvoz I. stopnje predelave – mesa skoraj dva kratni obseg domače prireje, pri tem pa predstavlja je uvoz živih živali zelo majhen obseg (2,3 % porabe). Stopnja samooskrbe se je zmanjšala 18 odstotnih točk na 37 %.

Slika 105: Domača poraba, prireja, uvoz in izvoz –prašiči, v tisoč t

Vir: MKGP.

V povprečju primanjkuje 38 tisoč ton svežega ali ohlajenega ter 6 tisoč ton zmrznjenega prašičjega mesa.

Mleko

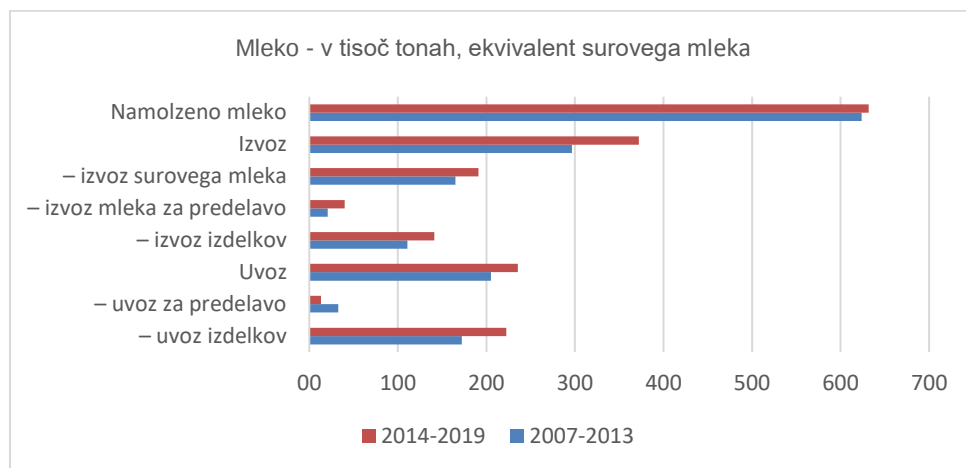
V zadnjih nekaj letih obseg zunanje trgovine z mlekom narašča. V strukturi skupnega izvoza prevladuje izvoz surovega mleka. Po obdobju 2013-2015, ko je znašal okoli 60 %, se delež izvoza surovega mleka zmanjšuje in je leta 2019 znašal 51 %. S spremembami v lastništvu mlekarn so se spremenili tudi zunanjetrgovinski tokovi za posamezne kategorije mlečnih izdelkov. To se v zadnjih nekaj letih kaže na primer v izrazitem povečanju izvoza svežega konzumnega mleka, v katerem je zajeto tudi mleko za predelavo, ki se nato znova prikazuje predvsem kot večji uvoz sirov in skute.

Pri mleku se je v obdobju 2014-2019 glede na obdobje 2007-2013 pri skoraj enaki količini proizvedenega mleka povečal izvoz surovega mleka za 15 %, uvoz surovega mleka pa se je zmanjšal za 60 %. Povečala sta se tako uvoz izdelkov (za 29 %), kot tudi izvoz izdelkov (za 28 %).

V obdobju 2014-2019 predstavlja izvoz surovega mleka kar 30 % vsega namolzenega mleka, uvoz surovega mleka pa le 2 %. Uvoz mlečnih izdelkov predstavlja 35 % vsega namolzenega mleka in je za 13 odstotnih točk večji od izvoza izdelkov.

Stopnja samooskrbe se je povečala za 10 odstotnih točk in znaša 128 %.

Slika 106: Domača pridelava, uvoz in izvoz – mleko, v tisoč t

Vir: MKGP.

12.3 Ključne ugotovitve

- Z vključitvijo Slovenije v Evropsko unijo blagovna menjava agroživilstva v glavnem poteka z državami EU. Slovenija je neto uvoznica večine kmetijskih proizvodov.
- Na račun povečevanja izvozne aktivnosti se izboljšuje zunanjetrgovinska bilanca živilskih proizvodov. Pri izvozu osnovnih kmetijskih proizvodov prevladuje surovo mleko, sledi izvoz živih živali (prevladuje govedo), kar je z vidika dodane vrednosti neugodno.
- Kljub izkazani povečani izvozni naravnosti kmetijske ter živilskopredelovalne industrije ni izkazana trajna izvozna usmerjenost, temelječa na povečanju dodane vrednosti. Zaradi neurejene horizontalne in vertikalne povezanosti kmetijske pridelave in predelave in s tem neusklajenega nastopa na tujih trgih je še vedno velik izvoz osnovnih kmetijskih proizvodov, kar ne omogoča doseganja višje dodane vrednosti izvoza. V Sloveniji se poleg potreb sodelovanja trgovcev s slovenskimi ponudniki hrane, kažejo potrebe po skladiščnih kapacitetah, skupnih zbirnih centrih, pakirnih linijah, hladilnicah ipd., s katerimi bi omogočili bolj racionalno proizvodnjo, večjo ekonomičnost pridelave, doseganje ekonomije obsega in tudi zagotavljanje kmetijskih proizvodov v daljšem časovnem obdobju (s skladiščenjem, hladilnicami).
- V zadnjih letih beležimo preusmeritev od izvoza mesa k neposrednemu izvozu živih živali, torej od izvoza proizvodov z višjo dodano vrednostjo k izvozu osnovnih proizvodov oziroma surovin.
- Glede na domačo pridelavo in potrošnjo beležimo primanjkljaj predvsem pri žitih, sadju, zelenjadnicah in prašičih.
- Pri zelenjavi se samooskrba ni bistveno povečala. Povečanje produktivnosti, konkurenčnosti in stabilnosti pridelave zelenjave se lahko zagotovi s postavitvijo rastlinjakov za hidroponsko celoletno pridelavo posameznih vrst zelenjave (vsaj 20 ha) in rastlinjakov za podaljšanje sezone pridelave, kjer pridelava poteka v tleh.
- V skladu s smernicami za krompir bo treba zagotavljati lasten semenski krompir ter povečati proizvodnjo mladega krompirja.
- Proizvodnja mleka za skoraj tretjino presega domačo porabo, kar podobno kot pri govejem mesu predstavlja težavo pri prodaji v času kriz in zapore trgov.
- Zaradi krize v prašičereji se niža samooskrba s prašičjim mesom. Kritična je prevelika odvisnost od uvoza prašičev mase pod 50 kg.
- Problematična z vidika lastne samooskrbe in pa vključevanja v shemo Izbrana kakovost, kjer se zahteva, da mora biti žival rojena in rejena v Sloveniji, je tudi prevelika odvisnost od uvoza govejih telet za nadaljnje paitanje.

- Uvoz določenih živilskih proizvodov je odvisen tudi od lastniške strukture trgovskih verig v Sloveniji.
- Ob izrednih razmerah na trgu (v primeru motenega delovanja notranjega trga EU in mednarodne trgovine, kot tudi v obdobju obsežne pandemije), prihaja do zrušitve trgov in do problemov pri preskrbi prebivalstva s hrano, kar povzroča izredne tržne razmere s presežki mleka in govejega mesa, po drugi strani pa pomanjkanjem v sektorjih z nizko samooskrbo (žita, sadje, zelenjava in prašičje meso).

13 Gozdarstvo

13.1 Pomen gozda in gozdarstva v Sloveniji

V letu 2020 je gozd pokrival 58,0 % Slovenije oziroma njegova površina znaša 1.176.069 ha. Površina tako imenovanih gospodarskih gozdov je znašala 1.067.815 ha, varovalnih gozdov 98.828 ha in gozdnih rezervatov 9.426 ha.

Po podatkih Zavoda za gozdove Slovenije in z upoštevanjem gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot je lesna zaloga slovenskih gozdov konec leta 2020 znašala 357.212.625 m³ oziroma 303 m³/ha, povprečna lesna zaloga tako imenovanih gospodarskih gozdov je znašala 310 m³/ha. Letni absolutni prirastek je z upoštevanjem podatkov leta 2020 izdelanih gozdnogospodarskih načrtov gozdnogospodarskih enot meril 8.792.074 m³ oziroma 7,48 m³/ha; v t.i. gospodarskih gozdovih pa 7,74 m³/ha. Lesna zaloga in prirastek sta se skozi leta povečevala.

Zavod za gozdove Slovenije že od začetka svojega delovanja pri izdelavi gozdnogospodarskih načrtov praviloma povečuje možni posek. Tako se je možni posek od začetka delovanja Zavoda za gozdove Slovenije (od leta 1994) povečal za 127 % oziroma na 6.9 milijonov m³. Po obsežnem žledolomu v letu 2014, vetrolomih v letu 2017 in 2018, je slovenske gozdove prizadela tudi gradacija podlubnikov, ki je bila prisotna tudi še v letu 2020, ko je bilo posekano 4.2 milijonov m³ lesne mase.

V celoti se je posek v letu 2020 se je zmanjšal pod raven let 2014–2018 in glede na možni posek po gozdnogospodarskih načrtih dosega 59 %.

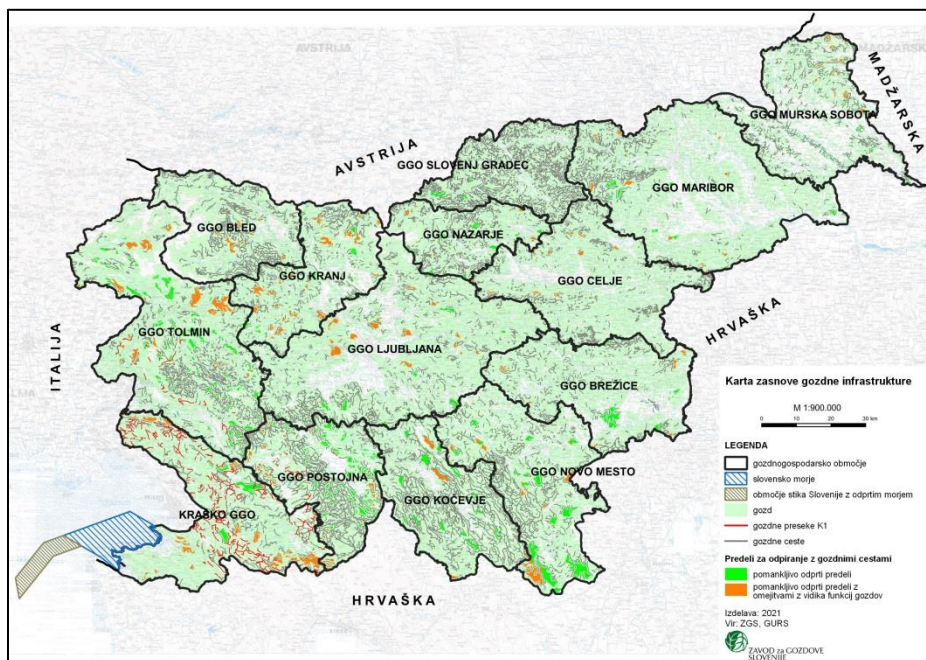
Velika razdrobljenost, število lastnikov in solastnikov gozdov, neugodna starostna struktura lastnikov (le-ti so v povprečju stari 60 let) otežujejo strokovno delo in optimalno izrabo lesa v zasebnih gozdovih. V zemljiško knjigo je vpisanih preko 460.000 lastnikov oz. solastnikov gozdov. 68 % lastnikov ima v lasti manj kot 1 ha gozdne površine (182.897 gozdnih posesti). Le 2 % lastnikov gospodari z gozdno posestjo, večjo od 15 ha. V zadnjih letih se je spreminjala predvsem zaradi denacionalizacijskih postopkov. Površina državnih gozdov se je zmanjšala, površina zasebnih gozdov pa povečala. V letu 2020 je bilo tako 238.086 ha (20 %) gozda v lasti države, 907.268 ha (77 %) gozda v zasebni lasti in 30.715 ha (3 %) gozdov v lasti lokalnih skupnosti.

Gospodarjenje z gozdovi v državnem lastništvu se po deležu izvedbe razlikuje od gospodarjenja z zasebnimi gozdovi. V državnih gozdovih se ukrepi, predvideni z gozdnogospodarskimi in gozdno gojitvenimi načrti, izvedejo v večjem deležu, medtem ko je v zasebnem sektorju realizacija načrtovanega poseka, gojitvenih in varstvenih del še nižja. V letu 2016 je bila ustanovljena Družba Slovenski državni gozdovi d.o.o., ki je podjetje v lasti Republike Slovenije. Njihova temeljna dejavnost je gospodarjenje z državnimi gozdovi.

Odprtost z gozdnimi prometnicami v Sloveniji še ni optimalna. Določena območja niso odprta z gozdnimi cestami in vlakami, kar podraži ali celo onemogoča spravilo lesa²⁶.

²⁶ Akcijski načrt za povečanje konkurenčnosti gozdno-lesne verige v Sloveniji do leta 2020 »Les je lep«.

Slika 107: Karta zasnove gozdne infrastrukture

Vir: Zavod za gozdove Slovenije

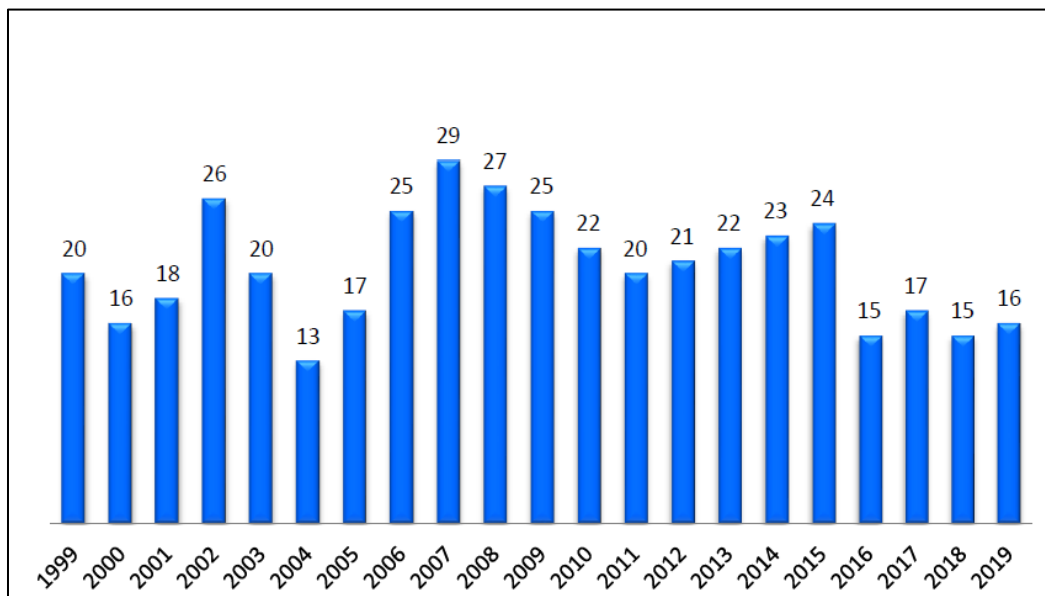
Število zaposlenih na področju gozdarstva se je v zadnjih 20 letih močno zmanjšalo. Pred letom 1990 je gozdarstvo zaposlovalo okrog 8.000 ljudi. Število zaposlenih se je v letih od 2014 do 2016 rahlo povečalo v primerjavi z letom 2011, zaradi velike količine razpoložljivega lesa kot posledica ujem, ki so prizadele slovenske gozdove. Po podatkih za leto 2020 je v 1.064 podjetjih s področja gozdarstva zaposlenih 2.516 oseb. Od tega je 4 srednjih, 26 majhnih in 982 mikro podjetij. V gozdno-lesni verigi je v slovenskem gospodarstvu več kot 18.000 zaposlenih, gozd pa daje številne možnosti tudi na drugih področjih, na področju lovstva, turizma in rekreacije ter obrti na osnovi različnih dobrin iz gozda.

Gozdarska dejavnost je tradicionalno sestavni del številnih kmetij, ki preko močnih sinergij pomembno pripomore tudi h krepitvi konkurenčnosti primarne kmetijske proizvodnje na teh gospodarstvih. Pri tem pomeni tudi dodatno razvojno možnost za kmetije pri razvijanju različnih dopolnilnih dejavnosti, povezanih z lesom, drugimi dobrinami iz gozda in turizmom, kar dodatno prinaša več tisoč delovnih mest, v glavnem na podeželju. Tako po številu posesti kot po površini gozdov v kategoriji od 5 do 30 ha, kjer imamo 38.573 posesti (47 % celotne površine) prevladujejo družinske kmetije. 89 % kmetijskih gospodarstev je imelo v letu 2020 tudi gozd. Med kmetijskimi gospodarstvi, ki so imela gozd, jih je v letu 2020 posek lesa opravilo nekaj več kot 33.000. Povprečna površina gozda na kmetijsko gospodarstvo znaša 5,5 hektarja.

V Sloveniji še vedno prevladuje zastarela in neučinkovita gozdarska mehanizacija. Vsak nov traktor in stroj, ki nadomestita starega, ne pomenita le izboljšanje produktivnosti dela, temveč pomenita tudi večjo varnost in zdravje pri delu in tako vpliva na zmanjšanje števila nezgod in družbenoekonomskih stroškov. V Sloveniji je bila povprečna starost traktorjev leta 2010 20,6 let; 5 % je bilo mlajših od 5 let in 18 % mlajših od 12 let. Stanje se skozi obdobje do leta 2020 ni izboljševalo, zato so vlaganja javnih sredstev v sofinanciranje nakupa kmetijske in gozdarske tehnike upravičena.

V svetu kot tudi v Sloveniji gozdarstvo spada med najbolj tvegane dejavnosti. Dela v gozdu pri sečnji in izdelavi, spravilu lesa ter nakladanju in prevozu gozdno lesnih sortimentov so naporna, predvsem pa zelo nevarna. Nezgode pri delu v gozdu so pogoste, pojavljajo pa se tudi nesreče s smrtnim izidom. Od leta 1981 do leta 2015 je v gozdovih umrlo 467 oseb, kar predstavlja približno 13 ljudi na leto. Povprečno število smrtnih nezgod pri delu v vseh dejavnostih pa znaša 20 ljudi na leto.

Slika 108: Število smrtnih nezgod pri delu 1999-2019

Vir: Poročilo delu inšpektorata RS za delo za leto 2019

Gospodarjenje z gozdovi je v Sloveniji usmerjano z načrti za gospodarjenje z gozdovi, ki zagotavljajo trajnostno, sonaravno in večnamensko gospodarjenje z gozdovi. Pri gospodarjenju z gozdovi Slovenija sledi načelom Nove strategije EU za gozdove do leta 2030, sprejete v letu 2021. Načrtovanje je določeno skladno z Zakonom o gozdovih in je več nivojsko.

13.2 Stanje v proizvodnji okroglega lesa (gozdnih lesnih sortimentov)

Proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov je v letu 2016 uradno znašala rekordnih 5,5 milijonov m³ (neto, brez skorje), v letu 2017 4,6 milijonov m³ (neto, brez skorje), v letu 2018 5,2 milijonov m³ (neto, brez skorje), v letu 2019 4,7 milijonov m³ (neto, brez skorje) in v letu 2020 pa 3,9 milijonov m³ (neto, brez skorje). Struktura proizvodnje gozdnih lesnih sortimentov v letih 2009–2020 je podrobno prikazana v tabeli **Napaka! Vira sklicevanja ni bilo mogoče najti.**²⁰

Tabela 311: Gozdni lesni sortimenti, pridobljeni v Sloveniji (000 m³): 2009 - 2020

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Iglavci												
Hlodovina	1.21	1.18	1.29	1.39	1.42	1.81	2.21	2.66	2.20	2.55	2.12	1.62
Les za celulozo in plošče	211	187	222	232	251	634	550	578	532	659	492	346
Drug okrogel industrijski	44	52	63	41	42	114	100	75	20	33	20	15
Les za kurjavo	114	136	177	192	194	224	225	200	170	220	163	135
Skupaj	1.58	1.55	1.75	1.85	1.91	2.78	3.08	3.51	2.92	3.46	1.79	2.12
Listavci												
Hlodovina	301	272	284	252	266	303	321	329	295	280	352	348
Les za celulozo in plošče	159	129	158	302	241	581	595	438	400	366	500	479
Drug okrogel industrijski	19	21	27	23	79	106	77	60	50	55	47	47
Les za kurjavo	869	968	1.15	1.00	1.01	1.47	1.10	1.16	943	979	1.03	1.01
Skupaj	1.34	1.39	1.62	1.58	1.59	2.46	2.09	1.98	1.68	1.68	1.93	1.88
Iglavci in listavci												
Hlodovina	1.51	1.45	1.58	1.64	1.69	2.11	2.53	2.98	2.49	2.83	2.47	1.97
Les za celulozo in plošče	370	316	380	534	492	1.21	1.14	1.01	932	1.02	992	825
Drug okrogel industrijski	63	73	90	65	121	219	177	135	70	88	67	52
Les za kurjavo	983	1.10	1.33	1.20	1.20	1.70	1.33	1.36	1.11	1.19	1.19	1.14
Skupaj	2.93	2.94	3.38	3.44	3.51	5.25	5.18	5.50	4.61	5.14	4.72	3.99

Vir: MKGP, ZGS, GIS, SURS, SiDG, preračuni GIS.

Pri iglavcih skozi leta prevladuje proizvodnja hlodovine, katere količina se skozi leta povečuje. Pri listavcih prevladuje les za kurjavo, katerega količina je naraščala do leta 2016, sedaj pa rahlo upada.

Slovenija je izrazita izvoznica nepredelanega okroglega lesa. Zaradi neuravnoteženosti med letno proizvodnjo in porabo se je v zadnjem desetletju močno povečal zunanjetrgovinski presežek v vseh kategorijah okroglega lesa. Zmanjšan izvoz v letu 2020 je posledica situacije na trgu zaradi epidemije COVID-19.

Slika 109: Izvoz in uvoz okroglega lesa (m³) po letih

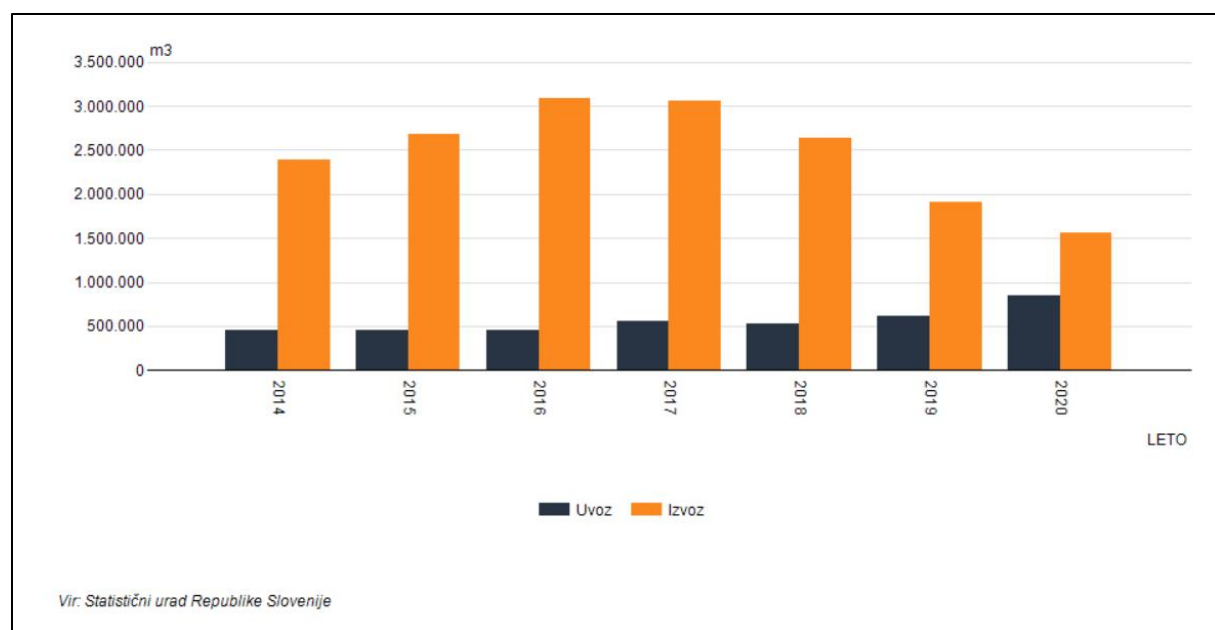

Tabela 322: Izvoz gozdnih lesnih sortimentov (000 m³); 2013–2020

IZVOZ	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Okrogli les – skupaj, od tega:	1.550	2.385	2.683	3.084	2.640	2.625	1.910	1.557
– Okrogli industrijski les – skupaj, od tega:	1.198	1.965	2.303	2.718	2.178	2.271	1.714	1.357
– Okrogli industrijski les, iglavci, od tega:	792	1.363	1.665	2.228	1.688	1.912	1.168	821
<i>hlodi za žago in furnir, iglavci</i>	575	954	1.289	1.810	1.271	1.434	769	523
<i>les za celulozo in plošče ter drug okrogli industrijski les, iglavci</i>	217	410	375	418	417	478	399	297
– Okrogli industrijski les, listavci	406	601	638	489	491	358	546	536
– Les za kurjavo – skupaj	351	420	380	366	461	355	196	200

Vir: SURS (2013–2020), Eurostat (2017), preračuni GIS

Glavni državi, v kateri Slovenija izvažata največ gozdnih lesnih sortimentov, sta Avstrija in Italija. Po strukturi izvoza se v Avstrijo izvažata hlodovina iglavcev, v Italijo pa je prevladoval izvoz okroglega industrijskega lesa listavcev, ki skupaj s kategorijo les za kurjavo listavcev predstavljata 72 % celotne izvožene količine okroglega lesa v Italijo.

Tabela 333: Uvoz gozdnih lesnih	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Okrogli les – skupaj, od tega:	574	455	449	459	496	520	614	855
– Okrogli industrijski les – skupaj, od tega:	327	288	297	274	318	346	456	714
– Okrogli industrijski les, iglavci, od tega:	194	154	185	144	195	235	344	596
<i>hlodi za žago in furnir, iglavci</i>	10	15	16	24	15	28	113	366
<i>les za celulozo in plošče ter drug okrogli industrijski les, iglavci</i>	184	139	169	120	180	208	231	230
– Okrogli industrijski les, listavci	134	134	112	130	124	111	112	119
– Les za kurjavo – skupaj	247	168	152	184	178	174	158	138

Vir: SURS (2013–2020), Eurostat (2017), preračuni GIS

Uvoz nepredelanega okroglega lesa v Slovenijo od leta 2016 narašča in je v letu 2020 presegel 0,85 milijona m³. Glavne države izvoznice nepredelanega lesa v Slovenijo so bile v letu 2020 Hrvaška, Italija in Avstrija. Iz Hrvaške sta se uvažala predvsem okrogli industrijski les listavcev in les za kurjavo listavcev, iz Italije pa sta prevladovala uvoz hlodovine iglavcev ter les za celulozo in plošče iglavcev. Iz Avstrije je bil večinoma uvožen les za celulozo in plošče iglavcev.

13.3 Stanje v gozdnem drevesničarstvu

V letu 2020 je bilo v register dobaviteljev gozdnega reprodukcijskega materiala, ki ga vodi Ministrstvo za kmetijstvo, gozdarstvo in prehrano, vpisanih osem dobaviteljev, ki se ukvarjajo s pridelovanjem, trženjem in uporabo gozdnega reprodukcijskega materiala. Ta obsega semenski material, dele rastlin in sadilni material tistih drevesnih vrst in umetnih križancev, ki se v skladu s predpisi uporabljajo za obnovo gozdov s sadnjo in setvijo, pogozdovanje, snovanje in vzdrževanje trajnih zaščitnih ali protierozijskih pasov gozdnega drevja ter snovanje in vzdrževanje plantaž gozdnega drevja.

Leta 2019 je bilo za obnovo gozdov s sadnjo ter za sanacijo po ujmah in v požarih poškodovanih gozdov uporabljenih skupno 1.295.561 sadik gozdnega drevja 26 drevesnih vrst (56 % iglavcev in 44 % listavcev). Za izvedbo biomeliorativnih del, katerih namen je izboljšanje okolja za gozdne živali, je bilo dodatno posajenih še 3.260 sadik plodonosnih vrst. Za obnovo gozda so lastniki gozdov sami zagotovili 80 kg semena doba in 75 kg semena plodonosnih drevesnih vrst (oreh, kostanj ipd).

V Sloveniji prevladujejo majhne drevesnice, katere težko zagotovijo ustrezno količino sadilnega materiala, ki je potreben za sadnjo v gozdovih, poškodovanih v naravnih ujmah. Razvoj slovenskega drevesničarstva lahko dosežemo z investicijami v gozdne drevesnice in s sklepanjem večletnih pogodb drevesničarjev z odjemalci sadik. Ustrezen in kakovosten sadilni material je pogoj za uspešno obnovo gozda.

13.4 Stanje v proizvodnji žaganega lesa

V letu 2019 je bilo v panogi obdelave in predelave lesa registriranih 997 pravnih in fizičnih oseb, v katerih je bilo 11.288 zaposlenih.

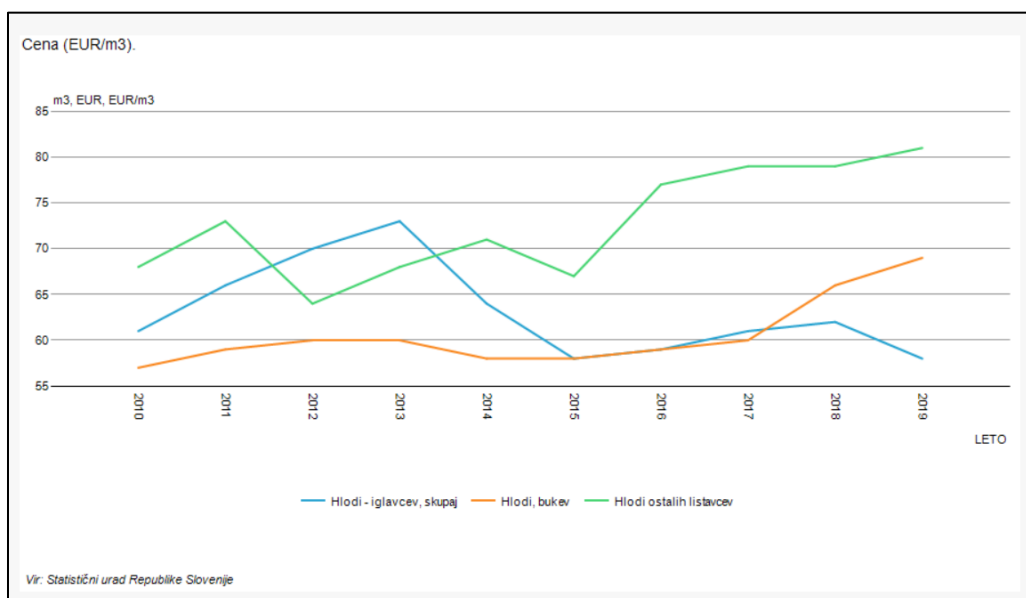
Po številu v Sloveniji prevladujejo žagarski obrati z do 5 zaposlenimi. Količinsko največ razžagajo večji žagarski obrati (nad 20 zaposlenih). V strukturi razreza prevladujejo hlodi iglavcev z več kot 75 % deležem.

Največji obrati za proizvodnjo žaganega lesa so: LIP, Lesna Industrija BLED, d.o.o., Gozdarstvo Grča gozdna proizvodnja, razrez lesa in trgovina, d.o.o., Razrez Hlodovine Alojz Cugmajster s.p. in ELVIPO d.o.o.

13.5 Ekonomski rezultati gozdarstva

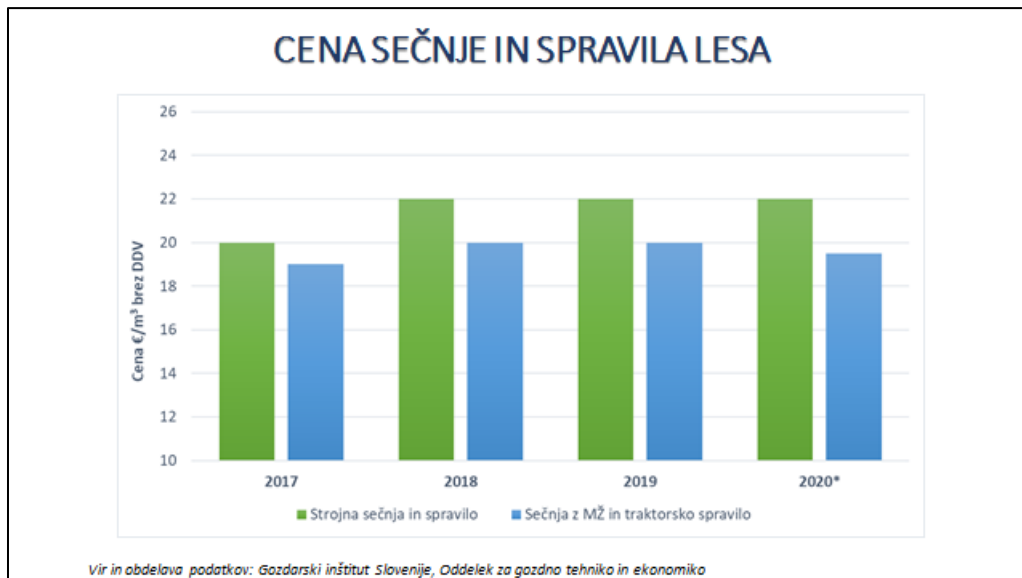
Odkupna cena hlodovine listavcev in iglavcev iz zasebnih dozdvov je skozi leta nihala, cena listavcev počasi narašča, cena iglavcev ima zaradi posledic naravnih ujm in prenamoženih populacij podlubnikov še nizko vrednost v primerjavi s prejšnjimi leti. Cena hlodovine buke je po letu 2014, ko se je zgodil obsežen žledolom, začela počasi naraščati, večji porast je zaznati od leta 2017 naprej. Najbolj izrazito pa vse od leta 2012 naprej raste cena hlodovine hrasta, glavni razlog za to je povečano povpraševanje po tem lesu, predvsem po hlodovini izredne kakovosti. V zadnjih letih torej cena hlodovine listavcev počasi narašča, predvsem zaradi povečanega povpraševanja po tem lesu tako za predelavo kot za energetske rabo ter tudi za izvozni trg.

Slika 110: Nihanje cen hlodovine po letih

Cena sečnje in spravila se je dvignila v letu 2018. Cena strojne sečnje in spravila je ostala na enaki vrednosti, cena sečnje z motorno žago in traktorskega spravila pa se je v letu 2020 znižala in skoraj približala ceni, ki jo je dosegla v letu 2017.

Slika 111: Nihanje cen sečnje in spravila po letih

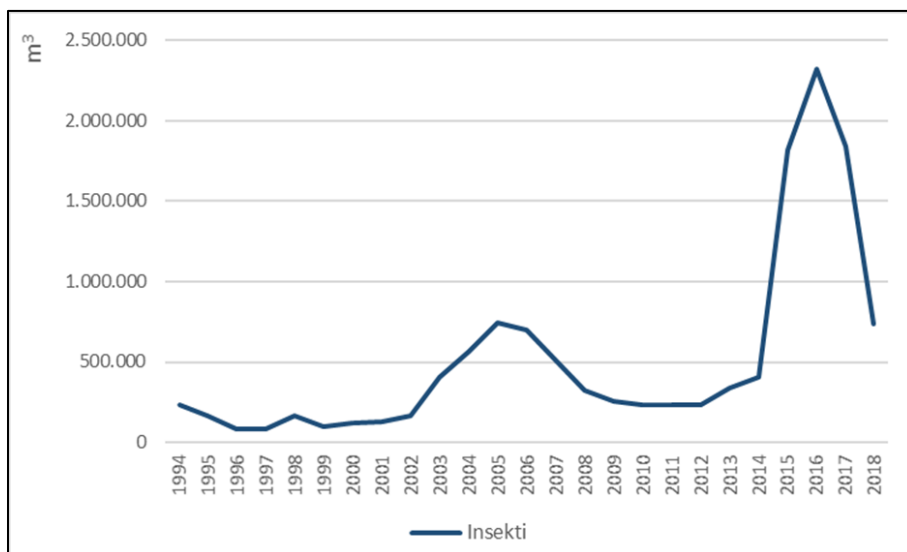
Bruto dodana vrednost v gozdarstvu se je od leta 2016 povečevala in v letu 2018 znašala 268 milijonov EUR ali 0,6 % bruto domačega proizvoda.

Faktorski dohodek na zaposlenega se je skozi leta zmanjševal v letu 2018 je bil v primerjavi s prejšnjim letom nižji za 4 %, znašal je 24.472 EUR na zaposlenega. Na višino dohodka so vplivale višje vrednosti gozdarske proizvodnje (za 7 %), vmesne potrošnje (za 13 %) ter zaposlenosti (za 1 %).

Vrednost gozdarske proizvodnje se viša zaradi večje proizvodnje in višjih cen

Vrednost gozdarske proizvodnje se je skozi leta višala in je v letu 2019 znašala 548 milijonov EUR, kar je bilo 7 % manj kot v letu 2018 in kar za 28 % več kot v letu 2012, ko slovenski gozdovi še niso bili poškodovani zaradi ujm. Vrednost proizvodnje gozdarske dejavnosti je seštevek vrednosti proizvodnje gozdnih proizvodov in gozdarskih storitev. Na povečanje vrednosti v zadnjem desetletju je vplivala večja proizvodnja gozdnih lesnih sortimentov, višje cene gozdno lesnih sortimentov (pri iglavcih do 2014) ter gozdarskih storitev kot tudi višji letni prirastek lesa v gozdu. Proizvodnja okroglega lesa oziroma gozdnih lesnih sortimentov je bila v zadnjem obdobju (2014-2018) zaradi sanacije žledoloma iz leta 2014, ki je prizadel več kot polovico slovenskih gozdov, prenamnožitve podlubnikov (2015-2018) ter sanacije vetrolomov (2017, 2018) na rekordno visoki ravni. Posledično je bila večja tudi vrednost gozdarskih storitev. V letu 2019 se je slednja zmanjšala za 51 %. Delež bruto dodane vrednosti gozdarstva v bruto domačem proizvodu je znašal 0,6 % BDP. Tudi faktorski dohodek na zaposlenega je bil v primerjavi s prejšnjim letom višji za 10 %, znašal je namreč 29.183 EUR na zaposlenega.

Slika 112: Količina poseka iglavcev napadenih z insekti v obdobju 1994 – 2018 (vir: ZGS, obdelava GIS-GTE)

Vrednost proizvodnje hlodov za žago in furnir je bila v letu 2019 ocenjena na 159 milijonov EUR; to je bilo 29 % vrednosti celotne gozdarske proizvodnje v navedenem letu ali za 3 odstotne točke manj kot v prejšnjem letu. Obseg proizvodnje hlodovine je bil v primerjavi z letom 2018 nižji za 13 %, povprečne cene hlodovine pa so ostale na primerljivi ravni, zato je bila nižja tudi vrednost njene proizvodnje (za 15 %). Višji sta bili vrednosti proizvodnje lesa za kurjavo (za 9 %) ter lesa za celulozo in plošče (za 2 %).

Vrednost vmesne potrošnje se je skozi leta povečevala in je 2019 znašala 255 milijonov EUR - je bila nižja v primerjavi s predhodnim letom zaradi nižje vrednosti opravljenih gozdarskih storitev. Zaradi saniranja poškodb od podlubnikov je bil v letu 2018 zabeležen za približno 50 % večji posek kot v letu pred žledolomom (2013), oz. več kot 6 milijonov m³ lesa. Vrednost v proizvodnem procesu posekanega lesa (vrednotimo ga s povprečno ceno lesa na panju) se je v primerjavi z letom 2018 v letu 2019 povečala (za 5 %). V primerjavi s prejšnjim letom sta bili nižji tudi vrednosti potrošene energije (za 15 %) in vzdrževanja opreme (za 9 %).

Tabela 3.4.4. Temeljni agregati ekonomskih računov za gozdarstvo

	2018	2019	$\frac{2019}{2018}$
	tekoče cene (mio. EUR)		indeks
Gozdarska proizvodnja	589,1	547,6	93,0
Vmesna potrošnja 7)	306,3	254,6	83,1
Bruto dodana vrednost 1) 7)	282,9	293,1	103,6
Potrošnja stalnega kapitala	90,9	81,9	90,1
Neto dodana vrednost v osnovnih cenah 2) 7)	191,9	211,1	110,0
Sredstva za zaposlene	35,2	37,9	107,8
Drugi davki na proizvodnjo	0,7	0,7	103,2
Druge subvencije na proizvodnjo	2,7	2,8	101,4
Faktorski dohodek 3) 7)	194,0	213,2	109,9
Poslovni presežek/Raznovrstni dohodek 4) 7)	158,8	175,3	110,4
Plačane rente	...	...	...
Plačane obresti	0,8	0,9	112,9
Prejete obresti	0,3	0,3	96,6
Podjetniški dohodek 5) 7)	158,4	174,8	110,3
Bruto investicije v osnovna sredstva	31,4	49,6	158,1
Zaposlenost (v 1.000 PDM) 6)	7,3	7,3	99,9

1) Bruto dodana vrednost = gozdarska proizvodnja - vmesna potrošnja.

2) Neto dodana vrednost = bruto dodana vrednost - potrošnja stalnega kapitala.

3) Faktorski dohodek = neto dodana vrednost - drugi davki na proizvodnjo + druge subvencije na proizvodnjo.

4) Poslovni presežek/raznovrstni dohodek = faktorski dohodek - sredstva za zaposlene.

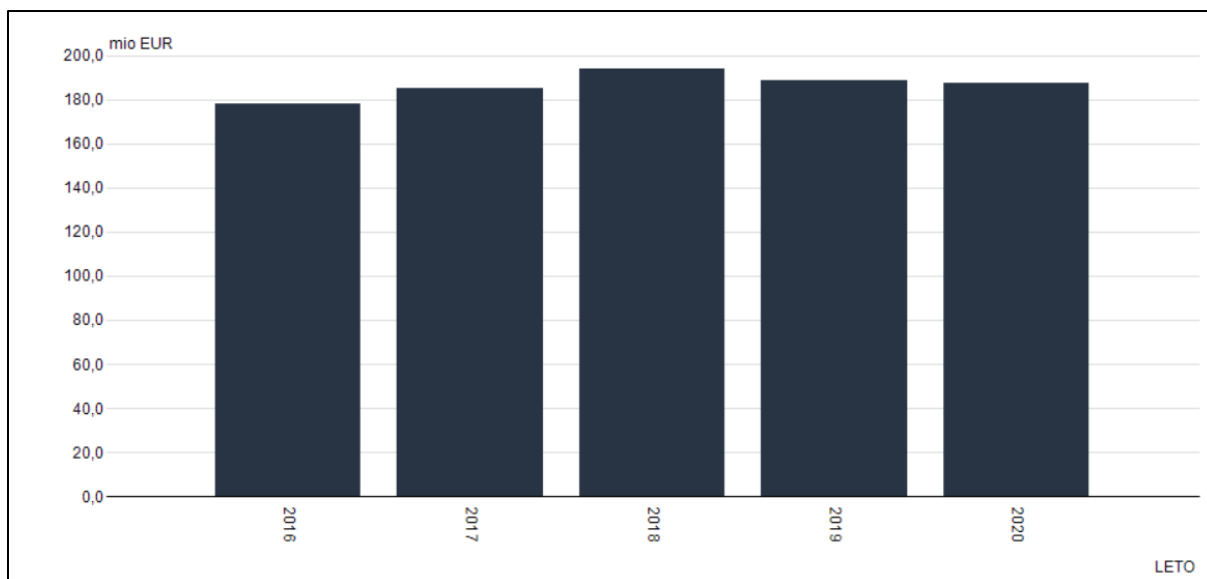
5) Podjetniški dohodek = poslovni presežek/raznovrstni dohodek - plačane rente - plačane obresti + prejete obresti.

6) PDM = polnovredna delovna moč.

7) Ekonomski kazalniki so bili revidirani zaradi nadgradnje spremljanja vrednosti stoječega lesa v vmesni potrošnji.

Vir: SURS

Tabela X: Gibanje faktorskega dohodka za gozdarsko dejavnost

Vir: SURS

Faktorski dohodek se je v prvih treh letih povečeval na račun večje količine posekanega lesa zaradi naravnih ujem. Po letu 2018 se je sečnja zmanjšala, zato je zaznati padec. Po letu 2020 se pričakuje ponovena rast zaradi večje sečnje, kot posledica boljših cen gozdno lesnih sortimentov.

Z intervencijami, kot so naložbe v ureditev gozdne infrastrukture lastnikom gozdov zmanjšamo stroške, z novo mehanizacijo se poveča učinkovitost dela in s tem lastnikom omogočamo večjo konkurenčnost na trgu z gozdno lesnimi sortimenti.

13.6 Investicije v gozdarstvo in gozdno-lesno verigo preko PRP 2007–2013 in PRP 2014–2020

Vlaganja v gozdarstvo in gozdno-lesno verigo so bila v zadnjih dveh programskih obdobjih PRP 2007–2013 in PRP 2014–2020 lastnikom gozdov spodbujena tudi zaradi nepovratnih sredstev v okviru PRP.

V okviru PRP 2007–2014 so upravičenci do podpore iz ukrepov 122 - Povečanje gospodarske vrednosti gozdov, 123 - Dodajanje vrednosti kmetijskim in gozdarskim proizvodom, 311 - Diverzifikacija v nekmetijske dejavnosti in 312 - Podpora ustanavljanju in razvoju mikro podjetij skupno prejeli 49 milijonov evrov.

V okviru PRP 2014–2020 je bilo na področju gozdarstva in gozdno-lesne verige iz operacije Ureditve gozdne infrastrukture, podukrepa 8.4 Preprečevanje in odprava škode v gozdovih zaradi gozdnih požarov ter naravnih nesreč in katastrofičnih dogodkov ter podukrepa 8.6 Naložbe v gozdarske tehnologije ter predelavo in mobilizacijo lesa do 31. 7. 2021 skupno odobrenih 48 milijonov evrov, ter izplačanih 30 milijonov evrov.

13.7 Ključne ugotovitve

- Velik delež ozemlja države pokrivajo gozdovi (58 %), zato dodatno pogozdovanje ni potrebno.
- Lastniška struktura zasebnih gozdov ostaja izrazito neugodna, zato je gospodarjenje z gozdovi oteženo.
- Odprtost z gozdnimi prometnicami v Sloveniji še ni optimalna.
- V Sloveniji še vedno prevladuje zastarela in neučinkovita gozdarska mehanizacija.
- Gozdarstvo spada med najbolj tvegane dejavnosti tudi v Sloveniji, nezgode v gozdovih so pogoste, pojavljajo se tudi nezgode s smrtnim izidom.
- Slovenija je izrazita izvoznica nepredelanega okroglega lesa. S tem se izgublja dodana vrednost lesa, ki bi se lahko ustvarila, če bi se surovina predelala doma.

14 Pomen digitalizacije in AKIS

14.1 Uvajanje digitalizacije na ravni podatkovnih zbirk in investicij

Prehranski sistem se sooča s številnimi novimi izzivi: zlasti gre za izziv naraščajočih pritiskov na naravne vire, vpliv podnebnih sprememb, pomembno gonilo sprememb so tudi izraziti konkurenčni pritiski in spremembe na področju pričakovanj potrošnikov in družbe. Soočamo se tudi z velikimi izgubami hrane in količinami zavržene hrane, kar je prepoznano kot velika anomalija trga in okoljska grožnja. Razvoj in uporaba novih tehnologij, povečanje tehnološke učinkovitosti, krepitev znanja in inovacij ter digitalna transformacija se v gospodarstvu vse bolj postavljajo v ospredje. Kmetijstvo, živilstvo in gozdno-lesna veriga tu niso izjema, a spremembe se uvajajo postopoma.

- Digitalizacija v kmetijstvu: Na področju kmetijstva se v zadnjih letih vse bolj uporablja sodobna informacijska in komunikacijska tehnologija (IKT), kot so natančna merilna oprema, senzorji, tipala, sistemi geo-pozicioniranja, brezpilotna letala, robotika, pa tudi Big Data (velike podatkovne zbirke), »block chain«, internet stvari in umetna inteligenca. Zelo veliko poudarka se zadnje čase namenja zlasti uporabi satelitskih posnetkov Sentinel pri izvajanju, nadzoru in poenostavitvi izvajanja ukrepov kmetijske politike ter uporabnosti teh posnetkov tudi za proizvajalce same z vidika spremljanja stanja kmetijskih zemljišč in uvajanja preciznega kmetijstva. S pomočjo satelitskih posnetkov lahko kmetje optimizirajo gnojenje, dognojevanje, racionalizirajo rabo namakanja in spremljajo različne dejavnike in vplive v času vegetacije.
- Digitalizacija v živilsko-predelovalni panogi: vlaganja se usmerjajo v avtomatizacijo, robotizacijo, digitalni sistem sledljivosti živil, nadzora nad varnostjo in kakovostjo živil, nadzora nad snovnimi tokovi, učinkovitejše poslovanje, označevanje živil ipd.
- Digitalizacija v gozdarstvu: Digitalizacija v gozdarstvu se v Sloveniji poleg razvoja strojne sečnje izvaja na področju optimizacije gozdno-lesne verige s pomočjo prenosa podatkov med kupcem surovine, lastnikom gozda do upravljavca stroja spodbuja dvig produktivnost dela ter izboljšuje odziv na pričakovanja kupcev in sledljivost lesa od gozda do primarne predelave. Naložbe v digitalizacijo zajemajo IKT opremo na področju gozdno-lesne verige.

Digitalna transformacija terja sistemski pristop in vlaganja. Trenutno na področju kmetijstva ni systemskega pristopa – strategije, ki bi na koordiniran način spodbujala vlaganja. Potrebe so velike, in sicer zlasti na področju digitalizacije podatkovnih baz v lasti države kot tudi uvajanja / financiranja digitalizacije v gospodarstvu (na kmetijah, v obratih ŽPI...). Prvi koraki v smeri boljšega systemskega pristopa so sicer narejeni s pripravo 28,3 mio € vrednega projekta digitalizacije na področju kmetijstva, prehrane in gozdarstva in uvrstitvijo le tega v okvir financiranja Načrta za okrevanje in odpornost. S tem projektom bo zagotovljena vzpostavitev, nadgradnja, funkcionalnost, enostavnost uporabe digitalnih baz podatkov ter predvsem njihova medsebojna interoperabilnost z enim vstopnim mestom. Navedeno bo omogočilo njihovo neposredno uporabo (tudi na ravni proizvodnje na kmetijskih gospodarstvih...), pospešitev in racionalizacijo upravnih postopkov ter debirokratizacijo.

Projekt digitalizacije sestavlja osem podprojektov, s katerimi se bodo vzpostavile nove elektronske storitve, novi spletni servisi za kmete, lastnike gozdov, svetovalce, raziskovalce, administracijo ipd. Konkretno ta projekt prinaša:

- uporabo satelitskih posnetkov Sentinel: pregled po kmetijskih površinah preko časovne vrste posnetkov, interaktivna vključenost kmetov v celoten e-proces v zvezi z uveljavljanjem ukrepov kmetijske politike,
- nove evidence in registre, ki jih zahteva nova zakonodaja, na primer izgradnja informacijskega sistema za spremljanje bilance hranil v tleh, digitalizacija zbiranja terenskih podatkov o gozdovih, površinah, živalih, prenos znanja pri svetovanju, nadzoru,
- izgradnjo podatkovnega skladišča, ki je osnova digitalizacije za kakršnokoli resno uporabo podatkov za potrošnike, kmete, industrijo, lastnike gozdov, ministrstva,
- e-poslovanje, boljšo informiranost, zmanjšano administrativno breme,
- prenovljen informacijski sistem za inšpekcijske službe,
- večjo varnost hrane, večjo informiranost potrošnikov glede sledljivosti živil,
- učinkovitejše delo, sodobnejšo programsko in strojno opremo za svetovalce in javne uslužbenke.

Komplementarno tem vlaganjem pa je potrebno pospešiti vlaganja v digitalno preobrazbo na kmetijskih gospodarstvih, v ŽPI podjetij, podjetij na področju gozdarsva in predelave lesa. Sistematičnega spremljanja stanja na tem področju zaenkrat še ni, so pa identificirani posamični primeri. Običajno gre za večja kmetijska podjetja in posamezne velike profesionalne kmetije, saj digitalizacija prinaša ekonomske rezultate zlasti na večjih površinah oziroma čredah. Vlaganja usmerjajo v stroje, opremo, ki je opremljena z IKT tehnologijo in ki omogoča zbiranje in analiziranje podatkov ter posledično ustrezno načrtovanje in opravljanje agrotehničnih ukrepov. Poslužujejo se tudi uvajanja informacijskih poslovnih sistemov. Na področju živinoreje se uvajajo molzni avtomati (roboti), razvijajo se elektronske naprave za ugotavljanje stanja in za nadzor zdravja živali.

Tudi iz obdelave podatkov podprtih naložb PRP 2014–2020 (*več v naslednjem podpoglavju*) je razvidno, da se digitalizacija vpeljuje predvsem preko naložb v molzne robote, robote za čiščenje hlevov, dronov za spremljanje zdravstvenega stanja rastlin in zgodnje odkrivanje bolezni rastlin ter njihove oskrbe, senzorjev za namakanje in nadziranje stanja tal, traktorjev in priključkov za obdelavo tal, varstvo rastlin in spravilo pridelka, ki so satelitsko vodeni in delno robotizirani ter nekaj poskusnih tehnologij (samohodni stroji z različnimi senzorji opravil).

Pri vpeljavi naprednih sistemov ta podjetja in kmetije sodelujejo s stroko, razvojno-raziskovalnimi institucijami iz tujine in Slovenije. Z digitalizacijo kmetijstva se ukvarja tudi Digitalno inovacijsko stičišče za kmetijstvo in proizvodnjo hrane (DIH AGRIFOOD), lociran v Pomurju. DIH AGRIFOOD združuje slovensko ter evropsko raziskovalno in razvojno strokovno znanje s področja kmetijstva in proizvodnje hrane. Njihova mreža ponuja najnovejša znanja o digitalizaciji te panoge.

Izvajajo pa se tudi številni projekti Evropskega inovacijskega partnerstva, sofinancirani iz PRP 2014–2020, ki imajo za cilj razvoj aplikacij in informacijskega sistema, pa tudi dviga digitalnih kompetenc sodelujočih kmetijskih gospodarstev. Konkretni primer EIP projekta - Digitalizacija namakanja zelenjave: v okviru tega projekta EIP bo potekal razvoj aplikacije in pripadajočega informacijskega sistema, ki bo kmetom, ki se ukvarjajo z zelenjadarstvom, na podlagi meritev vode v tleh v realnem času, razvojne faze rastline ter vremenske napovedi, podal namakalni nasvet, t.j. svetoval primeren čas namakanja in količino vode potrebne za namakanje.

Tudi več EIP projektov s področja gozdarstva spodbuja vpeljavo digitalizacije. Podprti so bili projekti EIP, ki spodbujajo uvajanje digitalizacije kmetijskega gospodarstva za načrtovanje gospodarjenja z gozdovi, digitalno inventarizacijo gozda, itn.

14.2 Podpore uvajanju digitalizacije preko PRP 2014–2020

Iz obdelave podatkov o podprtih naložbah in drugih podporah v okviru PRP 2014–2020 je razvidno, da se digitalizacija postopoma vpeljuje v kmetijski sektor in da so pri tem zlasti ambiciozni mladi kmetje.

Slovenija je v letih 2014-2020 izdala odločbe o pravici do sredstev 1.627 mladim prevzemnikom. Kar 81 % mladih prevzemnikov je v nabor razvojnih ciljev dodalo razvojni cilj 5.4: Nakup IKT za potrebe kmetijskega gospodarstva (strojne in programske opreme). Tako visok odstotek kaže, da so mlajše generacije prepoznale velik potencial, ki ga ponuja digitalizirana proizvodnja, hkrati pa imajo ustrezne digitalne kompetence za uporabo novih digitalnih tehnologij.

Tudi majhne kmetije, ki so oddale vlogo na dva do sedaj objavljena in zaključena javna razpisa na podukrepu M06.3, so si v velikem številu izbrala razvojni cilj Nakup IKT (strojno opremo ali programsko opremo). Od 7.438 (1. JR 3.987 in 2. JR 3.451) majhnih kmetij, ki so prejele odločbo o pravici do sredstev, si je 57 % (1. JR 2.378 in 2. JR 1.890) majhnih kmetij izbralo razvojni cilj Nakup IKT.

Tudi v okviru naložbenih podukrepov so v naložbe vključeni stroški za nakup IKT opreme. Tako je na primer na naložbenem podukrepu M04.1, ki je namenjen naložbam v primarno pridelavo kmetijskih proizvodov na kmetijskih gospodarstvih, IKT oprema vključena v različne vrste naložb (npr. avtomatski in transportni sistemi za krmljenje, avtomatske krmne postaje, avtomatski molzni sistemi, avtomatika za regulacijo ogrevanja in zračenja, računalniška in druga oprema za povezavo črpališča s centrom za namakanje, oprema za spremljanje škodljivcev). Skupna odobrena vrednost na podukrepu M04.1 znaša 77.993.410,92 €, znesek v višini 2.752.467,37 € predstavlja vlaganja v IKT opremo (3,529 %).

Poudariti je potrebno, da v tem znesku niso zajeti vsi stroški, kjer se uporablja IKT oprema, saj nam trenutni sistem šifer stroškov ne omogoča, da bi razbrali, ali gre za strošek, ki vključuje IKT (npr. pod opremo za odgnojevanje so velikokrat vključeni roboti za čiščenje rešetk, vendar jih ne moremo izločiti iz skupnega stroška opreme za odgnojevanje, ne da bi pogledali posamezne vloge in predračune, enako je pri gradnjah, kjer so npr. stroški prezračevanja vključeni v gradbeno obrtniška dela – pri perutninskih/svinjskih hlevih je prezračevanje v celoti regulirano preko računalnikov).

Tudi pri podukrepih M16 Sodelovanje in M19 Podpora za lokalni razvoj, ki ga vodi skupnost, se sredstva namenjajo za sofinanciranje nakupa IKT (informacijsko komunikacijske tehnologije) za namen podpore oz. izvajanja projektov. Nakup takšne opreme sicer nima določene šifre, se pa uvršča med stroške materiala. Pri M16 se financira amortizacija opreme za čas izvajanja projekta, pri M19 pa se financira nakup nove opreme.

14.3 Vse večja uporaba namenskih digitalnih portalov in e-komunikacije s kmeti

Eden od način vpeljevanja digitalizacije v proizvodnjo je tudi dostopanje do številnih digitalnih podatkovnih zbirk – npr. namenskih portalov (opisano v nadaljevanju) preko pametnih

telefonov, tablic, mobilnih aplikacij, za kar so potrebne ustrezne digitalne kompetence uporabnikov. Izkazuje se, da se vse več kmetov in drugih uporabnikov odloča za uporabo digitalnih podatkovnih zbirk (raznih registrov) oz. spletnih aplikacij..., kar jim je lahko v pomoč pri uvajanju sprememb na kmetijah. Kmetje se tudi vedno bolj poslužujejo e-komuniciranja.

Identifikacija in registracija živali: Na tem področju je bil dostop do centralnih registrov za izvajalce dejavnosti (kmete) vzpostavljen že leta 2001. Vzpostavljene so spletne aplikacije za govedo, prašiče, drobnico, čebelnjake in kopitarje, kjer vsak izvajalec dejavnosti, ki želi dostop, lahko zaprosi za račun, in ima dostop do vseh svojih podatkov ter lahko tudi poroča o premikih, registracijah ipd. preko aplikacije. Pri govedu, drobnici in prašičih danes preko 50 % podatkov v sistem vnesejo izvajalci dejavnosti (kmetijska gospodarstva in klavnice) sami. Neposredno v register pa sporočajo predvsem večji obrati. Delež kmetijskih gospodarstev pri govedu, ki sporočajo sama, je 14 %. V letu 2021 je bilo pri prašičih 2.161 kmetijskih gospodarstev takšnih, ki sama vnašajo podatke. Pri tem imamo okoli 7.000 takih KMG, ki imajo letno več kot 5 prašičev, ter okoli 24.000 takih, ki jih imajo do 5. Pri drobnici, ki je precej bolj ekstenzivna, je delež vnašalcev le 5 %.

V bodoče je načrtovana nadgradnja sistema z mobilnimi aplikacijami. Namen je, da bo za kmeta pripravljena preprosta in učinkovita aplikacija, da bodo lažje dostopali do informacij in komunicirali z ustreznimi organi. Vzpostavljeni so tudi spletni servisi, na primer za klavnice, za informacijske sisteme veterinarskih ambulant, zavarovalnic, sistemov za vodenje podatkov na kmetijah ipd.

Varstvo rastlin:

1. V okviru Agrometeorološkega portala Slovenije (<http://agromet.mkgp.gov.si/>), sta za uporabnike (tudi KMG) s področja varstva rastlin pomembna:

- *Mreža agrometeoroloških postaj* zagotavlja meteorološke in druge podatke pomembne za opazovanje in napovedovanje pojava določenih bolezni in škodljivcev v kmetijstvu (prognoza škodljivih organizmov rastlin). Pridelovalci iz aktivnih senzorjev dobijo neposredne informacije o meritvah agrometeoroloških parametrov, zlasti temperatura, relativna zračna vlaga, padavine, omočenost listja, pri posameznih postajah pa še hitrost in smer vetra, temperatura tal, itd.; meritve služijo za vključitev v nekatere modele, ki so javno dostopni na spletu (jabolčni zavijač, jablanov škrlup); uporabniki (tudi KMG) lahko neposredno pridobijo podatke za zadnjih 24 ur, pregledajo grafični vmesnik oz. podatke lahko prevzamejo za tekoči mesec v letu 2021 ali izpis za celotno leto (podatki so na voljo od leta 2012); uporabniki dobijo tudi podatke o vsoti efektivnih temperatur ter podatke o preseženosti temperaturnega praga; stran bo v decembru posodobljena po formatu gov.si strani, dodane bodo še nekatere uporabniku prijaznejše informacije in povezave do ostalih meritev: ARSO, DRSI, ZRS Koper, pozeba; dodana bo tudi povezava na geografski informacijski sistem, kjer uporabniki na podlagi pregleda podatkov na karti lahko sledijo različnim pragovom:

<https://webapl.mkgp.gov.si/pregl/#config=AgrometV2.xml>.

- *Prognostična obvestila* so obvestila javne službe zdravstvenega varstva rastlin o pojavih in ukrepih varstva pred boleznimi in škodljivci v kmetijstvu. Na voljo so vsem registriranim uporabnikom; registracija je možna z uporabniškim imenom in geslom ter navedbo GSM številke, kamor uporabnik dobi potrditveno kodo; z dodelitvijo dostopa, lahko uporabnik (tudi KMG) izbere eno izmed kategorij: sadjarstvo, vinogradništvo, poljedelstvo, oljkarstvo itd., kjer glede na njegov uporabniški profil (naročilo na prejemanje SMS ali po elektronski pošti) dobi informacijo o objavljenem prognostičnem obvestilu za posamezno kategorijo; na dan 8.12.2021 je v sistem vključenih 4674 uporabnikov.

2. Portal integriranega varstva rastlin (<https://www.ivr.si>): je spletna stran, ki jo vzdržuje Kmetijski inštitut Slovenije, uporabnikom so neposredno na voljo vsebine integriranega varstva rastlin, vključno s smernicami za IVR za posamezne kmetijske panoge; informacije so na voljo na način, da uporabnik pridobi celostne informacije varstva rastlin, ki vključuje sredstva in metode varstva rastlin, škodljive organizme, plevelne vrste, koristne organizme, osebno varstvo ter varstvo okolja o rabi FFS; v delu škodljivih organizmov uporabnik (tudi KMG) dobi informacije o škodljivih organizmih glede na področje: poljedelstvo, sadjarstvo, vrtnarstvo, vinogradništvo; poseben sklop so informacije, ki jih potrebujejo registrirani pridelovalci o nadzorovanih nekaratenskih škodljivih organizmih; vmesnik je posodobljen tudi na prejetje novic s področja poljedelstva, sadjarstva, vinogradništva in vrtnarstva; uporabniku prijazen je tudi iskalnik škodljivcev in plevelnih vrst ter kalkulator za pripravo pesticidov.

3. Fitosanitarni prostorski portal (<http://fito-gis.mko.gov.si/>) je namenjen uporabnikom za vpogled v prostorske podatke glede škodljivih organizmov; zlasti je pomemben pri tistih škodljivih organizmih, kjer so že vzpostavljena razmejena (okužena) območja; uporabnik (tudi KMG) dobi na teh spletnih straneh informacijo glede statusa njihovih zemljišč (vključen je iskalnik po GERK, naslovu ali glede na koordinato); na voljo so podatki o GERK, veljavnih razmejitvah, ter podatki o pregledih in morebitnih najdbah škodljivih organizmov; GIS vmesnik je prilagojen na posamezen škodljivi organizem.

Na področju komuniciranja pri uveljavljanju ukrepov SKP

Vse bolj pa se kmetje in javna uprava poslužujejo e-komuniciranja v upravnih postopkih, pri uveljavljanju ukrepov SKP. Navedeno kaže na dvig digitalnih kompetenc, pospešeno uvajanje vse bolj digitaliziranega poslovanja, kar prispeva k hitrejšim in učinkovitejšim postopkom ter zmanjševanju administracije. Epidemija COVID-19 je digitalizacijo poslovanja le še pospešila.

1. Površinski ukrepi

Ob oddaji zbirne vloge za leto 2021 ima 39.101 upravičencev navedeno številko mobilnega telefona, e-mail pa 18.600 upravičencev, za e-vročanje odločb se je odločilo 319 upravičencev. Omenjene številke povedo, s koliko potencialnimi upravičenci že danes lahko AKTRP bistveno lažje in hitreje komunicira. Vsem upravičencem, ki imajo navedeno mobilno številko, je tako AKTRP lahko poslala sms glede možnosti uporabe in vpogledov v aplikacijo Sopotnik. V to aplikacijo, ki preko satelitskih posnetkov omogoča pregled stanja na kmetijskih površinah, je doslej vpogledalo že okoli 6.600 upravičencev. Kmete se preko sms tudi hitreje in lažje obvešča tudi o npr. raznih obveznostih iz ukrepov SKP, npr. glede oddaje staleža ipd. Prav tako je bila na AKTRP vzpostavljena aplikacija Spletni pregledovalnik, kjer si upravičenci lahko pogledajo stanje svoje vloge, predvsem, v kakšni fazi je in kdaj lahko pričakujejo odločbo. Takšnih vpogledov je bilo v letu 2021 skupno 27.396.

2. Nepovršinski ukrepi

Vloge na objavljene javne razpise in zahtevke za izplačilo sredstev se oddajo v obravnavo na AKTRP večinoma samo v elektronski obliki. Upravičenci v vlogah navedejo kontaktne podatke, med katere sodijo tudi gsm številka in elektronska pošta, za ukrepe CLLD pa je obvezen tudi naslov varnega elektronskega predala, saj to od njih zahteva nacionalna uredba. Elektronska pošta omogoča dopolnjevanje dokumentacije in pridobivanje pojasnil po elektronski poti. Pri ukrepih CLLD pa se tudi izdani pravni akti vročajo elektronsko – v varni elektronski predal. Tak način komunikacije je omogočil tudi skrajšanje postopkov obravnave vlog in zahtevkov. Upravičenci na gsm številko, ki jo vpišejo v vlogo na javni razpis, s strani AKTRP prejema sms sporočila, v katerih jim pošilja pomembna obvestila oziroma opomnike. Preko sms sporočil tako upravičence obvesti o skorajšnjem poteku roka za oddajo zahtevka za izplačilo sredstev (prvič 30 dni pred potekom roka za oddajo zahtevka in drugič 10 dni pred potekom roka za oddajo zahtevka). Prav tako upravičence, ki imajo še obveznosti po zadnjem izplačilu sredstev, preko sms obvesti o roku za oddajo poročila o izpolnjevanju obveznosti. V letu 2020

je bilo s strani Agencije poslanih 1.760 sms sporočil, povezanih z izvajanjem ne-IAKS ukrepov, v letu 2021 pa je bilo do 8.12.2021 poslanih že 2.701 sms sporočil upravičencem za oddajo zahtevkov. Prav tako je bilo v letu 2021 upravičencem, katerih vloge so že zaključene, poslanih okrog 1.200 sms-ov za oddajo poročil za leto 2020.

Stranke imajo na voljo tudi kontaktne maile za tehnično pomoč pri vnosu zahtevkov in uradne mail naslove AKTRP, kjer lahko zastavljajo vprašanja. AKTRP ima za namen zastavljanja vprašanj s strani strank ter podajanja odgovorov vzpostavljen tudi e-portal ter delujočo info pisarno za komunikacijo po telefonu. Komunikacija torej poteka dnevno na vseh ravneh.

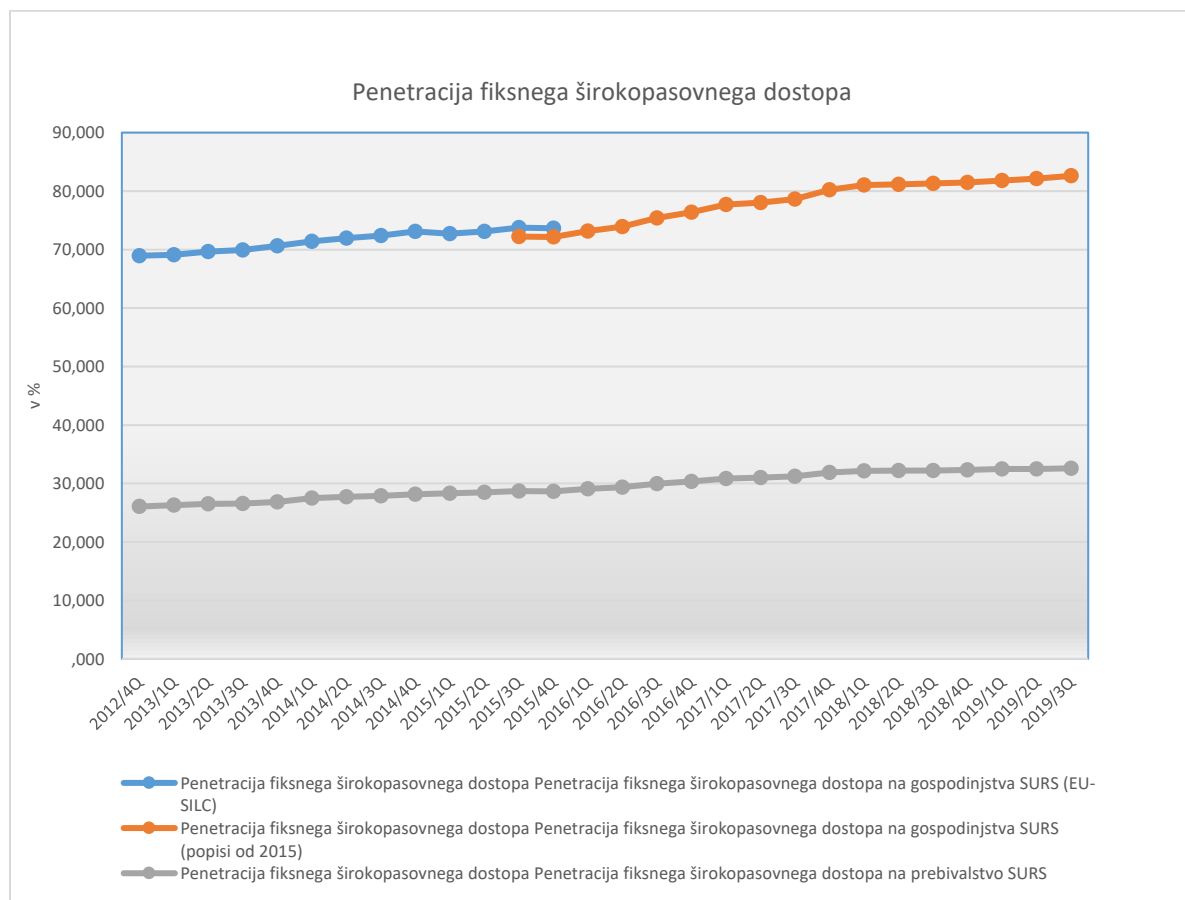
S tovrstnimi aktivnostmi bo potrebno pospešeno nadaljevati (tudi s čim hitrejšo izvedbo projektov digitalizacije NextGen), da bi lahko še bolj ciljno usmerjali politiko SKP, učinkovito izvajali in kontrolirali ukrepe ter upravičence v največji meri administrativno razbremenili.

14.4 Vloga AKIS pri povečanju produktivnosti in prevzemanju novih tehnologij in inovacij

Številne študije, kot je študija organizacije FAO z naslovom »Digital technologies in agriculture and rural areas« (Trendov, N. M., Varas, S. & Zeng, M., 2019), izpostavljajo ključne predpogoje za digitalno transformacijo v kmetijstvu in na podeželju, in sicer IKT infrastrukturo, človeški kapital kot na primer izobrazba, digitalne veščine in digitalna pismenost ter podporno institucionalno okolje (celoten institucionalni okvir). Za uvajanje digitalizacije in tehnologij v praksi pa so pomembna tudi vlaganja kapitala.

Za digitalno transformacijo je v prvi vrsti bistven dostop do IKT oz. dostop do širokopasovnega interneta. Eden od pomembnejših kazalcev razvitosti trga elektronskih komunikacij je t.i. »penetracija širokopasovnega dostopa«, ki je izračunana kot število širokopasovnih rezidenčnih in poslovnih priključkov na število prebivalcev oz. gospodinjstev v Republiki Sloveniji.

Slika 113: Penetracija fiksnega širokopasovnega dostopa

Vir: spletna stran AKOS, po podatkih SURS. Dostopno na: https://eanalitik.akos-rs.si/?tx_agindicator_filter%5Baction%5D=indicator&tx_agindicator_filter%5Bcontroller%5D=Filter&tx_agindicator_filter%5B%5D%5B0%5D=7&cHash=c96f5feaffe16e8f02c044107d0a3860

V okviru PRP 2014–2020 smo z namenom povečanja deleža širokopasovnega dostopa vzpostavili podukrep 7.3²⁷, ki je namenjen izgradnji širokopasovne internetne infrastrukture, ki bi omogočala prenosno hitrost najmanj 100 Mb/s in dostop do elektronskih komunikacijskih storitev po teh omrežjih. Sredstva PRP 2014–2020 so sicer namenjena zagotavljanju dostopa tistim belim lisam, za katere ni bilo izkazanega tržnega interesa, in sicer v podravski, pomurski in koroški regiji. Projekt je še v teku, zato rezultati še niso na voljo.

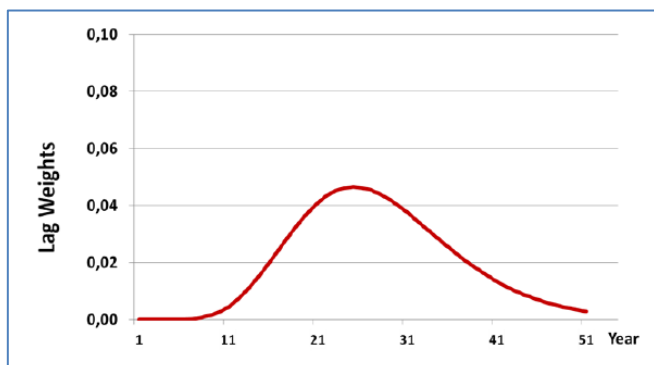
Naslednji dejavnik, ki izrazito vpliva na hitrost prevzemanja novih digitalnih rešitev, tehnologij, inovacij v prakso, je tudi že omenjena usposobljenost, kompetence, izobrazba, hkrati pa je potrebno k temu dodati še vidik starosti nosilca kmetijskega gospodarstva in profesionaliziranost KMG. Upoštevajoč neugodno starostno strukturo v slovenskem kmetijstvu, ki je podrobno opisana v analizi stanja za cilj 7 in nižjo raven usposobljenosti in formalne izobrazbe, ki je predstavljena v splošnem, uvodnem poglavju o kmetijstvu, perspektive za hitrost prevzemanja novih (digitalnih) tehnologij in inovacij v prakso niso najboljše.

Evropska komisija (2019c) navaja, da v povprečju traja kar 20 let od pričetka raziskave do vsesplošne uporabe njenih rezultatov v praksi. Nezaosten in prepočasen sprejem novega

²⁷ Podukrep 7.3 Podpora za širokopasovno infrastrukturo, vključno z njeno vzpostavitvijo, izboljšanjem in razširitvijo, pasivno širokopasovno infrastrukturo ter zagotavljanjem dostopa do širokopasovnega interneta in rešitev v zvezi z e-upravo.

znanja in inovativnih rešitev v kmetijstvu, še posebej pri majhnih in srednje-velikih kmetijskih gospodarstvih, ovira mehkejši prehod v trajnostno in konkurenčno kmetijstvo.

Slika 114: Hitrost prevzemanja novih tehnologij v kmetijstvu

Vir: Evropska komisija (2019c): Building stronger agricultural knowledge and innovation systems (AKIS) to foster advice, knowledge and innovation in agriculture and rural areas.

Podobno sicer velja tudi drugod v EU, zato bo digitalni in zeleni prehod za kmetijski sektor t.j. prehoda v kmetijstvo 4.0 - izrazito velik izziv. Prav zaradi izrazitega zavedanja, da obstaja na tem področju v kmetijstvu vrzel v znanju, usposobljenosti, hitrosti prenosa tehnologij, znanja in inovacij v prakso, se v zadnjem času močno izpostavlja smiselnost izdatnejših vlaganj v učinkovito podporno okolje kmetijskega sistema znanja in inovacij (*»agriculture knowledge and innovation system«*, v nadaljevanju: AKIS).

Inovacije so namreč tisti najpomembnejši dejavnik, ki na dolgi rok določa rast produktivnosti, spodbujajo pa jih vlaganja v raziskave. Večina študij (Evropska komisija, 2016b in Evropska komisija, 2019c; Evropski parlament, 2016, CEMA, 2017, EIP-AGRI, 2017) navaja, da imajo vlaganja v inovativne tehnologije (velepodatki, precizno kmetijstvo, daljinsko zaznavanje, internet stvari, umetna inteligenca, robotika ipd.) znaten pozitiven učinek na produktivnost. Tehnološke spremembe so tiste, ki največ prispevajo k razvoju TFP. Izboljšanje tehnološke učinkovitosti tako prinaša ohranjanje ali celo povečanje obsega proizvodnje ob nespremenjenem ali celo zmanjšanem obsegu vložkov (ang. *»inputs«*). To pa je dandanes ključna paradigma razvoja kmetijstva v EU in tudi v Sloveniji.

Zajem ekonomskega potenciala teh sprememb terja prevzem drugačnih poslovnih modelov in se povezuje s konceptom prehoda v kmetijstvo 4.0.

V Sloveniji obstaja dobro organiziran in dostopen sistem javnih služb, izobraževalnih in raziskovalnih institucij – sistem AKIS, ki je podrobno opisan v analizi stanja za cilj 10. Čeprav je splošno prepoznano, kako pomembna je vloga AKIS sistema z vidika razvoja in hitrosti uvedbe tehnoloških sprememb v kmetijskem sektorju, se v obstoječem AKIS sistemu v Sloveniji (podobno tudi drugod po EU) kažejo šibkosti, in sicer predvsem v smislu razdrobljenosti in šibke povezanosti med akterji, ki ustvarjajo znanje (fakultete, inštituti...), prenašajo znanje (svetovalne službe) ter končnimi uporabniki, to je kmetijska praksa. Prenos znanja v prakso je nezadosten, prav tako pa tudi povratni tok o zaznanih potrebah kmetijske prakse.

Prav tako pa tudi ni razvitih celovitih programov usposabljanja in svetovanja o tematikah, ki bi pokrivali celotno upravljanje kmetijskega gospodarstva, kot so: spodbujanje podjetniških spretnosti, ekonomika, trženje, obvladovanje tveganj, finančno upravljanje, varstvo narave in okolja, učinkovitejše ekološko kmetovanje, biotska raznovrstnost, digitalna pismenost, uvajanje krožnega in biogospodarstva ipd. Nosilec in članom kmetijskih gospodarstev tako

primanjkuje znanj na področju vpeljave najnovejših tehnologij, digitalnih rešitev, podjetništva, trženja, ekonomike. Velika večina kmetijskih gospodarstev tako tudi ne vodi poslovnih knjig, ki bi lahko predstavljale podlago za operativno upravljanje in strateške odločitve. Pomanjkanje evidenc in prav nepoznavanje (lastnih) stroškov proizvodnje pa močno otežuje sprejemanje optimalnih odločitev za investiranje, trženje, poslovno usmeritev ipd.

Podrobneje je stanje na področju digitalizacije in AKIS predstavljeno v analizi stanja za cilj 10. Iz te podrobnejše analize je razvidno, da je v slovenskem kmetijstvu vzpostavljen delujoč sistem izobraževalnih, svetovalnih in raziskovalnih institucij in tudi sistem delovanja različnih javnih služb - t.i. sistem AKIS. V okviru študije Proakis iz leta 2014 se je Slovenija glede kakovosti in povezanosti institucij znotraj sistema AKIS med analiziranimi državami članicami EU uvrstila nekje na sredino. Predvsem se kot pomanjkljivost kaže povezanost in sistemsko sodelovanje med tovrstnimi institucijami v sistemu AKIS ter krepitev sodelovanja z zasebnim sektorjem. Podrobnejši opis sledi v analizi stanja za cilj 10.

14.5 Vloga AKIS in digitalizacije pri spodbujanju prehoda v krožno in biogospodarstvo

Uvajanje krožnega in biogospodarstva v Sloveniji poteka počasi in sporadično. V nadaljevanju so povzete nekatere ključne ugotovitve iz nedavno zaključenega Ciljnega raziskovalnega projekta V4-1824 Premostitev vrzeli v biogospodarstvu: od gozdne in kmetijske biomase do inovativnih tehnoloških rešitev (angl. Bridging gaps in Bioeconomy: from Forestry and Agriculture Biomass to Innovative Technological solutions)²⁸.

- *Potencial gozda:* Slovenija spada med najbolj gozdnate evropske države, saj gozd pokriva več kot polovico površine, vendar pa so pri izkoriščanju potenciala gozda realne strukturne omejitve (z vidika velike razdrobljenosti gozdnih površin, majhnosti zasebne gozdne posesti), poleg tega so bili gozdovi v nedavnih naravnih nesrečah močno poškodovani (žledolom, vetrolomi, namnožitve podlubnikov). Dodana vrednost gozdno lesnih sortimentov je nizka, velik delež se porabi za energetske namene, pri izvozu prevladuje nepredelan okrogli les. Z vidika dodane vrednosti gozdnih lesnih sortimentov imamo v Sloveniji izrazite rezerve. Te kaže iskati zlasti v povečanju gospodarske rabe okroglega lesa znotraj Slovenije ter v krepitvi tehnološko naprednejših alternativ energetske rabi okroglega lesa. Neizkoriščeni potenciali so najvišji pri lesu slabše kakovosti, pa tudi pri stranskih proizvodih in ostankih iz lesnopredelovalne industrije.
- *Potencial biomase kmetijskega izvora:* Raznoliki produkti primarne kmetijske proizvodnje so v prvi vrsti namenjeni verigi oskrbe s hrano, kjer potenciali dodajanja vrednosti ostajajo neizkoriščeni. Naravni pogoji (v strukturi kmetijskih zemljišč s 58 % deležem prevladuje travinje, tri četrtine kmetijskih površin je v območjih z naravnimi in drugimi omejitvami) determinirajo obseg in strukturo primarne kmetijske proizvodnje. Dve tretjini kmetijskih gospodarstev se ukvarja z živinorejsko proizvodnjo, pri čemer prevladujeta (vse bolj specializirani) reja govedi za meso in prireja mleka. Živinoreja (skupaj s pridelavo krmnih rastlin) prispeva tudi največji delež (56 %) k vrednosti kmetijske proizvodnje. V

²⁸ Juvančič et al (2021) Premostitev vrzeli v biogospodarstvu: od gozdne in kmetijske biomase do inovativnih tehnoloških rešitev. Dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/NOVICE/CRP-V4-1824-Bridge2Bio-Zakljucno-porocilo-stisnjeno.pdf>

smislu vloge kmetijstva kot ključnega člana v verigi oskrbe s hrano in izkoriščenosti potenciala dodane vrednosti v oči bode podatek, da v zgoraj navedenih panogah kmetijstva skoraj tretjina celotne proizvodnje gre v izvoz kot osnovna surovina (surovo mleko oziroma žive živali). Po drugi strani v panogah, kjer povpraševanje po živilih domačega izvora izrazito narašča (npr. sveža zelenjava, ekološka hrana), nikakor ne pride do oblikovanja sistemov ponudbe, ki bi bili zmožni oskrbe prodajnih formatov široke potrošnje. Na tem temelji prva ugotovitev, povezana s kmetijsko proizvodnjo v Sloveniji, da so največje rezerve v boljši vertikalni povezanosti in konkurenčnosti celotnih verig vrednosti, kot tudi celotnega sistema oskrbe slovenskega trga s hrano domačega izvora.

- Pri *rastlinski proizvodnji* je izkoriščanje biogospodarskega potenciala ostankov in stranskih proizvodov rastlinske pridelave smotrno v obsegu, ki ne ogroža bilance organske snovi v tleh. Glede na dejstvo, da je prevladujoči del primarne kmetijske proizvodnje vključen v prehransko verigo, in upoštevajoč načelo 'najprej hrana' v kaskadni rabi primarnih kmetijskih proizvodov, gre komercialno zanimive tokove iskati v odpadnih in stranskih tokovih kmetijske biomase (ostanki pridelkov, žetveni ostanki, hmeljevina ter ostanki zelenjadnic, oljnic in korenovk, zeleni odrez trte in sadnih rastlin...).
- Biogospodarska raba stranskih proizvodov *živinorejske proizvodnje* je trenutno v prvi vrsti povezana z uporabo v energetiki. Obstoječa mreža bioplinskih naprav (med katerimi prevladujejo tiste reda velikosti med 1 in 4 MW) je velikostno predimenzionirana za način in organiziranost kmetijske proizvodnje v Sloveniji, kar povzroča točkovne prekomerne okoljske obremenitve (premalo površin za gnojenje z digestatom bioplinskih naprav). V prevladujočih razmerah slovenskega kmetijstva z razmeroma majhnimi in prostorska razpršenimi kmetijami je ključni izziv v vzpostavitvi manjših bioplinskih naprav (ranga velikosti 250 kW) na večjih kmetijskih gospodarstvih, oziroma povezovanju kmetijskih gospodarstev in drugih uporabnikov (npr. lokalne skupnosti) pri skupinskih naložbah in obratovanju manjših bioplinskih naprav.
- Pri ostankih v *živilskopredelovalni industriji* gre v snovnem smislu za biomaso z izjemno raznoliko sestavo, ki nastaja v proizvodnji in predelavi mesa, mleka, sadja, zelenjave, pekovskih in slaščičarskih izdelkov ter alkoholnih in brezalkoholnih pijač. Raznolikost sestave ostankov v proizvodnji živil obeta raznovrsten biogospodarski potencial, ki pa ga je zaradi podatkovnih omejitev težko oceniti. Letna količina stranskih tokov v živilskopredelovalni industriji, ki se v trenutni klasifikaciji uvršča med odpadke, se giblje na letni ravni okrog 30.000 t. Poglavitni vir odpadkov predstavljata proizvodnja živil živalskega izvora (31 %) in proizvodnja mlečnih izdelkov (22 %), sledijo jim proizvodnja alkoholnih in brezalkoholnih pijač (17 %), ter ostale dejavnosti ki skupaj prispevajo preostalih 10 %. Več kot polovica odpadkov v proizvodnji živil se torej nanaša na predelavo mesa in mleka, prevladuje energetska raba (bioplinarne). Glede na raznovrstnost stranskih tokov, zlasti ostankov in odpadkov v predelavi živil, so neizkoriščeni potenciali v pridobivanju funkcionalnih komponent in materialov (bioaktivne komponente, vlakninski materiali) ter šele v zadnji fazi uporaba za energetske namene (kar je pretežna raba danes). Obstajao raznolike možnosti izboljšanja rabe odpadkov in stranskih tokov v živilskopredelovalni industriji, najbolj izrazite so v mlekarstvu in pivovarski industriji. Pri drugih stranskih tokovih živilskopredelovalne industrije ni vprašanje biogospodarskega potenciala, temveč količin in logistične zahtevnosti.
- *Zavržena hrana* predstavlja znaten vir odpadkov, katerega trenutne količine (povprečno 130.000 ton/leto) so večkratnik količin odpadkov v proizvodnji hrane. Pri

završeni hrani je aktivnosti smiselno zastaviti v smeri zmanjšanja količin in čim večje vključitve le-te v prehranski cikel.

Tudi v smislu širšega prehoda na krožno gospodarstvo je v slovenskem gospodarstvu, vključno s kmetijstvom, živilstvom in gozdno-lesno verigo, še veliko neizkoriščenih potencialov, kot npr. z vidika večje učinkovitosti rabe vode, energije, materialov, zmanjševanja embalaže, odpadkov, odpadne hrane, recikliranja odpadkov, ponovne rabe stranskih proizvodov (sekundarnih surovin), uvajanja ekološkega kmetijstva in preciznega kmetijstva (zmanjševanje rabe gnojil in FFS), inovacij in znanja, spodbujanja lokalnih oskrbnih verig..., kot tudi digitalizacije snovnih tokov, večje sledljivosti ter učinkovitega merjenja učinkovitosti prehoda na krožno gospodarstvo itn. V kontekstu hitrejšega in učinkovitejšega prehoda v krožno in biogospodarstvo bo potrebno pospešiti prenos znanja in inovacij tudi v kmetijskem, živilskem sektorju in gozdarskem sektorju (in naprej po verigi) ter podpreti ustrezna vlaganja.

14.6 Ključne ugotovitve

- Digitalizacija v kmetijstvu in uporaba digitalnih tehnologij ima vse pomembnejšo vlogo tako pri doseganju višje produktivnosti kot tudi doseganju ciljev na področju okolja ter blaženje podnebnih sprememb in prilagajanje nanj.
- Koristi uporabe digitalnih tehnologij v kmetijstvu so lahko izboljšani donosi pridelkov in proizvodnost živali, optimizacija vložkov v postopke in zmanjšanje obsega dela, vse to pa lahko poveča dobičkonosnost. Z digitalizacijo se lahko izboljšajo tudi delovne razmere kmetov in zmanjšajo vplivi kmetijstva na okolje, hkrati pa kmetovanje naredijo privlačnejše za mlajše generacije.
- V slovenskem kmetijstvu se digitalizacija uvaja postopno in na različnih področjih. Obstajajo že določeni posamični primeri uspešnega uvajanja digitalnih tehnologij, a sistematičnega spremljanja tega področja v kmetijstvu nismo izvajali.
- V okviru ukrepov PRP 2014-2020 (M04.1, M04.2, M16) se že izvajajo projekti in naložbe za uporabo digitalnih tehnologij v proizvodnji.
- Da bi se možnosti digitalnih tehnologij lahko v celoti izkoristile, je v prvi vrsti bistven dostop do širokopasovnega interneta, vlaganja v človeški kapital: kompetence, izobrazbo.
- Tehnološki napredek bo med drugim prispeval k razvoju TFP. Izboljšanje tehnološke učinkovitosti tako prinaša ohranjanje ali celo povečanje obsega proizvodnje ob nespremenjenem ali celo zmanjšanem obsegu vložkov.
- Tehnološke spremembe na kmetijskih gospodarstvih so v veliki meri odvisne od upravljalvske sposobnosti nosilcev kmetijskih gospodarstev, na katero pa vpliva zlasti starost nosilca KMG, njegova izobrazba oz. usposobljenost ter profesionalizacija KMG. Vsi omenjeni dejavniki so v slovenskem kmetijstvu še vedno v neugodnem stanju.
- V obstoječem AKIS sistemu ne le v Sloveniji, temveč tudi drugod po EU kažejo šibkosti, in sicer predvsem v smislu razdrobljenosti in šibke povezanosti med akterji. Prenos znanja v prakso je nezadosten, prav tako pa tudi povratni tok o zaznanih potrebah kmetijske prakse. Prav tako pa tudi ni razvitih celovitih programov usposabljanja in svetovanja o tematikah, ki bi pokrivali celotno upravljanje kmetijskega gospodarstva,
- Izkušnje iz programskega obdobja 2014–2020 kažejo na potencial pilotnih projektov in projektov EIP kot primer »pomanjšanih modelov« v smeri bolj povezanega AKIS.
- Pomanjkanje evidenc in nepoznavanje (lastnih) stroškov proizvodnje otežuje sprejemanje optimalnih odločitev za investiranje, trženje, poslovno usmeritev ipd.

V Sloveniji obstajajo neizkoriščeni potenciali krožnega in biogospodarstva, zato je potrebno povečati osveščenost in znanje v kmetijskem, živilskem in gozdarskem sektorju (in naprej po verigi) ter podpreti vlaganja.

15 VIRI IN LITERATURA

Baráth L., Fertő I., Bojnec Š. (2017): Are Farms in Less Favoured Areas Less Efficient? Dostopno na: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1111/agec.12391>.

CEMA (2017): Digital Farming: what does it really mean? Dostopno na: https://cema-agri.org/images/publications/position-papers/CEMA_Digital_Farming_-_Agriculture_4.0_13_02_2017_0.pdf.

EIP-AGRI (2017): Oblikovanje digitalne (r)evolucije v kmetijstvu. Dostopno na: https://ec.europa.eu/eip/agriculture/sites/agri-eip/files/eip-agri_brochure_digital_revolution_2017_sl_infographic.pdf.

EUROSTAT (2019): Performance of the agricultural sector. Dosegljivo na: https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Performance_of_the_agricultural_sector#Resource_performance_of_the_agricultural_sector.

Evropska komisija (2016a): Productivity in EU agriculture- slowly but steadily growing. Dostopno na: https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/mp-mb-010_en.pdf.

Evropska komisija (2016b): A strategic approach to EU agricultural research & innovation. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/news/final-paper-strategic-approach-eu-agricultural-research-and-innovation>.

Evropska komisija (2018): Production, yields and productivity. Dostopno na: <https://ec.europa.eu/agriculture/sites/agriculture/files/statistics/facts-figures/production-yields-productivity.pdf>

Evropska komisija (2019a): CAP specific objective: Increasing competitiveness. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/cap-briefs-2-productivity_en.pdf.

Evropska komisija (2019b): Analytical Factsheet for Slovenia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sl.pdf.

Evropska komisija (2019c): Building stronger agricultural knowledge and innovation systems (AKIS) to foster advice, knowledge and innovation in agriculture and rural areas. Dostopno na: https://ec.europa.eu/info/sites/info/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/building-stronger-akis_en.pdf.

Evropski parlament (2016): Precision agriculture and the future of farming in Europe. Dostopno na: [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/581892/EPRS_STU\(2016\)581892_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2016/581892/EPRS_STU(2016)581892_EN.pdf).

fi-compass (2019): Survey on financial needs and access to finance of EU agricultural enterprises, Study report. Dostopno na <https://www.fi-compass.eu/publication/brochures/survey-financial-needs-and-access-finance-eu-agricultural-enterprises>

fi-compass (2020): Financial needs in the agriculture and agri-food sectors in Slovenia, Study report. Dostopno na: https://www.fi-compass.eu/sites/default/files/publications/financial_needs_agriculture_agrifood_sectors_Slovenia.pdf

Geodetska uprava Republike Slovenije (2020): Poročilo o slovenskem trgu nepremičnin za leto 2019. Dostopno na: https://www.mvn.e-prostor.gov.si/fileadmin/user_upload/MVN/Dokumenti/Porocila/Letno_porocilo_za_leto_2019.pdf

Gospodarska zbornica Slovenije (2019): Poslovanje kmetijskih in živilskih podjetij v Sloveniji v 2018.

Dostopno na: https://www.gzs.si/Portals/Panoga-Kmetijska-Zivilska/brosura%20zpi%202018%20v2_web.pdf.

Hill B., Bradley D. (2015): Comparison Of Farmers' Incomes In The EU Member States Study, Directorate-General For Internal Policies Policy Department B: Structural And Cohesion Policies Agriculture And Rural Development. Dostopno na: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU\(2015\)540374](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document.html?reference=IPOL_STU(2015)540374).

Hilmi, Martin (2006): Economic concepts in market-oriented farming. Dostopno na: http://www.ruralfinanceandinvestment.org/sites/default/files/1166709374977_Economic_concepts_farming.pdf

Hlavsa, Tomáš; Hruška, Martin; Turková, Edita (2017): The impact of investment support from the Rural Development Programme of the Czech Republic for 2007-2013 on the economic efficiency of farms. Dostopno na: <https://ageconsearch.umn.edu/record/257870>

Inštitut za nutricionistiko (2020): Rezultati raziskave: Epidemija Covid-19 pomembno vpliva na prehranjevalne navade prebivalcev Slovenije. Dostopno na: <https://nutris.org/novice/rezultati-raziskave-epidemija-covid-19-pomembno-vpliva-na-prehranjevalne-navade-prebivalcev-slovenije>.

Juvančič et al (2021): Premostitev vrzeli v biogospodarstvu: od gozdne in kmetijske biomase do inovativnih tehnoloških rešitev. Dostopno na:

<https://www.gov.si/assets/ministrstva/MKGP/PODROCJA/NOVICE/CRP-V4-1824-Bridge2Bio-Zaključno-porocilo-stisnjeno.pdf>

Kahan, David (2013) Market oriented farming. An overview. FAO. Dostopno na: <http://www.fao.org/3/a-i3227e.pdf>.

Kmetijski inštitut Slovenije (2019): Rezultati kontrole prireje in mleka in mesa. Pridobljeno 6. 10. 2020 s spletne strani:

https://www.govedo.si/files/cpzgss/knjiznica/porocila/kontrola_porocila/REZULTATI_KONTROLE_2019.pdf.

Kmetijski inštitut Slovenije (2020): Poročilo o stanju kmetijstva, živilstva, gozdarstva in ribištva v letu 2018. Dostopno na:

https://www.kis.si/ff/docs/Porocila_o_stanju_v_kmetijstvu_OEK/ZP_2019_splosno_priloge_net.pdf.

Kuhar, Aleš (2019): Gibanje realnih cen v živilski verigi, Analiza poslovanja živilske panoge v 2018, 19. Vrh kmetijskih in živilskih podjetij, Bled, 5.6.2019. Dostopno na: https://vrh-zkzp.gzs.si/Portals/Portal-Vrhzkzp/7.%20GZS_2019.pdf.

Latruffe, L. (2010): Competitiveness, Productivity and Efficiency in the Agricultural and Agri-Food Sectors, OECD Food, Agriculture and Fisheries Papers, No. 30, OECD Publishing, Paris. Dostopno na: <http://dx.doi.org/10.1787/5km91nkdt6d6-en>.

Latruffe L. in sod. (2013): Does land fragmentation affect farm performance? A case study from Brittany, Factor Markets Working Paper No. 40/April 2013, Brussels: Centre for European Policy Studies (CEPS). Dostopno na: <https://www.sciencedirect.com>.

Lovec, Marko (2019): Tržna usmerjenost in konkurenčnost. 5. Slovenski podeželski parlament, 8. 10. 2019. Dostopno na: https://www.program-podezelja.si/images/SPLETNA_STRAN_PRP_NOVA/Novice/SPP2019/Uvodi/Uvod_2_Konkuren%C4%8Dnost_-_Lovec.pdf.

Potočnik Slavič, Irma et al. (2017): (Ne)raba razpoložljivih virov na kmetijah v Sloveniji. Dostopno na: <https://e-knjige.ff.uni-lj.si/znanstvena-zalozba/catalog/view/22/62/2544-1> OECD (2001): Measuring Productivity. OECD Manual. Measurement of aggregate and industry-level productivity growth. Dostopno na: <http://www.oecd.org/sdd/productivity-stats/2352458.pdf>.

Saint-Cyr L. in sod. (2016): Farm Fragmentation, Performance and Subsidies in the European Union - Technical Report, Rennes: FLINT. Dostopno na: <https://www.researchgate.net>.

SURS (2016): Struktura kmetijskih gospodarstev, Slovenija, 2016. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/6208>.

SURS (2020): V letu 2019 povprečna cena njiv nekoliko višja od povprečne cene trajnih travnikov in pašnikov. Dostopno na: <https://www.stat.si/StatWeb/News/Index/9015>.

Ševčíková, M. (2003): Comparison of the value added development in the agricultural and food sectors and the efficiency of its creation. Dostopno na: <https://www.agriculturejournals.cz/publicFiles/59156.pdf>.

Trendov, N. M., Varas, S. in Zeng, M. (2019): Digital technologies in agriculture and rural areas – Status Report. Dostopno na: <http://www.fao.org/3/ca4985en/ca4985en.pdf>.

World Economic Forum (2019): The Global Competitiveness Report 2019. Dostopno na: <https://www.weforum.org/reports/how-to-end-a-decade-of-lost-productivity-growth>.

16 SWOT

Analiza SWOT za kmetijstvo in ŽPI

PREDNOSTI	SLABOSTI
– postopno povečevanje ekonomske in fizične velikosti KMG; – kmetijski sektor je v fazi prestrukturiranja in modernizacije; – povečevanje interesa za izvajanje predelave hrane kot dopolnilne dejavnosti na kmetijah - večanje dodane vrednosti kmetijskih proizvodov; – povečevanje števila kmetij in površin v ekološki pridelavi; – stabilizacija poslovanja živilsko-predelovalne panoge in povečanje njene konkurenčnosti na tujih trgih; – obstoj izobraževalnih, svetovalnih in raziskovalnih institucij in sistem delovanja različnih javnih služb.	– naravne omejitve za kmetijstvo (velik delež OMD); – omejena razpoložljivost in produktivnost kmetijskih zemljišč; – občutljivost kmetijstva na podnebne spremembe; – neugodna agrarna struktura; – premajhna tržna usmerjenost, zlasti majhnih kmetij, – nižja produktivnost v kmetijstvu; – nižja dodana vrednost kmetijstva; – omejen dostop do kapitala; – nizka samooskrba s kmetijskimi proizvodi; – obseg in struktura ekološke pridelave ne ustreza povpraševanju; – negativna trgovinska bilanca z agroživilskimi proizvodi in nizka dodana vrednost agro-živilskega izvoza; – nižja produktivnost ŽPI glede na ostale predelovalne dejavnosti; – šibka povezanost akterjev v AKIS, pomanjkanje specializiranih znanj in prenosa znanja v prakso; – počasno uvajanje novih tehnologij, digitalizacije, znanj in inovacij in pomanjkanje sistemskega pristopa; – različna stopnja razvitosti posameznih sektorjev; – neuravnotežen obseg proizvodnje kmetijskih proizvodov po sektorjih.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
– ugodna gospodarska klima za vlaganja v modernizacijo, digitalizacijo; – izkoriščanje potenciala OVE in vodnih virov za namakanje; – krepitev odpornosti na podnebne spremembe; – rast povpraševanja za proizvode iz shem kakovosti, zlasti za ekološke proizvode in živila;	– vse pogostejše pojavljanje katastrofičnih vremenskih pojavov zaradi klimatskih sprememb ter pojavljanje raznih bolezni in škodljivcev; – nestabilne gospodarske in geopolitične razmere; – velika volatilitet na kmetijskih trgih (nihanja cen kmetijskih proizvodov, energentov...);

– dvig dodane vrednosti proizvodov; – povečanje tržne usmerjenosti, zlasti majhnih kmetij; – krepitev povezanosti med vsemi člani v verigi vrednosti, zlasti pa povezave med ŽPI in kmetijstvom z vidika odkupa in predelave surovin ter višje dodane vrednosti; – krepitev in tesnejša povezanost akterjev v AKIS za hitrejše uvajanje inovacij in znanja v kmetijsko in živilsko proizvodnjo; – generacijska pomladitev in izboljšanje kompetenc v kmetijstvu; – razvojni potencial izkazujejo majhne kmetije, ki imajo standardni prihodek med 4.000 in 12.000 eurov.	– upad kupne moči prebivalstva; – odliv delovne sile iz kmetijstva v druge gospodarske sektorje.
---	---

Analiza SWOT za gozdarstvo

PREDNOSTI	SLABOSTI
– tradicija trajnostnega, večnamenskega in sonaravnega gospodarjenja z gozdovi – Slovenija ima ohranjene gozdove s primerno lesno zalogo in prirastkom.	– majhna in razdrobljena gozdna posest, ki ovira učinkovito gospodarjenje; – zastarela in neučinkovita gozdarska mehanizacija; – veliko število delovnih nesreč pri delu v gozdu; – pomanjkanje zadostne količine gozdnega reprodukcijskega materiala.
PRILOŽNOSTI	NEVARNOSTI
– povečanje odprtosti gozdov z gozdnimi prometnicami; – profesionalizacija dela v gozdovih – sprejemljive tehnologije za delo v gozdu; – povečanje učinkovitosti in varnosti pri delu v gozdu; – vzpostavitev ustrezno velikih in modernizacija obstoječih obratov za primarno predelavo lesa in lesnih ostankov; – možnost povečanja realiziranega poseka; – intenziviranje gospodarjenja z gozdovi; – vzpostavitev in razvoj mreže gozdnih drevesnic za vzgojo zadostne količine sadik gozdnega drevja.	– naraščanje negativnih vplivov podnebnih sprememb, večja pogostost ekstremnih vremenskih dogodkov; – višanje števila nesreč pri delu v gozdu z višanjem količin poseka; – zmanjševanje strokovnih kriterijev za pridobivanje, primernost, proizvodnjo in dobavo GRM zaradi pomanjkanja le-tega; – povečevanje zahtev po uvozu rastišču neprimernega GRM za uporabo v slovenskih gozdovih.

